

รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

MODELS OF PARTICIPATORY LEARNING PROCESS TO ENHANCE ORGANIC FRUIT
MANAGEMENT

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Development Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership

FACULTY OF EDUCATION

Chulalongkorn University

Academic Year 2021

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดกาผลไม้อินทรีย์
โดย	น.ส.บุษราพร จรดล
สาขาวิชา	พัฒนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฟื่องอรุณ ปรีดีติลล
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจินดา ธนะภูมิ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

.....	คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมรวิรัช นาคทรพรพ)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฟื่องอรุณ ปรีดีติลล)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจินดา ธนะภูมิ)	
.....	กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล)	
.....	กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หทัยรัตน์ ทับพร)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน)	

บุษราพร จรดล : รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ . (MODELS OF PARTICIPATORY LEARNING PROCESS TO ENHANCE ORGANIC FRUIT MANAGEMENT) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.เพ็ญอรุณ ปรีดีติติก, อ.ที่ปรึกษาร่วม : ผศ. ดร.สุจินดา ธนะภูมิ

รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ และ 3) นำเสนอรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี คือ เกษตรกรอินทรีย์จำนวน 56 คนเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม และเกษตรกรจำนวน 30 คนเป็นผู้ถูกสัมภาษณ์ โดยใช้เกณฑ์จากประสบการณ์และการอบรมด้านเกษตรอินทรีย์ และสนทนากลุ่ม จำนวน 5 คน ได้แก่ เกษตรกรต้นแบบอินทรีย์ นักวิชาการการเกษตร ตัวแทนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เจ้าหน้าที่สนับสนุน เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือวิจัยคือแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วย ความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์เป็นดังนี้ 1) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.64) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับ คือ ด้านวางแผน (M = 3.77) ด้านร่วมกิจกรรม (M = 3.77) ด้านรับผลประโยชน์ (M = 3.75) ด้านแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (M = 3.65) และด้านการประเมินผล (M = 3.63) อยู่ในระดับมาก และ ด้านร่วมรับรู้ปัญหา (M = 3.38) อยู่ในระดับปานกลาง 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M = 4.12) ปัจจัยภายในภาพรวม (M = 4.55) ระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านบุคคล (M = 4.59) ด้านผู้นำ (M = 4.51) อยู่ในระดับมากที่สุด และปัจจัยภายนอกในภาพรวม (M = 3.70) อยู่ในระดับมาก ด้านเศรษฐกิจ (M = 4.27) และด้านนโยบายเกษตรอินทรีย์ (M = 3.69) อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านสังคม (M = 3.47) และด้านสภาพแวดล้อม (M = 3.34) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ 3) รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ เป็นรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรอินทรีย์ เพื่อให้เกษตรกรอินทรีย์มีแนวปฏิบัติที่ดีในการทำเกษตรอินทรีย์เป็นลำดับขั้นตอน มีการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ตามนโยบายเกษตรอินทรีย์ ทำให้เกษตรกรมีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ส่งผลต่อคุณภาพผลไม้อินทรีย์ ที่มีการดำเนินการตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำของเกษตรกรอย่างครบวงจรและขยายเครือข่ายด้านเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่อื่นได้ รวมทั้งเป็นฐานข้อมูลความสำเร็จของชุมชนที่สามารถนำไปปรับใช้ ประยุกต์ใช้ และบูรณาการให้กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อื่นที่สนใจได้ เพื่อรองรับความเชื่อมั่นต่อผู้บริโภคและหน่วยงานอื่นที่สนใจได้นำไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในชุมชนและพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้มีความยั่งยืนต่อไป

สาขาวิชา พัฒนศึกษา
ปีการศึกษา 2564

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม

5984472627 : MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEYWORD: Models, Participatory learning, Organic fruit

Budsaraporn Joradol : MODELS OF PARTICIPATORY LEARNING PROCESS TO ENHANCE ORGANIC FRUIT MANAGEMENT.

Advisor: Asst. Prof. FUANGARUN PREEDEDILOK, Ph.D. Co-advisor: Asst. Prof. Sujinda Thanaphum, Ph.D.

The objectives of this research were 1) to study current status of the participatory learning process to enhance organic fruit management, 2) to analyze factors affecting participatory learning process to enhance organic fruit management, and 3) to synthesize the participatory learning model to enhance organic fruit management. This study was mixed methods research. 56 organic farmers were the respondents and 30 farmers were interviewees using criteria based on experience and training in organic agriculture and focus group discussion was conducted to collect data from 5 key informants, comprising role model organic farmers, academics, representatives from organic farmer groups, supporting officers, and public sector officers. Data were collected both quantitatively and qualitatively. The research instruments were a questionnaire, interview form, a record of focus group discussion. Data were analyzed using frequency, mean, percentage and content analysis.

The research results according to the objectives were as follows. 1) The overall participatory learning process of farmers to enhance organic fruit management was at a high level (M=3.64). When individual aspects were considered, an aspect with the highest mean was planning (M=3.77), participating activities (M=3.77), receiving benefits (M=3.75), sharing knowledge (M=3.65), and evaluation (M=3.63) were at a high level while perceived problems (M=3.38) was at a moderate level, respectively. 2) The factors affecting participatory learning process to enhance organic fruit management were overall at a high level (M=4.12). Overall internal factors were at the highest level (M=4.55). When individual aspects were considered, an aspect with the highest mean was personnel (M=4.59), followed by leader (M=4.51) at the highest level. Overall external factors were at a high level (M=3.70). When individual aspects were considered, an aspect with the highest mean was economy (M=4.27), followed by organic agriculture policy (M=3.69), which were at a high level, while society (M=3.47) and environment (M=3.34) were at a moderate level, respectively. 3) The developed model was a model of participatory learning process of organic farmer grouping to provide organic farmers with good practices in organic farming step by step. Organic farmers have been developed according to the organic agriculture policy enabling farmers to continuously learn and develop themselves. The research results showed that the participatory learning process model affected the quality of organic fruit that operates upstream, midstream and downstream of farmers in a comprehensive manner and can expand organic farming networks in other areas as well as a database of community success that can be applied, applied and integrated with other interested organic agriculture groups to support the confidence of consumers and other agencies interested in obtaining guidelines for improving the quality of life and the community's income economy for better well-being.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study: Development Education

Academic Year: 2021

Student's Signature

Advisor's Signature

Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฟื่องอรุณ ปรีดีติติก ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็น และตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิจัย และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจินดา ณะภูมิ ซึ่งท่านได้สละเวลาอันมีค่าในการให้คำแนะนำ แนวคิด และองค์ความรู้จากประสบการณ์อันมีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิจัย

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ บำเพ็ญ เขียวหวาน อาจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ท่านให้ข้อแนะนำและการตรวจสอบ เพื่อให้งานวิจัยนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์และมีมาตรฐานตามระเบียบวิธีวิจัยและหลักวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการสอบทุกท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมรวิรัช นาครทรพร ประธานกรรมการ รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล กรรมการ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หทัยรัตน์ ทับพร กรรมการ สำหรับข้อแนะนำและการตรวจสอบ เพื่อให้งานวิจัยนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์และมีมาตรฐานตามระเบียบวิธีวิจัยและหลักวิชาการ

ขอขอบพระคุณ นายสมบูรณ์ วิริยะ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางช้างใต้ และนางสาวรจิต ลลิตลักษณ์มานนท์ ข้าราชการครูชำนาญการโรงเรียนวัดบางช้างใต้ สำหรับการช่วยเหลืองานด้านบริหารวิชาการ และเอื้ออำนวยความสะดวกทางการศึกษา ในการศึกษาระดับปริญญาเอกของผู้วิจัย

ขอขอบคุณหน่วยงานภาครัฐ สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม สำนักงานเกษตรอำเภอสสามพราน รวมถึงเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานทุกท่านในอำเภอสสามพราน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง กำนันผู้ใหญ่บ้าน ที่ให้ข้อมูล คำแนะนำ และข้อคิดเห็นต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวของนางประหยัด ปานเจริญและสมาชิกเกษตรกรอินทรีย์ทุกคน รวมไปถึงหน่วยงานโครงการสามพรานโมเดล นำทีมโดยนายอรุช นวราช และคณะทีมงานกลุ่มสามพรานโมเดลทุกคนที่สนับสนุนในการให้ข้อมูลและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย รวมถึงการนำส่วนที่เป็นประโยชน์ไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อผลสัมฤทธิ์แก่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลหลักนางสาวจตุพร ศรีวาริรัตน์ ในการวิจัยสำหรับข้อมูล ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ในการวิจัยรวมทั้งนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ยั่งยืนต่อไป

บุษราพร จรดล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
คำถามการวิจัย	5
วัตถุประสงค์การวิจัย	6
ขอบเขตการวิจัย.....	6
วิธีดำเนินการวิจัย	7
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	8
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	14
ตอนที่ 1 สาเหตุการของเปลี่ยนแปลงพื้นที่เป็นเกษตรอินทรีย์	15
1. ภาคการเกษตรของประเทศไทยในปัจจุบัน.....	15
2 .ผลกระทบต่อด้านสุขภาพของเกษตรกรไทย.....	18
3. ผลกระทบด้านพืชเศรษฐกิจ	21
4. ผลกระทบด้านการลงทุนของเกษตรกร	22

ตอนที่ 2 เกษตรอินทรีย์.....	26
1. ข้อมูลพื้นฐานด้านเกษตรอินทรีย์.....	26
2. หลักการเกษตรอินทรีย์	35
3. นโยบายและยุทธศาสตร์ด้านเกษตรอินทรีย์	37
ตอนที่ 3 โครงการสามพรานโมเดล	46
1. ความเป็นมาสามพรานโมเดล	46
2. ปัจจัยการสร้างผลผลิตเกษตรอินทรีย์ของสามพรานโมเดล	50
3. ระบบรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมหรือพีจีเอส (PGS)	53
4. ข้อตกลงในการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์สามพราน (สามพรานโมเดล).....	59
5. การรวมกลุ่มเกษตรอินทรีย์	63
ตอนที่ 4 การจัดการผลไม้อินทรีย์.....	69
1. หลักการผลิตไม้ผลอินทรีย์ของไทย	69
2. การดูแลผลผลิตผลไม้อินทรีย์	81
3. ช่องทางการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์.....	88
ตอนที่ 5 แนวคิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	92
1. ความหมายของกระบวนการเรียนรู้.....	92
2. ความหมายของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	93
3. หลักการของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	97
4. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	101
5. ประโยชน์กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	108
ตอนที่ 6 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	111
1. รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	111
2. วิธีการส่งเสริมกลุ่มเกษตรอินทรีย์.....	113
ตอนที่ 7 แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา	117

1. ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยม.....	117
2. ทฤษฎีโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม.....	123
ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	126
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	132
ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการ ผลไม้อินทรีย์.....	132
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการ ผลไม้อินทรีย์.....	143
ตอนที่ 3 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์.....	147
บทที่ 4 บริบทชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา.....	149
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่กรณีศึกษา.....	149
4.1 ข้อมูลพื้นฐานและอาณาเขตที่ตั้ง	149
4.2 ข้อมูลประกอบการวิเคราะห์สถานการณ์การเกษตรของตำบลบางช้าง ปี 2563.....	151
4.3 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว	156
4.4 ความเป็นมาของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว	159
4.5 โครงสร้างกลุ่มของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว	161
4.6 กิจกรรมของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว.....	162
4.7 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว	163
4.8 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่เกษตรกรรมยั่งยืน.....	164
4.9 การจัดการผลผลิตและกองทุนของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว	164
4.10 องค์การสนับสนุนชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว/เอกชนและรัฐบาล	166
4.11 ผลการดำเนินกิจกรรมกลุ่มเกษตรอินทรีย์.....	167
4.12 ปัจจัยความสำเร็จในการเป็นต้นแบบเกษตรอินทรีย์.....	169
บทที่ 5 สภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริม การจัดการผลไม้อินทรีย์	171

ตอนที่ 1 สภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้ อินทรี	171
.....	171
ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	171
ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้ อินทรีด้วย 6 องค์ประกอบ.....	176
ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากการสัมภาษณ์	184
ส่วนที่ 1 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการมะพร้าว น้ำหอม ฝรั่ง และชมพูของเกษตรกรอินทรี	185
ส่วนที่ 2 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี (การจัดการ ระดับต้นน้ำ).....	195
ส่วนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี (การจัดการ ระดับกลางน้ำ)	203
ส่วนที่ 4 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี (การจัดการ ปลายน้ำ).....	210
ส่วนที่ 5 การมีส่วนร่วมการจัดการผลไม้อินทรีของกลุ่มเกษตรกรอินทรีบ้านหัวอ่าว ตาม ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม.....	217
บทที่ 6 ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี..	221
ตอนที่ 1 วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้ อินทรี	221
6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	221
6.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการ จัดการผลไม้อินทรี	229
บทที่ 7 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี	236
ตอนที่ 1 การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้ อินทรี.....	236

ตอนที่ 2 การนำเสนอและผลการสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์.....	254
บทที่ 8 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	264
ตอนที่ 1 สรุปผลการวิจัย.....	264
ตอนที่ 2 อภิปรายผล.....	275
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ	283
บรรณานุกรม.....	285
ภาคผนวก.....	305
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	306
ภาคผนวก ข หนังสือผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบร่างแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....	326
ภาคผนวก ค หนังสือขอความร่วมมือเก็บข้อมูลวิจัย	334
ภาคผนวก ง รายชื่อเกษตรกรอินทรีย์เก็บข้อมูลการวิจัย	338
ประวัติผู้เขียน.....	340

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 2.1	สถิติการเสียชีวิตของเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากสารเคมี ปี 2559 -2561.....	18
ตารางที่ 2.2	แยกประเภทการเสียชีวิตของสารเคมีแต่ละประเภทตั้งแต่ ปี 2559 -2561	19
ตารางที่ 2.3	แสดงลำดับผลไม้พิษร้อยละการตกค้างเกินมาตรฐานของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช.....	22
ตารางที่ 2.4	ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าวัตถุดิบอันตรายทางการเกษตร ปี2551-2561	23
ตารางที่ 2.5	ปริมาณการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อพื้นที่เกษตรกรรมของไทยเปรียบเทียบกับประเทศที่มีขนาดพื้นที่เกษตรกรรมใหญ่ 30 อันดับแรกของโลก (หน่วย:ก.ก.สารออกฤทธิ์/เฮกตาร์)24	
ตารางที่ 2.6	ตรารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์.....	33
ตารางที่ 2.7	แสดงปริมาณความต้องการผลไม้ของคนไทยใน 1 ปี	85
ตารางที่ 2.8	สถานการณ์การบริโภคผลไม้ของคนไทย	85
ตารางที่ 2.9	หลักการพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม	120
ตารางที่ 3.1	ระดับสีของเกษตรกรในกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่ใช้ในการสัมภาษณ์	142
ตารางที่ 4.1	แสดงจำนวนประชากร และจำนวนครัวเรือน ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม.....	151
ตารางที่ 4.2	แสดงหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตามอายุ ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม.....	152
ตารางที่ 4.3	แสดงลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกร ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม.....	153
ตารางที่ 4.4	แสดงลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกร ตำบลบางช้างอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม.....	153
ตารางที่ 4.5	แสดงพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของตำบลบางช้าง	154
ตารางที่ 4.6	แสดงพื้นที่กลุ่มชุดดินตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม.....	155
ตารางที่ 5.1	ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	172
ตารางที่ 5.2	ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม.....	176

ตารางที่ 5.3	กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แสดงรายละเอียดด้านร่วมรับรู้ปัญหา	177
ตารางที่ 5.4	กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แสดงรายละเอียดด้านร่วมกิจกรรม	178
ตารางที่ 5.5	กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แสดงรายละเอียดด้านร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้	179
ตารางที่ 5.6	กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แสดงรายละเอียดด้านร่วมวางแผน	180
ตารางที่ 5.7	กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แสดงรายละเอียดด้านร่วมประเมินผล	181
ตารางที่ 5.8	กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แสดงรายละเอียดด้านร่วมรับผลประโยชน์	182
ตารางที่ 5.9	ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์โครงสร้าง-หน้าที่ (Structural & Functionalism Theory)	217
ตารางที่ 6.1	ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้ อินทรีย์ในภาพรวม	222
ตารางที่ 6.2	ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้ อินทรีย์ แสดงรายละเอียด ด้านบุคคล	223
ตารางที่ 6.3	ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้ อินทรีย์ แสดงรายละเอียด ด้านผู้นำ	224
ตารางที่ 6.4	ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมการจัดการ ผลไม้อินทรีย์ แสดงรายละเอียดด้าน นโยบายเกษตรอินทรีย์	225
ตารางที่ 6.5	ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมการจัดการ ผลไม้อินทรีย์ แสดงรายละเอียด ด้านเศรษฐกิจ	226
ตารางที่ 6.6	ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการ ผลไม้อินทรีย์ แสดงรายละเอียด ด้านสังคม	227
ตารางที่ 6.7	ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการ ผลไม้อินทรีย์ แสดงรายละเอียด ด้านสภาพแวดล้อม	228
ตารางที่ 7.1	กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกลุ่มเกษตรอินทรีย์	249

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 แสดงมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และระบบการรับรองแบบต่าง ๆ.....	34
ภาพที่ 2.2 สามพรานโมเดล.....	47
ภาพที่ 2.3 โครงการสามพรานโมเดลสนับสนุนหน่วยงานต่าง ๆ.....	48
ภาพที่ 2.4 ผลจากโครงการสามพรานโมเดล.....	48
ภาพที่ 2.5 หลักการและองค์ประกอบ พี จี เอส	56
ภาพที่ 2.6 แสดงองค์ประกอบกรรวมกลุ่ม พีจีเอส.....	57
ภาพที่ 2.7 การรับรองแบบมีส่วนร่วม (พีจีเอส)กลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์(โครงการสามพรานโมเดล)	58
ภาพที่ 2.8 การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเกษตรอินทรีย์สามพราน จังหวัดนครปฐม	60
ภาพที่ 2.9 ชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	62
ภาพที่ 2.10 พลังกระบวนกรเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	112
ภาพที่ 4.1 แผนที่แสดงที่ตั้งพื้นที่วิจัยเกษตรอินทรีย์ หมู่ 5 บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอ สามพราน จังหวัดนครปฐม.....	149
ภาพที่ 4.2 แสดงที่ตั้งและอาณาเขตของตำบลบางช้าง.....	150
ภาพที่ 4.3 การคมนาคม ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	156
ภาพที่ 4.4 สถานที่สำคัญของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว	158
ภาพที่ 4.5 สินค้าจากวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	159
ภาพที่ 4.6 แผนที่ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว	160
ภาพที่ 4.7 ภาพกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว	163
ภาพที่ 4.8 ประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวและกรรมการผู้จัดการสามพรานโมเดล (2562)	166
ภาพที่ 4.9 การประชุมกลุ่มเกษตรอินทรีย์เพื่อการจัดการผลไม้อินทรีย์.....	167

ภาพที่ 4.10 การประชุมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	168
ภาพที่ 7.1 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์.....	254
ภาพที่ 7.2 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์.....	255

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ปัจจุบันผู้บริโภคทั่วโลก ได้ตระหนักถึงการดูแลสุขภาพมากขึ้น เริ่มใส่ใจเรื่องการบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายและปลอดภัยจากสารเคมีสะสม ส่งผลให้อาหารอินทรีย์ (Organic) ได้รับการยอมรับและมีความนิยมเพิ่มมากขึ้น เพราะปลอดภัยจากยาฆ่าแมลง สารเคมีสังเคราะห์ ปนเปื้อนประเภทต่าง ๆ ที่ใช้ในการเพิ่มผลผลิต อันเป็นสาเหตุของปัญหาหลายด้านด้วยกัน อาทิ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการตกค้างของสารเคมีจากดินไปสู่ น้ำ สภาพอากาศที่เป็นพิษเกิดจากการฉีดพ่นยาโดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการเพาะปลูกไปจนถึงระยะเวลาการเก็บเกี่ยว จนเป็นแหล่งที่มาของการสะสมโรคภัยต่าง ๆ ที่คุกคามสุขภาพกายและใจของผู้ผลิตรวมไปถึงผู้บริโภค (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดชลบุรี, 2561) ดังนั้น อาหารอินทรีย์มีรสชาติดีและมีคุณค่าทางอาหารสูง มีการรายงาน (Sies, 1997) ว่าอาหารอินทรีย์ เช่น ผักผลไม้ มีคุณค่าทางอาหารสูงกว่าอาหารทั่วไป เนื่องจากมีความเข้มข้นของสารต้านอนุมูลอิสระแร่ธาตุและสารสุขภาพอื่น ๆ สูงกว่า เช่น สตรอเบอร์รี่อินทรีย์มีสารต้านอนุมูลอิสระมากกว่าสตรอเบอร์รี่แบบทั่วไปถึงร้อยละ 40 และพบแร่ธาตุเช่น สังกะสีและเหล็กในปริมาณที่สูงในผักอินทรีย์อีกเช่นกัน

จากผลการรายงานข้อมูลการเข้ารับบริการภายใต้ระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ หรือ บัตรทอง ได้มีการรายงานผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมีสาเหตุจากการได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทั้งจากสารเคมีกำจัดแมลงกลุ่มออร์แกโนฟอสเฟตและคาร์บาเมต (organophosphate and carbamates insecticides) สารเคมีกำจัดวัชพืชและสารเคมีกำจัดเชื้อรา (Herbicides and fungicides) และสารเคมีทางการเกษตรประเภทอื่น ๆ มีผู้ป่วยที่ได้รับอันตรายสารกำจัดวัชพืชที่มีอาการรุนแรงและเสียชีวิตขณะรักษาตัวในโรงพยาบาลช่วงปี พ.ศ. 2559 - 2561 มีจำนวนสูงถึง 1,715 ราย หรือเฉลี่ยปีละเกือบ 600 ราย นับเป็นหลักฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สะท้อนถึงผลกระทบต่อด้านสุขภาพของประชาชน (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2561) ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องการตกค้างของสารเคมีที่ชื่อสารไกลโฟเสตและสารพาราควอตใช้กำจัดวัชพืชส่งผลต่อแม่และทารก จากผลการศึกษาพบว่า หญิงตั้งครรภ์ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจะมีความเสี่ยงรับสารไกลโฟเสตกว่าหญิงตั้งครรภ์ทั่วไปถึง 11.9 เท่า และมีความเสี่ยงรับสารพาราควอตมากกว่าคนทั่วไปประมาณ 1.3 เท่า ถึงแม้ไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่หากอาศัยอยู่ใกล้พื้นที่เกษตรกรรมก็มีความเสี่ยงด้วย รวมทั้งสมาชิกในครอบครัวที่อาศัยในบ้านเดียวกัน แต่ทำงานในพื้นที่เกษตรกรรมก็

เช่นเดียวกัน (พรพิมล กองทิพย์, 2559) อีกทั้งงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยโคลัมเบียยังชี้ให้เห็นว่า สารเคมีที่ชื่อ “คลอร์ไพริฟอส” (Chlorpyrifos) มีผลต่อการพัฒนาการทางสมองของเด็ก นำไปสู่การมีระดับสติปัญญาที่ต่ำ จากการที่ได้รับสารเข้าไปสะสมในร่างกาย ส่งผลต่อโครงสร้างสมองของเด็ก และยังเข้าไปทำลายระบบประสาท (Rauh VA and et al., 2012) เช่นเดียวกับกับสารพาราควอต สารตัวนี้พบว่าตกค้างอยู่ในสิ่งแวดล้อมและอาหาร พบมากที่สุดในพื้นที่ผักและผลไม้ (มูลนิธิการศึกษาไทย, 2561) จากการรายงานข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการป้องกันและการดูแลรักษาของผู้ที่ได้รับผลกระทบมีจำนวนสามกลุ่มด้วยกัน ก็คือกลุ่มเด็กนักเรียน กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มผู้บริโภค จากการสรุปผลการศึกษาผลกระทบจากสารเคมีกำจัดแมลงต่อนักเรียนระดับประถมและมัธยมต้น ทั้ง 4 ภาค ของประเทศไทยโดยมูลนิธิการศึกษาไทยและมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2562) พบว่า ผักและผลไม้ที่นำมาใช้ประกอบอาหารกลางวันให้เด็กนักเรียนรับประทานนั้นอยู่ในระดับที่ไม่ปลอดภัยร้อยละ 52 ส่วนกลุ่มผู้บริโภคจากการสำรวจของไทยแพน (กฤษ เหลือลมัย, 61) ซึ่งได้ศึกษาผลเลือดของประชาชนที่เข้าชมงานมหกรรมสมุนไพรและอาหาร พบว่าร้อยละ 99 มีสารพิษตกค้างในเลือด ส่วนกลุ่มเกษตรกร ด้านศูนย์พิษวิทยารายงานสถิติผู้ป่วยที่ได้รับสารพิษพาราควอต ช่วงปี พ.ศ. 2553 - 2559 มีจำนวน 4,223 ราย มีผู้เสียชีวิตคิดเป็นร้อยละ 46.18 สาเหตุหลักเกิดจากการนำไปใช้ฆ่าตัวตาย ร้อยละ 56.60 และสถิติที่สำคัญมีผู้เสียชีวิตด้วยสารพาราควอตจากการประกอบอาชีพเพียงร้อยละ 8.19 (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2561)

ปัจจุบันประเทศไทยมีเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนหรือ Sustainable Development Goals ขององค์การสหประชาชาติที่ทั่วโลกยึดถือเป็นหลักการร่วมกันนั่นคือ เป้าหมายลำดับที่ 12 การผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน (Sustainable Consumption and Production) เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเดินหน้าควบคู่กัน จึงจำเป็นต้องขับเคลื่อนพลวัตทั้งสองเพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่ความยั่งยืน (กรณิศ ตันอังสนากุล, 2560) ทำให้ประเทศไทยต้องมีจุดเด่นเป็นของตนเอง นั่นคือภาคการเกษตร อันได้แก่ 1. ผลผลิตหลากหลาย/ต่อเนื่องตลอดปี 2. ผู้บริโภคในต่างประเทศนิยมสินค้าผลไม้ไทยเนื่องจากมีเอกลักษณ์โดดเด่น และมีรสชาติเป็นที่นิยม 3. เทคโนโลยีการผลิตผักผลไม้ของไทยค่อนข้างสูงกว่าประเทศคู่แข่งในภูมิภาคที่มีสินค้าประเภทเดียวกัน (สำนักพัฒนาการค้าและธุรกิจการเกษตร, 2559) จะเห็นได้ว่า พืชผักและผลไม้เป็นที่นิยมมากก็ส่งผลให้เกษตรกรละเลยการผลิตตั้งแต่ระดับต้นน้ำ จากผลการสุ่มตรวจของThai-Pan พบสารพิษตกค้างในผลไม้มีอยู่ร้อยละร้อย นั่นคือ ส้มสายน้ำผึ้ง ส่วนผลไม้ที่มีสารตกค้างสูงรองลงมามี 6 ชนิด ได้แก่ องุ่น แก้วมังกร มะละกอ ถั่วฝักยาว มะพร้าว สับปะรด มีสารเคมีตกค้างร้อยละ 33 ของการสุ่มตรวจใน

ห้างสรรพสินค้าและตลาดสด (มูลนิธิชีววิถี, 2560) สะท้อนให้เห็นถึงการใช้สารกำจัดศัตรูพืชในการเพิ่มผลผลิตและสารกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรสูงขึ้น มีการรายงานจากสำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร ปี พ.ศ. 2560 แสดงให้เห็นถึงปริมาณและมูลค่าการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืช เป็นจำนวน 20.7 พันล้านบาท มีปริมาณถึง 190.8 ต่อกันตัน ซึ่งถือได้ว่ามีปริมาณมากพอสมควร นอกจากนี้สะท้อนให้เห็นถึงมูลค่าทางเศรษฐกิจของตลาดผลิตภัณฑ์ในกลุ่มนี้แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงปริมาณการใช้สารกำจัดวัชพืชของประเทศว่ามีแนวโน้มจะสูงขึ้นอีกในอนาคต (สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร, 2560)

ภาคการเกษตรอินทรีย์ของไทยได้เริ่มพัฒนาการเรียนรู้อของเกษตรกรชาวสวนผลไม้อย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาของ สุพรรณนิการ์ กิตติลิขิตศักดิ์ (2554) พบว่า ผลผลิตผลไม้อินทรีย์ที่ผลิตได้มีปริมาณ ไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ส่วนปัญหาในการจำหน่ายผลไม้อินทรีย์ พบว่า ผลผลิตไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ส่วนคนกลางผู้ค้าผลไม้อินทรีย์ประสบปัญหาค่าใช้จ่ายทางการขนส่งสูง ส่วนปัญหาในการจำหน่ายผลไม้ พบว่า มีปัญหาเรื่องไม่มีความรู้ด้านการตลาดทำให้ไม่สามารถเจรจาต่อรองกับพ่อค้าที่มารับซื้อได้นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการซื้อผลไม้อินทรีย์ของผู้บริโภค ได้แก่ ปัจจัย ทางด้านผลิตภัณฑ์ ปัจจัยด้านราคา ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และปัจจัยทางด้านจิตวิทยา มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลไม้อินทรีย์ในระดับมาก ทำให้เกษตรกรในท้องถิ่นได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและได้เรียนรู้จักเกษตรกรอินทรีย์มาสู่การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้น บนพื้นฐานของความพอเพียงและการดูแลเอาใจใส่ผลผลิตรวมไปถึงสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อตอบสนองความต้องการในเรื่องของสุขภาพและการดำเนินชีวิตของเกษตรกร อันมีคุณค่าและคุณประโยชน์มากมายจากการตอบรับของผู้บริโภค (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2561)

การเรียนรู้อของเกษตรกรด้วยระบบการทำเกษตรอินทรีย์ที่ยั่งยืนและอยู่รอดได้ ต้องมีการเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานทั้งระบบ เริ่มต้นจากกระบวนการเรียนรู้อของเกษตรกรอินทรีย์ จากพื้นฐานผู้การต่อยอด ตั้งแต่หลักการพื้นฐาน อันเป็นหลักสากลที่จะส่งผลทุกมิติ ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสุขภาพ รวมถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเกษตรกรอินทรีย์สามารถเลือกเทคนิคของระบบเกษตรต่าง ๆ ไปใช้ในการพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมากมาย จากงานวิจัยของเลิศฤทธิ์ ทรัพย์เฉลิม (2554) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้อของเกษตรกรกระบวนการเรียนรู้อแบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกร บ้านบ่อหิน ตำบลตะพง อำเภอมืองจังหวัดระยอง พบว่า กระบวนการเรียนรู้อในการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกร เริ่มจากการปรับเปลี่ยนแนวคิดของเกษตรกรเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในแนวการทำเกษตรอินทรีย์ มีเป้าหมาย

คือเพื่อลดต้นทุนการผลิตและการพึ่งพาตนเอง เน้นการพัฒนาแบบองค์รวม โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งจากบุคคล กลุ่ม เครือข่ายที่ประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะปราชญ์ชาวบ้านต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จ นำมาสู่รูปแบบการเรียนรู้ในกระบวนการกลุ่มเพื่อส่งเสริมการจัดการสวนผลไม้ในพื้นที่ได้สำเร็จ

นอกจากนี้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้เป็นแนวทางหนึ่ง ในการพัฒนาการเกษตรแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดการบูรณาการทำงานในพื้นที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ช่วยแก้ไขปัญหาตามความต้องการและพัฒนาศักยภาพของชุมชน และสร้างความสัมพันธ์ของคนในแต่ละชุมชนให้เป็นเครือข่ายที่เสริมพลังซึ่งกันและกัน การพัฒนาเกษตรกรทั้งในลักษณะรายบุคคล (Individual Approach) การส่งเสริมรายกลุ่ม (Group Approach) ตลอดจนการส่งเสริมให้เกษตรกรบริหารจัดการสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน (Commodity Approach) ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ โดยมีการกำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์ที่ชัดเจนร่วมกันเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในพื้นที่ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2563) เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นกับเกษตรกรผู้ปลูกผลผลิตสามารถทำได้จริงและมีตลาดรับซื้อ ตลอดจนมีระบบรับรองมาตรฐานความปลอดภัยในกระบวนการผลิตและในการเพิ่มผลผลิต โดยใช้ระบบการตรวจสอบกันเองภายในกลุ่ม ซึ่งก่อนทำเกษตรอินทรีย์เกษตรกรต้องมีการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และบริหารจัดการผลผลิตเพื่อป้อนสู่บริโภคตามขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ (มูลนิธิสังคมสุขใจ, 2561)

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้น การแก้ไขปัญหาการเกษตรในแต่ละพื้นที่ ไม่สามารถแก้ไขได้เพียงคนเดียว กลุ่มเดียว ด้านเดียว แต่ต้องขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ทั้งระบบ ระบบการจัดการกลุ่มและเครือข่ายมีความสำคัญมาก เพื่อการเรียนรู้แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสมาชิกและกลุ่ม/เครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ทั้งในด้านการผลิต การบริการจัดการต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ และวิเคราะห์สภาพปัญหา วางแผนการแก้ปัญหา ร่วมกันเพื่อสร้างพลังอำนาจในการต่อรองกลุ่ม / เครือข่ายร่วมกัน จะทำให้การผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ประสบความสำเร็จก้าวข้ามข้อจำกัดได้เร็วมากขึ้น และนำไปสู่ความปลอดภัยความมั่นคงทางอาหารและความยั่งยืนต่อภาคเกษตรอินทรีย์ (บำเพ็ญ เขียวหวาน, 2562) ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ชุมชนตัวอย่างที่เป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรพื้นที่หวัดนครปฐม และภายใต้การดูแลโครงการสามพรานโมเดล ต้นแบบการพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ครบวงจร ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงทางอาหารต่อสุขภาพประชาชน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2560) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมูลนิธิสังคมสุขใจ จึงได้เข้ามา

บทบาทพัฒนาห่วงโซ่อุปทานอินทรีย์ โดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีการผลิตพืชผลเกษตรอินทรีย์ พร้อมรับซื้อผลผลิตในราคาประกันและเปิดโอกาสให้ เกษตรกรนำผลผลิตปลอดสารพิษมาจำหน่ายตรงถึงมือผู้ซื้อที่ "ตลาดสุขใจ" สวนสามพรานไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางทำให้เกษตรกรมีความมั่นคงในอาชีพมากขึ้น (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2561) จนทำให้เกษตรกรรายย่อยรวมตัวเป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์ที่เข้มแข็งและเป็นแบบอย่างที่ดีได้ อันได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตทางการเกษตร ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหรือหมู่บ้าน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ศูนย์การเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นต้น เพื่อเป็นรากฐานของการสร้างชุมชนเกษตรอินทรีย์ (วงศ์สถิตย์ วิสุภี, 2560)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความประสงค์ในการศึกษารูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ด้วยการศึกษากรณีศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านหัวอ่าว จังหวัดนครปฐม ต้นแบบการทำเกษตรอินทรีย์ของอำเภอสามพรานที่น้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ด้านเกษตรอินทรีย์มาปรับใช้ จนประสบความสำเร็จสูงสุด สถานที่แห่งนี้เคยได้รับเกียรติจากผู้นำต่างประเทศเข้าเยี่ยมชมโครงการแล้ว ไปด้วยทอดความรู้จนเกิดแปลงเกษตรอินทรีย์ที่นั่น จำนวน 500 ไร่ เพื่อเป็นแนวทางให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง (มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ, 2563) โดยเริ่มจากกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรคือปัจจัยสำคัญ เพื่อเป็นแนวทางให้กับเกษตรกรรายอื่นหรือชุมชนอื่นเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่สามารถนำมาเพิ่มมูลค่าของผลผลิตมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ของตนเองมากขึ้น เพื่อตอบสนองต่อสภาพปัญหาของคุณภาพชีวิตเกษตรกรทุกด้าน รวมถึงด้านการดูแลสุขภาพและการรักษาสิ่งแวดล้อม ดังจะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม ในการรักษาสมดุลของธรรมชาติอย่างยั่งยืนให้กับพื้นที่ในประเทศไทยอีกต่อไปในภายภาคหน้า ซึ่งนำมาสู่วัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

คำถามการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์เป็นอย่างไร

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์มีอะไรบ้าง
3. รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรในการจัดการผลไม้อินทรีย์เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์
3. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

ชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการจัดการผลไม้อินทรีย์ของอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ซึ่งชุมชนแห่งนี้ มีพื้นที่ทำสวนผลไม้อินทรีย์ที่มีชื่อเสียง และมีเกษตรกรรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง นั่นคือชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านอ่าว เป็นชุมชนที่ได้รับรางวัลชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบเป็นรางวัลพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปี 2559 และรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับเขต ประจำปี 2563 อีกทั้งพื้นที่ชุมชนแห่งนี้ได้เข้าร่วมโครงการสามพรานโมเดลของมูลนิธิสังข์คอมสุขใจ โดยเป็น 1 ใน 10 ของหน่วยงาน ภายใต้โครงการสามพรานโมเดล มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาและสร้างคุณภาพกระบวนการผลิตภาคการเกษตรด้านผลไม้อินทรีย์ทั้งระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกรให้เกิดความสุข และนำไปสู่การพัฒนาเป็นหมู่บ้านผลไม้เกษตรอินทรีย์ (Fruits Organic Village)

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) คือ เกษตรกรอินทรีย์ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการผลไม้อินทรีย์ คือผู้ที่เป็นแรงจูงใจ ผลักดัน แนะนำให้คำปรึกษา

จากการเรียนรู้ พัฒนาทักษะ สร้างแรงบันดาลใจต่อยอดอย่างยั่งยืน ได้แก่ ประธานกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายครบถ้วน จะประกอบไปด้วย

1. ประชากรกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เช่น เกษตรกรต้นแบบเกษตรกรอินทรีย์ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และเกษตรกรอินทรีย์นอกพื้นที่ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ จำนวน 56 คน (ดังภาคผนวก ง)
2. นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรและนักพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม สำนักงานเกษตรอำเภอสามพราน องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง
3. ผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้แทนองค์กรปกครองท้องถิ่น ตำบลบางช้าง
4. เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของการจัดการผลไม้อินทรีย์
5. เจ้าหน้าที่โครงการสามพรานโมเดลร่วมดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการผลไม้อินทรีย์

ขอบเขตด้านเวลา

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ ตั้งแต่เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2562 -2565

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาพื้นที่ที่เป็นชุมชนต้นแบบ เพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ผู้วิจัยศึกษาในกรณีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed methods) ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และตามด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยใน 3 ส่วน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของสภาพปัจจุบันกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรอินทรีย์ โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของสภาพปัจจุบันกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกร โดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ โดยใช้แบบสอบถามร่วมกับการศึกษาเอกสาร (Document Study) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม(non-participant observation) กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อนำเสนอรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 และ ขั้นตอนที่ 2 มาสร้างเป็นรูปแบบ หลังจากนั้นส่งให้ผู้เชี่ยวชาญในด้านเกษตรอินทรีย์ วิชาเกษตรและนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ก่อนการนำเสนอผลการวิจัยต่อไป

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หมายถึง โครงสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มสมาชิกเกษตรกรอินทรีย์ที่ดำเนินกิจกรรมด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอันประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ การร่วมรับรู้ปัญหา การร่วมดำเนินกิจกรรม การร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การร่วมวางแผน การร่วมประเมินผล และการร่วมรับผลประโยชน์

กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่เป็นเป้าหมายของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ อันจะประกอบไปด้วย 6 ด้าน ดังต่อไปนี้

- 1) ร่วมรับรู้ปัญหา หมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสมาชิกเกษตรกรในแต่ละราย และส่งผลให้เกิดการรับรู้ร่วมกันในกลุ่มสมาชิกเกษตรกรอินทรีย์ เพื่อหาข้อสรุปในขั้นตอนต่อไป
- 2) ร่วมกิจกรรม หมายถึง สมาชิกเกษตรกรอินทรีย์ได้เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม ซึ่งมีผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ภายในกลุ่ม อันจะส่งผลให้สมาชิกทุกคนมีการพัฒนาตนเองในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง และการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทั้งภายในกลุ่มสมาชิก เครือข่ายสมาชิกและหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
- 3) ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง สมาชิกเกษตรกรอินทรีย์มีการรวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่ม เพื่อร่วมสร้างความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ด้วยการแบ่งปันความรู้ การถ่ายทอดประสบการณ์ ทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ เพื่อพัฒนาเป็นแนวปฏิบัติสู่เป้าหมายการจัดการผลไม้อินทรีย์ที่มีคุณภาพ

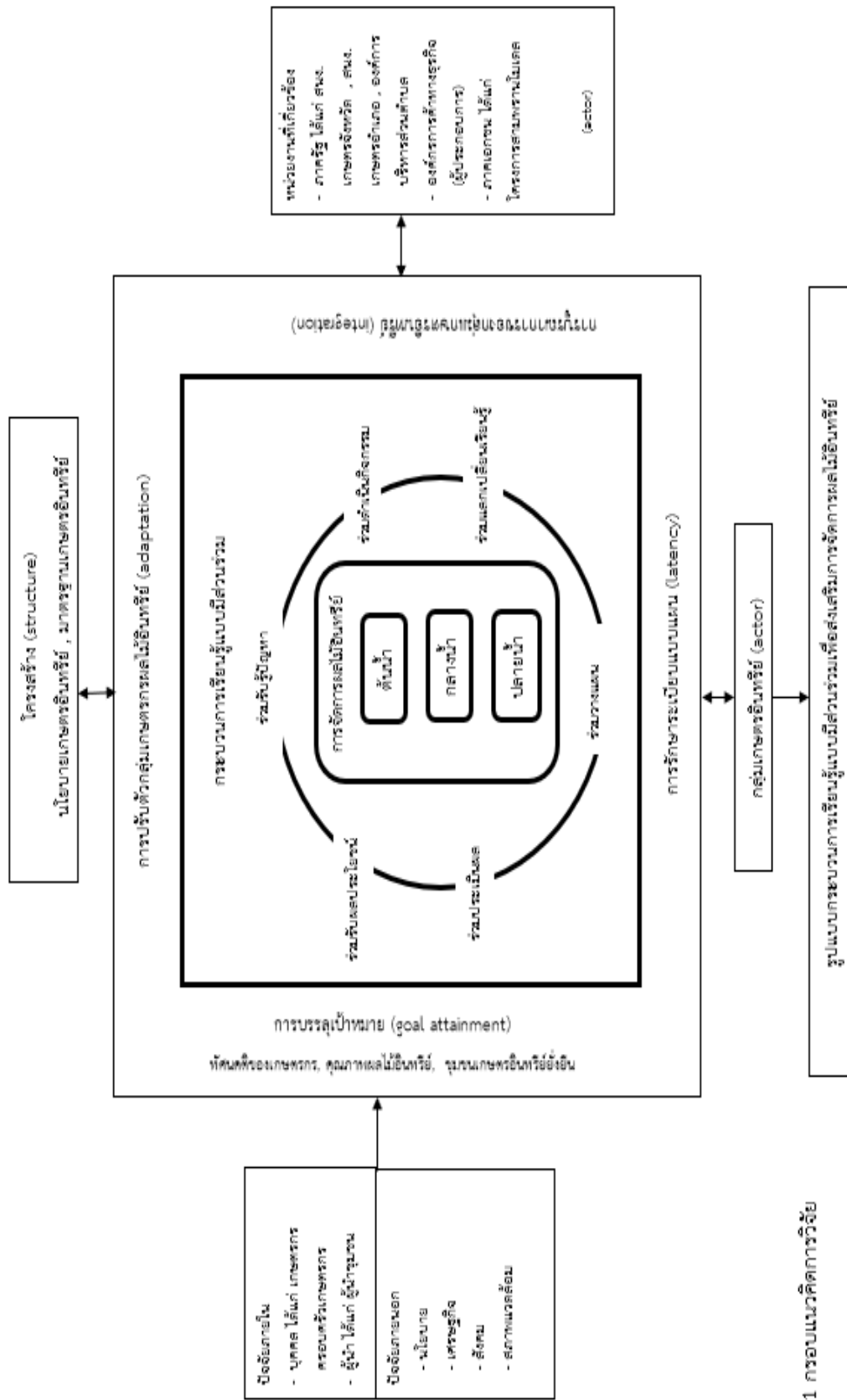
4) ร่วมวางแผน หมายถึง สมาชิกเกษตรกรอินทรีย์ได้ตัดสินใจเลือกวิธีการหรือการกระทำ และสิ่งที่สมควรจะต้องปฏิบัติเอาไว้เป็นการล่วงหน้า โดยเรียงลำดับความสำคัญของการดำเนินงานภายในกลุ่มร่วมกัน เพื่อวางแผนงานในอนาคตและรองรับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน รวมไปถึงการพัฒนาผลผลิตของกลุ่มให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานด้านเกษตรอินทรีย์

5) ร่วมประเมินผล หมายถึง สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์มีการดูแลและติดตามประเมินผลความพึงพอใจ ในขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม อันจะเป็นความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งในคุณภาพผลผลิต ความยั่งยืนของสมาชิกและของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ให้เป็นต้นแบบที่ดีต่อไป

6) ร่วมรับผลประโยชน์ หมายถึง กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์รับผลประโยชน์ที่เป็นทั้งตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงินเป็นความต้องการของสมาชิกเกษตรกรอินทรีย์ทุกคน

การจัดการผลไม้อินทรีย์ หมายถึง วิธีการหรือแนวทางที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวใช้ในจัดการผลไม้อินทรีย์ แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ต้นน้ำ คือ การเตรียมการเพาะปลูก การเพาะปลูกผลผลิต กลางน้ำ คือ การดูแลการ เพาะปลูก การประเมินผลผลิตปลายน้ำ คือ การเก็บเกี่ยว การจำหน่ายผลผลิต

ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หมายถึง ปัจจัยที่มีผลทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกร แบ่งเป็น ปัจจัยภายใน คือ ด้านบุคคล ด้านผู้นำ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านนโยบายภาครัฐ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสภาพแวดล้อม

1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากทฤษฎีพื้นฐานทางสังคม หรือทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยม “Structural – Functionalism” ของ Talcott Parsons (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2550) คือ ระบบการกระทำ หรือระบบปฏิบัติการ (Action System) โดยระบบหน้าที่ทุกระบบนั้นจะมีหน้าที่พื้นฐานที่จำเป็นต้องมี (Functional Imperatives) 4 ประการ คือ การปรับตัว การบรรลุเป้าหมาย บูรณาการและการรักษาแบบแผนตามหน้าที่ทั้ง 4 ประการนี้ซึ่งเรียกตามชื่อย่อว่า AGIL (Ritzer, 2007) ได้นำมาปรับใช้กับกรอบแนวคิดของผู้วิจัย ดังนี้

การปรับตัว (adaptation) กล่าวคือ เกษตรกรที่ทำการเกษตร ได้พบว่าตนเองกำลังเผชิญอยู่กับตัวเองในเรื่องของสุขภาพ เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยสารพิษรอบด้าน จากผักผลไม้ที่รับประทานเข้าไปทุกวัน และจะดำรงอยู่ไม่ได้ถ้าไม่ปรับตัวแก้ไขให้ดีขึ้น ไม่ว่าจะเริ่มปลูกใหม่ การดูแลบำรุงผลผลิตให้ได้ขนาดตามเดิมและปริมาณเท่าเดิมในแต่ละฤดูกาล การจัดจำหน่ายที่ได้ในตลาดที่มีความต้องการ การปรับตัวให้เข้ากับการดำรงชีวิตที่มีความปลอดภัยและสุขภาพที่ดี กลับคืน สภาพแวดล้อมในพื้นที่ที่เหมาะสมเป็นการกระทำต่อตนเองและสังคม

การบรรลุเป้าหมาย (goal attainment) การรวมตัวของเกษตรกรในพื้นที่ที่มีเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกันต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมแบบกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้การจัดการผลไม้นั้นในพื้นที่ มีการปลอดภัยหรือเป็นอินทรีย์ ผลผลิตมีคุณภาพ (outcome) และเป็นไปตามผู้บริโภคต้องการ ตั้งแต่ในระดับ ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบต่อยอดความรู้ได้ ตามสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของการประเมินความสำเร็จในการจัดการผลไม้อินทรีย์ปรับเปลี่ยนสังคมในชุมชนให้ดีขึ้น

การบูรณาการ (integration) การรวมกลุ่มของเกษตรกรอินทรีย์มีความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในการจัดการผลไม้อินทรีย์และในเรื่องการจัดระบบเกษตรกรรม (ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ) ที่มีประสิทธิภาพ เกษตรกรสามารถจะบูรณาการกับเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่จะได้รับการเรียนรู้ใหม่ ๆ และได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน อาจเป็นการต่อยอดจากการทำผลไม้อินทรีย์ เป็นการทำการเกษตรในด้านอื่น ๆ รวมไปถึงการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สมาชิกต้องมีความพร้อมทั้งด้านเวลา พลังงาน บุคคล และทรัพยากร

สภาพแวดล้อมที่เพียงพอและเหมาะสมให้กับกลุ่มเกษตรกรได้ร่วมดำเนินกิจกรรมตามระยะเวลาและข้อตกลงร่วมกัน

การรักษาแบบแฝน (latency) การรวมกลุ่มเกษตรกรเป็นตัวอย่างที่ดี เป็นการสร้างพลังงานอำนาจการรวมกลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็ง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน อาศัยการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน การรักษารูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้ไว้ ก็ต้องมีผู้นำที่มีกลยุทธ์เหตุจูงใจ(motivation) กับเกษตรกรและปัจจัย ต่าง ๆ ให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในท้องถิ่น ซึ่งเป็นโครงสร้างทางสังคมและทำให้กลุ่มยอมรับให้ดำรงอยู่ได้ด้วยความพึงพอใจจากการกระทำปัจเจกชน

ในการศึกษาเกี่ยวกับ “รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์” จากทฤษฎีการก่อตัวโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม “Structuration Theory” ของ Anthony Giddens (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2550) อธิบายได้ดังนี้ เกษตรกรในฐานะเป็นผู้กระทำการ (Actor) ซึ่งอยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคม (Structure) ได้เรียนรู้และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการภายในและภายนอก นั่นคือ เกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โครงสร้างทางสังคมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่ส่งผลในการปฏิบัติ ได้แก่ กฎเกณฑ์ นโยบายขององค์กร ข้อบังคับ หรือข้อห้ามต่าง ๆ นำมาปรับใช้กับผู้กระทำ จนเกิดการสร้างเครือข่ายทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในระดับกลุ่ม และสามารถนำมาแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันล้วนเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมภายใต้การประพุดติปฏิบัติโครงสร้างทางสังคมนี้ ที่เกษตรกรดำเนินการจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกร และผู้กระทำการกลุ่มกันจนประสบความสำเร็จต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ 6 ด้านได้แก่ ร่วมรับรู้ปัญหา ร่วมกิจกรรม ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมวางแผน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ จนทำให้เกิดรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์เพื่อไปทำให้โครงสร้างเปลี่ยนเป็นเกษตรกรอินทรีย์ ในการวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม สำหรับศึกษาเกษตรกรผู้กระทำและโครงสร้าง เพื่อปรับเปลี่ยนนโยบาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ด้านเกษตรกรรมทั่วไปให้เป็นเกษตรกรอินทรีย์ โดยผลวิจัยนี้สามารถนำไปสู่รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ ให้ได้เรียนรู้ประสบการณ์ของเกษตรกรอินทรีย์รายย่อยรวมตัวกันจนประสบความสำเร็จและเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่มีความเข้มแข็งจนถึงปัจจุบัน ได้นำไปปรับใช้ต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทั้งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรอินทรีย์ และขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเกษตรกรตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำของการจัดการผลไม้อินทรีย์

2. ได้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ และองค์ความรู้ต่าง ๆ ในเรื่องของเกษตรกรอินทรีย์ในประเทศไทย

3. ประโยชน์เชิงการจัดการขององค์กรที่เกี่ยวข้องหรือสนับสนุนให้แก่เกษตรกรในเรื่องเกษตรกรอินทรีย์ สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ ในการกำหนดนโยบายเกษตรกรอินทรีย์ ในเชิงธุรกิจ เกษตรอินทรีย์หรือนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อื่นที่สนใจ และเป็นการเพิ่มคุณค่าผลผลิตตลอดจนการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนเกษตรกรอินทรีย์ ในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง “รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์” มีดังนี้

ตอนที่ 1 สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เป็นเกษตรอินทรีย์

1. ภาวการณ์เกษตรของประเทศไทยในปัจจุบัน
2. ผลกระทบสุขภาพของเกษตรกร
3. ผลกระทบด้านพืชเศรษฐกิจ
4. ผลกระทบด้านการลงทุนของเกษตรกร

ตอนที่ 2 เกษตรอินทรีย์

1. ข้อมูลพื้นฐานเกษตรอินทรีย์
2. หลักการเกษตรอินทรีย์
3. นโยบายและยุทธศาสตร์ด้านเกษตรอินทรีย์

ตอนที่ 3 สามพรานโมเดล

1. ความเป็นมาสามพรานโมเดลและชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว
2. ปัจจัยการสร้างผลผลิตเกษตรอินทรีย์ (ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ)
3. ระบบรับรองแบบมีส่วนร่วมหรือพีจีเอส
4. ข้อตกลงในการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์
5. การรวมกลุ่มเกษตรอินทรีย์

ตอนที่ 4 การจัดการผลไม้อินทรีย์

1. หลักการผลิตผลไม้อินทรีย์
2. การดูแลผลผลิตผลไม้อินทรีย์
3. ช่องทางการตลาดผลไม้อินทรีย์

ตอนที่ 5 แนวคิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

1. ความหมายกระบวนการเรียนรู้
2. ความหมายกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
3. หลักการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

4. ปัจจัยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
 5. ประโยชน์กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
- ตอนที่ 6 รูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์
1. รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
 2. วิธีการส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์
- ตอนที่ 7 แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา
1. ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยม
 2. ทฤษฎีการก่อตัวโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม
- ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 สาเหตุการของเปลี่ยนแปลงพื้นที่เป็นเกษตรกรอินทรีย์

1. ภาคการเกษตรของประเทศไทยในปัจจุบัน

จากสถานการณ์ทั่วไปในภาพรวมของภาคการเกษตรไทยนั้น รายงานวิจัยของคณะอนุกรรมการปฏิรูปการเกษตร ชี้ให้เห็นปัญหาของภาคการเกษตรและเกษตรกรที่ประสบปัญหาอยู่ พบว่ามาจากหลายด้านได้แก่ (จุฑาทิพย์ ภัทราวาท, 2558)

1) คริวเรือนภาคเกษตรเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ คิดเป็นประชากรประมาณร้อยละ 36 ของประชากรไทย พื้นที่ส่วนใหญ่ที่ใช้ในการเพาะปลูกแต่เกษตรกรเป็นกลุ่มประชากรที่ยากจนของประเทศ จีดีพีในภาคการเกษตรคิดเป็นสัดส่วนในระบบเศรษฐกิจประมาณร้อยละ 8.4

2) เกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในสภาวะยากจน มีหนี้สินครัวเรือนสูง ส่วนใหญ่เป็นหนี้นอกระบบ ติดอยู่กับดอกเบี้ยของหนี้ครัวเรือน ระบบสหกรณ์และวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน จากข้อมูลของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในครึ่งปีแรกพ.ศ. 2558 เกษตรกรมีสัดส่วนหนี้สินต่อรายได้สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศถึง 2 เท่า

3) ปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ - รายได้ไม่คุ้มต้นทุน โดยเฉพาะข้าวและยางพาราซึ่งเกี่ยวข้องกับเกษตรกรมากกว่าร้อยละ 60 – 70 ของเกษตรกร อีกทั้งขีดความสามารถในการแข่งขันอยู่ในสถานะลดน้อยถอยลง การแข่งขันราคาสินค้าเกษตรมีแนวโน้มสูงขึ้น ขณะที่ต้นทุนการผลิตและปัจจัยการผลิตสูง ทำให้ราคาขายพีผลต่ำกว่าต้นทุน

4) ปัญหาเฉพาะหน้าของภาคการเกษตรคือปัญหาภัยแล้ง ซึ่งเกิดในช่วงปีพ.ศ. 2558 และต่อเนื่องอย่างน้อยปี พ.ศ. 2559 จะกระทบต่อปริมาณผลผลิตและรายได้ของเกษตรกรจากปริมาณน้ำเกษตรที่ลดลง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีมาตรการช่วยเหลือและเยียวยา

5) ต้นเหตุของความยากจนเกี่ยวข้องกับผลผลิตต่อไร่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่ควรจะเป็น และต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้าน เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงเมล็ดพันธุ์ซึ่งให้ผลผลิตสูงและเหมาะสมกับพื้นที่

6) ปัญหาเชิงโครงสร้างในภาคการเกษตร เกี่ยวข้องกับพื้นที่เกษตรส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทาน สภาวะสภาพพื้นดินเสื่อมโทรมจากการทำการเกษตรและการใช้สารเคมีในภาคเกษตรอยู่ในเกณฑ์สูงและต่อเนื่องเป็นเวลานาน

7) ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินทำกิน เกษตรกรไทยจำนวนมากขาดที่ดินทำกิน เป็นเกษตรกรรับจ้าง มีการบุกรุกพื้นที่ป่าและขาดเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงโครงการช่วยเหลือเยียวยาจากรัฐบาล

8) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นรายย่อย ขาดการเข้าถึงโอกาสของการใช้เทคโนโลยี และเครื่องมือทำกินคุณภาพชีวิตอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ การพัฒนาการเกษตรอนาคตเกี่ยวข้องกับเกษตรแปลงใหญ่ในลักษณะที่เป็นอุตสาหกรรม จะทำให้คุ้มทุนและสามารถผลิตในเชิงปริมาณและครบวงจร

9) นโยบายรัฐในการยกระดับเศรษฐกิจการเกษตรขาดความต่อเนื่องทั้งนโยบายการแปรรูปสินค้าเกษตรทั้งพืชที่เป็นอาหาร พืชพลังงาน และพืชที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม อีกทั้งนโยบายเกษตรอินทรีย์ซึ่งกำหนดเป็นวาระแห่งชาติยังขาดรูปธรรมในการขับเคลื่อน ขณะเดียวกันนโยบายเกี่ยวกับพืชเทคโนโลยีชีวภาพ รัฐจะต้องมีความชัดเจนทั้งด้านกฎหมายและผลลัพธ์ทั้งในข้อดีและผลกระทบต่อความเป็นครัวโลก

10) ด้านการขาดแคลนแรงงานและสุขภาพของเกษตรกร ปัญหาสำคัญของภาคการเกษตร คือการขาดแคลนแรงงาน จากตัวเลขของสำนักงานสถิติแห่งชาติปี พ.ศ. 2558 พบว่าแรงงานเกษตรมีจำนวน 11.99 ล้านคน ในช่วง 4 ปี แรงงานภาคเกษตรลดลงถึง 2.89 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 20 อีกทั้งแรงงานเกษตรอายุเฉลี่ยประมาณ 55 - 56 ปี แรงงานรุ่นใหม่โยกย้ายไปสู่ภาคบริการและอุตสาหกรรมซึ่งจะส่งผลกระทบต่อขีดความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว นอกจากนี้เกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพของแรงงานเกษตรทั้งจากการใช้เคมี ยาฆ่าแมลงอย่างต่อเนื่องจำเป็นที่จะต้องมีการคำนึงถึงเกษตรกรสูงอายุซึ่งจะเพิ่มจำนวนมากขึ้น

กรมวิชาการเกษตร (2561) ภาคการเกษตรของไทยปัจจุบัน ตกอยู่ในภาวะที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง เนื่องจากเมื่อพิจารณาถึงข้อมูลพื้นที่การเกษตรและจำนวนเกษตรกร จะพบว่าจำนวนเกษตรกรรายย่อยลดลง คนจนจากภาคเกษตรกรรมจะล้มละลาย และหันเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการ รวมทั้งเป็นแรงงานในภาคเกษตร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการพัฒนาประเทศ และการถดถอยของวิถีเกษตรกรรม การเปลี่ยนแปลงของสังคมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ดังกล่าว ทำให้ภาคเกษตรกรรมไทยกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ในขณะที่เกษตรกรไทยยังคงเผชิญปัญหาความยากจนอันเกิดจากความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ปรากฏการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรไทยในปัจจุบันมีหลายประการ กล่าวคือ

1) ปัญหาด้านปัจจัยและฐานทรัพยากรการผลิต ทั้งเรื่องที่ดินทำกิน เกษตรกรจำนวนมากไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ต้องเช่าที่ดินทำกิน และเกษตรกรที่ยังมีที่ดินจำนวนมากแต่ละก็ต้องสูญเสียที่ดินทำกินให้กับสถาบันการเงิน ปัญหาการเข้าถึงทรัพยากรการผลิต โดยเฉพาะน้ำ ทะเล ป่า และทรัพยากรพันธุกรรมทั้งหลาย ซึ่งเป็นฐานชีวิตของเกษตรกรและชาวประมงขนาดเล็ก รวมทั้งสิทธิ์เกษตรกรในด้านการเข้าถึงพันธุกรรมพืชและสัตว์ ยังไม่ได้รับการยอมรับ ทำให้เกษตรกรรายย่อยขาดศักยภาพในการเพิ่มผลผลิต และพึ่งพิงตนเองไม่ได้

2) ปัญหาต้นทุนการผลิตสูงขึ้น อันเนื่องมาจากปัจจัยการผลิตมีฐานจากการใช้พลังงาน ต้นทุนปุ๋ย ยา แรงงานสูงขึ้น ฐานทรัพยากรอาหารลดลง และแม้ว่าปัจจุบันมีแนวโน้มว่าผลผลิตทางการเกษตรจะมีราคาดี แต่ราคาที่สูงขึ้นเหล่านี้ไม่แน่ว่าจะส่งผลประโยชน์กลับมาที่เกษตรกร รวมทั้งราคาอาหารที่แพงขึ้นก็กลายเป็นค่าใช้จ่ายของเกษตรกรที่สูงขึ้น และส่งผลกระทบต่อคนจนเช่นกัน

3) ปัญหาเรื่องสุขภาวะ ทุกฤดูการผลิตไม่ว่าจะเป็นข้าว พืชสวน พืชไร่ หากได้ออกไปในไร่นาก็จะได้กลิ่นสารเคมีกำจัดหญ้า กำจัดแมลงทั่วทุกหนแห่ง เกิดผลกระทบต่อเกษตรกรเองและผู้บริโภค เกษตรกรเองหนักกว่าเพื่อนเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงในฐานะเป็นผู้ใช้จ่ายและเป็นผู้บริโภคผลผลิตด้วย

4) ปัญหาเรื่องตลาด ตลาดเป็นของพ่อค้าแต่การลงทุนและความเสี่ยงเป็นของเกษตรกร เกษตรกรจึงไม่มีส่วนในการตัดสินใจกำหนดราคาตลาด ราคาผลผลิตการเกษตรจึงไม่เป็นธรรม ไม่แน่นอน ขึ้นๆ ลงๆ ตามอำนาจซื้อของพ่อค้า ขณะที่ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มสูงขึ้นโดยที่ไม่เคยลดลง

5) ปัญหาที่มาจากนโยบายพลังงาน และปัญหาอันเกิดจากการขาดแคลนน้ำมัน ทำให้เกิดผลกระทบต่อการผลิตในภาคเกษตรกรรม เนื่องจากการขยายพื้นที่ปลูกพืชน้ำมันทั้งหลาย ส่งผลกระทบในหลายมิติ

6) ปัญหาอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้พื้นที่เกษตรกรรมอาจพบปัญหาการใช้ที่ดินที่ถูกเปลี่ยนแปลง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงระบบเกษตรต่าง ๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดจากโครงสร้างการผลิตเปลี่ยนแปลง ตามนโยบายของรัฐบาลแต่ละยุคสมัย

ปัญหาด้านภาคเกษตรกรรมมีมานานมาก ซึ่งเกิดจากความเหลื่อมล้ำและเป็นผลกระทบวิกฤติกับครัวเรือนที่มีรายได้น้อย มีภาระหนี้สินมาก ซึ่งไม่สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี และมีต้นทุนทางสังคมต่ำ ซึ่งก็เป็นกลุ่มที่มีข้อจำกัด หากไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาอย่างทันท่วงที ก็อาจจะเป็นหนี้สินเพิ่มขึ้นสะสม การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและภาคการเกษตรของไทย จากโอกาสที่ผ่านมาข้อจำกัดเหล่านี้จะถูกบีบบังคับให้เกษตรกรได้เรียนรู้ และใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งเป็นประโยชน์สามารถนำมาเพิ่มผลิตผล และสร้างคุณค่าและการเข้าถึงตลาดให้กับผลผลิตทางการเกษตร โอกาสที่ทำให้องค์กรต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่น ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น และพยายามสร้างระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งจากข้างในจะสามารถพัฒนาพื้นที่ให้ดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

2 .ผลกระทบด้านสุขภาพของเกษตรกรไทย

จากข้อมูลการเข้ารับบริการภายใต้ระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ หรือบัตรทอง ได้มีการรายงานผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมีสาเหตุจากการได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทั้งจากยาฆ่าแมลงกลุ่มออร์แกโนฟอสเฟต และคาร์บาเมต (organophosphate and carbamates insecticides) ยาฆ่าหญ้า และยาฆ่าเชื้อรา (Herbicides and fungicides) และสารเคมีทางการเกษตรประเภทอื่น ๆ ดังตารางที่ 2.1 และ ตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.1 สถิติการเสียชีวิตของเกษตรกรได้รับผลกระทบจากสารเคมี ปี 2559 -2561

รายการ/ปี	ปี พ.ศ. 2559	ปี พ.ศ. 2560
เสียชีวิตขณะรักษาตัวในโรงพยาบาล จำนวน	613 ราย	582 ราย
ผู้ป่วยกลับรักษาตัวและเสียชีวิต	4,311 ราย	4,401ราย
ผู้ป่วยเข้ารับการรักษาทั้งหมด	4,924 ราย	4,983ราย
การเบิกจ่ายค่ารักษาจำนวน	22,829,167บาท	22,651,053บาท

ที่มา: สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (2561)

ตารางที่ 2.2 แยกประเภทการเสียชีวิตของสารเคมีแต่ละประเภทตั้งแต่ ปี 2559 -2561

ประเภทที่ 1			
ยาฆ่าแมลงกลุ่มออร์แกโนฟอสเฟตและคาร์บาเมต/ปี	ปี พ.ศ.2559	ปี พ.ศ. 2560	ปี พ.ศ.2561 (ต.ค. 2560 –ก.ค. 2561)
เสียชีวิตที่ ร.พ.	101	79 ราย	56 ราย
รักษาตัวและกลับไปเสียชีวิต	1,293	1,220 ราย	821 ราย
จำนวนผู้ป่วยทั้งหมด	1,394 ราย	1,299 ราย	877ราย
เบิกจ่ายค่ารักษาจำนวน	7,386,640 บาท	7,262,045 บาท	4,362,437 บาท
ประเภทที่ 2			
ยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าเชื้อรา/ปี	ปี พ.ศ. 2559	ปี พ.ศ. 2560	ปี พ.ศ.2561 (ต.ค. 2560 –ก.ค. 2561)
เสียชีวิตที่ ร.พ.	478 ราย	471 ราย	442 ราย
รักษาตัวและกลับไปเสียชีวิต	1,585 ราย	1,763 ราย	1,444 ราย
จำนวนผู้ป่วยทั้งหมด	2,063 ราย	2,234 ราย	1,886 ราย
การเบิกจ่ายค่ารักษาจำนวน	10,434,891 บาท	10,305,528 ราย	8,804,145 บาท
ประเภทที่ 3			
สารเคมีทางการเกษตร ประเภท อื่น ๆ / ปี	ปี พ.ศ. 2559	ปี พ.ศ. 2560	ปี พ.ศ. 2561 (ต.ค. 2560 –ก.ค. 2561)
เสียชีวิตที่ ร.พ.	34 ราย	32 ราย	22 ราย
รักษาตัวและกลับไปเสียชีวิต	1,488 ราย	1,467 ราย	1,266 ราย
จำนวนผู้ป่วยทั้งหมด	1,522 ราย	1,499 ราย	1,288 ราย
การเบิกจ่ายค่ารักษาจำนวน	5,007,636 บาท	5,083,480 บาท	4,168,888 บาท

ที่มา: สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (2561)

จากตารางที่ 2.2 จะเห็นได้ว่า สารเคมีกำจัดศัตรูพืชชนิดต่าง ๆ สามารถเข้าสู่ร่างกายของเกษตรกรได้ง่าย จากทางการหายใจ ทางปากและทางผิวหนัง ฉะนั้นการป้องกันที่ดีที่สุด จึงไม่ควรฉีดพ่นในขณะลมแรงหรือฝนตกและควรยืนอยู่เหนือลมเสมอสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล เช่น หน้ากากป้องกันสารเคมี เป็นต้น ในขณะที่ผสมสารเคมีตรวจเช็คอุปกรณ์การฉีดพ่นให้อยู่ในสภาพที่ดีไม่ชำรุดก่อนนำไปใช้ ในกรณีที่หวั่นวิตกเกิดการอุดตันห้ามใช้ปากเป่าหัวฉีดพ่นแต่ให้ถอดหัวฉีดออกมาทำความสะอาดโดยใช้การแช่ในน้ำหรือใช้ไม้เขี่ยแล้วล้างน้ำและควรสวมใส่ถุงมือและเสื้อผ้าให้มิดชิดหากสารเคมีหกเปรอะเปื้อนร่างกายให้ใช้น้ำสะอาดชำระล้างนานอย่างน้อยสิบห้า นาที รับประทานอาหารและเปลี่ยนเสื้อผ้าเรียบร้อยและเป็นการป้องกันที่ดีที่สุด

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2557) มีการสรุปอาชีพกลุ่มแรงงานไว้ดังนี้ ผู้มีงานทำทั้งสิ้น 38.4 ล้านคน เป็นกลุ่มแรงงานนอกระบบ 22.1 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 57.6 และที่เหลือเป็นแรงงานในระบบ 16.3 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 42.4 ซึ่งแรงงานนอกระบบจำนวนมากว่าครึ่งทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรมโดยมีจำนวนถึง 11.9 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 56.9 ของแรงงานระบบทั้งหมดและเนื่องจากเกษตรกรมีลักษณะของการทำงานที่มีความเสี่ยงต่อสุขภาพหลายปัจจัย ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 6 ด้านดังนี้

1) ทางเคมี การใช้สารเคมีโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สารเคมีกำจัดศัตรูพืชซึ่งผลกระทบต่อสุขภาพทั้งในระยะสั้นและระยะยาว อาการที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน ตั้งแต่อาการเล็กน้อยจนรุนแรงถึงชีวิต ขึ้นอยู่กับชนิด ปริมาณ และทางเข้าสู่ร่างกายของสารเคมี

2) ทางชีวภาพ การทำงานในภาคการเกษตรมีโอกาสได้รับอันตรายจากปัจจัยชีวภาพและมีความเสี่ยงสูงต่อโรคติดต่อจากสัตว์สู่คน ยกตัวอย่างเช่น โรคฉี่หนู หรือเลปโตสไปโรซิส โรคไข้หวัดนก โรคแอนแทรกซ์ รวมไปถึงการบาดเจ็บจากการถูกสัตว์ร้ายกัด งูหรือสัตว์มีพิษกัดต่อย เป็นต้น

3) ทางกายภาพ การทำงานในภาคเกษตร มีโอกาสได้รับสิ่งคุกคาม เช่น การทำงานในที่ที่มีอากาศร้อน ทำให้เกิดการสูญเสียน้ำจากเหงื่อออกมากเกินไป อ่อนเพลีย หมดสติ เป็นลมแดด และอาจเสียชีวิตได้

4) เอร์โกโนมิกส์ ท่าทางและสภาพการทำงานที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดอาการปวดหลัง ปวดกล้ามเนื้อและอาการบาดเจ็บของกล้ามเนื้อและข้อ ซึ่งเป็นปัญหาสุขภาพที่มักเกิดขึ้นในเกษตรกรส่วนใหญ่

5) ทางจิตวิทยาสังคม ความเครียดจากการประกอบอาชีพมักเกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม เช่น จากราคาผลผลิตตกต่ำ ไม่ได้ผลผลิตตามที่คาดหวังไว้ จนเป็นหนี้ทั้งในและ

นอกระบบ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดอาการซึมเศร้า หรือพยายามฆ่าตัวตาย หรือส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย เช่น อาจป่วยเป็นโรคกระเพาะ โรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น

6) อุบัติเหตุจากการทำงาน เช่น อุบัติเหตุจากการใช้เครื่องจักร ถูกบาดจากของมีคม ตกจากต้นไม้ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า มีความเสี่ยงเกิดขึ้นมากมายจากการใช้สารเคมี การรณรงค์รักษาสุขภาพ และส่งเสริมการตลาดการใช้สารเคมี อย่างถูกต้องจึงเป็นสิ่งจำเป็น หากมีการให้ความรู้ ความเข้าใจ อย่างถูกต้อง จะสามารถช่วยให้เกษตรกรปลอดภัยต่อผลข้างเคียงที่อาจเกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพ เพราะเป็นอาชีพที่เสี่ยงต่องานหนัก และเมื่อสัมผัสกับสารเคมีอาจมีอันตรายรวมถึงช่วยลดต้นทุนของสารเคมีที่ใช้ให้ลดลงได้และช่วยสร้างจิตสำนึกถึงอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้การเกษตรมีการทำการเกษตรแบบปลอดภัยสารเคมีให้ปรับมาใช้เกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น รวมถึงใช้วิถีทางธรรมชาติในการทำเกษตรด้วยการง่ายเช่น ปลูกพืชคลุมดิน การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น

3. ผลกระทบด้านพืชเศรษฐกิจ

นับแต่ประเทศไทยได้พัฒนาและเปลี่ยนรูปแบบ จากเกษตรเพื่อยังชีพมาเป็นเกษตรกรเพื่อการค้า เป็นเวลากว่า 4 ทศวรรษ ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งผลดีและผลเสีย ดังนี้ ในด้านผลดี การเกษตรเพื่อการค้าสร้างรายได้ให้กับประเทศจากการส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารมาอย่างต่อเนื่อง ประเทศไทยประสบความสำเร็จเป็นอย่างยิ่งจนทำให้ได้รับการยอมรับจากนานาชาติว่าเป็นผู้ขำอยู่น้ำของโลก เป็นทั้งคลังอาหารและครัวของโลก (กมล เลิศรัตน์, 2553) แต่ปัจจุบันกับพบว่า ผักและผลไม้ที่มีประโยชน์กับมีอันตรายทั้งต่อเกษตรกรและผู้บริโภค อันเนื่องมาจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในการจัดการกับศัตรูพืชในผลไม้ นั้น ส่วนหนึ่งจะตกค้างอยู่ในผลผลิตการเกษตร ซึ่งไม่สามารถล้างออกได้ด้วยน้ำ หรือทำลายด้วยความร้อนจากการหุงต้ม ดังนั้น อาหารที่เราบริโภคกันอยู่ทุกวันนี้มีสารเคมีกำจัดศัตรูปนเปื้อนอยู่ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะผลผลิตการเกษตรในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งเกษตรกรมักจะไม่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีของเกษตรกรได้ จึงทำให้เกิดการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูอย่างไม่ถูกต้อง ส่งผลกระทบต่อตัวเกษตรกรเอง สิ่งแวดล้อม และผู้บริโภค ที่ได้รับผลพวงจากการบริโภคอาหารที่มีสารเคมีตกค้าง เพราะสารเคมีกำจัดศัตรูพืชถูกประดิษฐ์ขึ้น เพื่อใช้ทำอันตรายต่อสิ่งมีชีวิต จึงอาจมีอันตรายต่อมนุษย์ได้เช่นกัน ซึ่งผลกระทบต่อสุขภาพของสารเคมี

กำจัดศัตรูพืชที่ตกค้างอยู่ในอาหารนั้นแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ อาการพิษเฉียบพลัน และอาการพิษสะสม และพบมากในผลไม้ในประเทศไทย (Thai-PAN, 2558) ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 แสดงลำดับผลไม้พิษร้ายต่อการตกค้างเกินมาตรฐานของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

รายการ	ปี 2562	รายการ	ปี 2563
 ส้มสายน้ำผึ้ง	100%	 ส้มสายน้ำผึ้ง	81%
 ฝรั่ง	59.2%	 ฝรั่ง	60%
 แอปเปิ้ล	14.6%	 พุทรานจีน	100%
 แก้วมังกร	50%	 แก้วมังกร	56%
 มะม่วงสุก	14.3%	 มะม่วงน้ำดอกไม้	44.4%
 แตงโม	0 %	 แตงโม	0 %
 องุ่น	59.1%	 องุ่นแดงนอก	100%
 มะละกอสุก	41.2%	 ลองกอง	14%
 กล้วยหอม	15.6%	 ส้มแมนดาริน	13%
 ชมพู	98.7 %	 ส้มโอ	0%

ที่มา: Thai-PAN, 2563 และ Thai-PAN, 2562

สรุปได้ว่า เกษตรกรควรตระหนักถึงการใช้สารเคมีให้มากขึ้น เพราะถ้าการดูแลรักษาผลไม้โดยใช้สารเคมีจะทำให้เกษตรกรและผู้บริโภคเสี่ยงต่ออันตรายถึงชีวิต และทำให้สภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ได้รับความกระทบกระเทือนอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ ดิน น้ำ แหล่งพื้นที่ธรรมชาติต่าง ๆ เสียสมดุลไป การที่ประเทศไทยเริ่มปลูกฝังการทำเกษตรอินทรีย์ ถือว่าเป็นเรื่องที่ดีต่อตนเองและสังคม และคืนสิ่งที่ดีกลับสู่ธรรมชาติอย่างยั่งยืน

4. ผลกระทบด้านการลงทุนของเกษตรกร

ปัจจุบันมีการประกาศให้ยกเลิกการนำเข้าวัตถุอันตรายตามข้อเสนอของกระทรวงสาธารณสุข โดยจากการประมวลเหตุผลหลายด้านจากงานศึกษาวิจัยที่มีข้อมูลทางวิทยาศาสตร์รองรับ (scientific base) ในประเด็นต่าง ๆ สนับสนุนให้มีการยกเลิกการใช้สารเคมีทั้ง 3 ชนิด เช่นเดียวกับ 53 ประเทศที่ได้ห้ามใช้และอยู่ระหว่างกระบวนการดำเนินการ โดยมีรายละเอียด แสดงดังตารางที่ 2.4 และตารางที่ 2.5 ดังนี้ (ประยุทธ์ วรณอุดม, 2561)

ตารางที่ 2.4 ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าวัตถุดิบอันตรายทางการเกษตร ปี2551-2561

หน่วย : ปริมาณ : ตัน

มูลค่า : ล้านบาท

ปี	สารกำจัดวัชพืช		สารกำจัดแมลง		สารป้องกันและกำจัดโรคพืช		อื่น ๆ		รวม	
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
2551	68,825	11,487	25,332	4,577	11,255	2,537	4,497	580	109,908	19,182
2552	97,957	9,338	24,680	3,972	10,367	2,968	4,590	537	137,594	16,816
2553	80,278	8,845	23,417	4,670	9,671	3,860	4,332	550	117,698	17,924
2554	112,177	11,480	34,672	5,938	12,179	3,875	5,355	751	164,383	22,044
2555	106,860	11,294	16,797	3,686	6,972	3,883	3,748	494	134,377	19,357
2556	137,049	14,873	21,485	4,201	10,350	4,828	3,942	514	172,826	24,416
2557	117,645	13,435	13,910	4,013	10,988	4,708	4,832	656	147,375	22,812
2558	119,971	11,016	16,056	3,684	11,088	3,839	5,560	787	14,9546	19,326
2559	125,596	9,688	16,056	3,899	12,915	4,503	6,120	2487	160,824	20618
2560	148,979	13,686	21,601	6,166	19,923	6,974	7,814	1,096	198,317	27,922
2561	125,280	14,744	18,057	5,481	21,004	6,935	6,591	9,138	170,932	36,298

หมายเหตุ: อื่น ๆ ได้แก่ สารควบคุมการเจริญเติบโตของพืช สารรมควันพืช สารกำจัดหอยและหอยทาก สารกำจัดไร ไล่เดือนฝอย สารกำจัดหนู

ที่มา: กรมวิชาการเกษตร (2562)

จากตาราง ที่ 2.4 มีแนวโน้มการนำเข้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่สูงขึ้นทุกปี การพึ่งพาสารเคมีในภาคการเกษตรที่มากเกินไปจนเกิดความจำเป็น และความสับสนจากทะเบียนการค้าที่มีจำนวนมาก ล้วนแล้วแต่เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของเกษตรกรผู้ใช้และผู้บริโภค และความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ นโยบายระดับชาติว่าด้วยการลดการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในปัจจุบันยังไม่สามารถเชื่อมต่อกับเครื่องมือทางกฎหมายเพื่อควบคุมสารเคมีทางการเกษตรและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างการผลิตอย่างแท้จริง

ดังนั้น สังคมไทยจึงต้องกลับมาให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างเร่งด่วนเพื่อขับเคลื่อนให้ประเทศไทยทิศทางการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน รวมถึงเป็นผู้ผลิตอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัยในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ สำหรับผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศได้ในอนาคต

ตารางที่ 2.5 ปริมาณการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อพื้นที่เกษตรกรรมของไทยเปรียบเทียบกับประเทศที่มีขนาดพื้นที่เกษตรกรรมใหญ่ 30 อันดับแรกของโลก (หน่วย:ก.ก.สารออกฤทธิ์/เฮกตาร์)

อันดับ	ประเทศ	ก.ก./เฮกตาร์	อันดับ	ประเทศ	ก.ก./เฮกตาร์
1	บราซิล	5.94	16	แอฟริกาใต้	2.16
2	อิตาลี	5.91	17	ออสเตรเลีย	2.03
3	จีน	5.67	18	โปแลนด์	2.00
4	เวียดนาม	5.34	19	เม็กซิโก	2.00
5	ฝรั่งเศส	4.45	20	อินโดนีเซีย	1.32
6	อาร์เจนตินา	4.29	21	พม่า	1.22
7	ไทย	4.11	22	ซูดาน	0.90
8	โคลอมเบีย	3.82	23	อิหร่าน	0.85
9	เยอรมนี	3.77	24	แทนซาเนีย	0.73
10	สเปน	3.66	25	รัสเซีย	0.62
11	ฟิลิปปินส์	2.70	26	โรมาเนีย	0.56
12	ตุรกี	2.59	27	คาซัคสถาน	0.44
13	สหรัฐ	2.54	28	ปากีสถาน	0.41
14	แคนาดา	2.34	29	อินเดีย	0.34
15	ยูเครน	2.32	30	เอธิโอเปีย	0.23

ที่มา: ข้อมูลประเทศไทยจากกรมวิชาการเกษตร ข้อมูลต่างประเทศจาก FAO ยกเว้น จีน เวียดนาม แอฟริกาใต้ อินโดนีเซีย ซูดาน อิหร่าน แทนซาเนีย ปากีสถาน Freedomia group Agribusiness World meters Mordor intelligence SECSGIPEN Morteza Zaim Joost Muhammad Imran Khan (1 เฮกตาร์ = 6.25 ไร่)

จากตารางที่ 2.5 การเก็บข้อมูลด้านการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทางการเกษตรในประเทศไทย โดยสำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร จึงไม่สามารถคำนวณปริมาณรวมของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เกษตรกรใช้ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้มีการเก็บข้อมูลด้านการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของหลายประเทศทั่วโลก โดยพิจารณาปริมาณสารออกฤทธิ์ที่มีการผลิตหรือนำเข้าสู่ประเทศและหารด้วยพื้นที่

ทางการเกษตรทั้งหมด (arable land and permanent crops) จากการเปรียบเทียบข้อมูลดังกล่าว พบว่าประเทศไทยมีการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชในระดับที่สูงถึง 4.11 ก.ก./เฮกตาร์ ซึ่งมากกว่าประเทศอุตสาหกรรมบางแห่ง และรวมถึงประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างรวดเร็ว เช่น บราซิล (5.94 ก.ก./เฮกตาร์) และเวียดนาม (5.34 ก.ก./เฮกตาร์) เป็นต้น

การลงทุนต่อการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรปลูกพืชผักผลไม้และผลผลิตอื่น ๆ ทำให้เกษตรกรเกิดปัญหาหนี้สินเพิ่มมากขึ้น การที่จะแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องต้องเข้าใจปัญหาที่เกษตรกรกำลังเผชิญอยู่ก่อน ปัญหาที่พบกับเกษตรกรมานาน มี 3 ประการสำคัญ คือ

ก) เกษตรกรเข้าถึงปัจจัยการผลิต เงินทุน ความรู้และทักษะด้านต่าง ๆ (Lack of access) เช่น เกษตรกรยากจนเข้าถึงสินเชื่อและไม่มีเงินออม จึงทำให้ไม่มีเงินทุนสำหรับลงทุนในการทำการเกษตรส่งผลให้ภาครัฐต้องยื่นมือเข้าช่วยเหลือด้วยการสนับสนุนสินเชื่อแก่เกษตรกร เช่น การปล่อยสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น การที่ภาครัฐให้ความช่วยเหลือในลักษณะนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ เกษตรกร (โดยเฉพาะเกษตรกรยากจน) เข้าไม่ถึงแหล่งสินเชื่อระบบ จึงต้องกู้ยืมเงินจากนายทุนนอกระบบที่คิดดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก หรืออาจเป็นเหตุผลทางการเมืองเพื่อให้ได้คะแนนเสียงสนับสนุน เป็นต้น

ข) เกษตรกรขาดศักยภาพ (lack of capacity) ด้านต่าง ๆ เช่น ขาดความสามารถด้านการเพาะปลูก ด้านการจัดการความเสี่ยงภาคการเกษตร เป็นต้น เช่น เกษตรกรยากจนบางกลุ่มที่สามารถเข้าถึงสินเชื่อได้อยู่แล้วแต่กลับไม่สามารถชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ยได้ ซึ่งอาจเกิดจากการที่เกษตรกรไม่มีความสามารถในการจัดการความเสี่ยงด้านต่าง ๆ เช่น ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติที่มีผลต่อปริมาณผลผลิต ความเสี่ยงด้านราคาผลผลิต

เกษตรกรขาดความพยายาม (Lack of effort) เช่น เกษตรกรอยากรวยแต่ไม่ยอมทำงานหนัก โดยเกิดได้จากหลายสาเหตุ อีกทั้ง การดำเนินมาตรการหรือนโยบายของรัฐที่ช่วยเหลือคนล้มเหลวตลอดมา ทำให้กลุ่มนี้มีความหวังและความเชื่อที่ภาครัฐจะยื่นมือเข้าช่วยเหลือ จากในอดีตที่ผ่านมา ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวทำให้ภาครัฐต้องยื่นมือเข้าช่วยเหลือเพื่อแก้ปัญหา เช่น การดำเนินนโยบายรับจำนำข้าว การปล่อยสินเชื่อเพิ่มเติมแก่เกษตรกรโดยตรง หรือโดยอ้อมผ่านกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตร รวมถึงการปรับโครงสร้างหนี้สินทั้งในรูปของการพักชำระหนี้ การยืดเวลาในการชำระหนี้ การลดเงินต้นและ/หรือดอกเบี้ย เป็นต้น (สุภาวดี แหม่มคงและคณะ,2560)

สรุปได้ว่า ภาคเกษตรกรรมไทย พบปัญหาสารเคมีตกค้าง ปัญหาสุขภาพเกษตรกร พบปัญหาด้านการตลาด ปัญหาหาหนี้สิน ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ซึ่งในระยะยาวหากจะพึ่งพาแรงงานต่างด้าวคงเป็นไปได้ยาก การจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืนนั้น ควรให้ความสำคัญการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลตอบแทนจากการผลิต ซึ่งภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการ ระบบน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเป็นระบบ ร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่มในสินค้าเกษตรผ่านการวิจัยและพัฒนาพันธุ์พืชและเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม ควบคู่กับการกำหนดพื้นที่สำหรับการทำเกษตร (Zoning) ส่งเสริมระบบประกันภัยพืชผลเพื่อให้เกษตรกร สามารถลดความเสี่ยงของผลผลิตจากภัยธรรมชาติส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทุน และสนับสนุนกลุ่มแรงงานรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพให้เข้ามาสนใจประกอบอาชีพการเกษตรมากขึ้น เนื่องจากเป็นกลุ่มที่สามารถเรียนรู้และปรับตัวได้เร็วกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมถึงการผลักดันยุทธศาสตร์พัฒนาการเกษตร ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ทั้งนี้ เพื่อให้ภาคเกษตรเป็นฐานการผลิตที่มั่นคงและเติบโตอย่างมีประสิทธิภาพนำไปสู่การยกระดับสินค้าเกษตรรวมถึงคุณภาพชีวิตและความมั่นคงในอาชีพของเกษตรกรไทยได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ตอนที่ 2 เกษตรอินทรีย์

1. ข้อมูลพื้นฐานด้านเกษตรอินทรีย์

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (2559) ได้ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture) คือ ระบบการจัดการด้านการเกษตรแบบองค์รวม ที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศน์, วงจรชีวภาพ และความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ หลีกเลี่ยงวัตถุพิษที่ได้จากการสังเคราะห์ และไม่ใช้พืช สัตว์ หรือจุลินทรีย์ที่ได้มาจากการดัดแปลงพันธุกรรม (Genetic Modification) หรือ พันธุวิศวกรรม (Genetic Engineering) มีการจัดการกับผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสภาพการเป็นเกษตรอินทรีย์ และคุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอน

ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย (2556) เกษตรอินทรีย์ คือ การไม่ใช้สารเคมีในกระบวนการเพาะปลูกพืช ไม่ว่าจะเป็ยปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า และยาฆ่าเชื้อรา ซึ่งนอกจากเหตุผลที่ว่าสารเคมีดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภคแล้ว การใช้สารเคมีในการเพาะปลูกยังไม่ก่อให้เกิดความสมดุลของแร่ธาตุและกายภาพของพื้นที่เพาะปลูก รวมไปถึง

ถึงยังทำลายระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ อาทิ การทำลายแมลงอื่นที่มีประโยชน์ต่อระบบนิเวศนอกเหนือไปจากแมลงและศัตรูพืช

สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (2560) ได้ให้ความหมาย เกษตรอินทรีย์ หมายถึง เกษตรธรรมชาติและเกษตรนิเวศด้วยมีหลักการและความมุ่งหมายที่สำคัญดังนี้

- 1) พัฒนาระบบการผลิตไปสู่แนวทางเกษตร ผสมผสานที่มีความหลากหลายของพืชและสัตว์
- 2) พัฒนาระบบการผลิตพึ่งพาตนเองในเรื่องของอินทรีย์วัตถุและธาตุอาหารภายในฟาร์ม
- 3) ฟื้นฟูและรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติมาหมุนเวียนใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 4) รักษาความสมดุลของระบบนิเวศในฟาร์ม และความยั่งยืนของระบบนิเวศโดยรวม
- 5) ป้องกันและหลีกเลี่ยงการปฏิบัติที่ทำให้มลพิษต่อสิ่งแวดล้อม
- 6) สนับสนุนระบบการผลิตและกระบวนการจัดการทุกขั้นตอนที่คำนึงถึงหลักมนุษยธรรม
- 7) ยึดหลักการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวและการแปรรูปที่เป็นวิธีการธรรมชาติ ประหยัด พลังงานและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

กระทรวงพาณิชย์ (2559) ได้ให้ความหมาย เกษตรอินทรีย์ คือการทำเกษตรด้วยหลักธรรมชาติ บนพื้นที่การเกษตรที่ไม่มีสารพิษตกค้างและหลีกเลี่ยงจากการปนเปื้อนของสารเคมีทางดิน ทางน้ำ และทางอากาศเพื่อส่งเสริมความอุดมสมบูรณ์ของดิน ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศน์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนสู่สมดุลธรรมชาติโดยไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์หรือสิ่งที่ได้มาจากการตัดต่อพันธุกรรม ใช้ปัจจัยการผลิตที่มีแผนการจัดการอย่างเป็นระบบในการผลิตเกษตรอินทรีย์ให้ได้ผลผลิตสูงสุดด้วยคุณค่าทางอาหารและปลอดภัยโดยมีต้นทุนการผลิตต่ำเพื่อคุณภาพชีวิต และเศรษฐกิจพอเพียง แก่มวลมนุษยชาติ และสรรพชีวิต

สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movement – IFOAM) (2008) ได้ให้ความหมายเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า คือ ระบบการผลิตที่ให้ความสำคัญกับ ความยั่งยืนของสุขภาพดิน ระบบนิเวศ และผู้คน เกษตรอินทรีย์พึ่งพาอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และวงจรธรรมชาติ ที่มีลักษณะเฉพาะของ

แต่ละพื้นที่ แทนที่จะใช้ปัจจัยการผลิตที่มีผลกระทบต่อทางลบ เกษตรอินทรีย์ผสมผสานองค์ความรู้
พื้นบ้าน นวัตกรรม และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมความสัมพันธ์
ที่เป็นธรรม และคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกคนและสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้น เกษตรอินทรีย์ คือ การทำการเกษตรด้วยหลักวิถีทางธรรมชาติ บนพื้นที่
การเกษตรที่ไม่มีสารพิษตกค้างและหลีกเลี่ยงจากการปนเปื้อนของสารเคมีทางดิน ทางน้ำ และทาง
อากาศเพื่อส่งเสริมความอุดมสมบูรณ์ของดินผสมผสานองค์ความรู้พื้นบ้าน นวัตกรรม และความรู้
ทางวิทยาศาสตร์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่
เป็นธรรม พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกรทุกคนและสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในระบบนิเวศ

1.1 เกษตรอินทรีย์ในต่างประเทศ

“The World of Organic Agriculture” (2018) และสหพันธ์เกษตรอินทรีย์
นานาชาติ (IFOAM – Organics International) แสดงถึงแนวโน้มที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความต้องการ
ของผู้บริโภคต่อสินค้าออร์แกนิกกำลังเพิ่มขึ้น มีเกษตรกรที่หันมาทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้น มีพื้นที่ที่
ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์มากขึ้น และจากรายงานมีประเทศมากถึง 178 ประเทศที่มี
การทำเกษตรอินทรีย์ พื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นเป็น 57.8 ล้านเฮกตาร์ พร้อมกันนี้ตลาดเกษตร
อินทรีย์โลกเติบโตอย่างต่อเนื่อง จากการวิจัยด้านการตลาดของ Ecovia Intelligence (2016) ได้
ประมาณการการเติบโตของตลาดโลกในส่วนของอาหารออร์แกนิกนั้นสูงถึง 89.7 พันล้านเหรียญ
สหรัฐซึ่งมากกว่า 80 พันล้านยูโร ประเทศสหรัฐอเมริกาคือผู้นำตลาดอันดับหนึ่ง ด้วยมูลค่า 38.9
พันล้านยูโร ตามมาด้วย เยอรมนี (9.5 พันล้านยูโร) ฝรั่งเศส (6.7 พันล้านยูโร) และจีน (5.9 พันล้านยูโร)
ตามลำดับ มีอัตราการเติบโตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีจำนวนผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ทั่วโลกมาก
ถึง 2.7 ล้านคน โดยประเทศอินเดียกำลังกลายเป็นประเทศที่มีจำนวนผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์สูงสุด
จำนวน 835,200 คน ตามมาด้วย อุกันดา จำนวน 210,352 คน และเม็กซิโกจำนวน 210,000 คน
จะเห็นได้ว่า ต่างประเทศก็ให้ความสำคัญเกษตรอินทรีย์ จุดเด่นในเรื่องของสุขภาพที่มีความจำเป็น
ต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค จึงส่งผลให้ตลาดเกษตรอินทรีย์ในสหภาพยุโรปกำลังเจริญเติบโตไม่แตกต่างกับ
ประเทศไทยที่กำลังเล็งเห็นความสำคัญในเรื่องสุขภาพเป็นหลักเช่นกัน

1.2 เกษตรกรอินทรีย์

ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (2560) ได้ให้
ความหมายของคำว่าเกษตรกรในแต่ละยุค คือ เกษตรกรยุค 1.0 จะเป็นยุคของการเพาะปลูกพืชและ
เลี้ยงสัตว์โดยการอาศัยภูมิปัญญาที่มีมาแต่ในอดีต ผลิตและขายพืชไร่ พืชสวน ส่วนมากเป็นพืช

เชิงเดี่ยว เกษตรกรยุค 2.0 จะเป็นยุคที่เป็นการทำเกษตรกรรมที่มีผลผลิตเพื่อการส่งออกมากขึ้น เน้นที่ปริมาณการผลิต ใช้แรงงานคนหรือเครื่องมือที่ไม่ซับซ้อน เกษตรกรยุค 3.0 จะเป็นยุคของการทำเกษตรกรรมที่เป็นอุตสาหกรรม เน้นปริมาณ ใช้กำลังคนหรือเครื่องจักรในการผลิตเพื่อการส่งออกเป็นจำนวนมาก มีการแปรรูปผลผลิต เกษตรกรยุค 4.0 จะเน้นไปที่การสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลผลิตทางด้านการเกษตรด้วยการนำองค์ความรู้มาผสมผสานกับการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม มาเพิ่มมูลค่าและผลผลิตที่มีคุณภาพให้กับผลผลิตของตนเอง

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2561) เกษตรกรแบบอินทรีย์ คือ ผู้ผลิตที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของสุขภาพดิน ระบบนิเวศ และคน เกษตรอินทรีย์พึ่งพาอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และวงจรธรรมชาติ ที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ แทนที่จะใช้ปัจจัยการผลิตที่มีผลกระทบต่อทางลบ เกษตรอินทรีย์เป็นการผสมผสานองค์ความรู้พื้นบ้าน นวัตกรรม และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เป็นธรรม และคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกคน ตลอดจนสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) ด้านสังคม เป็นระบบที่ทำให้เกษตรกรรู้จักฝึกตนให้เป็นคนขยัน มีมานะ อดสาหะต่อการทำงานหนัก เพราะระบบเกษตรอินทรีย์ จะต้องมีภาระที่เกษตรกรต้องจัดการ และเอาใจใส่ด้วยตนเองมากขึ้น เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่อาศัย และเกื้อกูลต่อธรรมชาติมากขึ้น หันมาบริโภคอาหารจากธรรมชาติมากขึ้น หันมาใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมากขึ้น ลดการพึ่งปัจจัยการผลิตภายนอก ทั้งปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช และสารอื่น ๆ

2) ด้านสิ่งแวดล้อม ช่วยสร้างความสมดุลของทรัพยากรในระบบนิเวศ โดยรอบ ช่วยสร้างความหลากหลายของชนิดทรัพยากรในพื้นที่โดยรอบแปลงเกษตร ไม่ก่อให้เกิดการปนเปื้อนของสารเคมีในดิน น้ำ และพืช

3) ด้านสุขภาพ ช่วยลดความเสี่ยงจากพิษของสารเคมีที่อาจปนเปื้อนมากับพืช และสัตว์ ส่งผลดีต่อร่างกายและสุขภาพของเกษตรกรเอง

4) ด้านอาหาร และความมั่นคงทางอาหาร สามารถสร้างอาหารที่มีคุณภาพให้แก่ประชาชน ผลผลิตที่ได้ไม่มีสารตกค้าง ผลผลิตจะมีคุณค่าทางโภชนาการสูง ไม่มีโรค ไม่มีแมลง สามารถสร้างความยั่งยืนของการใช้ทรัพยากรที่มีผลต่อการผลิต ช่วยทำให้ทรัพยากรดินมีความสมบูรณ์ ทรัพยากรน้ำไม่เน่าเสียหรือไม่มีสารปนเปื้อน และสิ่งมีชีวิตมีความหลากหลาย และมีปริมาณที่สมดุลกัน เป็นการสร้างความหลากหลายของอาหาร ด้วยการปลูกพืชหลายชนิดตามฤดูกาล และตามปัจจัยที่มีจำกัด เช่น ในนาปลูกข้าว คันนาปลูกกล้วย บ่อน้ำเลี้ยงปลา ทั้งยังสามารถผลิตอาหารได้

อย่างต่อเนื่องในทุกฤดูกาลด้วย มีการปลูกพืชหมุนเวียนตามปัจจัยที่มีอยู่ เช่น หน้าฝนปลูกข้าว หน้าหนาวปลูกถั่ว จึงเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

5) ด้านรายได้ ประชาชนทุกวันนี้ หันมาให้ความสนใจทางด้านสุขภาพมากขึ้น การทำเกษตรอินทรีย์ จึงช่วยส่งเสริมให้เกษตรกรจำหน่ายผลผลิตได้มากขึ้น ช่วยให้มีรายได้ที่สูงขึ้นตามมา โดยเฉพาะในเรื่องอาหารการกินที่ต้องปราศจากสารพิษใด ๆ ดังนั้น การเลือกซื้อผลผลิตทางการเกษตร ประชาชนจึงมักเลือกซื้อผลผลิตจากแปลงเกษตรอินทรีย์มากกว่าการเกษตรในรูปแบบอื่นที่มีสารเคมีมาเกี่ยวข้อง

6) การประหยัดต้นทุนการผลิต เนื่องจากรูปแบบเกษตรอินทรีย์ไม่มีความจำเป็นต้องพึ่งปัจจัยการผลิตจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี หรือสารกำจัดศัตรูพืช แต่จะใช้ทรัพยากรที่หาได้ในท้องถิ่นแทน ซึ่งมีราคาถูก หรือไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด น้ำหมักชีวภาพสำหรับฉีดป้องกันและไล่แมลง เป็นต้น จึงส่งผลให้เกิดการประหยัดต้นทุนการผลิต

7) การพึ่งพาอาศัยกัน เกษตรกรรู้จักพึ่งพาอาศัยกัน ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิต การหาปัจจัยช่วยในการผลิต และการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายได้มากขึ้น ซึ่งอาจผ่านทางกรรวมกลุ่มของเกษตรกรหรือการแลกเปลี่ยนปัจจัยการผลิต และผลผลิตระหว่างเกษตรกรเอง

8) การมีส่วนร่วม เกิดการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ชุมชน และสังคม เกิดการมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งดิน และน้ำ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการผลิต และการจัดการผลผลิต

อย่างไรก็ตาม ผลผลิตจากการทำเกษตรอินทรีย์ ก็ยังมีปริมาณน้อยกว่าระบบเกษตรที่ใช้สารเคมี สิ่งนี้มักเกิดจากดินขาดความอุดมสมบูรณ์ การใส่ปุ๋ยที่เป็นวัสดุอินทรีย์เพียงอย่างเดียว ย่อมไม่เพียงพอต่อความต้องการธาตุอาหารของพืช เมื่อเทียบกับเกษตรที่ใช้ปุ๋ยเคมี ก็ย่อมที่จะทำให้ผลผลิตที่ต่ำกว่า อีกทั้งการใช้สารกำจัดศัตรูพืชที่ได้จากธรรมชาติ มักไม่ได้ผลในแมลงศัตรูพืชบางชนิด ดังนั้น คุณภาพของลักษณะผลผลิตมักด้อยกว่าเกษตรที่มีการใช้สารเคมี เกิดปัญหาผลผลิตมีรอยกัดกินของแมลง ผลผลิตเน่าเสียง่าย ผลผลิตมีรูพรุนหรือสีสันทึบสกปรกมากมักทำให้คุณภาพผลผลิตตกต่ำลง

พิมพร ศิริวรรณ (2561) ได้ให้ความหมายเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า ผู้เป็นเกษตรกรอินทรีย์จะต้องตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องของการมีสุขภาพที่ดี ตั้งแต่ต้นทางคือ มาจากการปลูกแบบอินทรีย์ คือ ปลูกด้วยดินไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ไม่ใช้ยาฆ่าแมลงและหญ้าวัชพืชต่าง ๆ ใส่ใจระบบนิเวศ

รวมถึงมีความมุ่งมั่นในการเชื่อมโยงกับผู้บริโภคให้รู้จักแหล่งปลูกพืชผักอินทรีย์ในแบบวิถีอินทรีย์และห่วงโซ่อาหารสมดุล ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ

ดังนั้น เกษตรกรอินทรีย์ คือ เกษตรกรผู้ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ รักและชื่นชอบในวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยมีความตระหนักในการปฏิบัติตนเป็นผู้นำ พฤติกรรมที่เป็นต้นแบบของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ให้กับเกษตรกรอื่นได้เรียนรู้และเป็นผู้เผยแพร่ความรู้ในระบบอินทรีย์ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการเพาะปลูกพืชผัก ผลไม้ต่าง ๆ ในสวนในไร่ และในนา รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์และการประมงอีกด้วย เกษตรกรอินทรีย์จึงถือว่าเป็นผู้รักสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

1.3 มาตรฐานเกษตรอินทรีย์

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (2559) ได้ให้ความหมายของมาตรฐานสินค้าเกษตรไว้ ดังนี้

มาตรฐาน หมายถึง ข้อกำหนดทางวิชาการในรูปของเอกสารวัตถุ ที่แพร่หลายแก่บุคคลทั่วไป กำหนดขึ้นโดยความร่วมมือ การยอมรับร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสีย และผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผลจากการพิจารณาร่วมกันโดยมุ่งประโยชน์สูงสุด

สินค้าเกษตร หมายถึง ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์อันเกิดจากการกิจกรรม การประมง การ ปศุสัตว์หรือการป่าไม้ และผลพลอยได้ของผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ดังกล่าว

มาตรฐานสินค้าเกษตรที่กำหนดขึ้นภายใต้ พ.ร.บ.มาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ.2551 แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ มาตรฐานบังคับ และมาตรฐานทั่วไป

- 1) มาตรฐานบังคับ คือ มาตรฐานที่มีกฎกระทรวงกำหนดให้สินค้าเกษตรต้องเป็นไปตามมาตรฐาน
- 2) มาตรฐานทั่วไป คือ มาตรฐานที่มีประกาศกำหนดเพื่อส่งเสริมสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐาน

มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) (2560) มาตรฐานการปรับเปลี่ยนพื้นที่เป็นพื้นที่เกษตรอินทรีย์มีแนวทางการปฏิบัติดังต่อไปนี้

- 1) พื้นที่การผลิตที่ต้องการขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ต้องผ่านระยะปรับเปลี่ยนโดยช่วงระยะเวลาดังกล่าว ผู้ผลิตต้องปฏิบัติ ตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของสำนักงาน

มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และได้รับการตรวจและรับรองจาก มกท. แต่ผลผลิตที่ได้จากพืชที่ปลูกในช่วงระยะปรับเปลี่ยนนี้จะไม่สามารถจำหน่ายเป็นผลผลิตอินทรีย์ได้

2) ในกรณีที่เป็นการผลิตพืชล้มลุกผักและพืชไร่ ช่วงระยะเวลาการปรับเปลี่ยนจะใช้เวลา 12 เดือนโดยผลผลิตของพืชที่ปลูกในวันที่พ้นระยะการปรับเปลี่ยนจะสามารถจำหน่ายเป็น "ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์" และสามารถใช้ตราสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้

3) ในกรณีที่เป็นการผลิตไม้ยืนต้น ช่วงระยะเวลาการปรับเปลี่ยนจะใช้ เวลา 18 เดือน โดย ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวในวันที่พ้นระยะการปรับเปลี่ยนแล้วจะสามารถจำหน่ายเป็น "ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์" และสามารถใช้ตราสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้

4) ในกรณีที่เป็นการผลิตพืชเพื่อส่งออกไปยัง สหภาพยุโรปกำหนดระยะปรับเปลี่ยนตามมาตรฐานการผลิตพืชของสหภาพยุโรป คือพืชล้มลุกมีระยะปรับเปลี่ยน 24 เดือน และพืชยืนต้นมีระยะปรับเปลี่ยน 36 เดือน

5) ในกรณีที่มีการใช้ปัจจัยการผลิตต้องห้ามในพื้นที่ฟาร์มมาก่อนสมัครขอรับรองกับ มกท. ผลผลิตที่จะสามารถขายเป็นผลผลิตเกษตรอินทรีย์ได้ จะต้องเป็นผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้หลังจาก 36 เดือนนับแต่มีการใช้ปัจจัยการผลิตต้องห้ามเป็นครั้งสุดท้าย

6) สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ อาจกำหนดระยะเวลาการปรับเปลี่ยนให้เพิ่มขึ้นได้ โดยพิจารณาจากประวัติการใช้สารเคมีในฟาร์ม ปัญหาการปนเปื้อนมลพิษในพื้นที่นั้นและมาตรการในการจัดการสารเคมีทางการเกษตรหรือมลพิษที่ปนเปื้อนในฟาร์ม

7) สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ อาจยกเว้นระยะเวลาการปรับเปลี่ยนได้ หากพื้นที่การผลิตนั้นได้ทำการเกษตรตามหลักการในมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มาเป็นเวลาหลายปีแล้ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับหลักฐานที่นำมายืนยันกับสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เช่น บันทึกการใช้ปัจจัยการผลิตในฟาร์มบันทึก การผลิตในพื้นที่ดังกล่าวบันทึกจากองค์กรที่ไม่มีเกี่ยวข้องกับผู้ผลิตที่แสดงว่าพื้นที่ดังกล่าวไม่มีการใช้สารเคมีมาเป็นเวลานานและได้รับการฟื้นฟู สภาพดินโดยธรรมชาติ บทความในสิ่งตีพิมพ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับผู้ผลิต ฯลฯ ทั้งนี้ สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จะตรวจสอบหลักฐานดังกล่าวและทำการประเมินขณะไปตรวจฟาร์มและขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาเป็นรายกรณีไป ดังตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 ตารางรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

ตรารับรอง	มาตรฐาน	หน่วยงานตรวจสอบรับรอง มาตรฐานในประเทศไทย
	มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ของ สมาพันธ์เกษตรอินทรีย์ นานาชาติ (IFOAM)	สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) เป็นหน่วยงานของมูลนิธิ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็น องค์กรภาคเอกชนของไทย
	การรับรองเกษตรกรที่เป็นสมาชิก ของกลุ่มโดยองค์กรผู้ผลิตเอง (first party certification)	ระบบชุมชนรับรองออร์แกนิก PGS
	มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่จัดทำ ขึ้นโดย หน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	สถาบันพืชอินทรีย์ (กรมวิชาการ เกษตร) ศูนย์ตรวจรับรองมาตรฐาน ฟาร์มและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำอินทรีย์ (กรมประมง) และกรมปศุสัตว์
	มาตรฐาน GAP ของกรมวิชาการ เกษตรในการตรวจรับรองแปลง และ มาตรฐานเกษตรปลอดภัย	มกอช. (สำนักงานมาตรฐานสินค้า เกษตรและอาหารแห่งชาติ) รับรอง ผลผลิตได้มีการปฏิบัติที่ดีและสร้าง ความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภค
	มาตรฐานเกษตรที่ดีที่เหมาะสม ซึ่ง เป็นเกณฑ์มาตรฐานอาหาร ปลอดภัย ของกระทรวงเกษตร และสหกรณ์	หน่วยราชการในสังกัดกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ โดยการกำกับ ดูแลของสำนักงานมาตรฐานเกษตร และอาหารแห่งชาติ (มกอช.)
	มาตรฐานผักและผลไม้ปลอดภัย จากสารพิษ หรือ "อนามัย" ซึ่งเป็น เกณฑ์มาตรฐานอาหารปลอดภัย ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	หน่วยราชการในสังกัดกระทรวง เกษตรและสหกรณ์

ตารางที่ 2.6 (ต่อ)

ตรารับรอง	มาตรฐาน	หน่วยงานตรวจสอบรับรอง มาตรฐานในประเทศไทย
	มาตรฐานสำหรับการรับรองระบบ ตรวจสอบสารพิษตกค้าง ในผักสด/ผลไม้ สด ซึ่งเป็นระบบมาตรฐานความ ปลอดภัยของอาหารแบบหนึ่ง	กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข
	มาตรฐานการรับรองกระทรวง สาธารณสุขว่าด้วยความปลอดภัย	กระทรวงสาธารณสุข “สุขภาพที่ดีเริ่มที่อาหาร ปลอดภัย”

ที่มา: มุลนิธินิวชีวัน (2557)

1.4 ระบบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

การทำเกษตรอินทรีย์เป็นการทำเกษตรที่มีมาช้านาน ก่อนการนิยามคำว่า “เกษตรอินทรีย์” เพราะในอดีตมีการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์หลากหลายผสมผสานเกื้อกูลกัน มีการหมุนเวียนธาตุอาหารในฟาร์มไม่ใช้สารเคมี ตรงตามหลักการของเกษตรอินทรีย์ที่กำหนดขึ้นภายหลัง ในปัจจุบัน กระแสใส่ใจสุขภาพ ส่งผลให้ผลผลิตเกษตรอินทรีย์เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค และเป็นที่ยึดถืออย่างกว้างขวาง ดังนั้น เพื่อสร้างมาตรฐานของสินค้าเกษตรอินทรีย์เป็นที่น่าเชื่อถือ และเป็นแนวทางการปฏิบัติของเกษตรกรได้ทุกพื้นที่ จึงมีการกำหนดมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และระบบการรับรองเป็นเครื่องมือควบคุม ดังแผนภาพที่ 2.1 มีดังนี้

ภาพที่ 2.1 แสดงมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และระบบการรับรองแบบต่าง ๆ

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน (2563)

จากแผนภาพ 2.1 จะพบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และระบบรับรองที่มีความหลากหลาย เกษตรกรสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การค้า เช่น การส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ไปต่างประเทศจำเป็นต้องปฏิบัติตามมาตรฐานระหว่างประเทศ ใช้ระบบตรวจรับรองจากหน่วยงานภายนอก เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับสินค้าเกษตรอินทรีย์

การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (กรมพัฒนาที่ดิน 2563) แบ่งได้เป็น 3 ระดับ

ระดับที่ 1 มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของชุมชน เป็นมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่กำหนดขึ้นเอง และให้การรับรองกันเองโดยชุมชน เช่น มาตรฐานเกษตรอินทรีย์สุขใจ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์วิถีไทย มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ PGS สามพรานโมเดล เป็นต้น

ระดับที่ 2 มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ประเทศไทย คือ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (มกษ.9000) Organic Thailand เหมาะสำหรับการจำหน่ายภายในประเทศ

ระดับที่ 3 มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ต่างประเทศ/สากล เช่น มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ EU USDA IFOAM JAS เป็นต้น เหมาะสำหรับการจำหน่ายในตลาดต่างประเทศ

สรุปได้ว่า กลุ่มเกษตรกรรายย่อย ที่มีการทำเกษตรอินทรีย์แบบพื้นฐาน เน้นขายตรงกับผู้บริโภคในชุมชน การเข้าสู่ระบบรับรองโดยหน่วยตรวจสอบภายนอก ทำให้เกษตรกรเพิ่มค่าใช้จ่ายในการตรวจรับรองไม่คุ้มค่ากับการลงทุนในการจำหน่ายผลผลิต ดังนั้น จึงเกิดกระบวนการตรวจรับรองแบบมีส่วนร่วมพีจีเอสที่ช่วยให้เกษตรกรรายย่อยผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานที่สามารถพึ่งตนเองได้ และยังเพิ่มช่องทางการตลาดได้มากขึ้นอีกด้วย

2. หลักการเกษตรอินทรีย์

โดยสหพันธ์ฯ ได้ระดมความคิดเห็นนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านเกษตร อินทรีย์โดยตรงจากทั่วประเทศ

วิฑูรย์ ปัญญากุล (2549) ได้กล่าวถึง หลักการเกษตรอินทรีย์ที่ยอมรับกันทั่วไป คือ หลักการที่กำหนดโดยสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM Organics International) การระดม นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านเกษตรอินทรีย์ในที่ประชุมใหญ่ของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ มีมติรับรองหลักการเกษตรอินทรีย์ซึ่งประกอบด้วยหลักการ 4 ข้อ สำคัญดังนี้

1) มิติด้านสุขภาพ คือ การส่งเสริมและสร้างความยั่งยืนให้กับสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมของดิน พืช สัตว์และมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตในไร่นา การแปรรูปการกระจาย ผลผลิต หรือ การบริโภคต่าง ๆ ก็มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีของระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิตทั้งปวง

2) มิติด้านนิเวศวิทยา หลักการข้อนี้ตั้งอยู่บนกระบวนทัศน์ที่มองเกษตรอินทรีย์ในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของระบบนิเวศน์โดยรวม การผลิตเกษตรอินทรีย์จึงต้องมีการพึ่งพาอาศัยกระบวนกรทางนิเวศวิทยา และวงจรของธรรมชาติ โดยการเรียนรู้และสร้างระบบนิเวศสำหรับให้เหมาะสมกับการผลิตแต่ละชนิด การเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ และการเก็บของป่าจะต้องสอดคล้องกับวัฏจักรและสมดุลของธรรมชาติที่สอดคล้องกับเงื่อนไขท้องถิ่น ภูมินิเวศวัฒนธรรม และเหมาะสมกับขนาดของฟาร์ม เกษตรกรควรใช้ปัจจัยการผลิตและพลังงานที่มีประสิทธิภาพเน้นการใช้ซ้ำการหมุนเวียนเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ให้มีความยั่งยืนซึ่งการสร้างสมดุลของระบบนิเวศการเกษตร จะต้องออกแบบระบบการทำฟาร์มที่เหมาะสม

3) มิติด้านความเป็นธรรม คือ จะต้องตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ที่มีความเป็นธรรมระหว่าง สิ่งแวดล้อมโดยรวม และสิ่งมีชีวิตประกอบด้วยความเป็นธรรมทั้งเกษตรกรคนงานผู้แปรรูป ผู้จำหน่ายสินค้าและผู้บริโภค และยังหมายรวมถึง การปฏิบัติต่อสัตว์เลี้ยงอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสภาพการเลี้ยงให้สอดคล้องกับลักษณะ และความต้องการทางธรรมชาติของสัตว์รวมทั้งการดูแลเอาใจใส่อย่างเหมาะสมในหลักการข้อนี้ยังรวมถึงการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมด้วย

4) มิติด้านการดูแลเอาใจใส่ในหลักการนี้ให้เกษตรกรหรือผู้ประกอบการได้ พิจารณาถึงความเสี่ยงจากการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการพัฒนาด้านเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างหลักประกันว่า เทคโนโลยีนั้นปลอดภัยและเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมควรปฏิเสธเทคโนโลยีที่มีความแปรปรวนมากส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากประเทศไทยมีการทำการเกษตรแบบทั่วไป Conventional agriculture นั้นคือ ระบบการผลิตใด ๆ ที่ไม่ได้ผ่านการรับรองเป็นอินทรีย์หรืออินทรีย์ในระยะปรับเปลี่ยน เมื่อใดที่เกษตรกรตัดสินใจเข้าร่วมเกษตรอินทรีย์ ก็จะเข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ Organic Agriculture เป็นระบบการผลิตที่ไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชและเป็นระบบการผลิตที่ปฏิบัติตามเงื่อนไขในมาตรฐานสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ส่วนผลิตผล Produce ที่ได้จากการเพาะปลูกหรือการเก็บเกี่ยวจากธรรมชาติ และ/หรือผ่านการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวแล้ว ถือเป็นผลผลิตทางเกษตรอินทรีย์ทั้งหมด (สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์, 2560)

เกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ และเกษตรนิเวศ ว่าด้วยหลักการและความมุ่งหมายที่สำคัญดังนี้

- 1) พัฒนาระบบการผลิตไปสู่แนวทางเกษตรผสมผสานที่มีความหลากหลายของพืชและสัตว์
- 2) พัฒนาระบบการผลิตที่พึ่งพาตนเองในเรื่อง ของอินทรีย์วัตถุและธาตุอาหารภายในฟาร์ม
- 3) ฟื้นฟูและรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติโดยใช้ทรัพยากรในฟาร์มมาหมุนเวียนใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 4) รักษาความสมดุลของระบบนิเวศในฟาร์ม และและความยั่งยืนของระบบนิเวศโดยรวม
- 5) ป้องกันและหลีกเลี่ยงการปฏิบัติที่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม
- 6) สนับสนุนระบบการผลิตและกระบวนการจัดการทุกขั้นตอนที่คำนึงถึงหลักมนุษยธรรม
- 7) ยึดหลักการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวและการ แปรรูปที่เป็นวิธีการธรรมชาติ ประหยัด พลังงาน และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

ในหลักการและเงื่อนไขนี้มีการดำเนินการอย่างระมัดระวังและมีความรับผิดชอบเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ การพัฒนาด้านการเกษตรจึงเป็นการสร้างหลักประกันความมั่นใจว่า เกษตรอินทรีย์นั้นปลอดภัยและเหมาะกับสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศ สุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค มวลเหล่าประสพการณ์ที่ได้จากการปฏิบัติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะสมถ่ายทอดกันมาก็อาจนำมาเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยเช่นกัน อันเป็นแนวทางเริ่มต้นของเกษตรกรที่จะได้เข้าถึงกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเข้ามาใช้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

3. นโยบายและยุทธศาสตร์ด้านเกษตรอินทรีย์

3.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ (พ.ศ. 2560 – 2564)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564 มีประเด็นยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ในการดำเนินการเพื่อพัฒนาในเรื่องของเกษตรอินทรีย์ดังนี้ (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ, 2559)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการวิจัย การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้และนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมให้เกิดการวิจัย การพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมด้าน

เกษตรอินทรีย์ ตลอดจนการนำผลการวิจัย องค์ความรู้และนวัตกรรมต่าง ๆ เผยแพร่ให้บุคลากรทุกภาคส่วนได้เรียนรู้และใช้ประโยชน์ได้จริงเป็นสิ่งสำคัญต่อการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาการผลิตสินค้าและบริการด้านเกษตรอินทรีย์ โดยการสร้างความเข้มแข็ง ในการผลิตเกษตรอินทรีย์ จะต้องมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในกระบวนการผลิต ทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โครงสร้างพื้นฐาน รูปแบบในการผลิต ปัจจัยการผลิต ความรู้ทางการผลิต การแปรรูป การบรรจุเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าเป็นการเพิ่มศักยภาพการผลิตให้ตรงตามมาตรฐานและความ ต้องการของตลาดก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับ SDGs (Sustainable Development Goals) ในระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาการตลาดสินค้าและบริการ การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ สินค้าและบริการด้านเกษตรอินทรีย์ มีความเข้มแข็งได้รับความเชื่อมั่นและการยอมรับจากผู้ผลิตและผู้บริโภคทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ มีการพัฒนาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น ผู้บริโภครับรู้และตระหนักถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ของการบริโภคสินค้าและบริการ อันจะนำมาสู่การปรับพฤติกรรมในการบริโภคคุณภาพของสินค้าและบริการด้านเกษตรอินทรีย์ ให้มีมาตรฐานได้รับการยอมรับและเชื่อถือจากผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ และสามารถเทียบเคียงกับมาตรฐานสากลได้ มีความหลากหลายของสินค้า บริการอุปสงค์และอุปทานของสินค้าและบริการด้านเกษตรอินทรีย์ สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค มีช่องทางการตลาดที่แพร่หลาย ผู้บริโภคมีความสะดวกในการซื้อสินค้าและบริการด้านเกษตรอินทรีย์

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไปสู่การปฏิบัติตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่น โดยมีกลไกในการให้ความรู้และคำแนะนำ ตลอดจนการติดตามประเมินผลเป็นระยะ ๆ มีการบูรณาการให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการโครงการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์

จะเห็นได้ว่าในแต่ละยุทธศาสตร์ที่มีการกำหนดแนวทางขึ้นมาเพื่อให้เกิดการพัฒนาและการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ให้มีคุณภาพมาตรฐานเป็นที่ยอมรับและสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ โดยสามารถปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมและเกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืน

3.2 ประเทศไทยกับการพัฒนายุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564

“เกษตรอินทรีย์เป็นแนวทางการผลิตที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพ และความปลอดภัยอาหาร ของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่าง ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้อง กับกระแสโลกในปัจจุบัน รัฐบาลได้เห็นความสำคัญในการผลักดันเรื่องนี้ โดย มอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติพ.ศ. 2560 - 2564 ภายใต้คณะกรรมการพัฒนา เกษตรอินทรีย์แห่งชาติเพื่อเป็นกรอบในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย ตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2556 - 2559

คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติได้แต่งตั้ง คณะอนุกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติเพื่อจัดทำยุทธศาสตร์ฯ ที่มีความสอดคล้องกับกรอบทิศทาง การพัฒนาที่สำคัญ อาทิยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีในการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อม และการสร้างความสามารถในการแข่งขัน เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เรื่องยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการและส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติรวมถึงยุทธศาสตร์เกษตร และสหกรณ์ระยะ 20 ปีเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร และการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2564 ได้ผ่าน กระบวนการมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็น จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และ ภาคการศึกษา ใน 4 ภูมิภาค (ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้และภาคกลาง) ก่อนนำเสนอคณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบยุทธศาสตร์ฯ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2559 และให้นำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2564 เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2560 ทั้งนี้ในกระบวนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ ได้มีการจัดตั้งกลไกการขับเคลื่อนทั้งระดับชาติและระดับจังหวัด โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคการศึกษา เกษตรกรและผู้บริโภคเพื่อมุ่งสู่เป้าหมาย

การเพิ่มพื้นที่และจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ เพิ่มสัดส่วนการตลาดเกษตรอินทรีย์ ภายในประเทศ รวมทั้งยกระดับกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้านนำไปสู่การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของ ประเทศไทยอย่างจริงจัง ตามวิสัยทัศน์“ประเทศไทย เป็นผู้นำในระดับภูมิภาค ด้านการผลิต การ บริโภค การค้าสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์ที่มีความยั่งยืน และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล” ต่อไป (อนุรักษ์ เรืองรอบ,2560)

3.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12

หลักการของการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ได้น้อมนำ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม การพัฒนา ที่ยึดหลักสมดุล ยั่งยืน มุ่งสู่ประเทศที่มีรายได้ สูง มีการกระจายรายได้และการพัฒนาอย่างเท่าเทียม มีระบบนิเวศที่ดีสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

1) การพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวม ประกอบด้วย

1.1) การลงทุนโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขนส่งและระบบโลจิสติกส์
ของประเทศ

1.2) การสนับสนุนการเป็นฐานการผลิตของอุตสาหกรรมและบริการ
สมัยใหม่

1.3) การลงทุนเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ภายใต้ยุทธศาสตร์การ
บริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (ปี พ.ศ. 2558 - 2569)

1.4) การใช้ประโยชน์จากประชาคมอาเซียนและการเปิดเสรีทางการค้า
และการลงทุน ทั้งในด้านการลดข้อจำกัดทางด้านขนาดของตลาดในประเทศ การพัฒนาขีด
ความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการ และการลดต้นทุนทางการเงินและต้นทุนทางธุรกรรม
เป็นต้น

2) การพัฒนาเศรษฐกิจรายสาขา ประกอบด้วย

2.1) การส่งเสริมด้านการวิจัยและพัฒนา โดยเร่งส่งเสริมการพัฒนา
วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม

2.2) การพัฒนาผลิตภาพแรงงาน โดยสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ
และภาคเอกชน

- 2.3) การพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)
- 2.4) การเพิ่มขีดความสามารถและสร้างแรงจูงใจให้ SMEs
- 2.5) การส่งเสริมผู้ประกอบการให้เข้มแข็งสู่เศรษฐกิจดิจิทัล
- 2.6) การปรับโครงสร้างภาคอุตสาหกรรมและบริการ โดยมุ่งเน้นการปรับ

โครงสร้างการ ผลิตภาคอุตสาหกรรม ปรับโครงสร้างภาคการค้าและการลงทุน

3) การพัฒนาการเกษตรสู่ความเป็นเลิศด้านอาหาร ให้มีความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตร โดยการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดระบบการผลิตให้สอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่และความต้องการของตลาดตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ การส่งเสริมการรวมกลุ่ม การผลิตทางการสร้างโอกาสในการเข้าถึงนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัย การเพิ่มมูลค่าผลผลิตภาคเกษตรแปรรูป พัฒนาและขับเคลื่อนการผลิตเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง ส่งเสริมการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และแนวทางของมูลนิธิปิดทองหลังพระ การสนับสนุนการจัดทำแผนแม่บทภาคเกษตรให้ มีความยั่งยืน การพัฒนาฐานข้อมูลด้านอุปสงค์และอุปทานด้านการเกษตร

4) การพัฒนาศักยภาพคนให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ประกอบด้วย

4.1) การพัฒนาศักยภาพคนในทุกช่วงวัยให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศ

4.2) การยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้

4.3) ปรับระบบการคลังด้านการศึกษา

4.4) พัฒนาคุณภาพครู

4.5) การสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค

4.6) สร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยให้เอื้อต่อการพัฒนาคน

4.7) การสร้างความเสมอภาคเพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ

4.8) การพัฒนาพื้นที่ภาคและการเชื่อมโยงภูมิภาค

4.9) การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นมิตรกับ

สิ่งแวดล้อม

3.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตรในประเทศไทย

แผนยุทธศาสตร์นโยบายกระทรวงอุตสาหกรรม (พ.ศ. 2560–2564)

แผนยุทธศาสตร์นโยบายกระทรวงอุตสาหกรรม (พ.ศ. 2560–2564) และแผนยุทธศาสตร์ครัวไทยสู่โลก พ.ศ. 2559-2564 มีการดำเนินการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง โดยด้านแผนยุทธศาสตร์ครัวไทยสู่โลก พ.ศ. 2559-2564 มีขอบเขตครอบคลุมและเชื่อมโยงห่วงโซ่มูลค่าของอุตสาหกรรมอาหาร ตั้งแต่ต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ และธุรกิจเครือข่ายสนับสนุน คือ

- 1) ต้นน้ำ ได้แก่ สินค้าเกษตร ซึ่งครอบคลุมทั้งสินค้าเกษตร อาหาร สินค้าเกษตรแปรรูปเบื้องต้น
- 2) กลางน้ำ คือ สินค้าอุตสาหกรรม ครอบคลุมถึงสินค้าอาหารและเกษตรแปรรูปต่าง ๆ
- 3) ปลายน้ำ คือ ธุรกิจบริการ ด้านอาหาร ซึ่งครอบคลุมธุรกิจร้านอาหาร โรงเรียนสอนทำอาหาร และธุรกิจการจัดอาหารสำหรับคนหมู่มาก (Catering)
- 4) ธุรกิจ/กิจกรรมสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง อาทิ การตรวจประเมินมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร ธุรกิจโลจิสติกส์สินค้าอาหาร เครื่องจักรกลการเกษตรแปรรูป การวิจัยและพัฒนาด้านสินค้าเกษตรและอาหาร และธุรกิจบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

นโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ได้มอบนโยบายการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ ในระยะสั้น ซึ่งเป็นภารกิจเร่งด่วน ที่จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของผู้มีรายได้น้อยและผู้ประกอบการ SMEs ที่ประสบปัญหาจากภาวะเศรษฐกิจ โดยการหมุนเวียนการเงินของภาครัฐ และมาตรการช่วยเหลือ/ส่งเสริม SMEs ในระยะสั้น ให้อยู่รอด แล้วจึงเริ่มสร้างความเข้มแข็งให้ SMEs ในอนาคตระยะยาว มุ่งเน้นการวางรากฐานทางเศรษฐกิจ การสร้างความเข้มแข็งภายในประเทศ โดยเศรษฐกิจของประเทศไทย จะต้องเติบโตอย่างสมดุลและผลักดันให้เป็น Local Economic รวมถึงการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ โดยการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน และผลักดันให้เกิดคลัสเตอร์ในกลุ่มอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น อุตสาหกรรมอาหารและเกษตรแปรรูปต่าง ๆ โดยจะต้องมีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและยกระดับเทคโนโลยีในการเพิ่มผลิตภาพและ ประสิทธิภาพการผลิต นอกจากนี้จะต้องมีการพัฒนาและส่งเสริมผู้ประกอบการรายใหม่ โดยเฉพาะกลุ่ม Start up ที่ใช้ทรัพยากรภายในประเทศเป็นหลัก

3.5 นโยบายยุทธศาสตร์กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1) ภายในประเทศ

1.1) เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบปัญหาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และจำเป็นการมีหนี้สินและไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน การรวมกลุ่มที่ไม่เข้มแข็งทำให้ไม่มีอำนาจในต่อรอง ทั้งยังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และคนรุ่นใหม่สืบทอดอาชีพเกษตรกรน้อยลง

1.2) ประสิทธิภาพการผลิตภาคการเกษตรอยู่ในระดับต่ำ มีการใช้ปัจจัยการผลิตยังไม่เหมาะสม รวมทั้งมีการแข่งขันและการกีดกันทางการค้าเพิ่มมากขึ้น ในรูปแบบของการกำหนดมาตรฐานความปลอดภัยของผู้ผลิต ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม

1.3) การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี นวัตกรรมใหม่ ๆ ในภาคการเกษตรมีจำกัด มีฐานข้อมูลด้านการเกษตรที่ทันสมัยแต่ยังไม่ครอบคลุมในทุกมิติ

1.4) การทำการเกษตรที่ไม่เหมาะสม เช่น การปลูกพืชซ้ำซาก การปลูกในที่ลาดชันและมีการบุกรุกทำลายป่าส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ประกอบกับมีการเกิดภัยธรรมชาติจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกที่มีความรุนแรงและความถี่สูงขึ้น

1.5) นโยบายภาครัฐที่ผ่านมา สวนใหญ่เป็นโครงการระยะสั้น ขาดความต่อเนื่อง และมักเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไม่มีการบูรณาการระหว่างกระทรวงด้วยกัน

2) ภายนอกประเทศ

2.1) แนวโน้มประชากรโลกที่เพิ่มสูงขึ้น ตามการคาดการณ์ขององค์การสหประชาชาติ คาดว่าประชากรโลกจะเพิ่มขึ้นจากประมาณ 7,000 ล้านคน เป็น 9,000 คน ในอีก 20 ปี ข้างหน้า ส่งผลต่อความต้องการอาหารที่เพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ภายใต้การพัฒนาด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมในภาพรวมของโลกที่มีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ส่งผลทำให้ประสิทธิภาพการผลิตโดยรวมเพิ่มสูงขึ้นด้วยเช่นกัน

2.2) แนวโน้มของโลกก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทำให้ความต้องการอาหารเพื่อสุขภาพเพิ่มสูงขึ้น โดยผู้บริโภคจะเน้นความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต เช่น การซื้อขายสินค้าออนไลน์ ซึ่งรวมถึงสินค้าเกษตรด้วย ทำให้ผู้บริโภคและผู้ผลิตสามารถติดต่อสื่อสารถึงความต้องการสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้การแข่งขันทางการค้าทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

2.3) การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการค้า รวมถึงการปรับเปลี่ยนหัวอำนาจของประเทศมาอำนาจจากการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารประเทศ ล้วนส่งผลต่อนโยบายของประเทศและผลกระทบต่อภาพรวมของเศรษฐกิจโลก

2.4) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นปัจจัยสำคัญที่ได้รับความสนใจและจะส่งผลกระทบต่อภาพรวมของการผลิตด้านการเกษตรของโลก

วิสัยทัศน์ของนโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์: “เกษตรกรรมมั่นคง ภาคการเกษตรมั่งคั่ง ทรัพยากรการเกษตรยั่งยืน” เกษตรกรรมมั่นคง พัฒนาองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรสู่ความเป็น Smart Farmer เสริมสร้างความภาคภูมิใจและความมั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต พัฒนาเกษตรกรรายย่อยให้เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกร และเชื่อมโยงเครือข่ายสถาบันเกษตรกรสู่ Smart Group และ Smart Enterprise สร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันเกษตรกรทั้งในด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด และการบริหารจัดการ

ภาคการเกษตรมั่งคั่ง ส่งเสริมและสนับสนุนภาคการเกษตรในการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน โดยขับเคลื่อนงานวิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรม ตลอดจนห่วงโซ่อุปทานสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร รวมทั้งขยายบทบาทสู่ภาคบริการ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตรมุ่งสู่เกษตรสมัยใหม่ 4.0 ภายใต้ Thailand 4.0 พัฒนาระบบสารสนเทศทางการเกษตรที่ทันสมัย ให้เกษตรกร องค์กรเกษตรกร ภาคเอกชนและภาครัฐ นำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างทั่วถึง ส่งเสริมการทำเกษตรกรรมยั่งยืน อาทิเช่น เกษตรอินทรีย์ เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน สร้างทุนทางปัญญาให้แก่บุคลากรและนักวิจัยภาครัฐให้เป็น Smart Officer และ Smart Researcher ตลอดจนเชื่อมโยงและบูรณาการการทำงานของหน่วยงานทุกภาคส่วนโดยใช้กลไกประชารัฐ

3.6 นโยบายเกษตรอินทรีย์ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 -2564 มีแผนยุทธศาสตร์ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการวิจัย การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้และนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์

- 1) ส่งเสริมวิจัยการสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์
- 2) เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกร
- 3) สร้างระบบฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาการผลิตสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์

- 1) พัฒนาศักยภาพการผลิตเกษตรอินทรีย์
- 2) บริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการผลิตเกษตรอินทรีย์อย่างมี

ประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาการตลาด สินค้าและบริการ และการรับรองมาตรฐาน

เกษตรอินทรีย์

- 1) ผลักดันมาตรฐานและระบบการตรวจสอบรับรองเกษตรอินทรีย์
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์และบริการที่เกี่ยวข้องกับ

เกษตรอินทรีย์

- 3) ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์สู่ผู้บริโภค

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์

- 1) ขยายผลจากไฮดรโมเดล
- 2) สนับสนุนแหล่งเงินทุน
- 3) สร้างกลไกและเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านเกษตรอินทรีย์

กรมวิชาการเกษตร (2560: 9-10) มีการขับเคลื่อนนโยบาย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ปี 2560-2564 มีเป้าหมายที่จะเพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ในปี 2564 ไม่น้อยกว่า 1,333,860 ไร่ และมีจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 96,670 ราย เพิ่มสัดส่วนตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศร้อยละ 40 และตลาดต่างประเทศร้อยละ 60 รวมทั้งยกระดับกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้านเพิ่มขึ้น โดยมุ่งให้ความสำคัญกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่มีความพร้อมเป็นผู้นำต้นแบบในการดำเนินการและได้มาตรฐานว่าได้มีการแบ่งพื้นที่การดำเนินงานออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่พืชหลัก และพื้นที่ทั่วไปผสมผสาน ส่วนกลไกขับเคลื่อนการดำเนินงานได้แบ่งเกษตรกรออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มเริ่มใหม่ การปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตหรือความรู้เบื้องต้น กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มเกษตรกรที่พร้อมยกระดับ เป็นกลุ่มเกษตรกรที่ปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์อยู่แล้ว และอยู่ระหว่างการขอรับรอง หมู่บ้านต้นแบบ ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ พัฒนาต่อยอดการผลิต และกลุ่มสุดท้ายได้รับการรับรองเกษตรอินทรีย์แล้ว จะมีการเชื่อมโยงตลาดและเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า ส่งเสริมการแปรรูปและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ สร้างตราสินค้าเกษตรอินทรีย์ และติดตั้งระบบตรวจสอบสินค้า

นโยบายและแผนพัฒนายุทธศาสตร์ต่าง ๆ มีการส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุขและตอบสนองต่อการบรรลุซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ ในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตในการสร้างรายได้ระดับสูง เป็นประเทศพัฒนาแล้ว และสร้างความสุขของคนไทย สังคมมีความมั่นคง เสมอภาค และเป็นธรรมชาติสามารถแข่งขันได้ในระบบเศรษฐกิจ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่ว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”

ตอนที่ 3 โครงการสามพรานโมเดล

1. ความเป็นมาสามพรานโมเดล

ความเป็นมาเริ่มต้นจากโรงแรมสามพรานริเวอร์ไซด์ อยากรู้ได้ผลผลิตเกษตรกรอินทรีย์ มาบริการลูกค้าและมีความสนใจในการสนับสนุนเกษตรกรรอบ ๆ ในอำเภอสามพราน ซึ่งจากการสอบถามเกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 99 มีการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรและส่วนใหญ่ขายผลผลิตผ่านพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นผู้กำหนดราคา ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรไม่สามารถควบคุมต้นทุนที่สูงขึ้นตามราคา สารเคมีจึงทำให้มีปัญหานี้สินเพิ่มขึ้น สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมก็เสื่อมโทรมลง เกษตรกรส่วนใหญ่ติดอยู่ในวงจรแบบนี้มาทั้งชีวิต แต่การที่เกษตรกรไม่สนใจทำเกษตรอินทรีย์เนื่องจากมีกระบวนการที่ค่อนข้างยุ่งยาก รุ่นพ่อแม่ก็ทำเกษตรเคมีมาโดยตลอด อีกทั้งไม่มีตลาดรองรับผลผลิตอินทรีย์ที่ปลูกได้ ซึ่งค่อนข้างจำกัดในตลาดเฉพาะ สำหรับกลุ่มรักสุขภาพเท่านั้น จึงเป็นจุดเริ่มต้นในการรวมกลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสามพราน ซึ่งมีสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เข้ามาช่วยหาทางเลือกให้กับเกษตรกรที่ต้องการจะเปลี่ยนจากการทำเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์

โดยเริ่มต้นจากการที่ชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ได้รับผลกระทบจากปัญหา ภาวะสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร และการปล่อยน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรม ลงแม่น้ำลำคลอง จนเกิดผลกระทบต่อประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต จนในปีพ.ศ. 2552 ได้มีการจัดเวทีลานเสวนาระหว่างแกนนำชุมชน นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และโรงแรมสามพรานริเวอร์ไซด์ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ได้ข้อสรุปที่เห็นตรงกันว่า ควรใช้การรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อการพึ่งพาและร่วมมือกันในการแก้ปัญหาเชิงระบบ เพื่อพัฒนาสู่สังคมเกษตรอินทรีย์ อีกทั้งเป็นการแก้ปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมและการยกระดับความเป็นอยู่ของชาวสามพรานได้อย่างยั่งยืน จึงได้รวมตัวกันในรูปแบบ

“กลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสามพราน” มีโรงแรมสามพรานริเวอร์ไซด์เป็นแกนนำ และได้กำหนดปณิธานร่วมว่า “ภาคีทุกคนต้องเข้าใจและเข้าถึงเกษตรกรอินทรีย์โดยมีส่วนร่วมสามพรานเป็นเสาหลัก ในการให้ความรู้และภูมิปัญญาไปสู่ความกินดีอยู่ดีมีสุขถ้วนหน้า”

การดำเนินโครงการเริ่มจากการจัดหาตลาดทางเลือกให้กับเกษตรกร ซึ่งมีเกษตรกรเข้าร่วมมากขึ้นจึงเกิดเป็นโครงการสามพรานโมเดลเพื่อให้เกษตรกรในอำเภอสามพรานละเลิกสารเคมี และมีการจัดตั้งมูลนิธิสังคัมสุขใจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของโครงการสามพรานโมเดล เป็นแกนนำมีส่วนร่วมเชื่อมโยงผู้ผลิตและผู้บริโภคให้มีสินค้าที่มีมาตรฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและยกระดับห่วงโซ่คุณค่าอินทรีย์สู่ผู้บริโภคบนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และได้มีการระดมความร่วมมือกับทุกภาคส่วนทั้งเกษตรกรในอำเภอสามพราน นักวิชาการจิตอาสา หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ในการระดมความคิดวางแผนงานส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับเกษตรกรที่สนใจ และขยายเครือข่ายให้เพิ่มมากขึ้น ในการดำเนินการของโครงการ ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) (สามพรานโมเดล: ออนไลน์) ดังภาพที่ 2.2-2.4

ภาพที่ 2.2 สามพรานโมเดล

ที่มา: สามพรานโมเดล (ม.ป.ป.: ออนไลน์)

ภาพที่ 2.3 โครงการสามพรานโมเดลสนับสนุนหน่วยงานต่าง ๆ
ที่มา: สามพรานโมเดล (ม.ป.ป.: ออนไลน์)

ผลจากโครงการ สามพรานโมเดล

เศรษฐกิจ 	<ul style="list-style-type: none"> ✔ ตลาดสุขใจ มีเงินหมุนเวียน 30 ล้านบาท/ปี ✔ ตลาดสุขใจสัญจร มีเงินหมุนเวียน 2 ล้านบาท/ปี ✔ สวนสามพรานรับซื้อจากเกษตรกร 10 ล้านบาท/ปี ✔ โครงการ Farm to Functions ซื้อข้าวอินทรีย์จากเกษตรกร 14 ล้านบาท/ปี ✔ โครงการ Farm to Firm ✔ ตลาดในอนาคต : ห้างสรรพสินค้า, ร้านอาหาร และการส่งออก ✔ ต้นทุนลดลงจากการเลิกใช้เคมีเกษตร 50%-70%
สิ่งแวดล้อม 	<ul style="list-style-type: none"> ✔ คุณภาพดิน และน้ำดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อเลิกใช้เคมีเกษตร
สุขภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> ✔ สุขภาพของผู้ปลูกและผู้บริโภคดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อเลิกใช้เคมีเกษตร ✔ สาเคมีตกค้างในเลือดน้อยหรือไม่พบ
สังคม 	<ul style="list-style-type: none"> ✔ สังคมใหม่เกิดขึ้นระหว่างผู้ปลูกและผู้บริโภคผ่านตลาดสุขใจ ตลาดสุขใจสัญจร ✔ วันสังคมสุขใจ และเครือข่ายสามพรานโมเดล

ภาพที่ 2.4 ผลจากโครงการสามพรานโมเดล
ที่มา: สามพรานโมเดล (ม.ป.ป.: ออนไลน์)

นอกจากนี้การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรในนาม “กลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสามพราน” ของพื้นที่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ที่มีภาคีเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์หลายกลุ่ม ในอำเภอสามพราน เช่น กลุ่มแม่บ้านตำบลสามพราน กลุ่มพัฒนายั่งยืน กลุ่มปลูกข้าวเกษตรยั่งยืน กลุ่มโอท็อปไร่เชิงและกลุ่มหนึ่งโรงเรียนหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยการรวมกลุ่มเพื่อทำเกษตรอินทรีย์ทำให้เกษตรกรไม่หวนกลับไปใช้สารเคมี เกษตรกรลดต้นทุน มีรายได้เพิ่มขึ้น มี

คุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากนี้ยังช่วยปลูกจิตสำนึกให้เกษตรกรตระหนักถึงการ ดูแลรักษาสภาวะแวดล้อมในชุมชนอีกด้วย มีการเข้ามาร่วมจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เกษตรปลอดภัยที่ตลาดสุขใจ โดยมีการเข้าร่วมเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่

นับได้ว่าผลผลิตจาก “สามพรานโมเดล” จะเป็นตัวแบบของการขับเคลื่อนการพัฒนาที่มีเกษตรกรเป็นศูนย์กลาง มีการนำการวิจัยมาใช้ประโยชน์ในการยกระดับขีดความสามารถของเกษตรกรท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม การจัดการผลผลิตที่ดีในท้องถิ่น และเห็นถึงคุณค่าของการแบ่งปัน และการสร้างภาคีที่มีเครือข่าย จะเป็นการสร้างกระบวนการทัศน์กว้างไกลขยายพื้นที่ในชุมชนและส่งเสริมสิ่งแวดล้อม รวมถึงยังสามารถขยายผลผ่านการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และสหกรณ์การเกษตร เข้ามาศึกษาเรียนรู้และ นำไปปรับใช้ได้ซึ่งสอดคล้องกับแนวนโยบายของภาครัฐบาลในปัจจุบัน ที่มุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชาชนและมุ่งสร้างความ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ให้เกิดขึ้นในอาชีพเกษตรกร ที่เป็นอาชีพเสาหลัก ที่เปรียบเสมือนน้ำหล่อเลี้ยงประเทศไทยให้เจริญเติบโตท่ามกลางสภาพสังคมเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันกันสูงด้วยเทคโนโลยี

โครงการสามพรานโมเดลของมูลนิธิสังคมสุขใจร่วมกับ 10 หน่วยงาน ได้ลงนามบันทึกความร่วมมือ (MOU) พัฒนาและขยายช่องทางการตลาดผลไม้คุณภาพ เข้าสู่กระบวนการอินทรีย์ผ่านกระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วม PGS และนำสู่การรับรองมาตรฐานอินทรีย์สากล เพื่อร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ นำร่องกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ชาวสวนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม หวังมุ่งพัฒนาและสร้างคุณภาพกระบวนการผลิตภาคการเกษตร (ผลไม้) ทั้งระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกรให้เกิดความสุข มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน และนำไปสู่การพัฒนาเป็นหมู่บ้านเกษตรอินทรีย์ (Organic Village) ในอนาคต

หน่วยงานที่ร่วมลงนาม MOU ครั้งนี้ ประกอบไปด้วย 1.กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ 2. กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 3.สาธารณสุข จังหวัดนครปฐม 4. สหกรณ์การเกษตร อำเภอสามพราน 5. ศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอสามพราน 6.มูลนิธิสังคมสุขใจ 7.บริษัท เซ็นทรัล ฟู้ด รีเทล จำกัด 8. มูลนิธิพระยูไลโกษชัยสงเคราะห์ 9. เกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว 10. กลุ่มชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว การลงนามบันทึกข้อตกลงในครั้งนี้ มีผลทำให้เกษตรกรอินทรีย์ชาวสวนบ้านหัวอ่าว สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่ตกลง และมีตลาดรองรับอย่างแน่นอน ขณะเดียวกันผู้บริโภคยังได้บริโภคผลไม้ที่ปลอดภัยต่อสุขภาพอีกด้วย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2560)

2. ปัจจัยการสร้างผลผลิตเกษตรอินทรีย์ของสามพรานโมเดล

องค์ความรู้งานต้นน้ำ การทำเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างผลผลิตมีความรู้ที่สำคัญที่สำคัญดังนี้

1) “การบริหารจัดการพื้นที่และสิ่งแวดล้อมในแปลง” ช่วยให้เกิดความเข้าใจบริบทการทำเกษตรอินทรีย์ที่อาจมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่และสามารถบริหารจัดการให้เกิดการใช้พื้นที่ทั้งที่เป็นที่ว่างเปล่าหรือที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน ให้สามารถเป็นพื้นที่การทำเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม สร้างประโยชน์ตามเป้าหมาย

2) “การวางแผนการผลิต” มีความสำคัญกับเกษตรกรโดยเฉพาะเมื่อมีการเชื่อมต่อกับตลาด โดยมุ่งหวังให้เกิดการผลิตสินค้าที่สอดคล้องกับความต้องการและในคุณภาพ และปริมาณที่เหมาะสม องค์ความรู้ครอบคลุมการประเมินศักยภาพพื้นที่ทรัพยากร กำลังการผลิต และการประเมินความต้องการตลาดการวางแผนชนิดพืช ปริมาณ กระบวนการเพาะปลูก ระยะเวลา ดำเนินการและเก็บเกี่ยว รวมถึงการจัดการต้นทุนและกำหนดราคาขาย

3) “ระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม” หรือ Participatory Guarantee System (PGS) เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการแปลงและบริหารกลุ่มเพื่อให้เกิดระบบรับรองแบบมีส่วนร่วมที่ผู้ร่วมเครือข่ายได้มามีส่วนร่วมกำหนดข้อตกลง ร่วมตรวจแปลงและแลกเปลี่ยนความรู้การทำเกษตรอินทรีย์ระหว่างกัน ทั้งนี้โดยอ้างอิงกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากลเพื่อส่งเสริมความเชื่อมั่นของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

4) “มาตรฐานเกษตรอินทรีย์” เป็นความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานระดับสากลที่เป็นที่ยอมรับในตลาดต่าง ๆ ข้อกำหนดและการปฏิบัติตัวเพื่อสามารถขอรับรองมาตรฐาน โดยเฉพาะผู้ทำเกษตรอินทรีย์ที่ต้องการทำการค้ากับกลุ่มลูกค้าที่ต้องการใช้มาตรฐานเป็นปัจจัยประกอบการทำธุรกิจ เช่น ธุรกิจส่งออก เป็นต้น

5) “การจัดการเมล็ดพันธุ์” ช่วยให้เกิดความเข้าใจบริบทการทำเกษตรอินทรีย์ที่อาจมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่และสามารถบริหารจัดการให้เกิดการใช้พื้นที่ทั้งที่เป็นที่ว่างเปล่าหรือที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน ให้สามารถเป็นพื้นที่การทำเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม สร้างประโยชน์ตามเป้าหมาย

6) “การจัดการปัจจัยการผลิต” มุ่งเน้นที่ความเข้าใจและความสามารถเลือกใช้ปัจจัยการผลิตประเภทต่าง ๆ ที่เข้ากันกับพื้นที่และบริบทการทำงาน สามารถวางแผนประยุกต์ใช้ทรัพยากรที่ได้มาผลิตเป็นปัจจัยให้เกิดประโยชน์สูงสุดและรู้จักวิธีการนำไปใช้ในเวลาและวิธีการที่เหมาะสม

7) “การเพาะปลูกดูแลผลผลิต” ครอบคลุมความรู้ในกระบวนการผลิตพืชอินทรีย์ตลอดจนการปฏิบัติ ดูแลรักษาให้ได้ผลผลิตเพื่อการบริโภค เพื่อจำหน่ายเชิงธุรกิจ การเรียนรู้มุ่งเน้นความเข้าใจหลักการพื้นฐานการทำเกษตรอินทรีย์พร้อมกันกับการส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักการกับพืชชนิดต่างกันและในพื้นที่ที่มีลักษณะต่างกัน

8) “การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว” เป็นความรู้ในวิธีการและระยะเวลาที่เหมาะสมกับการเก็บเกี่ยว และวิธีการทำความสะอาด ตัดแต่ง คัดเลือก บรรจุหีบห่อเก็บรักษาและจัดการขนส่ง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถคงคุณค่าการผลิตลดการสูญเสีย บริหารต้นทุนและนำส่งสินค้าที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาดและลูกค้า

องค์ความรู้งานกลางน้ำ ได้แก่ งานบริหารจัดการธุรกิจและช่องทางเพื่อให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างแหล่งผลิตต้นน้ำไปสู่ตลาดและผู้บริโภค ประกอบด้วยหัวข้อความรู้ที่สำคัญ คือ

9) “การจัดการธุรกิจเกื้อกูลสังคม” (Inclusive Business) เป็นการเรียนรู้หลักการสร้างคุณค่าร่วม ได้แก่ การบริหารธุรกิจเพื่อสร้างผลประโยชน์ พร้อมกันกับการสร้างความยั่งยืนในสังคมซึ่งเป็นแนวทางการทำงานของสามพรานโมเดล ที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมขับเคลื่อน

10) “การท่องเที่ยววิถีอินทรีย์” (Organic Tourism) เป็นการถอดบทเรียนประสบการณ์ของสวนสามพรานและการทำงานของสามพรานโมเดลในโครงการ Organic Tourism เพื่อส่งเสริมให้เกิดขึ้นแบบและเครือข่ายผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ที่มีบทบาทเชื่อมโยงกับเกษตรกรและผู้บริโภค ครอบคลุมการเรียนรู้การจัดซื้อแบบเกื้อกูล การสร้างสรรค์สินค้าบริการวิถีอินทรีย์ การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ การสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น เกษตรกรให้มีการรวมกลุ่มทำเกษตรอินทรีย์ ความร่วมมือกับภาครัฐ เอกชน สื่อมวลชน ประชาสังคม เป็นต้น

11) “การแปรรูปและเพิ่มมูลค่าสินค้า” เป็นการใช้ประโยชน์วัตถุดิบอินทรีย์มาพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบโจทย์ความต้องการตลาดและเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยอ้างอิงถึงระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) ในการแปรรูปสินค้าบรรจุภัณฑ์ การเก็บรักษา การจัดการต้นทุนและกำหนดราคาขาย

12) “ผู้นำเชิงระบบ” เป็นแนวทางการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมาร่วมเป็นผู้นำในงาน ตามความรู้ความสามารถ มีเป้าหมายร่วมเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ

โดยมีกรณีปัญหาาระบบอาหารที่เกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย ตั้งแต่ต้นน้ำถึงกลางน้ำและปลายน้ำนำไปสู่ฐานการเรียนรู้ที่สำคัญ

13) “ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก” เป็นการสร้างผู้นำที่สามารถจัดการปัญหาที่ซับซ้อนด้วยความสามารถตระหนักและเห็นถึงความเป็นไปได้ในหนทางรอบด้านหลายทาง ด้วยความฉลาดรู้ทางอารมณ์ พร้อมเข้าใจตนเองและผู้อื่น

14) “การบริหารตลาดสีเขียว” เป็นองค์ความรู้จากการถอดบทเรียนการดำเนินงานของตลาดสุขใจและการศึกษาจากช่องทางตลาดอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการกระจายสินค้าเกษตรอินทรีย์สู่ผู้บริโภคได้อย่างกว้างขวาง เป็นการสร้างโอกาสธุรกิจให้กับเกษตรกรและยังเป็นพื้นที่สร้างความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในห่วงโซ่คุณค่า องค์ความรู้มีตั้งแต่การคัดเลือกและจัดสรรสินค้า ผู้ค้า การนำระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) มาช่วยในการบริหารจัดการโดยให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างผู้ค้ากับผู้บริโภค การสื่อสารและการจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดและการขาย

องค์ความรู้ฐานปลายน้ำ ประกอบด้วยหัวข้อความรู้ที่สำคัญ คือ ได้แก่ ส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับตลาดและผู้บริโภค

15) “การตลาดการขับเคลื่อน (Social Movement Marketing)” เป็นกลยุทธ์การตลาดแนวใหม่ที่มุ่งขับเคลื่อนธุรกิจและสังคมจากพลังของภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะพลังของผู้บริโภค โดยเป็นแนวทางพัฒนาสู่ความยั่งยืนที่อำนวยความสะดวกกับภาคธุรกิจเพราะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวกับลูกค้าประชาชนบนฐานความเชื่อในการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน การถอดบทเรียนจากกรณีศึกษาทั่วโลกนำสู่การทำงานของสามพรานโมเดลกับ Organic Social Movement เพื่อเป็นฐานการเรียนรู้และสามารถนำไปประยุกต์ใช้

16) “การตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์” ประกอบด้วยการเรียนรู้ถึงสถานการณ์และแนวโน้มตลาดทั้งในและต่างประเทศ เพื่อสามารถวางแผนกลยุทธ์การตลาด นำเสนอสินค้าบริการที่สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า มีการบริหารจัดการราคาและช่องทางเชื่อมโยงผู้ผลิตกับผู้บริโภคให้เข้าถึง และเกิดความเข้าใจกัน ทำให้เกิดการส่งต่อคุณค่าสินค้ารวมไปถึงเรื่องการทำกิจกรรมส่งเสริมการตลาดรูปแบบต่าง ๆ

17) “พฤติกรรมผู้บริโภคตลาดเกษตรอินทรีย์” เป็นองค์ความรู้ที่เป็นฐานการทำความเข้าใจและการวางแผนการทำงานด้านต่าง ๆ ครอบคลุมการเรียนรู้ลักษณะของลูกค้ากลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ที่อาจมีความต้องการแตกต่างกัน สามารถนำหลักการวิเคราะห์พฤติกรรม

ทางจิตวิทยาและสังคมสิ่งแวดล้อมมาคาดการณ์การเปลี่ยนแปลง และเชื่อมโยงกับการวางแผนกลยุทธ์
ธุรกิจการตลาดและการสื่อสาร

18) “วิถีอินทรีย์” (Organic Living) มีหลากหลายมิติตั้งแต่เรื่อง
อาหาร (เช่นการเตรียมการ การสร้างสรรค์เมนูเพื่อการบริโภคในครัวเรือน) การดูแลสุขภาพองค์รวม
การดูแลชีวิตอิสระ รวมไปถึงเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อไปสู่เป้าหมายชีวิตที่สมดุล การเรียนรู้
วิถีอินทรีย์มุ่งหวังให้เกิดการนำไปปรับใช้ลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างประโยชน์กับตัวเองและคนรอบข้าง

19) “การสื่อสารวิถีอินทรีย์” เป็นแนวทางการทำงานสื่อสารและการ
วางแผนกลยุทธ์สื่อสารเพื่อบรรลุเป้าหมายธุรกิจพร้อมการขับเคลื่อนสังคมด้วยการส่งเสริม
ประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้เส้นทางวิถีอินทรีย์ ครอบคลุมกระบวนการและเครื่องมือสื่อสารทั้ง
แบบดั้งเดิมและแบบออนไลน์ การทำงานร่วมกับสื่อมวลชนเพื่อสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มนัก
สื่อสาร และการทำกิจกรรมตรงถึงผู้บริโภค เพื่อให้เกิดความหลากหลายในการเข้าถึงกลุ่มคนต่าง ๆ ใน
สังคม

สรุปได้ว่า องค์ความรู้ของ Sampran Model Academy ทั้ง 3 ด้าน 19 หัวข้อ เป็น
การสังเคราะห์จากประสบการณ์ทำงานของฝ่ายสามพรานโมเดลและเครือข่าย ผสานกับการ
ศึกษาวิจัยทั้งในเชิงวิชาการและจากกรณีศึกษาต่าง ๆ องค์ความรู้ที่พัฒนาและรวบรวมมุ่งหวังให้
เกิดผลเชิงปฏิบัติจากการนำหลักการไปปรับประยุกต์ใช้กับบริบทของงาน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ
ของเกษตรอินทรีย์ที่อยู่บนฐานความรู้ การรู้และสร้างเข้าใจธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ และพร้อม
ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมได้เสมอในชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

3. ระบบรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมหรือพีจีเอส (PGS)

“ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม Participatory Guarantee Systems, PGS เป็น
ระบบการรับรอง เกษตรอินทรีย์โดยชุมชน การมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง และต่อเนื่องของผู้มีส่วนได้
ส่วนเสียของชุมชน ภายใต้หลักการ พื้นฐาน ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การเป็นเครือข่ายทางสังคม
และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้”

พี จี เอส (PGS) เป็นคำที่เกิดขึ้นจากผลการประชุมสัมมนา ของสมาพันธ์เกษตร
อินทรีย์นานาชาติ ที่รู้จักกัน ในนาม IFOAM จัดขึ้นที่ประเทศบราซิล ในปี 2547 โดยมีผู้แทนของ
ประเทศต่าง ๆ กว่า 20 ประเทศมาร่วมกัน เพื่อหารือ แนวทางเลือกระบบรับรองเกษตรอินทรีย์ให้กับ
เกษตรกรรายย่อย ซึ่งได้ถอดบทเรียนจากหลายประเทศที่ดำเนินการ ในระบบนี้มาเป็นเวลานาน เช่น
ประเทศฝรั่งเศส และอีกหลายประเทศ หลังจากการสัมมนาครั้งนั้นประเทศต่าง ๆ เช่น ประเทศ

บราซิล ลาตินอเมริกา สหรัฐอเมริกา อินเดีย นิวซีแลนด์ ยุโรป แอฟริกาตะวันออก แอฟริกาใต้ และ ออสเตรเลีย ได้นำระบบ พีจีเอส ไปขับเคลื่อนกับกลุ่มเกษตรกรรายย่อย และสรุปบทเรียนโดย คณะทำงาน PGS IFOAM ทำเป็น คู่มือแนวทางการจัดทำระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม โดย คริสโตเฟอร์ เมย์ ชาวนิวซีแลนด์ (PGS Guidelines, IFOAM 2008) จนถึงปัจจุบัน มีประเทศต่าง ๆ กว่า 70 ประเทศ ได้นำระบบ พีจีเอส ไปขับเคลื่อนกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ของเกษตรกรรายย่อยให้ขยาย ผลมากขึ้น พีจีเอส เป็นระบบการรับรองคุณภาพโดยชุมชน การมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง และต่อเนื่อง ของผู้มีส่วนได้ส่วน เสียของชุมชน ภายใต้หลักการพื้นฐาน ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การเป็น เครือข่ายทางสังคม และการแลกเปลี่ยน เรียนรู้” พีจีเอส ส่งเสริมให้เกิดตลาดท้องถิ่นและ ภายในประเทศ โดยการกระตุ้นให้ผู้ผลิตเกิดการพัฒนาการผลิต ด้วย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเกิด เครือข่ายระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค มีผลทำให้เกิดการวางแผนการผลิตตามที่ตลาด ต้องการเมื่อ เกษตรกรรายย่อยได้รับการรับรองโดย พีจีเอส ทำให้ขยายช่องทางตลาดได้ ผลสุดท้ายทำให้มีการทำ เกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น เกิดความยั่งยืนทั้งต่อรายได้ของเกษตรกร พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สุขภาพของผู้ ผลิตและผู้บริโภค และเกิดสังคมเข้มแข็งในที่สุด (มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย, 2560)

3.1 ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม PGS ในประเทศไทย

ประเทศไทยมีผู้ที่เห็นความสำคัญในการขับเคลื่อนระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม พีจีเอส หลากหลายกลุ่มแตกต่างกันตามแต่ละท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของแต่ละกลุ่มมีความ แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามแต่ละกลุ่มก็มีความเหมือนกันคือ มีกระบวนการตรวจฟาร์ม ซึ่งแต่ละกลุ่ม จะมีมีกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง แบบหลากหลายและกว้างขวางดังนี้ คือ 1. ผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นักส่งเสริมต่าง ๆ มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ รับรองผู้ผลิต และแลกเปลี่ยนความรู้ 2. เกษตรกรผู้ผลิตแต่ละคน ตั้งปณิธานในการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตร อินทรีย์และยอมรับที่จะให้มีการตรวจฟาร์มประจำปีซึ่งการตรวจฟาร์มนี้จะมีกลุ่มผู้ตรวจที่ ประกอบด้วยเกษตรกร ผู้บริโภค ฯลฯ ในการตรวจฟาร์ม จะมีการจัดทำรายงานการตรวจซึ่งแสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของแต่ละคนโดยจะปรากฏตรารับรองที่ น่าเชื่อถือ ของเกษตรกรและผู้แปรรูปที่ผ่านกระบวนการสมัครและเข้ารับการตรวจรับรองนั้น จะได้รับประกาศนียบัตรและได้รับอนุญาตให้ใช้ตรารับรองบนผลิตภัณฑ์หรือติดบนร้านค้าจำหน่าย ผลผลิต หน่วยงานที่ออกประกาศนียบัตรในแต่ละประเทศ แต่ละภูมิภาคอาจแตกต่างกันออกไป อาจ เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนในท้องถิ่นหรือองค์กรของเกษตรกรเองก็ได้

3.2 หลักการ พี จี เอส (PGS)

หลักการและองค์ประกอบของระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม (พีจีเอส) ที่ได้รับการยอมรับในระดับประเทศและสากล ต้องมีการจัดการกระบวนการกลุ่มภายใต้ หลักการพีจีเอส IFOAM (IFOAM PGS Guidelines, 2008) และใช้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในการรับรองให้เป็นที่ยอมรับของประเทศนั้น ๆ หลักการสำคัญของระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย, 2560) คือ

1) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นจุดแข็งของกระบวนการ เช่น การจัดให้มีการประชุมกลุ่มประจำเดือน เพื่อให้มีเวทีรวบรวมข้อคิดเห็น แนวคิด เป้าหมายการทำเกษตรอินทรีย์ของผู้ผลิต กำหนดกรอบมาตรฐานและแนวทางพัฒนาไปสู่เกษตรอินทรีย์ จากเวทีทำให้ทราบว่าผู้ผลิตจะต้องพัฒนาเรื่องอะไรบ้าง อย่างไร และสื่อสารให้ผู้บริโภค เข้าใจการผลิตไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งสามารถกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ของโครงการได้ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พัฒนาการผลิตระหว่างสมาชิก

2) การมีส่วนร่วม บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สนับสนุนเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน ตั้งแต่เริ่มวางแผน ตัดสินใจร่วมกันในการดำเนินกิจกรรม กำหนดกฎระเบียบต่าง ๆ เช่น กำหนดมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของกลุ่ม กำหนดบทลงโทษ กำหนดกระบวนการตรวจเยี่ยมเพื่อน กำหนดการประชุมโดยผู้ผลิตต้องเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การฝึกอบรม การมีส่วนร่วมรับผิดชอบ และการไว้วางใจซึ่งกันและกัน

3) ความโปร่งใส กลุ่มต้องจัดทำระบบการรับประกันการผลิต ซึ่งจะต้องวางแผนร่วมกัน เช่น การมีเอกสารที่ชัดเจน ได้แก่ มาตรฐานข้อกำหนดการผลิต ระบบการตรวจประเมินภายใน บทลงโทษหากไม่ปฏิบัติตาม รายชื่อ ที่อยู่ สมาชิกผู้ผลิต และแผนการผลิต พร้อมแผนผังฟาร์มของสมาชิกแต่ละราย หากเป็นกลุ่มเล็ก ๆ อาจทำเป็นแบบสอบถาม หรือการนำข้อมูลผู้ได้รับการรับรองจัดทำเป็นฐานข้อมูลในเว็บไซต์ส่วนกลาง หรือสามารถเข้าถึงได้ง่ายด้วยสื่อสมัยใหม่ หากเป็นกลุ่มระดับฐานรากอาจใช้กระบวนการจัดเวทีให้สมาชิกมานำเสนอวิธีการปฏิบัติเทียบเคียงกับมาตรฐาน และการตัดสินใจร่วมกัน เป็นต้น

4) ความไว้วางใจ เป็นกระบวนการที่ทำตั้งแต่ ข้อ 1-3 เพื่อเป็นกระบวนการที่มั่นใจว่าผู้ผลิตแต่ละคนปกป้องธรรมชาติ และสุขภาพของผู้บริโภคด้วยการผลิตตามหลักการเกษตรอินทรีย์ซึ่งความไว้วางใจและเชื่อมั่น (trust) สร้างขึ้นได้ โดยมีกระบวนการที่โปร่งใส ให้ผู้บริโภค

สามารถตรวจสอบเข้าถึงสมาชิกผู้ผลิตได้ทุกราย เช่นการจัดกิจกรรม กำหนด ให้มีวันเยี่ยมผู้ผลิต หรือ การนำข้อมูลผู้ผลิตเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ หรือการกล่าวคำปฏิญาณร่วมกัน เป็นต้น

5) ความสัมพันธ์แบบแนวราบ ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียทุกภาคส่วนมีความเสมอภาค โครงสร้างกลุ่มเป็นแนวราบ ใช้ระบบ ประชาธิปไตย ด้วยการแลกเปลี่ยน หมุนเวียน ความรับผิดชอบ ยินยอมให้คณะตรวจสอบตรวจฟาร์มและยอมรับ การตัดสินใจของคณะกรรมการกลุ่ม เป็นการรวมพลังสานสัมพันธ์แนวราบจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

6) กระบวนการเรียนรู้ รูปแบบขั้นตอนการรับรอง และการตรวจเยี่ยมเพื่อน เป็นการประเมินในลักษณะการเรียนรู้ร่วมกัน และเป็นการตรวจสอบความเข้าใจในมาตรฐาน ทบทวนสอบวิธีปฏิบัติในฟาร์ม และให้คำแนะนำ เสนอแนะ แลกเปลี่ยน เรียนรู้กันถึงแนวทางการปฏิบัติตามมาตรฐาน

7) การดำเนินงานในรูปเครือข่าย การขับเคลื่อนระบบนี้อยู่ภายใต้การดำเนินงานของเครือข่ายที่หลากหลาย การทำให้ ระบบมีความโปร่งใส และเข้าถึงได้ทั้งจากผู้ประกอบการและผู้บริโภค องค์กรจัดทำระบบต้องพัฒนากลุ่ม และ เชื่อมโยงเครือข่าย ให้มีกิจกรรมร่วมกัน และสามารถทำฐานข้อมูลสมาชิกทั้งหมดรวมทั้งกระบวนการผลิตขึ้นเว็บไซต์ ของระบบพีจีเอส รวมทั้งมีการตรวจติดตามกลุ่มสลับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 2.5 หลักการและองค์ประกอบ พี จี เอส

ที่มา: มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย (2560)

สรุปได้ว่า ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม พีจีเอส นี้เป็นระบบที่เกิดขึ้นจาก IFOAM เพื่อช่วยให้เกษตรกรรายย่อยเข้าสู่มาตรฐานการเกษตรอินทรีย์ และขยายช่องทางตลาดได้ กระบวนการรับรองเกษตรอินทรีย์โดยกลุ่มเกษตรกร บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องภายใต้ หลักการความไว้วางใจ เครือข่ายสังคม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ก่อให้เกิดเครือข่ายระหว่างผู้ผลิต และผู้บริโภค การประยุกต์ใช้ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มเกษตรอินทรีย์

3.3 การรวมกลุ่มเกษตรกรเกษตรอินทรีย์ขับเคลื่อน พีจีเอส

เกิดขึ้นได้จากความต้องการของกลุ่มเกษตรกรเป็นหลัก แสวงหาแนวร่วมการพัฒนา ร่วมกับหน่วยงานหรือองค์กรหรือผู้ประกอบการ หรืออาสาสมัคร เพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกัน การรวมกลุ่มผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ เกิดจากผู้ผลิตที่มีรูปแบบการเกษตรใกล้เคียงกัน หรืออยู่บริเวณหมู่บ้าน ใกล้กัน 5 รายขึ้นไปรวมตัวกัน ต้องการมีใบรับประกันความเป็นอินทรีย์ แต่ไม่ต้องการใช้บริการ หน่วยตรวจรับรองเพราะเสียค่าใช้จ่ายสูงและมีระบบบันทึกข้อมูลเอกสารที่ซับซ้อน อีกทั้งผลผลิตที่ได้ หลากหลายชนิดและปริมาณไม่มาก มีความต้องการเปิดตลาดท้องถิ่น อย่างเช่น ตลาดนัดสีเขียว ขาย ตรงให้ สมาชิก หรือเหตุผลทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมีหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรสนับสนุน ต้องการส่งเสริม การค้าที่เป็นธรรม ความเสมอภาคของการกระจายรายได้ ร่วมสร้างตลาดทางเลือก ให้กับผู้บริโภคใน การเลือกซื้ออาหารที่ดีต่อสุขภาพ ดังภาพที่ 2.6

ภาพที่ 2.6 แสดงองค์ประกอบการรวมกลุ่ม พีจีเอส

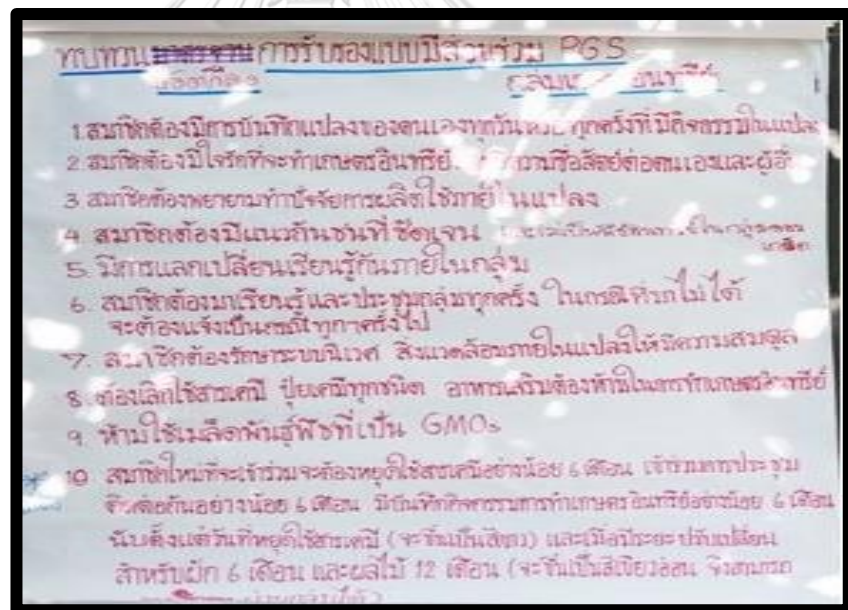
ที่มา: มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย (2560)

การเริ่มต้น กระบวนการ พีจีเอส (PGS) เริ่มต้นโดยการรวมกลุ่มผู้ผลิต มีแนวทาง
ต่อไปนี

รายขึ้นไป

ผลิต และการตลาด

6) มีภาคีเครือข่ายเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุน เกษตรอินทรีย์หรือเป็นพี่เลี้ยงดูแลกลุ่ม
เกษตรอินทรีย์ พีจีเอส

ภาพที่ 2.7 การรับรองแบบมีส่วนร่วม (พีจีเอส)กลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์(โครงการสามพรานโมเดล)
ที่มา: สามพรานโมเดล (ม.ป.ป.: ออนไลน์)

จะเห็นได้ว่า ความสำคัญของระบบ พีจีเอส ต่อการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มเกษตรกรทำให้ภาคทฤษฎีทั้งแนวคิดและภาคปฏิบัติของหลายหน่วยงาน ที่เป็นแรงขับเคลื่อนและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ พีจีเอส ซึ่งเป็นการถมช่องว่างของปัญหาสินค้าเกษตรอินทรีย์ ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาความไม่น่าเชื่อถือของระบบตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ปัญหาปริมาณผลผลิตที่ไม่เพียงพอและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาด ปัญหาการไม่สามารถขยายพื้นที่เกษตรอินทรีย์ได้ตรงตามเป้าหมาย ฯลฯ ทั้งนี้และทั้งนั้น ระบบ พีจีเอส ในการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในยุค Thailand 4.0 จึงไม่ใช่การเติบโตแบบโดดเดี่ยว แต่กระบวนการ พีจีเอส จะนำไปสู่พัฒนา มาตรฐานและกระบวนการรวมกลุ่มเกษตรอินทรีย์ให้เหมาะสมกับบริบทของกลุ่มหรือเครือข่าย การ ออกแบบวิธีการจัดการเกษตรอินทรีย์ การรวบรวมผลผลิตในชุมชนสู่ตลาด การจัดการอนุรักษ์เมล็ดพันธุ์ท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เทคนิค นวัตกรรมภูมิปัญญาชาวบ้านที่จะเอื้อประโยชน์ต่อระบบกลุ่มเกษตรกร และการตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่สอดคล้องกับวิถีของท้องถิ่นแต่มี การดำเนินการอย่างเป็นระบบของกับหน่วยงานสนับสนุน

4. ข้อตกลงในการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์สามพราน (สามพรานโมเดล)

เมื่อร่วมเป็นสมาชิกใหม่ สมาชิกจะอยู่ในสถานะปรับเปลี่ยนเป็นเวลา 6 เดือน ถึง 1 ปี แล้วแต่ข้อตกลงของสมาชิกกลุ่ม หรือเป็นไปตามมติของกลุ่มในการพิจารณาเลื่อนสถานะ โดยสถานะของกระบวนการ PGS ของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ มี 5 ระดับดังนี้คือ

สีเขียวเข้ม : เป็นระดับที่ได้รับการประกาศรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ IFOAM จากมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทย พิจารณาโดยเจ้าหน้าที่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทย

สีเขียวกลาง : เป็นระยะที่เกษตรกรได้รับการตรวจแปลงจาก มกท. / หน่วยงานอื่น ๆ แล้วเข้าสู่อินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยน พิจารณาโดยเจ้าหน้าที่มูลนิธิสังคัมสุขใจและเจ้าหน้าที่ มกท.

สีเขียวอ่อน : เป็นระดับที่เกษตรกรตัดสินใจหยุดการใช้สารเคมีโดยสิ้นเชิง พิจารณาโดยใช้ PGS กลุ่มและเจ้าหน้าที่มูลนิธิสังคัมสุขใจ โดยสมาชิกกลุ่มที่มีสถานะสีเขียวอ่อนขึ้นไปถึงจะสามารถขายของผ่านกลุ่มได้

สีขาว : เป็นระดับที่ปฏิญาณตนต่อกลุ่มว่าจะหยุดใช้สารเคมีนับตั้งแต่วันที่ปฏิญาณตน และเริ่มเข้าสู่การเป็นสมาชิกกลุ่มและเริ่มปรับเปลี่ยนเข้าสู่การทำเกษตรอินทรีย์ พร้อมทั้งยินดีและยอมรับปฏิบัติตามกฎด้วยกระบวนการ PGS ของกลุ่มทุกประการ

สังเกตการณ์ : ผู้ที่สนใจเข้าร่วมสังเกตการณ์ เพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์โดยสมัครใจ โดยสถานะสังเกตการณ์นี้ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มแต่อย่างใด

ดังนั้น ในกระบวนการพีจีเอส ระเบียบข้อปฏิบัติของกลุ่มเกษตรอินทรีย์มีการจัดตั้งขึ้นให้กลุ่มมีการดำเนินงานเป็นลำดับขั้นตอน ทุกคนที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกต้องยอมรับในกฎระเบียบร่วมกัน พร้อมกับหน่วยงานที่สนับสนุน มีวิธีการส่งเสริมเกษตรกร ในแนวมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เป็นระดับสากล และสามารถนำกลุ่มเข้าสู่การพัฒนาผลผลิตของกลุ่มที่มีการดำเนินการตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ตามเป้าหมายของกลุ่มที่เป็นข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มเกษตรอินทรีย์สามพราน จังหวัดนครปฐม สังกัดโครงการสามพรานโมเดล ดังรูป ภาพที่ 2.8

ภาพที่ 2.8 การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเกษตรอินทรีย์สามพราน จังหวัดนครปฐม

ที่มา: สามพรานโมเดล (2563: ออนไลน์)

ชุมชนเกษตรอินทรีย์หัวอ่าวเป็นชุมชนที่ได้เรียนรู้และนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นหลักคิด เป็นหลักปฏิบัติในการขับเคลื่อนการพัฒนาผ่านกระบวนการระเบิดจากข้างในเพื่อร่วมกันแก้ไขแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นชุมชน โดยการดำเนินงานเริ่มจากกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีความเห็นร่วมกันผ่านการเรียนรู้ความสำเร็จความล้มเหลวจนกระทั่งเกิดความเชื่อมั่นแล้วจึงขยายผลด้วยความรอบคอบ การประยุกต์ใช้ความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสม ปัจจุบัน เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ สภาพแวดล้อมของชุมชนหัวอ่าวดีขึ้นชัดเจน โดยเฉพาะครัวเรือนที่ทำเกษตรอินทรีย์ หรือ ครัวเรือนที่

ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งมีมิติที่มีการพัฒนาดีขึ้นชัดเจน คือ (1) มีสุขภาพกายดีขึ้น สารเคมีในเลือดลดลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากได้รับประทานอาหารปลอดสารพิษ และมีชีวิตประจำวันห่างไกลจากสารเคมี (2) ครอบครัวอบอุ่น สมาชิกในครอบครัวทำงานร่วมกันในพื้นที่ของตนเอง ได้ใกล้ชิด พุดคุยและแก้ปัญหา ร่วมกัน (3) มีรายได้ในครัวเรือนเพิ่มขึ้นและมั่นคงแน่นอน เนื่องจากผลผลิตมีตลาดรองรับ (4) ลดต้นทุนการผลิต เพราะใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ชุมชนผลิตเอง (5) สภาพแวดล้อมดีขึ้น สภาพดินสมบูรณ์ สภาพอากาศดี มีแมลงต่าง ๆ อาทิ หิ่งห้อย แมงปอ จึงถือ นอกจากนี้ ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวถือเป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในยุคที่ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เห็นผลเป็นรูปธรรม ชาวบ้านหัวอ่าวเริ่มจัดทำบัญชีครัวเรือน บันทึกรายรับ รายจ่าย รู้จักวิเคราะห์ต้นทุน การวางแผนการผลิต ตลอดจนมีจิตสาธารณะ เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนสังคมไทย และสังคมโลกอย่างกว้างขวางต่อไป

ปัจจุบันชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวประสบความสำเร็จคือสามารถนำชุมชนออกจากปัญหาหลาย ๆ ด้านที่เผชิญอยู่ได้สำเร็จ แล้วนำไปสู่การพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนจนได้รับรางวัลพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข” ปี พ.ศ. 2559 ความสำเร็จดังกล่าว เป็นที่รู้จักกันทั่วไปทั้งในและต่างประเทศในฐานะของศูนย์เรียนรู้การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนำไปสู่เกษตรกรรมแบบยั่งยืน โดยมีปัจจัยความสำเร็จที่ชัดเจน ดังต่อไปนี้ (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสามพราน, 2562)

1) การมีผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในการประกอบอาชีพและการดำเนินวิถีชีวิต เป็นแกนหลักในการทำเกษตรอินทรีย์ ในพื้นที่ 80 ไร่ ที่มีกิจกรรมเกษตรผสมผสานให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ ปฏิบัติงานด้วยความเสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวมและมีการพัฒนาความรู้ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนั้น ผู้นำชุมชนยังมีวิสัยทัศน์มองเห็นความยั่งยืนอยู่ที่การสร้างโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว มีจิตใจกว้างรับฟังความคิดเห็นต่างและมองเห็นประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นที่ตั้ง

2) การปลูกฝังจิตสำนึกและส่งเสริมการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการทำเกษตรอินทรีย์และการทำอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ ลดรายจ่ายให้แก่ครอบครัว ปลอดภัยเปลี่ยนหนี้สิน ทำให้สามารถพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

3) การใช้เวทีประชาคมเป็นเวทีสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเกษตรอินทรีย์ ทั้งการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมติดตามตรวจสอบ ประเมินผลความสำเร็จ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการ

ชี้แจงข่าวสาร ให้การเรียนรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังปัญหา วางแผนการดำเนินงานแก้ไข และหาแนวทางการแก้ไขร่วมกัน

4) ส่งเสริมการทำกิจกรรมการพัฒนาด้านต่าง ๆ โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มีการบริหารจัดการที่ดีมีระบบ ก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพึ่งตนเองของคนในชุมชน เช่น การกลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ให้มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น มีทุนหมุนเวียนพอเพียงสำหรับให้สมาชิกในชุมชนได้ กู้ยืม และมีการจ่ายคืนเงินปันผลให้กับสมาชิกทุกคน ทำให้คนจนและผู้ด้อยโอกาสได้มีทุนดอกเบี้ยต่ำเพียงพอในการนำไปประกอบอาชีพ เพื่อสร้างรายได้

5) มีกิจกรรมเป็นเครื่องมือในการสานความสัมพันธ์ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น มีกิจกรรมผู้สูงอายุ กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านประกวดบ้านสุขภาวะดี ปี 2558 ประกวดผู้สูงอายุสุขภาพดี ในปี 2559 กิจกรรมประกวดผลไม้ในชุมชนจากเกษตรกรอินทรีย์ ปี 2560-2562 เป็นต้น

ภาพที่ 2.9 ชุมชนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
ที่มา: สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสามพราน (2562)

5. การรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

5.1 ความหมายของกลุ่ม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนหรือมากกว่ารวมตัวกัน และมีปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเฉพาะอย่างที่ได้กำหนดไว้ โดยคุณลักษณะกลุ่มที่สำคัญมี 4 ประการ (Baron and Greenberg, 1990)

- 1) ต้องมีคนสองคนหรือมากกว่ามาปฏิสัมพันธ์กัน
- 2) มีโครงสร้างกลุ่ม
- 3) มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน
- 4) สมาชิกรับรู้ถึงการเป็นกลุ่มของตนเอง ซึ่งการที่บุคคลในองค์การมาทำงานร่วมกันเพื่อ บรรลุเป้าหมายขององค์การ

ประเภทของกลุ่มในแต่ละองค์กรได้ 2 ประเภท ได้แก่ (ณัฐพันธ์ เชนนันท์, 2556)

1) กลุ่มแบบเป็นทางการ (Formal Group) หมายถึง กลุ่มที่ถูกแต่งตั้งขึ้นมาโดยอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบตามโครงสร้างขององค์การ เพื่อจะทำกิจกรรมสนองความต้องการขององค์การ โดยกลุ่มที่เป็นทางการจะถูกแบ่งย่อยออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

- กลุ่มตามสายบังคับบัญชา (Command Group) หมายถึง กลุ่มที่ถูกตั้งขึ้นมาตาม โครงสร้างขององค์การที่มีอยู่แล้วเพื่อปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ

- กลุ่มทำงานเฉพาะ (Task Group) หมายถึงกลุ่มที่ถูกตั้งขึ้นมาเพื่อ ทำกิจกรรมเฉพาะ อย่างให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่วางไว้

2) กลุ่มแบบไม่เป็นทางการ (Informal Group) หมายถึง กลุ่มที่สมาชิก จัดตั้งหรือรวมตัวขึ้นมาเอง โดยไม่เป็นไปตามคำสั่งหรือโครงสร้างขององค์การ ซึ่งมักจะก่อตั้งจากความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิก และสามารถปรับเปลี่ยนเป็นกลุ่มอย่างเป็นทางการได้ในระยะเวลา หรือสถานการณ์ที่เหมาะสม โดยกลุ่มแบบไม่เป็นทางการอาจถูกแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะต่อไปนี้

- กลุ่มที่มีความสนใจร่วมกัน (Interest Group) หมายถึง กลุ่มที่รวมตัวเนื่องจากมีความ สนใจหรือมีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อทำกิจกรรมให้สอดคล้องกับการบรรลุเป้าหมาย

- กลุ่มมิตรภาพ (Friendship Group) หมายถึงกลุ่มที่รวมตัวกันจาก บุคคลที่มีลักษณะ บางอย่างที่คล้ายคลึงกัน โดยมากจะเป็นลักษณะร่วมบางประการที่สามารถ

สังเกตเห็นได้ เช่น ลักษณะงาน อายุ พื้นฐานการศึกษา ลักษณะทางกายภาพ การรวมตัวของเกษตรกรอาจเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ อาทิ กลุ่มธรรมชาติ

5.2 ประโยชน์ของการรวมกลุ่มเกษตรกร

การรวมตัวกันของเกษตรกรนับเป็นแนวทางสำคัญต่อการพัฒนาการเกษตร เพราะการรวมตัวกัน นอกจากจะเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรอง ทั้งด้านการซื้อปัจจัยการผลิตและขายผลผลิตแล้ว ยังนำมาซึ่งความร่วมมือกันของหมู่คณะ ซึ่งกลุ่มมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแก้ปัญหาสามารถพึ่งตนเองได้ และนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2540)

การรวมตัวของเกษตรกรในรูปของกลุ่มเกษตรกร เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาของเกษตรกรที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่ง ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรหลายประการ คือ

- 1) เมื่อรวมตัวแล้ว เกษตรกรสามารถซื้อปัจจัยการผลิตได้ในราคาที่ถูกลง เนื่องจากซื้อในปริมาณมาก
- 2) เมื่อรวมตัวกันแล้วเกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่สูงขึ้น เกษตรกรมีอำนาจต่อรองโดยเฉพาะถ้าเป็นสินค้าเกษตรที่ไม่มีผลกระทบจากราคาตลาดโลกเกษตรกรยังสามารถจะกำหนดราคาของตัวเองขึ้นมาได้
- 3) ในแง่ของการรับเทคโนโลยีหรือความรู้จากเจ้าหน้าที่ ถ้าเกษตรกรรวมตัวกันการถ่ายทอดเทคโนโลยีของเจ้าหน้าที่ก็สามารถจะทำได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และเกษตรกรสามารถรับการถ่ายทอดได้รวดเร็วกว่า การถ่ายทอดเป็นรายบุคคล
- 4) การรวมกลุ่มกันจะทำให้เกษตรกรสามารถขอรับความช่วยเหลือจากรัฐบาลได้ดีกว่าที่จะเรียกร้องโดยคนใดคนหนึ่งนอกกลุ่ม เพราะไม่สามารถอ้างว่าเป็นตัวแทนของเกษตรกรทั้งหมดได้
- 5) การรวมกลุ่มกัน สามารถผลิตสินค้าหรือผลผลิตส่งตลาดหรือผลิตให้บริษัทเอกชนได้ในจำนวนและคุณภาพตามที่บริษัทต่าง ๆ เหล่านั้นต้องการ ภายใต้การตกลงราคากันล่วงหน้า
- 6) การรวมกลุ่มกัน เกษตรกรสามารถจะแปรรูปผลผลิตเป็นผลิตภัณฑ์อย่างอื่นได้ในกรณีที่ ผลผลิตล้นตลาดหรือราคาผลผลิตตกต่ำโดยการลงทุนร่วมกัน
- 7) การรวมกลุ่มกัน ทำให้เกษตรกรสามารถรับเอาสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภค จาก บริษัทผู้ผลิตมาจำหน่ายให้กับสมาชิกได้ ในราคาที่ถูกกว่าที่ต่างคนต่างไปซื้อมาจากตลาดโดยตรง

8) การรวมกลุ่มกัน เกษตรกรจะสามารถร่วมกันควบคุมพื้นที่และปริมาณผลผลิตให้อยู่ในปริมาณที่พอเหมาะกับความต้องการของตลาด โอกาสที่ผลผลิตจะล้นตลาดทำให้ราคาถูกลงจะมีน้อย

9) การรวมกลุ่มกัน จะทำให้เกษตรกรสามารถช่วยเหลือรัฐบาลในการให้ข้อมูลที่จำเป็นเพื่อรัฐบาลจะได้นำไปแก้ไขให้กับเกษตรกร เช่น กรณีฝนแล้งน้ำท่วม โรคแมลงระบาด ทำลายพืชผลของเกษตรกร เป็นต้น

10) การรวมกลุ่มกันโดยถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้เกษตรกรสามารถทำนิติกรรมต่าง ๆ กับบริษัทเอกชนอื่น ๆ ได้

11) การรวมกลุ่มกัน ทำให้เกษตรกรสามารถมีพลังต่อรองกับกลุ่มต่าง ๆ ได้ ทั้งนี้ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตัวเอง หรือเพื่อไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดมาเอาเปรียบสมาชิกของกลุ่มได้

12) การรวมกลุ่มกัน ทำให้เกษตรกรสามารถระดมทุนดำเนินการค้า มีจำนวนเงินในการลงทุนสูง สามารถบริหารจัดการได้ด้วยความสามารถของกลุ่ม

จะเห็นได้ว่า ประโยชน์ของการรวมกลุ่มของเกษตรกรยังมีอีกมากมาย ถ้าได้ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานของกลุ่มเกษตรกร และมีกรฝึกอบรมผู้นำกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรที่เป็นสมาชิก ให้เข้าใจถึงความสำคัญของการรวมตัวกัน เข้าใจถึงการบริหารงานและเข้าใจถึงการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ความสำเร็จในการรวมกลุ่มเกษตรกรจะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน

ความจำเป็นที่ต้องมีการรวมกลุ่มเกษตรกรในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ก็เพื่อที่จะทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ และก่อให้เกิดการขยายผลการดำเนินงานในวงกว้าง พลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมและวิธีการส่งเสริมต่าง ๆ ของหน่วยงานสนับสนุนจะเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มประสบความสำเร็จ และยังรวมไปถึงการสร้างอำนาจในการต่อรอง และสร้างกระบวนการทัศน์ วิสัยทัศน์ และเปิดมุมมองใหม่ ๆ จากการแลกเปลี่ยนความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรอย่างยั่งยืน

5.3 การมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการกลุ่ม

กนกวรรณพร ภัคมาน (2551) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อเสนอแนะ การอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านพาณิชย์กรรมเก่าชุมชนเมืองฉะเชิงเทราบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของ ประชาชนซึ่งได้เสนอแนวคิดว่าหลักการมีส่วนร่วม โดยการเรียนรู้ของกระบวนการกลุ่ม (group dynamic) ที่ประสบความสำเร็จมีดังนี้

1) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ + การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่มที่มี ลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ (1) เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์ของผู้เรียน (2) เป็นการ เรียนรู้ใหม่ ๆ ที่จะต้องทำกิจกรรมตลอดเวลา (3) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน (4) การมี ปฏิสัมพันธ์ทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง (5) อาศัย การสื่อสารทุกรูปแบบ

2) การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (group process) จะต้องมี (1) การ กำหนดกิจกรรมที่ชัดเจน (2) การกำหนดบทบาทของกลุ่ม หรือสมาชิกให้ชัดเจนและ (3) การกำหนด โครงสร้างของงาน บอกรายละเอียดของกิจกรรมและบทบาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มทำงาน เสร็จโดยมีกรอบตารางที่ชัดเจน

3) กระบวนการกลุ่ม (group dynamic) ให้ความสำคัญอยู่ที่ลักษณะกลุ่มไม่ เป็นทางการเป็นกระบวนการที่เกิดจากการรวมกลุ่มเล็ก ๆ แล้วค่อยขยายไปเป็นกลุ่มใหญ่ และช่วย ปรับสภาพของมนุษย์ให้ลดความเป็นตัวตนลงเป็นขั้นตอนที่จะสามารถทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ดี ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน

3.1 การสลายพฤติกรรม

3.2 การสร้างมนุษยสัมพันธ์ การปฏิสัมพันธ์

3.3 การระดมความคิด

3.4 การประเมินผล

บำเพ็ญ เขียวหวาน (2557) กล่าวถึง กลไกขับเคลื่อนกลุ่มเกษตรกรให้สำเร็จจะต้อง

1) มีเกษตรกรต้นแบบเป็นตัวอย่างที่ดี 2) มีวิทยากรผู้รู้ 3) มีกระบวนการผู้จัดการเรียนรู้ 4) มีผู้เรียนรู้ ที่สนใจจะเรียนรู้ ส่วนปัจจัยที่เอื้อของกรมส่งเสริมการเกษตรต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ จน เกิดประสิทธิผล สามารถพัฒนาเกษตรกร บุคลากรและสร้างนวัตกรรมในการส่งเสริม มีดังนี้ 1) มี เจ้าหน้าที่รับผิดชอบ มีความเชี่ยวชาญหลายด้าน สามารถบูรณาการได้ 2) มีผู้รู้ มีเกษตรกรต้นแบบที่ เป็นเครือข่าย 3) มีรูปธรรม มีตัวอย่างให้นำมาจัดการเรียนรู้ได้ 4) เจ้าหน้าที่เราเป็นคนรุ่นใหม่ ใฝ่รู้

อยากทำเป็น ทำได้มีความท้าทาย 5) ใช้ IT นำมาเป็นเครื่องมือได้ทั้งส่วนกลางและพื้นที่ 6) มีสื่อมากมายของเราของเพื่อน มีบทเรียน มีอุปกรณ์เครื่องมือ เอามาใช้ได้ 7) มีการจัดกิจกรรม อบรม พัฒนาด้านต่าง ๆ หลายหลักสูตร 8) มีภาคีเครือข่าย หน่วยงาน องค์กร สถาบันการศึกษา ที่เชื่อมโยงได้ 9) ระบบส่งเสริมการเกษตรที่สอดคล้องกับการพัฒนา

ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ (2551) ได้สรุปถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้กลุ่มหรือองค์กรเกษตรประสบความสำเร็จไว้ดังนี้ คือ

1) ในการจัดตั้งกลุ่มนั้น ถ้าสมาชิกของกลุ่มที่มารวมตัวกันเป็นกลุ่มบุคคลที่ประสบปัญหาในการประกอบอาชีพคล้ายคลึงกัน เมื่อมารวมกลุ่มกันและมีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ไปในแนวทางเดียวกันโอกาสที่การดำเนินงานของกลุ่มจะประสบความสำเร็จก็มีสูง

2) โครงสร้างในการดำเนินงานขององค์กรควรมีความชัดเจนมีองค์ประกอบที่พอเหมาะ มีความคล่องตัวในการบริหารงานมีการกำหนดหน้าที่และบทบาทของแต่ละฝ่าย แต่ละตำแหน่งไว้อย่างชัดเจน โดยไม่ซ้ำซ้อนกัน

3) การเข้ามารวมกลุ่มกันของสมาชิกที่ริเริ่มก่อตั้งและผู้ที่จะเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกใหม่ควรให้เป็นไปโดยสมัครใจ ไม่ควรเป็นการชักจูงหรือบังคับโดยหน่วยงานใด ที่มุ่งหวังเพื่อให้มีการจัดตั้งขึ้นมาเท่านั้น และไม่ได้อธิบายหรือสร้างความเข้าใจอย่างแท้จริง ทำให้ผู้ที่จะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกเพื่อประกอบการตัดสินใจด้วยตัวของเขาเอง

4) ในการบริหารงานกลุ่ม สิ่งสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ ก็คือความซื่อสัตย์สุจริต ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มในทุก ๆ ระดับ ตั้งแต่ประธานกรรมการ คณะกรรมการ สมาชิกฝ่ายการจัดการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ดูแลกลุ่ม ถ้าทุกฝ่ายมีความซื่อสัตย์สุจริต ตามภาระหน้าที่ที่ตนเองมีต่อกลุ่มแล้ว กลุ่มนั้น ๆ จะประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่สนับสนุน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่กำหนดทิศทางการดำเนินงานของกลุ่ม และทำหน้าที่ในการตรวจสอบฝ่ายการจัดการ ตลอดจนดูแลสมาชิกทั้งหมดจึงต้องเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ เสียสละและมีอุดมการณ์อย่างแท้จริง

5) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินงานกลุ่มเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของสมาชิกนั้น ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเลือกคณะกรรมการกลุ่ม การออกความคิดเห็นในการกำหนดกิจกรรมการดำเนินงานกลุ่ม การรับรู้สถานการณ์ด้านสินทรัพย์และงบประมาณ กำไร-ขาดทุน ความก้าวหน้าในการดำเนินธุรกิจของ

กลุ่มเป็นระยะ ๆ ตามช่วงเวลาที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นธรรม การประชุมพบปะระหว่างกรรมการและสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ

6) การดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจของกลุ่มที่สร้างประโยชน์ให้แก่สมาชิกของกลุ่ม เช่น การช่วยเหลือและสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิตแก่สมาชิก การช่วยเหลือด้านการตลาดผลผลิตของสมาชิก การให้บริการด้านจำหน่ายเครื่องอุปโภคบริโภคให้แก่สมาชิก ถ้ากลุ่มสามารถทำกำไรและสมาชิกได้รับเงินปันผลและเฉลี่ยคืนอย่างยุติธรรมแล้ว จะเป็นแรงจูงใจให้สมาชิกร่วมทำธุรกิจกับกลุ่มมากขึ้น

7) เงินทุนของกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ของกลุ่ม ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ เช่น การพัฒนากลุ่ม การช่วยเหลือสังคมของกลุ่ม การช่วยเหลือสมาชิกในด้านสวัสดิการต่าง ๆ มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เงินทุนทั้งสิ้น ดังนั้นความสามารถในการหาเงินทุนให้กลุ่มจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง แหล่งเงินทุนที่กลุ่มสามารถหาได้ เช่น การสะสมทุนจากการถือหุ้นของสมาชิก การสร้างผลกำไรจากการดำเนินธุรกิจ การสนับสนุนจากทางราชการและองค์กรเอกชน เป็นต้น ถ้ากลุ่มมีเงินทุนที่ใช้ดำเนินการอย่างพอเพียงก็จะทำให้กลุ่มดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง

8) เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้ความช่วยเหลือและดูแลการทำงานของกลุ่มต่าง ๆ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะนำพาให้กลุ่มดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จได้ ถ้าเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ความเอาใจใส่และติดตามการดำเนินงานของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

9) การจัดฝึกอบรมและให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ เนื้อหาหรือเรื่องที่จะนำมาฝึกอบรมให้กับสมาชิกของกลุ่ม ต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพและพัฒนาอาชีพของสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ อย่างแท้จริง หรือเป็นเรื่องที่สมาชิกกำลังประสบปัญหาอยู่ และต้องการแก้ไขโดยการฝึกอบรมให้ความรู้เพื่อนำไปปฏิบัติได้จริง เช่น เรื่องเกี่ยวกับการผลิตพืชหรือสัตว์ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรโดยเลือกอบรมในประเด็นที่สมาชิกรับไปใช้ในการทำการเกษตรของตนเอง

10) การทำธุรกิจแบบครบวงจรของกลุ่ม เป็นปัจจัยอีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้ คือ การให้ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับการผลิต การให้การสนับสนุนในเรื่องเงินทุน การช่วยเหลือสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต การจัดการด้านการตลาดเพื่อให้สมาชิกได้ขายสินค้าในราคาที่ยุติธรรม การสนับสนุนด้านการเก็บรักษาผลผลิตเพื่อรอเวลาขายในช่วงที่ราคามีความ

เหมาะสม เป็นต้น ถ้ากลุ่มสามารถให้บริการแก่สมาชิกได้อย่างครบวงจรแบบนี้ สมาชิกจะเกิดความมั่นใจในการประกอบอาชีพและเห็นความสำคัญของการเข้ามารวมกลุ่ม

การรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยมีประโยชน์มากมายต่อตัวเกษตรกรเอง เช่น มีโครงสร้างทางสังคมในกลุ่มเกษตรกรด้วยกันเอง มีเพื่อนเกษตรกรในกลุ่มช่วยกันคิดในคราวที่ตนเองมีปัญหาและแก้ไขด้วยตนเองไม่ได้ เกิดพลังอำนาจการต่อรองเพราะมีเพื่อนสมาชิกกลุ่มช่วยสนับสนุนสามารถจัดซื้อปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ได้ในราคาที่ถูกลงเมื่อมีการรวมกลุ่มและร่วมทุนหุ้นกันซื้อ ดังนั้นกลุ่มจะอยู่ได้ยั่งยืนเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความสมัครสมานสามัคคีของสมาชิกในกลุ่ม สมาชิกกลุ่มทุกคนเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สร้างความรักความจริงใจต่อกัน เมื่อกลุ่มเข้มแข็งโอกาสที่กลุ่มอื่นให้ความสนใจอยากจะทำเป็นเครือข่ายภาคีด้วย จะมีโอกาสเป็นไปได้สูงมาก โดยเฉพาะกลุ่มของผู้นำที่เข้มแข็งเป็นแกนกลางเชื่อมโยงนำพาการบริหารและการจัดการเป็นจะได้รับประโยชน์สูงสุดจากภาคีเครือข่ายเหล่านั้น ที่เข้าร่วมกับกลุ่มของตนและเครือข่ายเอง จะก่อประโยชน์มากมายให้กับกลุ่ม

ตอนที่ 4 การจัดการผลไม้อินทรีย์

1. หลักการผลิตไม้ผลอินทรีย์ของไทย

ผลไม้เป็นพืชสวนที่มีความสำคัญมากพืชหนึ่งเพราะเป็นพืชที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากสามารถใช้ประโยชน์ในการบริโภคเพราะให้คุณค่าทางอาหารสูงสามารถใช้ประโยชน์ทั้งการบริโภคผลไม้สดและบริโภคผลไม้แปรรูป (สุรพล มั่นสเสรี, 2549)

ในด้านอาชีพการทำสวนผลไม้ เกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้มักมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี จึงถือว่าอาชีพทำสวนผลไม้เป็นอาชีพทางการเกษตรที่สำคัญอาชีพหนึ่งในด้านความรู้เกี่ยวกับการทำสวนผลไม้ ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่มีสภาพดินฟ้าอากาศที่เหมาะสมที่จะปลูกไม้ผลได้หลายชนิดด้วยกัน ทั้งไม้ผลเขตร้อน ไม้ผลกึ่งเมืองร้อน และไม้ผลเมืองหนาว โดยเฉพาะไม้ผลเมืองร้อน เพราะมีไม้ผลหลายชนิดมีแหล่งกำเนิดในประเทศไทย และสามารถปลูกได้ดีในประเทศไทยจนจัดเป็นไม้ผลที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจตลอดจนทำชื่อเสียงให้ประเทศไทยอย่างมาก ไม้ผลเหล่านี้ได้แก่ มะม่วง ทูเรียน เงาะ มังคุด ส้มโอ ลองกอง ในส่วนของไม้ผลกึ่งเมืองร้อนที่สามารถปลูกได้ผลดีในประเทศไทย ได้แก่ ลำไย ลิ้นจี่ ส้ม ในปัจจุบันประเทศไทยมีความสามารถในการปลูกไม้ผลเมืองหนาวได้หลายชนิด เช่น แอปเปิล สาลี่ ท้อ บ๊วย พลับ เป็นต้น ไม้ผลเหล่านี้ทุกชนิดจะปลูกได้ผลดีหากปลูกตั้งแต่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 700 เมตรขึ้น

ไปในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนภาคกลางไม้ผลที่นิยมปลูกเช่น ฝรั่ง ชมพู่ กล้วย มะพร้าว มะม่วง เป็นต้น

อาชีพการทำสวนผลไม้หรือประเภทการทำสวนผลไม้แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้ (เกศินี ธรรมรงค์ค์ และคณะ, 2546)

1) การปลูกไม้ผลบริเวณบ้านหรือสถานที่ (homeyard fruit growing) เป็นการปลูกไม้ผลเพื่อประดับบ้านหรือสถานที่เพื่อให้เกิดความสวยงามให้มาร่วมรื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประโยชน์ในการบริโภคและจำหน่ายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภค การปลูกไม้ผลลักษณะนี้รวมความไปถึงการปลูกบริเวณหัวไร่ปลายนาใกล้ ๆ กับระตอมกลางทุ่งนาได้อีกด้วย โดยปกติการปลูกไม้ผลประเภทนี้ผู้ปลูกมักจะปลูกไม้ผลหลายชนิด ๆ อยู่ด้วยกัน มักไม่มีการวางแผนหรือจัดผังสวนไม้เน้นระยะปลูกตามหลักวิชาการ แต่เน้นความเหมาะสมของสถานที่เป็นหลัก

2) การปลูกไม้ผลเพื่อการค้า (commercial fruit growing) เป็นการปลูกเพื่อเก็บผลผลิตจำหน่าย ชนิดของไม้ผลและขนาดการปลูกแตกต่างกันไป เช่น ปลูกไม้ผลเพียงชนิดเดียวหรือปลูกหลายชนิดผสมผสาน หรือปลูกบนพื้นที่ขนาดใหญ่ซึ่งต้องใช้เครื่องจักรกลทุนแรง ใช้วิทยาการต่าง ๆ เข้าช่วยในการจัดการผลิต การทำสวนประเภทนี้ผู้ปลูกมักจะมี การวางแผนผังสวนเป็นอย่างดีมีระยะปลูกที่แน่นอนมีการดูแลรักษาเป็นอย่างดี

3) การปลูกไม้ผลเพื่อนำผลไม้เข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม (fruit production for canning processing) เป็นการทำสวนผลไม้เพื่อส่งโรงงานอุตสาหกรรมโดยชนิดปริมาณคุณภาพ และราคาของผลไม้จะต้องขึ้นอยู่กับโรงงานและข้อตกลงระหว่างผู้ปลูกกับโรงงาน การทำสวนประเภทนี้สวนผลไม้จะต้องอยู่ใกล้กับโรงงานและการคมนาคมขนส่งสะดวก การทำสวนประเภทนี้มีน้อย เนื่องจากคนไทยไม่นิยมผลไม้กระป๋อง ผลไม้ที่ปลูก เช่น สับปะรด ลำไย ลิ้นจี่ เงาะ เป็นต้น

4) การทำสวนผลไม้เพื่อจำหน่ายกิ่งพันธุ์ (fruit growing for propagation purpose) การทำสวนผลไม้วิธีนี้เป็นวิธีใหม่สำหรับประเทศไทย วัตถุประสงค์เพื่อขายกิ่งตอน กิ่งติดตา หรือส่วนขยายพันธุ์อื่น ๆ บางครั้งชาวสวนมักจะไม่คำนึงถึงผลผลิตในรูปผลไม้จะคำนึงถึงแต่การจำหน่ายกิ่งพันธุ์เท่านั้น ดังนั้น การปลูกจึงมีการวางแผนที่ดี ส่วนระยะปลูกนั้นมักจะแคบกว่าการปลูกไม้ผลประเภทอื่น ๆ การทำสวนผลไม้ประเภทนี้มักใช้พื้นที่น้อย แต่การดูแลรักษาค่อนข้างมาก

สมชาย กล้าหาญ (2543) การผลิตผลไม้ในประเทศไทย ยังพบปัญหาและอุปสรรค โดยมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวจำกัดการขยายตัวของผลไม้ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ คือ

1) ชนิดของไม้ผล ไม้ผลแต่ละชนิดจะมีความต้องการสภาพแวดล้อมจำเพาะสำหรับการเจริญเติบโตที่แตกต่างกัน เช่น ทุเรียน เงาะ มังคุด ลิ้นจี่ ลำไย มะพร้าว ฯลฯ จะสามารถปลูกได้และให้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีที่สุดเฉพาะแห่งเท่านั้น นอกจากนี้ผลไม้ในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเน่าเสียง่าย (perishable fruit) มีคุณสมบัติในการเก็บรักษาไม่ดี มีอายุการเก็บรักษาสั้น

2) ความรู้ทางด้านวิชาการสมัยใหม่ ในการสร้างสวนผลไม้จำเป็นต้องอาศัยความก้าวหน้าในการวิจัย โดยนำเอาผลจากการวิจัยที่เหมาะสมมาใช้ในการผลิต เพื่อช่วยให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพ ซึ่งในการดำเนินงานการวิจัยจำเป็นต้องอาศัยเวลาและงบประมาณเพราะไม้ผลส่วนใหญ่มีอายุหลายปี จึงจะออกดอกติดผล

3) การลงทุนในการสร้างสวนผลไม้ จำเป็นต้องใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูงและต้องใช้เวลานานกว่าจะได้รับผลตอบแทนกลับคืนมา

4) การตลาด เป็นปัจจัยสำคัญ เนื่องจากการผลิตไม้ผลโดยเฉพาะเพื่อการรับประทานผลสด จะประสบปัญหาในเรื่องผลผลิตล้นตลาด เนื่องจากมีช่วงระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวผลผลิตออกสู่ตลาดพร้อมกัน ดังนั้น ในการสร้างสวนผลไม้จำเป็นต้องคำนึงเสมอว่าจะผลิตอะไร ขายที่ไหน ราคาเท่าไร และจะขายได้ในปริมาณเท่าใด นอกจากนี้ตลาดต่างประเทศเป็นอีกตลาดหนึ่งที่ต้องศึกษาเพื่อหาทางส่งผลผลิตที่มีอยู่ออกไป รวมทั้งปริมาณความต้องการของตลาดและช่วงเวลาของความต้องการของตลาดแต่ละแห่งก็เป็นสิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบการสร้างสวนผลไม้ด้วย

5) ปริมาณและคุณภาพของผลผลิต ปริมาณผลไม้แต่ละชนิดที่ออกสู่ตลาดนั้นมักประสบปัญหาล้นตลาด ดังนั้น จึงควรวางแผนการผลิตให้มีปริมาณผลไม้ออกสู่ตลาดในปริมาณที่พอดีสม่ำเสมอ พร้อมทั้งการควบคุมคุณภาพให้ได้เกณฑ์มาตรฐานด้วย

6) การแข่งขัน ปัจจุบันการผลิตไม้ผลนั้นมีการแข่งขันกันมากขึ้นในหลายด้าน ทั้งในด้านการผลิต การตลาด ทั้งตลาดภายในและตลาดต่างประเทศ ดังนั้น ผู้ผลิตต้องอาศัยความซื่อสัตย์ พร้อมทั้งรักษาคุณภาพให้ได้มาตรฐานไว้อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการพยายามหาแนวทางปรับปรุง ให้มีผลผลิตที่มีคุณภาพสูงขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนี้การปฏิบัติในเรื่องหลังการเก็บเกี่ยว เช่น การคิดขนาด การขนส่ง การบรรจุหีบห่อ ฯลฯ ก็มีความสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ผลิตสามารถแข่งขันกับผู้ผลิตรายอื่น ๆ ได้

7) ปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการผลิตไม้ผลและการขยายตัวของการสร้างสวนผลไม้ นั่น ได้แก่ ปัจจัยทางด้านสภาพดินฟ้าอากาศ ที่อยู่เหนือการป้องกัน หรือควบคุมได้ เช่น การมีพายุ น้ำท่วม ฟ้าแล้ง เป็นต้น โดยสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความเสียหายกับไม้ผลครั้งละจำนวนมาก

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ (2552) ได้กล่าวว่า การทำสวนผลไม้ ต้องอาศัย ปัจจัยหลายๆ อย่าง การที่จะประสบความสำเร็จในการสร้างรายได้ของเกษตรกร การทำสวนผลไม้ แบบผสมผสานจะเป็นทางเลือกหนึ่งของเกษตรกรได้นำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ที่เหมาะสม

เพชรดา อยู่สุขและคณะ (2564) ได้พิจารณาจากข้อกำหนดในมาตรฐานเกษตร อินทรีย์ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรเบื้องต้นในการปลูกผลไม้อินทรีย์ มีข้อปฏิบัติที่ต้องทำโดยสรุปดังนี้

1) เกษตรกรต้องสมัครเป็นสมาชิกโครงการ (กรณีเป็นกลุ่มหรือโครงการ)
2) เกษตรกรใหม่ต้องเข้าสู่ระยะปรับเปลี่ยน พืชล้มลุก 1 ปี พืชยืนต้น 18 เดือน

3) เกษตรกรต้องผ่านการฝึกอบรมทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกำหนดในการ ปลูกพืชอินทรีย์ (กรณีเป็นกลุ่มหรือโครงการ)

4) เกษตรกรต้องแยกแปลงปลูกพืชอินทรีย์และแปลงปลูกพืชเคมีให้ชัดเจน
5) ต้องทำแนวกันชนในกรณีที่แปลงอินทรีย์ติดกับแปลงเคมี ความกว้าง อย่างน้อย 1 เมตร

6) เกษตรกรต้องจัดทำบัญชีการผลิตเพื่อใช้เอง (ช่วยลดต้นทุน)

7) เกษตรกรต้องแยกเครื่องมือที่ใช้ในแปลงอินทรีย์กับแปลงเคมี โดยเฉพาะ ถังพ่น

8) เกษตรกรต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบทันที หากต้องการเปลี่ยนแปลงการ ผลิตเป็นแปลงเคมี

9) เกษตรกรต้องจดบันทึกการใช้ปัจจัยการผลิต

และได้พิจารณาข้อห้ามในหลักมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร เบื้องต้นต้องพึงระวังในการทำเกษตรการปลูกไม้ผลอินทรีย์ โดยสรุปดังนี้

1) ห้ามใช้สารเคมีทุกชนิด
2) ห้ามเผาแปลงเพื่อเตรียมพื้นที่ปลูก และพื้นที่ต้องไม่เป็นการเปิดป่าขั้นต้น ยกเว้น กรณี เผาเพื่อทำลายการระบาดของโรค-แมลงศัตรูพืช

3) ห้ามใช้พืช (เมล็ดพันธุ์) สัตว์ และจุลินทรีย์ที่มาจากกระบวนการพันธุ วิศวกรรม (GMOs) และห้ามใช้เมล็ดพันธุ์คลุกสารเคมี

4) ห้ามใช้ปุ๋ยสวะและอุจจาระคน

5) ห้ามใช้มูลสัตว์ที่ไม่ผ่านการหมัก

6) ห้ามปลูกพืชชนิดเดียวกันในแปลงอินทรีย์และแปลงเคมี (พืชคู่ขนาน)

7) ห้ามใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ชีวภัณฑ์ และปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ที่ไม่ผ่านการอนุญาตจากกลุ่มเกษตรกร

8) ห้ามนำผลิตผลเคมีมาขายเป็นผลิตผลอินทรีย์

สรุปได้ว่า การทำสวนผลไม้แบบเดี่ยวหรือแบบผสมผสาน ในพื้นที่การปลูกไม้ผลในแต่ละแห่งตามสภาพอากาศที่เหมาะสม ที่เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของตนเองหรือเช่า ก็ตามที่มีทั้งพื้นที่ขนาดเล็กและขนาดใหญ่เพื่อลดความเสี่ยงจากการจัดการผลิต ลดการพึ่งพิงเงินทุนหมุนเวียน ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ที่เป็นข้อห้ามของการปลูกไม้ผลเกษตรอินทรีย์ ข้อที่ต้องพึงกระทำแบบอินทรีย์นั่นคือ ใช้เศษพืชและมูลสัตว์ซึ่งเป็นผลพลอยได้จากกิจกรรมการผลิต หรือการปลูกพืชหมุนเวียน ที่สามารถทำให้ดินมีความสมบูรณ์ของหน้าดิน เพื่อการเจริญเติบโตของไม้ผล และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ที่ส่งผลทำให้ผลผลิตมากขึ้น และสามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นในระยะเวลาการรอผลผลิตจากไม้ผลที่เป็นประเภทยืนต้น

1.1 หลักการปลูกไม้ผล

หลักสำคัญในการผลิตไม้ผล จะเริ่มตั้งแต่การเลือกพื้นที่ทำสวนผลไม้ หลักการปลูกไม้ผล การตลาดของไม้ผลที่ปลูก ประกอบกับขั้นตอนและกระบวนการบริหารจัดการ ต่าง ๆ ที่ทำให้ไม้ผลเจริญเติบโตได้ดีมีความต้านทานโรคและแมลงเพิ่มมากขึ้น และเป็นการจัดการเบื้องต้นที่ดีเนื่องจากโรคและแมลงจะชอบเข้าทำลายต้นพืชที่มีความอ่อนแอ ไม่สมบูรณ์หรือต้นไม้ผลที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ขึ้นอยู่กับได้ ดังนั้น การเลือกปลูกไม้ผลได้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่จะทำให้ต้นไม้ผลเจริญเติบโตได้ดีช่วยลดปัญหาเกี่ยวกับโรคและแมลงศัตรูพืชลงได้ อีกทั้งยังต้องหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย ดังนั้น ก่อนที่จะตัดสินใจเลือกปลูกไม้ผลชนิดใด จะต้องศึกษาสภาพแวดล้อมและสภาพพื้นที่ให้ดีก่อน จะได้เลือกชนิดของไม้ผลที่จะปลูกได้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสภาพพื้นที่ในแต่ภูมิภาคของประเทศ และมีการตลาดที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรอย่างมั่นคง (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2556)

1) ข้อดีการทำสวนผลไม้ผสมผสาน

1.1) ทรัพยากรที่มีอยู่ไม่สูญเสียโดยเปล่าประโยชน์ เพราะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

1.2) การเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ลดการทำลายสิ่งแวดล้อม ทำให้เกษตรกรมีความเป็นอิสระในการดำรงชีวิต

1.3) ลดต้นทุนการผลิตลง หรือที่เรียกว่าการประหยัดทางขอบข่าย (Economy of Scope)

2) ประโยชน์การทำสวนผลไม้ผสมผสาน

2.1) รายได้เพิ่มขึ้นจากพื้นที่เกษตรขนาดย่อยที่จำกัด

2.2) ทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง

2.3) รายได้สม่ำเสมอ

2.4) ลดอัตราการว่างงานตามฤดูกาล มีงานทำทั้งปี ให้ลดการ

อพยพแรงงาน

2.5) รายได้สุทธิเพิ่มมากขึ้น

2.6) มีผลไม้รับประทานตลอดปี เพื่อลดรายจ่ายและเป็น
ภูมิคุ้มกันตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

หลักสำคัญในการผลิตไม้ผลเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสานมีการดำเนินงานตาม
ขั้นตอน (ซุซรี นฤทุม, 2556) ดังต่อไปนี้

1) ชนิดและประเภทของไม้ผล การเลือกชนิดและประเภทของไม้ผลที่จะ
ปลูกร่วมกัน ควรพิจารณาถึงระบบราก ลักษณะทรงพุ่ม ความต้องการธาตุอาหาร น้ำ แสงแดด ความ
ทนทานต่อความแห้งแล้งของพืชแต่ละชนิดที่จะนำมาปลูกจะต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจให้ดี
เพราะผลกระทบของพืชแต่ละชนิดสามารถที่จะมีต่อกันและกันได้

2) วิธีปฏิบัติการปลูกไม้ผลหลายๆชนิดในสวนผลไม้ผสมผสานต้อง
คำนึงถึงวิธีปฏิบัติ การบำรุงรักษาและการเก็บเกี่ยว เพราะสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องมีการ
ศึกษาและทำความเข้าใจไว้เป็นการล่วงหน้าว่าการปลูกไม้ผลให้มีความหลากหลายนั้น จะมี
ข้อจำกัดในเรื่องของ การให้น้ำ การกำจัดวัชพืช และการเก็บเกี่ยวผลผลิตจำเป็นต้องมีการวางแผน
จัดการเป็นการล่วงหน้าก่อนที่จะนำไม้ผลแต่ละชนิดมาปลูกร่วมกันและไม้ผลเหล่านี้ต้องอยู่ร่วมกันได้
อย่างเกื้อกูลกัน

3) ประโยชน์ที่ได้รับ ประโยชน์ของการปลูกไม้ผลหลากหลายชนิดภายใน
สวนผลไม้ผสมผสานแบบอินทรีย์ ในลักษณะระบบที่เหมาะสม จะมีผลในด้านของการสร้างความ
สมดุลทางธรรมชาติให้เกิดขึ้น เมื่อมีความหลากหลายของชนิดไม้ผล จะทำให้เกิดความหลากหลาย
ของชนิดแมลงศัตรูพืชและศัตรูธรรมชาติที่ควบคุมศัตรูพืชให้อยู่ในระดับที่ไม่เกิดการระบาดของ
เช่นเดียวกับความสมดุลที่เกิดขึ้นในสภาพป่าธรรมชาติ ทำให้มีการใช้ที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพมาก

ขึ้นจากเดิมที่เคยมีการปลูกไม้ผลในสวนผลไม้เพียงอย่างเดียว ช่วยลดปัญหาในเรื่องของวัชพืช และที่สำคัญก็คือ ช่วยลดความเสี่ยงในเรื่องของผลผลิตและราคาที่ตกต่ำเมื่อมีการปลูกผลไม้เพียงอย่างเดียว

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การปลูกไม้ผลแบบผสมผสาน การทำการเกษตรอินทรีย์จะให้ความปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ทำให้เป็นวัฏจักรของสิ่งมีชีวิตอยู่ด้วยกันได้ ลดสารเคมีให้น้อยลงจนไม่มีเลย ให้เกษตรกรตระหนักรู้และข้อปฏิบัติในแบบเกษตรอินทรีย์ ที่สามารถนำมาปฏิบัติในการทำสวนผลไม้ได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้การเกษตรกรให้ความสำคัญกับระบบเกษตรกรรม และนำมาใช้ทดแทนสารเคมีทางการเกษตร ถือเป็นทางเลือกหนึ่ง ที่ประยุกต์ใช้กลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประโยชน์ทางการเกษตร ทำให้สามารถผลิตอาหารที่ปลอดภัยกับผู้บริโภค และช่วยฟื้นฟูบำรุงรักษาระบบสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ในสภาพที่สมดุลตลอดไป ซึ่งสามารถสรุปความสำคัญได้ดังนี้

1) ช่วยหมุนเวียนธาตุอาหารในดิน สารชีวภาพทางการเกษตร เป็นการนำกลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพสูงและมีประโยชน์นำมาใช้ในการผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะการผลิตพืช ซึ่งจัดว่าพืชเป็นผู้ผลิต ในระบบนิเวศที่สำคัญที่ต้องอาศัยดินเป็นที่เกาะยึดเป็นแหล่งอาหาร แหล่งน้ำ และแหล่งอากาศ โดยเฉพาะธาตุอาหารของพืชนั้น จะถูกปลดปล่อยออกมาจากดินและออกมาจากชิ้นส่วนของพืชในรูปของสารอินทรีย์ สัตว์และจุลินทรีย์ที่ตายในรูปของสารอินทรีย์ ให้พืชดูดไปใช้ ซึ่งจุลินทรีย์ดินมีบทบาทสำคัญต่อการย่อยสลาย สารอินทรีย์เหล่านั้นทำให้เกิดการหมุนเวียนธาตุอาหารในวัฏจักร คาร์บอน วัฏจักรไนโตรเจน วัฏจักรฟอสฟอรัส และวัฏจักรกำมะถัน ที่มีส่วนสำคัญเป็นประโยชน์กับพืช หากดินมีสารพิษตกค้างจาก การใช้สารเคมีก็ย่อมทำให้จุลินทรีย์ลดจำนวนลงหรือไม่มีการหมุนเวียนธาตุอาหารในดินที่เป็นประโยชน์กับพืชหยุดชะงักทำให้ไม่เจริญเติบโตตามวงจรชีวิต จำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเคมีในการเพิ่มธาตุอาหารซึ่งหากใช้ติดต่อกันย่อมทำให้ดินเสื่อมโทรมในที่สุด

2) ทำให้ดินมีชีวิต การใช้สารชีวภาพทางการเกษตรในดิน ที่มีคุณสมบัติทางชีวภาพที่ดีก็ย่อมไม่มีผลกระทบกับสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น เพราะสารชีวภาพไม่มีผลตกค้างในสิ่งแวดล้อม แต่ทำให้สิ่งมีชีวิตในดินเพิ่มจำนวนตามธรรมชาติได้มากขึ้น เพราะมีแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ ส่วนการใช้สารชีวภาพทางการเกษตรในดินที่ เสื่อมโทรมร่วมกับการใส่อินทรีย์วัตถุก็ย่อมช่วยฟื้นฟูดินให้มีสิ่งมีชีวิตในดินเพิ่มจำนวนมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการช่วยหมุนเวียนธาตุอาหารพืชในที่สุด ทำให้ดินบริเวณนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ตามสภาพธรรมชาติ

3) ช่วยลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการทำการเกษตร สารชีวภาพทางการเกษตรที่มีคุณสมบัติในการช่วยลดกลิ่น และช่วยบำบัดน้ำเสีย ก็ย่อมทำให้ลดผลกระทบจากสาเหตุดังกล่าวได้เป็นอย่างดี และทำให้สารพิษตกค้างในดินและน้ำลดน้อยลง

1.2 การเลือกพื้นที่ทำสวนผลไม้

การเลือกพื้นที่ทำสวนผลไม้ การทำสวนผลไม้มีความแตกต่างไปจากพืชชนิดอื่น ๆ เพราะไม้ผลเมื่อปลูกแล้วสามารถยืนต้นไปได้ยาวนานนับ 10-20 ปี หรือมากกว่านั้น การวางแผนการปลูกสร้างสวนผลไม้จึงมีความสำคัญ จะต้องพิจารณาปัจจัยสภาพแวดล้อมโดยรอบด้าน ทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโต ได้แก่ พืชอากาศ ดิน แหล่งน้ำปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลส่งผลต่อการเจริญเติบโตของต้นไม้ผลดังกล่าว (ชัชรี นฤทุม, 2556)

นอกจากนั้นแล้วยังต้องคำนึงถึงการใช้ชีวิตอยู่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สภาพสังคม ชุมชน ความสะดวกสบาย และปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดเป็นข้อ ดังต่อไปนี้

1) พืชอากาศ พืชอากาศ หมายถึง อุณหภูมิ แสงแดด ความชื้นในอากาศ ลม ฝน เป็นต้น และยังเป็นปัจจัย สำคัญที่จะกำหนดชนิดของพืชปลูก เนื่องจากไม้ผลแต่ละชนิดมีนิสัยหรือความชอบไม่ชอบพืชอากาศแตกต่างกันรายละเอียดเกี่ยวกับพืชอากาศ มีดังนี้

1.1) อุณหภูมิ เป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการกระจายพันธุ์ และจำกัดชนิดของพืชปลูก ได้แก่ แอปเปิ้ล เป็นไม้ผลที่ต้องการอุณหภูมิต่ำ สามารถปลูกได้ในพื้นที่เขตหนาว มะม่วงต้องการอุณหภูมิสูง สามารถปลูกได้ในพื้นที่เขตร้อน เป็นต้น ตามธรรมชาติไม่สามารถปลูกข้ามเขตกันได้ แต่ถ้าใช้ความพยายามก็อาจปลูกข้ามเขตกันได้บ้าง แต่ก็ไม่ได้ผลดีนัก หากใช้อุณหภูมิในการจำแนกไม้ผลก็อาจจำแนกออกได้ 3 ประเภท ดังนี้

1.1.1) ไม้ผลเขตร้อน ได้แก่ มะม่วง ขนุน มะพร้าว ฝรั่ง ชมพู ฯลฯ

1.1.2) ไม้ผลเขตกึ่งร้อน ได้แก่ ลิ้นจี่ ลำไย องุ่น

1.1.3) ไม้ผลเขตหนาว ได้แก่ แอปเปิ้ล สาลี่ ท้อ บ๊วย พลับ ฯลฯ

1.2) แสงแดด มีอิทธิพลเกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์แสง การแตกกิ่งก้านสาขา และช่วยทำให้คุณภาพของผลไม้ดี แสงให้พลังงานสำหรับการรวมตัวของคาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศและน้ำ เพื่อการปรุงอาหารหรือ การสังเคราะห์สารคาร์โบไฮเดรตด้วยแสง นอกจากนั้นแสงยังมีความสำคัญต่อการผสมเกสร ในขณะที่ช่วงแสงอ่อน ๆ และมีความชื้นในอากาศพอเหมาะ จะเกิดการปล่อยละอองเกสรและเกิดการผสมเกสรได้ดี แต่ถ้าหากช่วงแสงเข้ม และมีความชื้นในอากาศต่ำ อาจทำให้หลอดเรณูแห้งเหี่ยวก่อนที่จะมีการผสมเกสรทำให้ไม่ติดผล

1.3) ความชื้นในอากาศ ความชื้นในอากาศมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอุณหภูมิ แสงแดด และปริมาณ ฝน ไม้ผลที่ต้องการความชื้นในอากาศสูง ได้แก่ มังคุด เงาะ ทุเรียน ลางสาด ลองกอง สละ ในสภาพแวดล้อมที่มีความชื้นอากาศต่ำ จะทำให้พืชคายน้ำมาก เป็นเหตุให้ขอบใบไหม้ ใบร่วง ชะงักการเจริญเติบโต หรือถ้าความชื้นในอากาศมากเกินไปก็อาจส่งผลให้ต้นไม้บางชนิดติดผลไม่ดี หรือไม่ค่อยออกดอก หรือผสมเกสรไม่ติด เป็นต้น อาจจำแนกไม้ผลออกตามความต้องการความชื้นของอากาศได้ 2 ประเภท ดังนี้

1.3.1) ไม้ผลที่ต้องการความชื้นในอากาศสูง ได้แก่ มังคุด เงาะ ทุเรียน ลางสาด ลองกอง สละ มะพร้าว

1.3.2) ไม้ผลที่ต้องการความชื้นในอากาศต่ำ ได้แก่ มะขามหวาน

1.3.3) ไม้ผลที่ปลูกได้ไม่เลือกความชื้น ได้แก่ มะม่วง ขนุน มะละกอ ฯลฯ

1.4) ลม ลมมีทั้งประโยชน์และโทษ ลมแรงเป็นอุปสรรคต่อการทำสวนผลไม้ โดยเฉพาะในระยะที่ต้นไม้ กำลังออกดอกติดผล จะทำให้ดอกและผลร่วงหล่นเสียหายได้ แม้ว่าผลไม้จะโตแล้วก็ตาม นอกจากนี้อาจจะทำให้กิ่งฉีกขาดหักโค่นล้ม และลมแรงเป็นอุปสรรคต่อการฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช การเลือกพื้นที่ทำสวนผลไม้ ควรหลีกเลี่ยงแหล่งที่มีพายุหรือลมแรง การปลูกต้นไม้ผลในแหล่งที่มีลมแรงควรมีการปลูกไม้บังลม และควรย่นระยะปลูกระหว่างแถวให้สั้นกว่าเดิม

1.5) ฝน การปลูกไม้ผลหรือพืชอย่างอื่นในประเทศไทย ยังต้องพึ่งพาอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก พื้นที่ทำสวนผลไม้ที่มีฝนตกชุกสม่ำเสมอตลอดปีจะช่วยลดต้นทุนการผลิตได้ การปลูกไม้ป่า ยางพารา ไม้ยืนต้นชนิดต่าง ๆ ก็ เช่นเดียวกัน มักปลูกในพื้นที่ขนาดใหญ่ ไม่มีระบบน้ำ ฝนจึงเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญต่อการเจริญเติบโตของไม้ผลยืนต้น

2) ดิน เป็นที่ยึดเหนี่ยวของราก เป็นเสมือนที่อยู่อาศัยหรือบ้านของต้นไม้ม และยังเป็นแหล่งอาหารด้วย พื้นที่ ทำสวนไม้ผลไม้ยืนต้นที่มีดินไม่ดี จะทำให้ต้องมีการลงทุนมาก แต่ถ้าพื้นที่ดินดีอยู่แล้วก็เป็นกำไรอย่างหนึ่ง ดินที่มีความเหมาะสมต่อการทำสวนผลไม้หรือไม้ยืนต้นชนิดต่าง ๆ ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1) ความลึกของชั้นดิน ต้นของไม้ผล ลักษณะต้นบางต้นเป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ มีอายุยืน รากสามารถหยั่งลงดินไปได้ลึกมาก การปลูกไม้ผลไม้ยืนต้นควรมีชั้นหน้าดินลึก

ไม่น้อยกว่าหนึ่ง 1 เมตร พื้นที่ที่มีหน้าดินน้อยกว่านี้ หรือมีดินลูกรัง ดินดาน หรือหินดาน หรือระดับน้ำใต้ดินสูง พื้นดินเหล่านี้ไม่เหมาะสมต่อการทำสวนไม้ผลไม้ยืนต้น เพราะใน ระยะแรกต้นไม้จะแทงรากลงไปได้ แต่เมื่อถึงลูกรัง ดินดาน หรือหินดาน รากก็จะขุดอยู่ในวงแคบ การหาอาหาร ในวงแคบ ๆ ไม่เพียงพอต่อความต้องการของลำต้น ยิ่งรากหยั่งลงไปพบน้ำที่อยู่ตื้นและรากแขนงอยู่ตลอดเวลาจะทำให้ต้นไม้ ค่อย ๆ ตายไปที่ละกิ่งสองกิ่งจากส่วนยอดลงมา ในที่สุดก็ตายไปทั้งต้นเพราะขาดอาหารหล่อเลี้ยง

2.2) ชนิดของดิน แบ่งออกได้หลายชนิด เช่น ดินทราย ดินร่วนปนทราย ดินร่วน ดินเหนียว เป็นต้น ต้นไม้ผลส่วนใหญ่ชอบขึ้นและเจริญเติบโตได้ดีบนดินร่วน หรือดินร่วนปนทราย เช่น พืชตระกูลส้มเจริญงอกงามได้ดี ในดินร่วนปนทรายที่มีการระบายน้ำดี ทุเรียน เงาะ มังคุด ลองกอง ลางสาด เจริญงอกงามได้ดีในดินร่วนปนอินทรีย์วัตถุ มะม่วง พุทรา เจริญเติบโตได้ดีในดินทุกชนิด เป็นต้น

2.3) ความสูงต่ำของพื้นที่ดิน หมายถึง พื้นที่ดินเป็นพื้นที่ราบ ที่ดอน พื้นที่ลาดเอียงตามไหล่เขา พื้นที่ราบลุ่ม หรือแบบอื่น ๆ พื้นที่ที่แตกต่างกันเหล่านี้ทำให้ต้องมีการจัดการพื้นที่ที่แตกต่างกัน ทำให้การลงทุน แตกต่างกันไปด้วย เช่น พื้นที่ลาดเอียงตามไหล่เขาควรจัดทำเป็นขั้นบันได พื้นที่ราบลุ่มควรยกร่องสวน พื้นที่ราบธรรมดา ควรปรับพื้นที่ให้มีความสม่ำเสมอ ก่อนปลูกพืช เป็นต้น

2.4) ความอุดมสมบูรณ์ของดิน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ ถ้าเลือกพื้นที่ทำสวนผลไม้ที่มีดินอุดมสมบูรณ์แล้ว ต้นไม้ผลที่ปลูกสามารถเจริญเติบโตและให้ผลผลิตได้เต็มที่โดยไม่ต้องใช้ปุ๋ยมาก ประหยัดปุ๋ยแล้วยังประหยัดค่าแรงงานใส่ปุ๋ยอีก พื้นที่ดินอุดมสมบูรณ์จึงมีความเหมาะสมมากที่สุด แต่หากหาพื้นที่ดินเช่นนี้ไม่ได้ พื้นที่ดินอื่น ๆ ที่ไม่เสื่อมโทรมนักก็สามารถปรับปรุงบำรุงให้มีความอุดมสมบูรณ์ได้ ได้แก่ การปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อการไถกลบเป็นปุ๋ยพืชสด เมื่อปลูกชำหลาย ๆ ครั้งก่อนการปลูกพืชหลัก หรือปลูกไประหว่างแถวปลูกไม้ผล ระหว่างต้นเพื่อการไถกลบก็จะเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินได้มากขึ้น

3) แหล่งน้ำ น้ำเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากต่อการเจริญเติบโตของพืช ต้นไม้ไม่สามารถจะขาดน้ำได้พื้นที่ทำสวนผลไม้ จะต้องพิจารณาในเรื่องแหล่งน้ำ โดยให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกๆ โดยเฉพาะต้นไม้ผลที่ชอบอากาศร้อนชื้น หากขาดน้ำเป็นเวลานาน ๆ อาจจะยืนต้นตายได้ การสำรวจแหล่งน้ำควรกระทำในช่วงฤดูแล้ง เพื่อให้แน่ใจว่ามีน้ำใช้ตลอดปีหรือไม่ แหล่งน้ำในฤดูแล้งมีความสำคัญมาก เพราะต้นไม้ผลส่วนใหญ่กำลังติดผล หากขาดน้ำแล้วจะทำให้เกิดผลเสียหาย

มาก นอกจากปริมาณน้ำแล้ว ยังต้องคำนึงถึงคุณภาพน้ำด้วย คุณภาพน้ำ หมายถึง น้ำที่ใช้ต้องไม่มีสิ่งเจือปนที่เป็นพิษต่อต้นไม้ สิ่งเจือปนที่เป็นพิษต่อต้นไม้ ได้แก่ พวกเกลือแร่ต่าง ๆ และ ปริมาณคลอไรด์ รวมทั้งความเป็นกรดต่างของน้ำด้วย

4) การคมนาคม สวนไม้ผลไม่ควรอยู่ห่างไกลแหล่งชุมชนมากเกินไป เพราะต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ได้แก่ ปุ๋ย ยา ตันพันธุ์ เครื่องมือ เครื่องทุ่นแรง ฯลฯ และเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วยังต้องมีแหล่งจำหน่าย ที่ไม่อยู่ห่างไกล เกินไปนัก การคมนาคมขนส่งที่สะดวกจะช่วยประหยัดเวลา อีกทั้งสมาชิกในครอบครัวยังมีความจำเป็นจะต้อง ติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอก การคมนาคมที่สะดวกก็จะช่วยย่นระยะเวลาลงได้

5) การตลาด ตลาดเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก มีความเกี่ยวข้องกับการคมนาคมขนส่งและปริมาณการผลิต กล่าวคือ ถ้าจะต้องขนส่งผลผลิตไปในระยะทางไกลก็จะเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต และถ้าการขนส่งไม่ดีจะทำให้ผลผลิตมีคุณภาพเสื่อมลง ทำให้ราคาตกและที่เกี่ยวข้องกับการผลิตคือ การที่ตลาดจะมีความมั่นคงได้นั้น การผลิตของชาวสวนจะต้องมีความสม่ำเสมอ มีผลผลิตในปริมาณที่เพียงพอ และมีคุณภาพดี การรวมกลุ่มกันของเกษตรกร เพื่อผลิตสินค้าการเกษตรชนิดเดียวกัน เพื่อให้มีผลผลิตในปริมาณที่มากเพียงพอ ก็เป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้ซื้อเข้ามารับซื้อผลผลิตถึงแหล่งผลิต แต่ต้องระวังเรื่องผลผลิตไม่ให้มากเกินไป จะทำให้ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางได้ เคยคิดไหมว่าทำไมเกษตรกรรายเล็ก ๆ จึงถูกกดราคาสินค้าอยู่เสมอ แต่เกษตรกรรายใหญ่ๆหรือบริษัทที่ทำธุรกิจ ด้านการเกษตรรายใหญ่ ๆ จึงไม่มีปัญหาเหล่านี้

6) สภาพสังคมและอื่น ๆ การใช้ชีวิตประจำวันของสมาชิกในครอบครัว มีความจำเป็นจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอก สภาพสังคมโดยรอบ จัดได้ว่าเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคม สภาพพื้นที่ดินจะมีความเหมาะสมต่อการเพาะปลูกไม่ผลมากเพียงใด แต่ถ้าสภาพแวดล้อมทางสังคมไม่สงบสุข ได้แก่ มีโจร ขโมยชุกชุม มีปัญหาความมั่นคง ทางการเมือง หรือปัญหาอื่น ๆ การใช้ชีวิตอยู่ของคนในครอบครัวก็จะหาความสงบสุขไม่ได้ สภาพสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะต้องพิจารณา และควรพิจารณาถึงความสะดวกสบายอื่น ๆ ได้แก่ ไม่ไกลโรงเรียน วัด โรงพยาบาล ตลาด เป็นต้น

กรมส่งเสริมการเกษตร (2563) ได้ให้แนวทางปฏิบัติในการผลิตพืชอินทรีย์ตามมาตรฐาน เพื่อให้เกษตรกรต้องปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และข้อกำหนดต่าง ๆ จากหน่วยรับรอง (Certification Body) ของกรมวิชาการเกษตร ประกอบด้วยข้อกำหนด 10 ประการ เพื่อให้ได้การรับรองการผลิตพืชอินทรีย์ ดังนี้

1) พื้นที่และแหล่งน้ำ

1.1) เป็นพื้นที่ที่ไม่มีความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนสารเคมี หรือโลหะหนัก ไม่ติดกับโรงงาน ที่ทิ้งขยะ หรือเขตชุมชน

1.2) ไม่ควรอยู่ติดแปลงปลูกพืชที่มีการใช้สารเคมีในอัตราสูง ยกเว้นมีพื้นที่มากเพียงพอ สามารถทำแนวกันชนป้องกันได้

1.3) ระยะเวลาในการปรับเปลี่ยนพื้นที่มาผลิตพืชอินทรีย์ หากเป็นการผลิตพืชล้มลุก พืชผัก ต้องใช้ระยะเวลาในการปรับเปลี่ยน 12 เดือน การผลิตพืชยืนต้น ไม้ผล ต้องใช้ระยะเวลาในการปรับเปลี่ยน 18 เดือน

1.4) แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตพืชอินทรีย์ การทำความสะอาดผลผลิต และอุปกรณ์ที่ใช้ หรือที่เกี่ยวข้องในการผลิตจะต้องเป็นน้ำสะอาด โดยแหล่งน้ำอาจมาจากน้ำใต้ดิน สระ แม่น้ำลำคลอง หรือน้ำชลประทานก็ได้ แต่จะต้องไม่มีความเสี่ยงในการปนเปื้อนสารพิษ โลหะหนัก หรือเชื้อจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโทษ

2) การวางแผนการจัดการ การผลิตพืชอินทรีย์ต้องมีมาตรฐานการและการปฏิบัติ ป้องกันการปนเปื้อนที่ชัดเจน ทั้งทางดิน น้ำ อากาศ และเครื่องมือทางการเกษตร เช่น การทำคันดิน ร่องน้ำ ปลูกพืชเป็นแนวกันชน และการทำความสะอาด เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้งาน มีการวางแผนระบบการผลิตพืช รวมทั้งเลือกระบบปลูก และชนิดพืชให้เหมาะสมกับฤดูกาลผลิต และสภาพพื้นที่ ได้แก่ เลือกใช้พันธุ์ต้านทาน การปลูกพืชผสมผสาน การปลูกพืชร่วม พืชแซม ในพื้นที่หรือใช้ระบบการปลูกพืชหมุนเวียน

2.1) ระบบปลูกพืชร่วมและพืชแซม ปลูกพืชผักร่วมกันหลายชนิดในพื้นที่ โดยต้องคำนึงถึง วิธีปฏิบัติ การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยวและอายุเก็บเกี่ยว เพื่อไม่ทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องของการให้น้ำ การกำจัดวัชพืช และการเก็บเกี่ยวผลผลิต ได้แก่ การปลูกพืชผักอายุสั้น แซมระหว่างแถวของพืชผักอายุยาว

2.2) ระบบการปลูกพืชหมุนเวียน ไม่ปลูกพืชผักชนิดเดียวกันหรือตระกูลเดียวกันติดต่อกันในพื้นที่เดิม จะช่วยลดการระบาดของเชื้อราและแมลงได้

3) เมล็ดพันธุ์และส่วนที่ใช้ขยายพันธุ์

3.1) ห้ามใช้พันธุ์พืชที่ได้จากการตัดต่อสารพันธุกรรม และหรือผ่านการฉาย

รังสี

3.2) เมล็ดพันธุ์ที่ใช้ควรมาจากกระบวนการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ ยกเว้นในกรณีที่มีชนิดนั้น ยังไม่มีการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์

3.3) ในช่วงระยะเริ่มต้นของการผลิตพืชอินทรีย์สามารถใช้เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตจำหน่ายโดยทั่วไป ได้แต่ห้ามนำมาคลุกหรือจุ่มสารเคมีก่อนปลูก

จะเห็นได้ว่า ส่วนประกอบหลักของการผลิตพืชที่เป็นไม้อินทรีย์นั้น มีความจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลักในพื้นที่ คือ ดิน น้ำ อากาศ โดยที่ไม่ต้องการในการใช้สารเคมีประเภทสังเคราะห์ เพราะโดยธรรมชาติของน้ำ และอากาศ จะมีการทำปฏิกิริยาเคมี เพื่อปลดปล่อยธาตุอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อพืชโดยตรง ส่วนดินเกษตรสามารถบำรุงดินจากพืชหมุนเวียน ดังนั้น เกษตรอินทรีย์จึงเน้นปัจจัยการผลิตที่ยึดโยงกับกระบวนการทางธรรมชาติให้มากที่สุด

2. การดูแลผลผลิตผลไม้อินทรีย์

กรมส่งเสริมการเกษตร (2560) กล่าวว่า วิธีการป้องกันกำจัดแมลงวันผลไม้ สามารถทำได้หลายวิธี เช่น เก็บผลไม้เน่าเสีย หรือร่วงหล่นไปฝังกลบให้มิดชิด หรือนำไปทำน้ำหมัก ทำความสะอาดสวนและตัดแต่งกิ่งให้โปร่ง ตัดพืชอาศัยที่เป็นแหล่งอาหารของแมลงวันผลไม้ แขนงกับดักกาวเหนียว ใช้เหยื่อโปรตีนและสารล่อแมลงวันผลไม้เพศผู้ ใช้เทคโนโลยีแมลงเป็นหมันเพื่อควบคุมแมลงวันผลไม้ในธรรมชาติ ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่กรมส่งเสริมการเกษตร โดยศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านอารักขาพืชในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยสนับสนุนและสร้างการรับรู้ให้กับเกษตรกรเกิดความเข้าใจในวงกว้าง เนื่องจากเกษตรกรส่วนหนึ่งมีความกังวลว่าการปล่อยแมลงเป็นหมันเข้าไปในสวนผลไม้จะเป็นการเพิ่มความเสียหายจากแมลงวันผลไม้ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เพราะการปล่อยแมลงวันผลไม้ที่เป็นหมันเข้าไปในสวน เมื่อไปผสมพันธุ์กับแมลงวันผลไม้ที่ไม่เป็นหมันจะทำให้แมลงวันที่ไม่เป็นหมันไม่สามารถขยายพันธุ์ได้ เป็นการลดจำนวนประชากรของแมลงวันผลไม้ สำหรับรอยเจาะของแมลงวันผลไม้ที่เป็นหมันไม่สามารถสร้างความเสียหายให้กับผลไม้ได้ เนื่องจากไข่ไม่สามารถงอกพัฒนาเป็นตัวหนอนได้ และร่องรอยจะจางหายไปเองเมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยว ดังมีรายละเอียดในโครงการต่าง ๆ ที่ช่วยเหลือเกษตรกร ดังนี้

โครงการควบคุมแมลงวันผลไม้แบบพื้นที่กว้างโดยใช้ เทคนิคแมลงวันที่เป็นหมันผสมผสานร่วมกับวิธีการอื่น โดยการควบคุมแมลงวันผลไม้เป็นแมลงศัตรูพืชที่สร้างความเสียหายให้กับผลไม้สดของไทยเป็นจำนวนมากในแต่ละปี นอกจากนี้ ยังทำให้ไม่สามารถส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้ วิธีการควบคุมและกำจัดแมลงวันผลไม้โดยใช้สารเคมีอย่างเดียว อาจไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ทางสถาบันเทคโนโลยีนิวเคลียร์แห่งชาติ จึงได้คิดเทคนิคการควบคุมและกำจัดแมลงวันผลไม้

โดยการทำให้แมลงเป็นหมันนั้นคือ “การใช้ประโยชน์จากรังสีในการกำจัดแมลงสามารถทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ การฉายรังสีเพื่อฆ่าแมลงโดยตรง ส่วนใหญ่จะเป็นแมลงที่ปนเปื้อนมากับพืชผลทางการเกษตร และอีกลักษณะเช่น การฉายรังสีด้กแดแมลงวันผลไม้ที่เพาะเลี้ยงไว้ก่อนออกเป็นตัว ด้วยรังสีแกมมาในปริมาณที่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้แมลงวันผลไม้ทั้งตัวผู้และตัวเมียเป็นหมันโดยสมบูรณ์ จากนั้นนำด้กแดไปปล่อย เมื่อตัวผู้ที่เป็นหมันถูกปล่อย ออกไปผสมพันธุ์กับแมลงวันผลไม้ตัวเมียที่มีอยู่ในธรรมชาติ ไข่จะไม่ฟักเป็นตัว ส่วนตัวเมียที่เป็นหมันก็จะไม่สามารถออกไข่ได้ เป็นวิธีการคุมกำเนิดแมลงวันผลไม้ ให้อยู่ ๑ ลดจำนวนลง จนกระทั่งหมดไปในที่สุด จนพบว่า แมลงวันไม่ตายแต่เป็นหมัน หลังจากนั้นก็เริ่มมีการหาความสำคัญของ ปริมาณรังสีที่มีผลต่อการเป็นหมันของแมลงชนิดต่าง ๆ จนได้สูตรปริมาณรังสีที่เหมาะสมกับแมลงแต่ละชนิด การกำจัดแมลงศัตรูพืชในประเทศไทย ความสำเร็จจากการดำเนินโครงการดังกล่าว ในการเพิ่มผลผลิตและความปลอดภัยของสินค้าเกษตร ด้วยการลดความเสียหายของผลผลิตให้ต่ำลง เพื่อเพิ่มคุณภาพให้สูงขึ้น ผ่านโครงการเพิ่มผลผลิตการเกษตรโดยใช้เทคนิคแมลงที่เป็นหมันและวิธีการจัดการแบบผสมผสาน จะนำกระบวนการทางเทคโนโลยีนิวเคลียร์มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (วณิช ลิ้มโอภาสมณ และคณะ, 2561)

โครงการบูรณาการทางเทคโนโลยีทำหมันแมลงวันเพื่อลดต้นทุน และเพิ่มประสิทธิผลในการควบคุมแมลงวันผลไม้ แบบเต็มพื้นที่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" เพื่อพัฒนาและนำองค์ความรู้ทางเทคโนโลยีชีวภาพ มาใช้ในการบริหารจัดการประชากรแมลงวันผลไม้ ซึ่งเป็นแมลงศัตรูพืชที่สำคัญในภูมิภาค โดยมุ่งเป้าสู่การบูรณาการความรู้ทางอนุพันธุศาสตร์ขั้นสูง ร่วมกับเทคโนโลยีหลายชนิดแบบผสมผสาน ได้แก่ เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ การเฝ้าระวังศัตรูพืช การรักษาสุขอนามัยของพืช การใช้สารล่อแมลง และเทคโนโลยีการใช้ศัตรูทางธรรมชาติ เป็นต้น เพื่อเป้าหมายในผลลัพธ์ของการควบคุมประชากรแมลงศัตรูพืชอย่างมีประสิทธิภาพ และลดการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช อันจะส่งผลต่อการส่งเสริมสินค้าเกษตรประเภทผลไม้ ให้ได้รับการพิสูจน์และยอมรับในระดับนานาชาติ ถึงมาตรฐานในกระบวนการผลิตและความปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม โดยได้ทำการพัฒนาสายพันธุ์แมลงวันผลไม้ที่สามารถแยกเพศได้ ที่เรียกว่า "Genetic Sexing Strain" หรือ GSS จึงเป็นแนวทางสำคัญ ในการเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารจัดการแมลงศัตรูพืชและแมลงพาหะอย่างจำเพาะ ส่งผลให้จำนวนประชากรแมลงวันผลไม้ลดลง ต้นทุนการผลิตด้านสารเคมีกำจัดแมลงลดลง และลดการสูญเสียผลผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เป็นที่ยอมรับของเกษตรกร จากแปลงทดสอบพื้นที่ในสวนมะม่วง ขนาดประมาณ 40 ไร่ ที่จังหวัดนครปฐม พบว่า การใช้เทคโนโลยีชีวภาพแบบผสมผสานร่วมกับการใช้สายพันธุ์แมลงเป็นหมันที่พัฒนาขึ้นได้นั้น ทำให้สามารถลดประชากรแมลงวัน

ผลไม้ลงได้เกือบร้อยละร้อย เมื่อเทียบกับการไม่ได้ใช้ และมีปริมาณการสูญเสียของผลผลิตลดลงจากเดิมร้อยละ 40 จนเหลือไม่ถึง ร้อยละ 1 โดยไม่ต้องมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในกระบวนการผลิต โครงการนี้จึงส่งผลบวกอย่างมีนัยสำคัญยิ่งต่อทั้งเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม จึงมีเป้าหมายในการขยายโครงการดังกล่าว ให้เป็นระดับประเทศและระดับภูมิภาคต่อไปตลอดจนส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนในเชิงพาณิชย์ในการบริหารจัดการแมลงวันผลไม้แบบเต็มพื้นที่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สุจินดา ธนะภูมิ, 2557)

จะเห็นได้ว่า แมลงวันผลไม้ หรือแมลงวันทอง เป็นศัตรูพืชที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในไม้ผลหลายชนิด เช่น ฝรั่ง ชมพู่ มะม่วง กล้วย ลำไย ลิ้นจี่ เป็นต้น นอกจากนั้น ประเทศคู่ค้าส่งออกของไทยยังถือว่าแมลงวันผลไม้เป็นศัตรูพืชกักกันผลผลิตในการส่งออกด้วย แมลงวันผลไม้จึงถือว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการส่งออกไม้ผลของประเทศไทย โดยแมลงวันผลไม้สามารถถูกกำจัดได้โดยง่าย และมีวงจรชีวิตยาวนานกว่าสามเดือน ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารในธรรมชาติ แมลงวันผลไม้เพศเมียหนึ่งตัว จึงสามารถวางไข่ได้ประมาณพันกว่าฟอง โดยจะวางไข่ภายใต้ผิวเปลือกของผลไม้ เมื่อไข่ฟักพัฒนาเป็นตัวหนอนก็จะกัดกินเนื้อผลภายใน ทำให้ผลผลิตเสียหายจนกลายเป็นหนอน และเป็นการทำลายพืชผลทางการเกษตร ส่งผลกระทบต่อผลผลิตและรายได้ของเกษตรกร

กรมส่งเสริมการเกษตร (2563) ได้ให้แนวทางปฏิบัติในการจัดการดูแลผลผลิตพืชอินทรีย์ตามมาตรฐานและต้องปฏิบัติตาม ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) การจัดการและปรับปรุงบำรุงดิน

1.1) เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน และจุลินทรีย์ที่มีประโยชน์ในดินด้วยปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ และวัสดุปรับปรุงบำรุงดินตามที่มาตรฐานกำหนดรวมทั้งต้องมีการปฏิบัติ และมาตรการป้องกัน การชะล้างพังทลายของดิน

1.2) เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินด้วยปุ๋ยพืชสด เช่น ปอเทือง หรือถั่วพริ้ว ช่วงออกดอก ทำการตัดหรือไถกลบลงดินเพื่อให้ย่อยสลายปลดปล่อยธาตุอาหาร แล้วจึงปลูกพืชอินทรีย์

1.3) เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินและพืชด้วยปุ๋ยน้ำอินทรีย์ หรือน้ำหมักชีวภาพจากการหมักไข่ นม หอย ปลา พืชผัก ผลไม้

สำหรับการจัดการด้านดิน ปุ๋ยและความอุดมสมบูรณ์ของดินนั้น พืชมีความชอบลักษณะดินที่แตกต่างกัน ซึ่งแนวทางการบำรุงดินสามารถปฏิบัติได้หลากหลาย ดังนี้ 1) ใช้การหมัก

ใบไม้แห้งผสมขี้เถ้า เพื่อปรับปรุงดินก่อนการปลูกพืชผัก หรือพืชอายุสั้น 2) ทำหลุมระเบิดปุ๋ย โดยการขุดหลุมความลึกประมาณ 1 ฟุต ใส่ใบไม้แห้ง กากน้ำหมัก และรำข้าว เพื่อบำรุงไม้ผลไม้อื่นต้น ที่มีความเสื่อมโทรม 3) ทำปุ๋ยหมักน้ำโดยใช้ผลไม้ภายในแปลงที่ร่วงหล่น หรือมีตำหนิ ถูกทำลาย เช่นกล้วย ขนุน จำปาตะ หน่อกล้วย ผสมกับกากน้ำตาลและน้ำซาวข้าว ที่ได้จากการหุงข้าวและถ้าลักษณะบริเวณพื้นที่การเกษตรนั้น เป็นดินเปรี้ยวจึงต้องบำรุงดินด้วยการใส่ปุ๋ย ที่มีค่าต่างมากเพื่อลดความเปรี้ยวของดิน นอกจากนี้การใส่ปุ๋ยหรือบำรุงดินนั้น จะใส่ก็ต่อเมื่อพบว่าพืชมีความเสื่อมโทรม หากพืชสามารถเจริญเติบโตได้ตามปกติ จะไม่มีการใส่ปุ๋ยหรือบำรุงดิน

2) การจัดการศัตรูพืช มีมาตรการการป้องกันกำจัดศัตรูพืช (โรค แมลง และวัชพืช) ที่ติดมากับเมล็ดพันธุ์ ส่วนที่ใช้ขยายพันธุ์ รวมทั้งในระบบการผลิตพืชที่สอดคล้องตามมาตรฐานกำหนด เช่น ใช้การจัดการศัตรูพืชแบบชีววิธี หรือสารธรรมชาติจากพืชวิถีกลและวิถีเขตกรรม

อานัฐ ตันโซ (2559) ระบบนิเวศเกษตรอินทรีย์ต้องอยู่บนพื้นฐานของระบบวงจรนิเวศที่มีชีวิตโดยทำเกษตรให้ เกื้อหนุนต่อความยั่งยืนในระบบนิเวศต่าง ๆ ดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางพันธุกรรมผู้ผลิต ต้องปกป้องสภาพแวดล้อมในการพิจารณาสารที่ไม่อนุญาตให้ใช้และการพิจารณาสารที่อนุญาตให้ใช้ มีดังนี้

การพิจารณาสารที่ไม่อนุญาตให้ใช้ในการปลูกพืชอินทรีย์ มีดังนี้

- 1) ปุ๋ย แร่ธาตุ สารฟอสเฟต สารปรับบำรุง สารเร่ง
- 2) กากตะกอนไฮโดรเจน
- 3) จุลินทรีย์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงพันธุกรรม โดยการตัดต่อพันธุกรรม
- 4) สารพิษตามธรรมชาติ โลหะหนักต่าง ๆ
- 5) ปุ๋ยเทศบาล หรือปุ๋ยหมักจากขยะในเมือง หรือปุ๋ยที่ไม่ได้รับการรับรองหรือ

การตรวจวิเคราะห์คุณสมบัติจากหน่วยงานที่ให้การรับรองหรือเชื่อถือได้

การพิจารณาสารที่อนุญาตให้ใช้ ในการปลูกพืชอินทรีย์ มีดังนี้

1) ปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตจากในฟาร์ม ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสด แต่ควรมีการหมักตามหลัก วิชาการที่ถูกต้อง

- 2) ปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตจากนอกฟาร์ม แต่ต้องได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ
- 3) ดินพรุ (Peat) ที่ไม่เติมสารสังเคราะห์
- 4) ปุ๋ยชีวภาพ จุลินทรีย์ที่เกิดจากธรรมชาติไม่มีการตัดแปลง
- 5) ดินอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ

- 6) ดินชั้นบนที่ปลอดจากการใช้สารเคมีเป็นเวลานานกว่า 1 ปี
- 7) ผลิตภัณฑ์จากสาหร่ายและสาหร่ายทะเลโดยต้องได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ
- 8) ปุ๋ยอินทรีย์น้ำที่ผลิตจากพืชและสัตว์ และผลิตผลจากพืชและสัตว์ที่ไม่มีการปนเปื้อนของ สารต้องห้าม เช่น น้ำที่ได้จากการหมักปลา หอยเชอร์รี่
- 9) อุจจาระและปัสสาวะที่ได้จากมนุษย์

2.1 ความสำคัญของผลไม้ในประเทศไทย

ตารางที่ 2.7 แสดงปริมาณความต้องการผลไม้ของคนไทยใน 1 ปี

ปริมาณความต้องการ (กรัมต่อคนต่อวัน)	ปริมาณความต้องการของประเทศ(ต้น)และร้อยละของสารอาหารที่ผลได้ (ในวงเล็บ)	ปริมาณความต้องการในภาคต่าง ๆ (ตัน)			
		เหนือ	กลาง	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ใต้
400	9,434,958(43)	1,691,848	3,694,092	2,787,578	1,261,440

ที่มา: สัจจิตต์ สาลีพันธ์ (2557)

ผลไม้เป็นอาหารที่อุดมไปด้วยแร่ธาตุ วิตามิน โยอาหารมากมาย ทำให้ผลไม้เป็นตัวเลือกที่ถูกแนะนำ และผลไม้ให้ประโยชน์สูงสุด ผลไม้หลากหลายชนิดให้สารอาหารที่แตกต่างกัน ควรสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนไป เพื่อให้คุณค่าสารอาหาร แร่ธาตุ วิตามิน อย่างครบถ้วนการบริโภคอาหารที่ไม่สมดุลอย่างต่อเนื่องนั้น ส่งผลต่อการเป็นโรคในกลุ่ม NCDs (NCDs คือ กลุ่มโรคเรื้อรังไม่ติดต่อ ซึ่งมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมการใช้ชีวิต เช่น โรคเบาหวาน โรคหลอดเลือดหัวใจและสมอง โรคถุงลมโป่งพอง โรคมะเร็ง โรคความดันโลหิตสูง และโรคอ้วนลงพุง) ซึ่งการกินผลไม้ไม่เพียงพอ ก็เป็นอีกหนึ่งในพฤติกรรมที่ทำให้เสี่ยงต่อการเป็นโรค นอกจากนี้ยังทำให้สุขภาพโดยรวมแย่ลง ซึ่งจากการศึกษา และวิจัยในระดับนานาชาติ พบว่า การไม่กินผัก และผลไม้ หรือกินน้อยเกินไป เป็นปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดโรค ดังนั้น องค์การอาหาร และการเกษตรแห่งสหประชาชาติ และองค์การอนามัยโลกจึงแนะนำให้ควรกินผักและผลไม้ให้ได้อย่างน้อย 400 กรัม ต่อวัน หรือเทียบเท่ากับ 5 ส่วนต่อวัน

(สัจจิตต์ สาลีพันธ์,2557)

ตารางที่ 2.8 สถานการณ์การบริโภคผลไม้ของคนไทย

อายุ	ปริมาณที่บริโภคผลไม้(กรัม/คน/วัน)	ปริมาณใยอาหารที่ได้รับ(กรัม/วัน)
เด็ก		
1-3	55.5	2.8
4-5	43.2	3.4
6-8	70.6	4.5
วัยรุ่น		
9-12	96.8	6.0
13-15	75.7	5.4
16-18	109.3	7.36
ผู้ใหญ่		
19-30	80.2	7.7
31-50	110.9	8.5
51-59	112.45	10.2
ผู้สูงอายุ		
60-69	101.5	7.7
70-79	109.4	7.4
≥80	90.7	6.7

ที่มา: กรมวิชาการเกษตร (2556) อ้างถึงใน สุจิตต์ สาลีพันธ์ (2557)

สรุปได้ว่า ผลไม้เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย โดยผลไม้สามารถทำรายได้เข้าประเทศปีละหลายพันล้านบาท และผลไม้ไทยยังเป็นที่นิยมบริโภคกันทั่วไปตั้งแต่แรกเกิดจนถึงทุกช่วงวัยของคนในประเทศ อีกทั้งต่างประเทศยังเป็นที่นิยมไม่น้อยเช่นกัน นอกจากนี้ ความต้องการบริโภคผลไม้ในวันจะเพิ่มสูงขึ้น เนื่องมาจากสาเหตุหลักคือจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นและความสนใจในเรื่องสุขภาพก็มีมากขึ้นตามมา เพราะถ้าเป็นผลไม้ที่ปลอดภัยหรือผลไม้เกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันพบว่า เริ่มเป็นที่นิยมมากถึงแม้จะมีราคาสูงก็ตาม ในการผลิตผลไม้ของเกษตรกรถือว่าไทยเป็นประเทศที่มีสภาพพื้นที่ และภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการผลิตผลไม้เมืองร้อนหลากหลายชนิดตามฤดูกาล ในแต่ละสภาพพื้นที่ของแต่ละภาค จึงเป็นข้อดีประการหนึ่ง ที่ทำให้ประเทศไทยมีผลไม้หลากหลายชนิดหมุนเวียนออกสู่ตลาดตลอดทั้งปีที่สามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรอินทรีย์ในประเทศ

กรมส่งเสริมการเกษตร (2563) มีแนวทางปฏิบัติในการเก็บเกี่ยวผลผลิตพืชอินทรีย์ตามมาตรฐานที่ต้องปฏิบัติตาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

- 1.1) ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ในหลักการจัดการเก็บเกี่ยว
- 1.2) สถานที่ปฏิบัติงานมีความสะอาดถูกสุขลักษณะ
- 1.3) ไม่นำผลผลิตพืชทั่วไปมาปะปน
- 1.4) วัสดุที่ใช้บรรจุและพาหนะที่ใช้ในการขนย้ายผลิตผลมีความเหมาะสม

2) การบรรจุหีบห่อ การเก็บรักษาและการขนส่ง

2.1) สถานที่บรรจุหีบห่อ ภาชนะบรรจุและขั้นตอนการบรรจุหีบห่อ ผลิตพืชอินทรีย์ สะอาด ถูกสุขอนามัย ไม่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนสารเคมี โลหะหนัก จุลินทรีย์ ที่ทำให้เกิดโทษ

2.2) มีการบรรจุหีบห่อผลิตผลพืชอินทรีย์ที่ไม่ปะปนกับผลิตผลทั่วไป

2.3) ควรเลือกวัสดุหรือบรรจุภัณฑ์ ที่ย่อยสลายทางชีวภาพได้ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้

2.4) มีการบ่งชี้ที่แสดงถึงการแยกผลิตผลพืชอินทรีย์ออกจากผลิตผลพืชทั่วไปอย่างชัดเจน

2.5) สถานที่เก็บรักษาผลิตผลพืชอินทรีย์ มีพื้นที่เพียงพอ สะอาด อากาศถ่ายเทได้ดี และสามารถป้องกันจุลินทรีย์ แมลงและศัตรูพาหะนำโรค

2.6) มีการเก็บรักษาผลิตผลไม่ให้ปะปนกับผลิตผลทั่วไป และแยกผลิตผลพืชอินทรีย์ออกจากผลิตผลพืชทั่วไปอย่างชัดเจน

2.7) ภาชนะบรรจุ และพาหนะในการขนส่งสามารถป้องกันความเสียหายของผลิตผล และการสูญเสียความเป็นอินทรีย์

2.8) มีการป้องกันความเสียหายของผลิตผลและการสูญเสียความเป็นอินทรีย์ระหว่าง การขนส่ง

สรุปได้ว่า การจัดการผลไม้อินทรีย์ มีรายละเอียดข้อมูลเพื่อการตรวจสอบที่ถูกต้องและเป็นไปตามกฎระเบียบที่เป็นมาตรฐานของเกษตรอินทรีย์ ทั้งการเก็บเกี่ยวและการบรรจุหีบห่อที่เป็นการรักษาสภาพแวดล้อม เพราะผลไม้อินทรีย์ในปัจจุบันเป็นที่นิยมต่อการบริโภคของคนไทย ยิ่ง

เกษตรกรมีการรักษามาตรฐานและเป็นที่ไว้วางใจต่อผู้บริโภค เกษตรกรจะมีฐานลูกค้าที่มั่นคงและสร้างรายได้ให้กับตนเองและชื่อเสียงกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่เป็นพื้นฐานการตลาดในอนาคตต่อไป

3. ช่องทางการตลาดสินค้าเกษตรกรอินทรีย์

ผลผลิตทางการเกษตรในประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเขตร้อน ส่วนใหญ่มีอายุการเก็บรักษาที่สั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผักและผลไม้ ซึ่งไม่สามารถยืดอายุการเก็บรักษาได้นานเหมือนผลผลิตในประเทศเขตหนาว ดังนั้น การจัดการผลผลิตของเกษตรกรไปสู่ผู้บริโภคจึงต้องดำเนินการอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ปัญหาใหญ่ในอดีตที่ผ่านมาของเกษตรกรไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยก็คือ เมื่อผลผลิตออกมาแล้วไม่รู้ว่าจะไปขายใคร ที่ไหน อย่างไร การซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรในอดีตที่เกิดขึ้นและอาศัยการเข้าไปรับซื้อถึงที่ของพ่อค้าคนกลาง เป็นการเปิดช่องทางการกีดราคาของสินค้าเกษตรที่มีมาแต่เดิม

3.1 ตลาดสินค้าเกษตรทั่วไป

ตลาดสินค้าเกษตรถือเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมผลผลิตทางการเกษตรจากเกษตรกรไปสู่ผู้บริโภค โดยผู้มีบทบาทในการเชื่อมโยงดังกล่าวอาจมีทั้งเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร ผู้รวบรวมสินค้า ผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก ฯลฯ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับของตลาดว่าจะมีองค์ประกอบของกลุ่มใดมากน้อยอย่างไร ระดับตลาดสินค้าเกษตรและความเชื่อมโยงตลาด แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ (พีระพงษ์ สาคกริก, 2553)

1) ตลาดสินค้าเกษตรท้องถิ่น เป็นตลาดที่อยู่พื้นที่ใกล้กับพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรมากที่สุด เพื่อเป็นการรับรองผลผลิตของเกษตรกรจำนวนหลายรายและเป็นจุดรวมพ่อค้าคนกลาง พ่อค้าท้องถิ่น พ่อค้าจร ผู้รวบรวมสินค้าสามารถเข้ามาซื้อสินค้าได้ปัจจุบันส่วนใหญ่ก็จะใช้วิธีเจรจาตกลงราคากัน ตลาดท้องถิ่นจึงเป็นตลาดที่มีผลผลิตจำหน่ายอยู่ไม่มากชนิดและยังไม่มีกระบวนการจัดการผลผลิตที่เป็นระบบมากนัก นอกจากนี้ยังมีหลายท้องถิ่นที่ผลผลิตประเภทนั้น ๆ ออกเป็นฤดูกาลหรือไม่ได้ออกทั้งปี ดังนั้น ตลาดท้องถิ่นทั่วประเทศซึ่งมีอยู่นับพันแห่งและมีกิจกรรมเฉพาะช่วงฤดูกาลเท่านั้น

2) ตลาดกลางสินค้าเกษตรระดับจังหวัดหรือระดับภูมิภาค เป็นลักษณะตลาดที่มีขนาดประกอบการที่ใหญ่ขึ้นและมีความหลากหลายประเภทสินค้ามากขึ้น โดยสามารถรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรที่เพาะปลูกในรัศมีที่กว้างขึ้นเพื่อเชื่อมโยงผลผลิตตลาดกลางระดับประเทศ ตลาดกลางระดับจังหวัดหรือภูมิภาคอื่น ๆ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในตลาดกลางระดับนี้ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมระหว่างผู้รวบรวมสินค้า พ่อค้าคนกลาง พ่อค้าส่ง เกษตรกรรายใหญ่ โดย

โครงสร้างของตลาดระดับนี้จะมีการพัฒนาในด้านสาธารณูปโภคมากขึ้น เช่น ถนนหนทาง ระบบน้ำ ระบบไฟ ที่จอดรถ รวมถึงการพัฒนาการด้านบริการ เช่น คลังสินค้า ฯลฯ เพื่อความสะดวกของลูกค้า

3) ตลาดกลางสินค้าเกษตรระดับประเทศ ตลาดกลางระดับนี้ถือเป็นตลาดกลางขนาดใหญ่ที่มีสินค้าจากทุกภูมิภาคทั่วประเทศไหลเข้าสู่ตลาดและกระจายไปยังตลาดระดับต่าง ๆ ทั่วประเทศในลักษณะของการค้าส่ง ผลผลิตทางการเกษตรที่ถูกรวบรวมจากตลาดท้องถิ่น หรือตลาดกลางระดับภูมิภาค ซึ่งมีปริมาณสินค้ามากเกินกว่าตลาดกลางระดับจังหวัดหรือภูมิภาคอื่น ๆ จะรองรับได้ ก็จะถูกเคลื่อนย้ายเข้าสู่ตลาดกลางระดับประเทศ ซึ่งสามารถรองรับปริมาณผลผลิตได้มากกว่า ด้วยจำนวนผู้ซื้อส่งมาขายทำให้ยังคงสามารถรักษาเสถียรภาพทางราคาได้ แต่เมื่อใดก็ตามที่ปริมาณสินค้าเข้าสู่ตลาดระดับนี้มากกว่าปริมาณความต้องการของผู้ซื้อแล้ว ระดับราคาก็จะลดลงตามหลักอุปสงค์อุปทาน ดังนั้น ราคาซื้อขายในตลาดกลางระดับประเทศซึ่งผู้ซื้อผู้ขายจำนวนมากขาย จึงถูกอ้างอิงเพื่อเป็นองค์ประกอบในการตกลงราคาซื้อขายกันในตลาดระดับอื่น ๆ

3.2 ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์

การตลาดผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์สามารถจำแนกได้เป็น 4 รูปแบบดังนี้

(กรีนเนท, 2560)

1) ตลาดระบบสมาชิก

ตลาดระบบสมาชิกเป็นรูปแบบการตลาดที่เก่าแก่ที่สุดของขบวนการเกษตรอินทรีย์ ที่เชื่อมต่อโดยตรงระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค เช่น ระบบ TEIKEI ในประเทศญี่ปุ่น หรือระบบ Community Support Agriculture (CSA) และระบบ BOX ในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ระบบตลาดนี้มีหลักการพื้นฐานว่า ผู้บริโภคตกลงกับเกษตรกรผู้ผลิต ในการซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ผลิตได้ตามฤดูกาล โดยผู้บริโภคจะชำระเงินล่วงหน้าให้กับเกษตรกร หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตจะถูกจัดส่งไป ณ จุดกระจายย่อยตามที่ตกลง แล้วสมาชิกผู้บริโภคที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงจะเป็นผู้มารับผลผลิตด้วยตนเอง การตลาดระบบนี้ เกษตรกรจะมีหลักประกันทางเศรษฐกิจ และมีโอกาสในการสื่อสารโดยตรงกับผู้บริโภค ส่วนผู้บริโภคเองก็สามารถไปเยี่ยมเยือนฟาร์มเกษตรกร เพื่อดูการผลิต หรือช่วยเกษตรกรทำงานในฟาร์มก็ได้ การตลาดในระบบนี้มีผลดี ในแง่ของความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค แต่ข้อจำกัดก็คือ เกษตรกรต้องมีฟาร์มที่อยู่ไม่ห่างจากเมืองใหญ่มากนักและจำเป็นต้องมีรถยนต์สำหรับใช้ในการขนส่งเอง นอกจากนี้ การตลาดระบบสมาชิกใช้ได้กับฟาร์มที่ปลูกผักเกษตรอินทรีย์เป็น

2) ตลาดนัด

ตลาดนัดส่วนใหญ่จะอยู่ในท้องถิ่นหรือหัวเมืองใหญ่ในต่างจังหวัด โดยส่วนมากมักจัดในสถานที่ที่มีผู้บริโภคอยู่หนาแน่น เช่น โรงพยาบาล ในเขตสถานที่ราชการ หรือ อาจเป็นที่ว่าง ที่ผู้บริโภคสะดวกในการมาหาซื้อผลผลิต ตลาดนัดนี้มักจะเปิดเฉพาะวันที่แน่นอน แต่ไม่เปิดทุกวัน เช่น ทุกวันศุกร์ หรือวันเสาร์ โดยมากจะเปิดขายเพียงครึ่งวัน หรืออาจนานทั้งวันเลยก็ได้ โดยผู้ผลิตต้องมีมาจากหลากหลายกลุ่ม เพื่อจะได้มีผลผลิตที่หลากหลายมาจำหน่าย

3) การตลาดช่องทางเฉพาะ

เป็นการตลาดที่ดำเนินการโดยผู้ประกอบการที่มีนโยบายในด้านเกษตรอินทรีย์ อาหารสุขภาพและผลิตภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น ร้านขายผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม หรือซูเปอร์มาร์เก็ตเกษตรอินทรีย์ การตลาดในลักษณะนี้สามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้มากกว่าการตลาดระบบสมาชิก และมีผลผลิตที่หลากหลายจากเกษตรกรที่มีความเชี่ยวชาญในการผลิตเฉพาะทาง รวมทั้งอาจมีการแปรรูป

4) การตลาดทั่วไป

ในหลายประเทศที่ตลาดเกษตรอินทรีย์ได้พัฒนาไประดับหนึ่ง จะพบว่าช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์จะขยายไปสู่ระบบตลาดทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโมเดิร์นเทรด ที่เป็นซูเปอร์มาร์เก็ตและห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ที่เป็นเช่นนี้เพราะ เมื่อความต้องการผลิตภัณฑ์เริ่มขยายตัวชัดเจน ผู้ประกอบการค้าปลีกในตลาดทั่วไปย่อมเห็นโอกาสในทางการค้า และปรับตัวเพื่อชิงส่วนแบ่งการตลาด และสร้างภาพพจน์ให้กับหน่วยงานของตน การเข้ามาของตลาดประเภทนี้จะทำให้เกิดการแข่งขันกันในตลาดมากขึ้น โดยเฉพาะการริเริ่มหาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ทั้งจากภายในประเทศหรือต่างประเทศ รวมไปถึงการแข่งขันทางราคาด้วย

5) ตลาดสีเขียว

ตลาดสีเขียว (กรีนย์พัฒน์ อิมประเสริฐ, 2559) ได้ให้ความหมายการตลาดสีเขียวว่า การที่ผู้ผลิตผลิตสินค้าออกมาโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ เริ่มจากการสรรหาแหล่งผลิต การจัดซื้อวัตถุดิบ กระบวนการผลิต การปรับส่วนประสมทางการตลาด ให้เป็นส่วนประสมการตลาดสีเขียว ตลอดจนวิธีการกำจัดขยะของเหลือใช้ รวมไปถึงการสร้างค่านาเชื่อถือและความเข้าใจอันดีกับสังคม โดยการมีส่วนร่วมของผู้ผลิตที่เกี่ยวข้อง กระทั่งทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นและมีพฤติกรรมผู้บริโภคตลาดสีเขียวในที่สุด

6) ตลาดออนไลน์

ตลาดออนไลน์ (อรุช นวราช, 2563) ได้กล่าวถึง Thai Organic Platform ตลาดออนไลน์ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องว่ามี 7 เหตุผลหลัก คือ 1. เป็นการซื้อตรงจากเกษตรกร จึงมั่นใจได้ในความเป็นอินทรีย์ 2. ราคาเป็นธรรมที่สุดเพราะไม่ผ่านคนกลาง 3. ผู้บริโภครู้สึกดี มีคุณค่าทุกการซื้อ หมายถึงการสนับสนุนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ และกระจายรายได้โดยตรงให้กับเกษตรกร 4. การพรีออเดอร์ทำให้ลูกค้าแน่ใจว่าจะได้รับสินค้าที่สั่งไว้แน่นอน 5. ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข้อมูลสินค้าข้อมูลกลุ่มเห็นรูปเกษตรกรผู้ผลิต กิจกรรมของเกษตรกรอินทรีย์อื่น ๆ เช่น การไปเยี่ยมชมฟาร์ม Workshop ต่าง ๆ รวมถึงโปรโมชั่นในอนาคต 6. ผู้บริโภคมีช่องทางในการสื่อสาร สอบถามเรื่องสินค้า ให้ความคิดเห็นถึงผลิตภัณฑ์ การขับเคลื่อน รวมถึงสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลบนแพลตฟอร์มได้อีกด้วย 7. มีเกษตรกรอินทรีย์ที่อยู่บนแพลตฟอร์มจากหลายพื้นที่ ทำให้มีสินค้ามากกว่า สามารถหาสินค้าที่หายากกว่ารายการบนแพลตฟอร์ม ซึ่งครอบคลุม ทั้ง ข้าว พืชผัก ผลไม้ อาหารแปรรูป เครื่องปรุง เครื่องดื่ม วัตถุดิบแห้ง ปศุสัตว์อินทรีย์ รวมถึงพืชผักพื้นบ้านตามฤดูกาล สินค้าอุปโภคต่าง ๆ ทำให้ผู้บริโภคและผู้ประกอบการได้เลือกสรรวางแผนการทำอาหาร หรือคิดเมนูอินทรีย์ได้ล่วงหน้า

จะเห็นได้ว่า การตลาดทั่วไปและการตลาดเกษตรอินทรีย์ มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว เพราะผู้ผลิตและผู้ประกอบการด้านการเกษตรมีการผลิตซื้อขายได้ในตลาดทั่วไป แต่จะถูกแข่งขันด้านราคาของผลผลิตเพราะผลผลิตมีการรวมกันทั้งเคมีและอินทรีย์ แต่ถ้าเป็นตลาดอินทรีย์ โดยเฉพาะเกษตรกรจะมีแหล่งในการระบายผลผลิตเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น และมีราคาที่คุ้มค่างบที่เกษตรกรพึงพอใจในการค้าขาย เพื่อสร้างเสถียรภาพทางการตลาด ทำให้มีการพัฒนาตลาดเหล่านี้ที่มีลักษณะแบบเฉพาะตลาดที่เกิดจากแรงผลักดันจากผู้ผลิตมากกว่าเป็นตลาดที่พัฒนาจากความต้องการของผู้บริโภค การสร้างผลิตภัณฑ์จาก “ธรรมชาติ” “อนามัย” “ปลอดภัยเคมี” และมีการรับรองมาตรฐานอินทรีย์ ซึ่งผู้บริโภคส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญจากผลิตภัณฑ์ที่ได้รับมาตรฐานเหล่านี้ที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาตลาดเกษตรอินทรีย์ในระยะยาวของประเทศ ควรจะมีการจัดหามาตรการที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการขายและขยายให้ครอบคลุมทุกจุดทั่วประเทศและตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

ตอนที่ 5 แนวคิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ในส่วนี้จะนำเสนอประเด็นสำคัญเกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ได้แก่ รูปแบบ กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม องค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ปัจจัยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และวิธีการส่งเสริมกระบวนการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ดังมีรายละเอียดพอสังเขปได้ดังนี้

1. ความหมายของกระบวนการเรียนรู้

ทิสนา แคมมณีและคณะ (2545) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการอย่างเป็นขั้นตอนในการเรียนรู้โดยใช้วิธีการเรียนรู้ต่าง ๆ มนุษย์เรียนรู้อย่างไรจึงเกิดการเรียนรู้ได้ดี ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้จะต้องเรียนรู้ควบคู่กันกับสาระการเรียนรู้เสมอ สิ่งที่มาคือผลการเรียนรู้จึงต้องมีอยู่ 2 ส่วน คือ 1) ส่วนที่เป็นสาระความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ 2) ส่วนที่เป็นกระบวนการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้อันเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ครั้งต่อไป

ประเวศ วะสี (2545) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางปัญญาที่จะนำมาสู่การปฏิวัติจิตสำนึกของคน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน ผ่านกระบวนการทางนโยบาย เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมไปสู่การปฏิบัติในชุมชนให้มากและเป็นรูปธรรม โดยกระบวนการเรียนรู้นั้นเกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อนำผลที่ได้จากกระบวนการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติของชุมชน

บุพมาศ สันธิราชภูร์ (2555) กระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ของปัจเจกบุคคล และผลการเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก การเปลี่ยนแปลงภายนอก ได้แก่ ทักษะ ความชำนาญ ส่วนการเปลี่ยนแปลงภายใน ได้แก่ ปริมาณความรู้ กระบวนการคิด จิตสำนึก ทศนคติ ค่านิยม ซึ่งปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมที่เริ่มจากการเรียนรู้ ผ่านการถ่ายทอดเพื่อนำมาใช้กับบริบทของตนเอง จนเกิดการเรียนรู้แล้วปรับเปลี่ยนรูปแบบความคิดและพฤติกรรมเหล่านั้นได้

Bower and Hilgard (1981) ได้อธิบายถึงกระบวนการเรียนรู้ว่า เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยเกิดขึ้นจากสถานการณ์ซ้ำ ๆ กัน อาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ กระบวนการรับรู้ทางปัญญาของแต่ละเงื่อนไข และกระบวนการตอบสนองต่อการกระตุ้นในเงื่อนไขของผู้แสดงพฤติกรรมนั้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการทางปัญญาและกระบวนการทางความคิดของการรับรู้เงื่อนไขต่าง ๆ และมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบขั้นตอนด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากความเข้าใจและจากประสบการณ์นั้น ๆ โดยอาศัยการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามสภาพแวดล้อม ดังเช่น ด้านเจตคติ ความรู้สึก ความคิด ความเข้าใจ ความสนใจ การกระทำต่าง ๆ ที่เป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีจนเกิดกระบวนการยอมรับ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้

ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญ คือ ผู้สอน เนื้อหาสาระ ผู้เรียน สิ่งอำนวยความสะดวก ๆ (เช่น สื่อ ประเภทต่าง ๆ)และสภาพแวดล้อมที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้เกิดผลได้ดี ต้องผ่านช่องทางสำคัญหลายประการ นั่นคือ ฐานหรือแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เนื้อหาการเรียนรู้ที่หลากหลาย วิธีการ เครื่องมือของการเรียนรู้ที่หลากหลายที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ได้

2. ความหมายของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้จากนักวิชาการที่หลาย ๆ ท่านมาศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลประกอบเพื่อนำไปสู่แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และเป็นแนวทางในการสังเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในลำดับขั้นตอนต่อไป

อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง (2545) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจเลือกบทเรียนที่ต้องการเรียนรู้ ในลักษณะกลุ่มหรือศึกษาด้วยตนเองมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

บัณฑร อ่อนดำ (2544) ได้ให้ความหมาย กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ว่าเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งเน้นการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลักแต่ลักษณะการเรียนรู้จะมีความแตกต่างกันไปตามพื้นฐานของแต่ละคนการวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เข้าร่วมโดยพิจารณาประกอบกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ในครั้งนั้น ๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการเรียงลำดับเนื้อหาที่เหมาะสม

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมค้นปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจาก

โครงการ โดยโครงการจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

เกรียงไกร ธุระพันธ์ (2560) ได้ให้ความหมายของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ไว้ว่าเป็นกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม โดยเริ่มตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

Fornaroff (1980) เสนอว่า กระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1) การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล

2) การดำเนินงานหรือกิจกรรม

3) การใช้บริการจากโครงการหรือประเมินผล

4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ และคณะ (2545) ได้แบ่งรูปแบบหรือระดับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ เป็น 6ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้

ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น

ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณาวางแผน ร่วมตัดสินใจ

ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ

ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล

ระดับที่ 6 ร่วมรับผล

ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ หมายถึง องค์กรหรือหน่วยงานได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชน เมื่อองค์กรหรือหน่วยงานมีความคิดริเริ่มหรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน หรือให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการที่มอบให้แก่ประชาชน นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมด้วย เนื่องจากข้อมูลข่าวสารจะบอกถึงโครงการหรือกิจกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้น ความจำเป็นและความสำคัญที่จะต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น รวมถึงการดำเนินการและมาตรการต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้เพื่อการป้องกันและ

แก้ไขปัญหาลักษณะที่่จะเกิดขึ้น ต่อสิ่งแวดล้อมจากโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนี้ถือว่่าเป็นสิทธิประการ หนึ่งของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น หมายถึง เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากองค์กรหรือหน่วยงานแล้วประชาชนก็จะร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความจำเป็นและความต้องการที่่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นพร้อมร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อหน่วยงาน เจ้าของโครงการกิจกรรม หรือหน่วยงาน หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจนำไปใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณาวางแผน ร่วมตัดสินใจ หมายถึง ร่วมพิจารณาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรม การเลือกพื้นที่่ตั้งโครงการโดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่่ ที่จะตั้งโครงการควรจะมีส่วนร่วมในการพิจารณารับหรือปฏิเสธไม่ให้โครงการตั้งในพื้นที่่หากเห็นว่ามาตรการดังกล่าว ที่จะใช้ในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบไม่ชัดเจนจะไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบด้วย

ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ หมายถึง ร่วมในการลงทุนร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงาน หรือร่วมปฏิบัติงานเอง ในระดับการมีส่วนร่วมนี้อาจจะทำไม่ได้ในทุกประเภทของโครงการเช่น หากเป็นโครงการที่่จำเป็นต้องใช้ผู้มีความรู้เฉพาะด้าน ผู้ชำนาญการหรือเทคโนโลยีชั้นสูงแล้ว บางครั้งเป็นความยุ่งยากที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมปฏิบัติงานได้แต่หากเป็นโครงการหรือ กิจกรรมระดับท้องถิ่น เช่น การจัดการป่าล้มน้ำหรือทรัพยากรอื่นที่่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ ชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นก็เข้าร่วมดำเนินการได้ หรือเป็นการร่วมดำเนินการด้วยการลงทุนถือหุ้นก็ยอมถือว่ามีกรร่วมดำเนินการได้เช่นกัน

ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล หมายถึง การร่วมตรวจสอบและติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ว่่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้วได้นำมาตรการลดผลกระทบมาใช้หรือไม่มีการใช้ระบบการติดตามตรวจสอบเพื่อป้องกันปัญหาที่่เกิดขึ้น หรือไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เพราะประชาชนจะทำหน้าที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัย (Watchdog) การดำเนินงานโครงการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาค้่าทันท่วงที่ก่อนที่่จะมีผลร้ายเกิดขึ้น และเมื่อมีการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมแล้ว ก็ต้องมีการประเมินผลว่่าการ

ดำเนินการนั้น ๆ บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด มีการนำมาตรการการป้องกัน แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมมาใช้หรือไม่ และผลของการดำเนินการเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการพิจารณานำเอามาตรการที่เหมาะสมมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระดับที่ 6 ร่วมรับผล หมายถึง การดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว ย่อมได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบทั้งต่อ ประชาชนและต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่ประชาชนหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องรับเอาผลที่เกิดขึ้นมานั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 6 ระดับนั้น หากประชาชนได้มีโอกาสเข้าไปในกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยทุกระดับแล้วย่อมถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์แบบตามแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

Sarah Thomas (2015) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้เรียนร่วมกันกับชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการวางแผนและการวิเคราะห์แก้ไขปัญหา การเรียนรู้เหล่านั้นจะสามารถจัดลำดับความสำคัญตั้งแต่ การวิเคราะห์ความต้องการของปัญหา การวางแผน การดำเนินกิจกรรม การแก้ไขปัญหา การตรวจสอบและการประเมินผล

Erwin (1976) ได้กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

WHO and UNICEF (1987) ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมไว้ 4 กระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

กระบวนการเรียนรู้ระดับวางแผน ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผลและประการสำคัญ คือ ต้องตัดสินใจด้วยตนเอง

1) กระบวนการเรียนรู้ระดับการดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน

2) กระบวนการเรียนรู้ของการนำไปใช้ประโยชน์ของประชาชน ต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อประเมินผลกระบวนการเรียนรู้

3) กระบวนการเรียนรู้ของการได้รับประโยชน์ ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ฐานที่อย่างเท่าเทียมกัน

ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่ากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จะต้องให้เกษตรกรเข้ามา มีบทบาทและเล็งเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกลุ่มเกษตรกร โดยการกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันช่วยกันคิดคิดช่วยกันทำ และกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาเหล่านั้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการวางแผนเป็นลำดับขั้นตอนในการแก้ไขก่อนหลังโดยผ่านการตัดสินใจร่วมกัน มีการดำเนินกิจกรรมตามแผนร่วมกัน และได้รับผลประโยชน์หรือผลสำเร็จที่ได้รับจากการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ และสุดท้ายประเมินผลการแก้ไขปัญหาจากที่ดำเนินการมาแล้ว ทั้งนี้และทั้งนี้อยู่ในความพึงพอใจของแต่ละคนที่เข้าร่วมกลุ่มกัน ด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การเป็นรูปกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการผลไม้อินทรีย์เป้าหมายของงานวิจัยในลำดับต่อไป

3. หลักการของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

หัวใจสำคัญของการเรียนรู้ที่ดีคือ การได้ลงมือทำเอง ได้สัมผัสในสิ่งที่เป็นความสนใจใคร่รู้สิ่งนี้เองที่จะทำให้คนเปิดหัวใจเปิดสมองในการเรียนรู้อย่างเต็มที่ เราเรียกการเรียนรู้นี้ว่า “การเรียนรู้จากประสบการณ์” (บัณฑูร อ่อนคำ, 2545) การวางแผนและออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ จึงเน้นให้ผู้เข้าร่วมได้เปิดสมอง เปิดใจที่จะเรียนรู้และลงมือทำ ด้วยการได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ได้วิเคราะห์บทวนประสบการณ์ที่ผ่านมา ด้วยหลักการของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม รวมไปถึงขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ทรงพลัง และต้องอาศัยความร่วมมือของคนหลายคนที่เป็นเครือข่ายหรือกลุ่มเดียวกันได้อธิบายสรุปไว้ดังนี้ (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2543)

1) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างจิตสำนึกทางอุดมการณ์ สำนึกคุณค่า ศักดิ์ศรีของมนุษย์และหลักของการรวมกลุ่ม การต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคมจำเป็นต้องสร้างพื้นฐานทางสังคมให้กับกลุ่ม ซึ่งกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจึงมีเป้าหมายหลัก คือ การสร้างจิตสำนึกในคุณค่า ศักดิ์ศรี สำนึกทางชนชั้น ความตระหนักในสิทธิ คุณค่าของตนเองและชุมชน รวมทั้งการพัฒนาความรู้ ความสามารถของบุคคล โดยกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร ชุมชน การพัฒนาที่ยั่งยืน การพึ่งพาตนเอง ความเสมอภาค และเป็นธรรมในชุมชน

2) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการเรียนรู้แบบองค์รวมเชื่อมโยงสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะปัญหาของการมองแบบแยกส่วนทำให้กระบวนการพัฒนา และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมาไม่สามารถเชื่อมโยงคุณค่าของทุกส่วนเข้าด้วยกัน ผลการพัฒนาและการเรียนรู้จึงเกิดการกระจุกตัว กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจึงเน้นให้คุณค่าและการมองแบบองค์รวม (Holistic Approach) ความเป็นจริงที่ทุกสิ่งสัมพันธ์ และเป็นการปะทะกันทางความคิด ทางวัฒนธรรมและระบบคุณค่าทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยการจัดการกระบวนการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องค้นหาคุณค่าเดิมที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเอง สั่งสมมา และสืบทอดกันมา เพื่อค้นหาแนวทางหรือกระบวนการเรียนรู้ที่มีการปรับตัว การปรับความเสมอภาคให้สังคมและชุมชนนั้นจึงเกิดความเท่าเทียมกัน

3) เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเชิงประจักษ์ร่วมกันกับทฤษฎี กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง ที่ผ่านการลงมือทำด้วยตนเองมาระยะหนึ่งแล้วมีกระบวนการสรุปทฤษฎีจากการปฏิบัตินั้นเรียกว่า เวทีสรุปทฤษฎี โดยการสรุปผลการปฏิบัติงานเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎี รวมทั้งการปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อหาแนวทางการทำงานที่สอดคล้องเหมาะสมยิ่งขึ้น แล้วนำไปปฏิบัติอีกครั้งก่อนที่จะกลับมาสู่กระบวนการเรียนรู้แบบเดิม ๆ กระบวนการเรียนรู้เหล่านี้เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งเกิดจากการวิเคราะห์ร่วมกับผู้อื่น ส่งผลต่อการเกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการพัฒนาชุมชน

4) เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติจริง การได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง สัมผัสจริง จับต้องได้ หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้รู้ด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะทำให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ เลือกและตัดสินใจจากการวิเคราะห์สิ่งที่พบเห็น และได้เรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับทุกคนในชุมชน ที่เกิดขึ้นเป็นประสบการณ์ของตนเองจากการปฏิบัติจริง

5) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการเรียนรู้ให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทุกคนเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงพื้นฐานและประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมการเรียนรู้เป็นส่วนสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการเรียนรู้เป็นผู้ค้นหาข้อมูลและประเมินปัญหา ความต้องการและความจำเป็นของการจัดการกระบวนการเรียนรู้ตนเอง ผลของการจัดการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์และการแสดงออกของตนเองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีส่งผลต่อส่วนรวมของชุมชน

6) เป็นกระบวนการเรียนรู้กลุ่มที่เน้นความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความร่วมมือจะส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการสร้างจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้แก่ผู้เข้าร่วม ดังนั้น จึงเป็นปัจจัยสำคัญต้องยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง กระตุ้นจิตสำนึกด้วยความเชื่อมั่น ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความพร้อมที่จะให้ออกาสซึ่งกันและกัน การทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อช่วยกันคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาจะช่วยเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

7) เป็นการเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าเนื้อหา การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ไม่ได้กำหนดโครงสร้างของการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้มีรูปแบบตายตัว เปิดโอกาสตามสถานการณ์ เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ กำหนดขึ้นจากวัตถุประสงค์ที่มาจากความต้องการของผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ เน้นให้การเรียนรู้จากการค้นคว้า ซักถาม อภิปราย ตรวจสอบฝึกปฏิบัติทดลองมือแก้ไขปัญหภายในกลุ่ม

8) เป็นการสร้างบรรยากาศกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง กระบวนการเรียนรู้ที่ดีควรเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง ซึ่งควรมีการวางแผนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งผลในระยะยาว

9) เป็นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ และผู้จัดกระบวนการเรียนรู้มีความเป็นกันเอง บรรยากาศที่มีความเป็นกันเองจะช่วยสร้างความรู้สึกที่ไว้เนื้อเชื่อใจ ใจกว้างสร้างสรรค์ให้เกิดความร่วมมือแบบมีส่วนร่วม สามัคคีช่วยเหลือกันมีการให้และรับกันอย่างเต็มที่

10) เป็นการจัดความสัมพันธ์ที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้จัดและผู้ร่วมกระบวนการเรียนรู้ ควรมีความสัมพันธ์แบบเท่าเทียม ไม่ใช่ลักษณะเป็นผู้ให้ผู้รับจะต้องมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ที่ต่างเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกำหนดและตัดสินใจต่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการสื่อสารโต้ตอบให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้เสนอความคิดเห็นและสะท้อนกลับ

दनय तेहनपुठम (2540) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยอาศัยการมีส่วนร่วม มิใช่การเรียนรู้โดยใครคนเดียวหรือผู้นำคนเดียว ซึ่งจะได้ไม่เป็นการแสดงที่ทรงพลังในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ และจะไม่นำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนได้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชน มีประเด็นที่สำคัญดังนี้

1) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของทุกเพศทุกวัย ในลักษณะที่มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

2) อาศัยองค์ความรู้เดิม หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการพัฒนา โดยมีการประยุกต์วิทยาการสมัยใหม่ตามความเหมาะสม

3) มีองค์กรชุมชนเป็นหน่วยจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยมีสมาชิกในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับการพัฒนาของชุมชนในสังคม มีลักษณะที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเปลี่ยนแปลงสังคมดังนี้ (อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2549)

1) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้สร้างและพัฒนาความรู้ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงอย่างรอบด้านมีการบูรณาการทั้งระดับบุคคลและชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ทำให้ระบบมีความสัมพันธ์ทุกระดับ และพึ่งพาอาศัยกันอย่างเอื้ออาทรต่อกัน ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทยต่อชุมชนจึงมีอิทธิพลช่วยพัฒนารากฐานทางจริยธรรมให้กับสังคม

2) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม พัฒนาอยู่ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในระดับต่าง ๆ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จึงเป็นกลไกการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในระบบคุณธรรมยกย่องระดับอาวุโสและถูกยอมรับด้วยความรู้ที่สะสมมาจนทำให้สังคมเป็นปึกแผ่นและไม่ทำลายระบบธรรมชาติ

3) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีกระบวนการหลากหลาย มนุษย์แต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน มีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดค่านิยมแบบแผนการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน การถ่ายทอดของบุคคลและชุมชนจะเป็นแนวทางไปสู่คนรุ่นต่อไปได้

4) ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในสังคม มีความหลากหลาย มีความแตกต่างกัน มีผลให้กระบวนการเรียนรู้ถูกพัฒนาสร้างใหม่ในสิ่งที่ถ่ายทอดไปด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจึงเป็นการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ มีการปฏิบัติฝึกฝน มีการทดสอบและการคิดอยู่ตลอดเวลา ในทุกเนื้อหา และมีการทดสอบและวัดประเมินผลด้วยการปฏิบัติจริงทำให้ชุมชนแต่ละแห่งดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

5) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทำให้บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กันโดยตรง โดยใช้การถ่ายทอดด้วยการพูดมากกว่าเนื้อหา ขาดหลักฐานประกอบ และการบันทึกในเรื่องต่าง ๆ ทำให้หาข้อสรุปได้ยาก

ทีศนา แคมมณี (2545) ได้กล่าวว่ากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีหลักการที่สำคัญ 4 ประการ คือ

- 1) กิจกรรมของกระบวนการเรียนรู้ต้องอาศัยประสบการณ์เดิมของผู้ร่วมเรียนรู้
- 2) กิจกรรมของกระบวนการเรียนรู้ต้องใช้ในการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่ท้าทาย และเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
- 3) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมกระบวนการเรียนรู้ และปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้ดังกล่าวก่อหรือขยายผลให้เกิดเครือข่ายแห่งการเรียนรู้
- 4) ใช้การสื่อสารหลายทางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น การพูดและการเขียน เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ เพื่อการตัดสินใจนำไปใช้ หรือกระทำการใดสิ่งหนึ่งร่วมกันต่อไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การนำความรู้ภูมิปัญญาของแต่ละคนมาปรับใช้ร่วมกันกับเทคโนโลยีที่ทันสมัยในปัจจุบันจะทำกระบวนการเรียนรู้ของคนหลากหลายช่วงอายุสามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ และถือเป็นการสร้างความรู้ใหม่ของชุมชนที่ก่อให้เกิดนวัตกรรมของการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเองในระบบนิเวศการเรียนรู้ ที่จะเป็นแนวทางการกำหนดทิศทางส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

4. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ในเรื่องของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สิ่งหนึ่งที่เป็นหัวใจสำคัญที่จะให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และสร้างพลังอันเข้มแข็ง เป็นเครือข่ายที่ขยายตัวไปวงกว้าง ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันในสังคมหนึ่ง ๆ นั้น ก็คือหลักจิตวิทยาในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ร่วมกัน แรงจูงใจต่อการเรียนรู้ มีอยู่ด้วยกัน 2 ส่วน คือ แรงจูงใจภายในกับแรงจูงใจภายนอกและอีกอย่างที่สำคัญคือการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ มีรายละเอียดดังนี้ (บำเพ็ญ เขียวหวาน, 2545)

- 1) แรงจูงใจในการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน แรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอก แรงจูงใจภายใน จะใช้วิธีการสร้างแรงจูงใจตอบสนองตามลำดับขั้นความต้องการของคน ทำให้ผลที่ได้ ได้รับความรู้มากขึ้นและสามารถนำไปพัฒนาตนเองได้ ส่วนแรงจูงใจภายนอก จะสร้างแรงจูงใจโดยการบอกประโยชน์ว่าสิ่งที่เรียนรู้นั้นเกิดผลประโยชน์หลายด้าน อาทิเช่นต่อตนเอง องค์กร

ชุมชน และสังคม เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นคือการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศการเรียนรู้ การสร้างความมั่นคง ก้าวหน้า ความสำเร็จในชีวิต และเป็นที่ยอมรับของสังคม

2) การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการ ที่มีผล ต่อความสำเร็จในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ นั้น เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้กระบวนการเรียนรู้สำเร็จไปได้ด้วยดี

1) ให้ความสำคัญกับผู้เรียนรู้
2) มีวัสดุอุปกรณ์พร้อมที่จะใช้ประกอบการเรียนรู้และสร้างความสนใจใน
เนื้อหา

3) สร้างความคุ้นเคยเป็นกันเองระหว่างวิทยากร ผู้จัดการเรียนรู้กับ
ผู้เรียนรู้

4) วิทยากรเป็นผู้ชี้แนะบอกหลักการ และให้ประสบการณ์ที่จัดเป็น
ระเบียบเรียบร้อยตามลำดับขั้นตอน

5) เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการนำไปประยุกต์ใช้

สาธิต กาละพวง (2557) ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมี
ส่วนร่วมนั้น แบ่งเป็น 4 ประการไว้ดังนี้

1) ปัจจัยด้านสิ่งจูงใจ คือ สิ่งที่พึงได้รับเมื่อเข้าร่วม และการชักชวน
จากบุคคลอื่นโดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ เช่น สภาพพื้นที่เหมาะสม ที่ตั้งกลุ่มอยู่ใกล้บ้าน ถนนสู่แปลงมี
ความสะดวก มีความต้องการเป็นทุนอยู่แล้ว ต้นทุนต่ำ วิธีการทำง่าย ใช้สะดวก ได้รับความรู้ ได้รับความ
ปัจจัยการผลิตอย่างเพียงพอ และเห็นตัวอย่างจากคนที่ประสบผลสำเร็จแล้ว เป็นต้น

2) ปัจจัยด้านโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม คือ การ
มองเห็นช่องทางในการมีส่วนร่วม และมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับหลังการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาส
ให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม มีกำหนดเวลาที่ชัดเจนแน่นอน เช่น เห็นว่าการใช้สารอินทรีย์มีประโยชน์
เป็นทางเลือกใหม่ เปิดโอกาสให้มีการบริหารจัดการเอง สามารถของบประมาณจากหน่วยงานได้
สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นช่องทางแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในแวดวงผู้มืออาชีพเดียวกัน
และสามารถพัฒนาต่อยอดต่อไปสู่ระดับที่สูงขึ้น เป็นต้น

3) ปัจจัยด้านอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม คือ การที่
ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และประโยชน์ของกิจกรรมได้ เช่น สามารถกำหนด

เป้าหมายการผลิตได้ด้วยตนเอง สามารถบริหารจัดการกันเองให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และความต้องการของกลุ่มได้

4) ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ได้แก่ สิ่งที่ทำหรือกิจกรรมที่ทำอยู่ไม่ขัดต่อทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น

ฉลอง ดิษสี (2541) กล่าวไว้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมไว้ 2 ปัจจัยหลัก ดังนี้

1) ปัจจัยด้านกายภาพ ประกอบด้วย

1.1) ปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ การตั้งถิ่นฐานและการคมนาคม

1.2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจ รายได้

1.3) ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ บรรยากาศทางการเมือง อุดมการณ์อุดมคติทางการเมืองของประชาชน

1.4) ปัจจัยทางวัฒนธรรม ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต ทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมในท้องถิ่น

1.5) ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ความเป็นมาของเชื้อชาติเผ่าพันธุ์

1.6) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ คนเมือง คนชนบท กลุ่มอาชีพ ระดับความรู้และการมีบทบาทในฐานะสังคม

2) ปัจจัยด้านลักษณะโครงการ ประกอบด้วย

2.1) ความยากง่ายของเทคโนโลยี

2.2) ทรัพยากรที่ใช้ ความยากง่ายในการหา

2.3) ลักษณะของผลประโยชน์ที่ได้รับ

2.4) ความเชื่อมโยงกับโครงการอื่น ๆ

2.5) ความยืดหยุ่นของโครงการ

2.6) การเข้าถึงการบริหารโครงการ

มงคล คุณหอม (2552) ได้แบ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และรวบรวมสรุปไว้ดังนี้

- 1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ และระดับการศึกษา
- 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ขนาดและที่ตั้งพื้นที่ทำการเกษตร การถือครองที่ดิน จำนวนแรงงานภายในครัวเรือน และรายได้ของครัวเรือน
- 3) ปัจจัยทางสังคม ประกอบไปด้วย สถานภาพภายในกลุ่ม ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น การรับข้อมูลข่าวสาร การเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา และการศึกษาดูงาน การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ ประโยชน์ที่ได้รับหลังการเข้าร่วม และ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่ได้รับ

ศรีสกุล อุทัยธรรม (2543) ได้เสนอปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการดังนี้

- 1) ปัจจัยด้านสิ่งจูงใจ หมายถึง สิ่งที่พึงได้รับเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และการชักชวนจากบุคคลอื่น โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวให้เข้าร่วม
- 2) ปัจจัยด้านโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม หมายถึง การมองเห็นช่องทางในการมีส่วนร่วม และมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับหลังการมีส่วนร่วม โดยพื้นฐานด้านโครงสร้าง ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้
 - 2.1) เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา
 - 2.2) มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนแน่นอน
 - 2.3) มีการกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอน
- 3) ปัจจัยเน้นอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

หมายถึง การที่ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และประโยชน์ของกิจกรรมต่าง ๆ ได้

จินตวีร์ เกษมสุข (2559) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและได้สอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของ (Cohen 1996) ผู้วิจัยได้นำมาสรุปไว้ดังนี้

- 1) การรวมกลุ่มกิจกรรม แสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในเชิงการกระทำอย่างเป็นรูปธรรม โดยที่สมาชิกได้อุทิศแรงกายในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาที่จะต้องนำมาบูรณาการด้วย อาทิเช่น การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรให้เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนที่ทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ โดยให้ชาวบ้านในชุมชนที่มีความสามารถ

และความตั้งใจเข้ามาบริหารรูปแบบธุรกิจชุมชนเอง ก่อให้เกิดการสร้างรายได้ และเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านประกอบอาชีพหรือทำงานอยู่ในพื้นที่ชุมชน

2) การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยเวทีชุมชนและมีการกระจายภารกิจและความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกในชุมชน ได้มีส่วนร่วมในเชิงการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยมีผู้นำเป็นทางการ (Formal leadership) ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการของชุมชน ประธานกิจกรรมกลุ่ม เป็นหลักในการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน แสดงให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในเชิงความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง ร่วมแรงร่วมใจในการทำกิจกรรมของชุมชน และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน ร่วมกัน

3) การบริหารจัดการด้านการเงินแบบมีส่วนร่วม โดยมีกองทุนพัฒนาหมู่บ้านที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในเชิงงบประมาณ เพื่อพัฒนาด้านสวัสดิการของชุมชน โดยที่สมาชิกในชุมชนได้อุทิศเงินจากรายได้ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ของชุมชน เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินชีวิตทั้งในด้านการเจ็บป่วย การคลอดบุตร การเสียชีวิต การส่งเสริมสุขภาพ การนันทนาการ การศึกษา และการประกอบอาชีพ โดยมีหลักการว่า เมื่อเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตไม่ว่าด้านใดด้านหนึ่ง กองทุนสวัสดิการชุมชนก็จะช่วยบรรเทาปัญหาเพื่อให้กลับมาดำรงชีวิตได้ตามปกติ ผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ก็คือ “ชาวบ้านทุกคน” ที่ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชน โดยแต่ละคนต่างมีบทบาทต่างกันไปตามความสามารถและความถนัดของตน ชาวบ้านจึงเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาของหมู่บ้านว่าจะเดินไปทางไหนและจะเดินกันไปได้อย่างไร เมื่อได้ทิศทางที่แน่นอน ก็จะตั้ง “กลุ่มกิจกรรม” ขึ้นมาเพื่อขับเคลื่อนชุมชน และถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญด้านทรัพยากรบุคคลที่มีก่อให้เกิดการพัฒนาและการบูรณาการในการชุมชน

4) สื่อในชุมชนที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สื่อประชาสัมพันธ์ใช้สื่อสารภายในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นข่าวสารที่มีประโยชน์แก่ชุมชน ได้แก่ หนังสือเวียน หอกระจายข่าว เสียงตามสาย วิทยุชุมชน นอกจากนี้ยังมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยใช้เป็นสถานที่ประชุมสภาหมู่บ้าน ประชุมกลุ่ม กิจกรรมต่าง ๆ เป็นที่ตั้งของร้านค้าชุมชน ตลอดจนเป็นสถานที่พบปะพูดคุยของชาวบ้านในชุมชนที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง และก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้วยกัน

5) แบบจำลองในการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน อาจทำได้หลายระดับหลายวิธี ซึ่งบางวิธีอาจทำได้ง่าย ๆ แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลา ขึ้นอยู่กับความต้องการในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน และการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้

ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ชุมชน การให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็น และการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

จะเห็นได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการเริ่มต้นจากการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่สมาชิกในชุมชนผ่านศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน การให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นผ่านเวทีชุมชน และการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาในระดับท้องถิ่นร่วมกับสื่อบุคคลที่สำคัญในชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้ากลุ่มกิจกรรม โดยเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ผ่านกิจกรรมกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อยั้งชีพของสมาชิกในชุมชน

ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในงานการพัฒนาเกษตรกร พบว่าองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความสำเร็จต่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีดังนี้ (ชัชรี นฤทุม , 2551)

1) ปัจจัยด้านคน

1.1) ชุมชนหรือเกษตรกร เป็นบุคคลสำคัญที่สุด เนื่องจากเป็นบุคคลที่ต้องคิดตัดสินใจในทุกๆระยะของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และที่สำคัญคือเป็นผู้ที่อยู่ในกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องสร้างความเข้มแข็ง ดังนั้น เกษตรกรจึงต้องเล็งเห็นถึงความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนซึ่งจะก่อให้เกิดแรงบันดาลใจให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงไปสู่ชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งแรงจูงใจให้กระทำการนอกรอบการทำงานเดิม ๆ ที่เคยทำมา มีอิสระทางความคิดไม่ถูกอิทธิพลผู้อื่นครอบงำและมีเวลาเพียงพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างความสำเร็จร่วมกันในชุมชน

1.2) ผู้นำชุมชน หมายถึง กำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นบุคคลสำคัญอีกคนหนึ่งในการยอมรับสิ่งใหม่ ที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงจะช่วยกระตุ้นให้ชุมชนคล้อยตาม ดังนั้น ผู้นำจึงต้องเห็นความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และผู้นำต้องมีความเสียสละในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของชุมชนแห่งนั้น เป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเคารพเชื่อถือศรัทธา มีความสามารถในการกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นปัญหาร่วมกันของชุมชน สร้างให้ชุมชนเกิดความสนใจร่วม และสามารถแสดงหรือชักนำให้ชุมชนเห็นผลประโยชน์ร่วมที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งผู้นำต้องสามารถกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความสำนึกในชะตากรรมร่วมที่กำลังจะเกิดขึ้นด้วย

1.3) นักส่งเสริม เป็นวิทยากรเริ่มในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชนเพื่อให้การเรียนรู้ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของ

ชุมชน นักส่งเสริมจะต้องศึกษาข้อมูลรวมทั้งปัญหาและความต้องการร่วมกับชุมชนก่อน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันกับชุมชนทุกด้าน นอกจากนั้น นักส่งเสริมต้องมีความศรัทธา ความเชื่อมั่นว่ากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะสามารถสร้างความเข้มแข็ง และก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหา เพื่อนำมาสู่การพัฒนาได้อย่างยั่งยืนให้กับชุมชน ดังนั้น นักส่งเสริมจึงต้องเข้าใจเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีความตั้งใจจริง มีความจริงใจและมีความผูกพันกับชุมชน เป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเชื่อถือและศรัทธา มีทักษะในการติดต่อสื่อสารด้วยวิธีการและภาษาที่เหมาะสมกับชุมชน มีความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกของชุมชนมาอย่างต่อเนื่องมาตลอด เป็นต้น

1.4) หัวหน้าหน่วยงาน หมายถึง หัวหน้าหน่วยงานทั้งในส่วนกลางและในพื้นที่เป็นบุคคลสำคัญที่จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้เป็นคนแรก หัวหน้าหน่วยงานต้องมีความเข้าใจและศรัทธาต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน มองเห็นการพัฒนา และประโยชน์ของกระบวนการเรียนรู้นี้ ต้องเป็นผู้ที่สามารถให้ความรู้และให้การสนับสนุนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กับผู้ที่อยู่ได้บังคับบัญชาได้ การเรียนรู้และการพัฒนาควรเกิดขึ้นจากชุมชนชี้ให้เห็นปัญหาและความต้องการแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง โดยไม่เร่งรัดให้เกิดการเรียนรู้โดยปราศจากการสร้างความร่วมมือแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนก่อน ไม่เห็นกับการทำงานแบบสั่งการต่อเกษตรกรหรือชุมชน เป็นต้น

2) ปัจจัยลักษณะแวดล้อมทางทรัพยากรด้านการบริหารจัดการ ในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้ประสบความสำเร็จได้นั้น การจัดการให้เกิดเวทีชุมชนหรือเกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญ เช่น ต้องอาศัยระบบข้อมูลข่าวสารที่เป็นระบบระเบียบและใช้การได้ดี ต้องมีเป้าหมายร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงจากชุมชนเดิมไปสู่ชุมชนที่พึงประสงค์ ต้องมีการบริหารทรัพยากรและมีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการชุมชนอย่างแท้จริง มีการคิด การวางแผน และการปฏิบัติการจัดเวทีชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีการประสานงานกับผู้นำชุมชน มีการกระจายความรับผิดชอบไปอย่างกว้างขวาง มีการพัฒนาทักษะของผู้ร่วมเวทีและสร้างวิทยากรต่อกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ให้ความเป็นธรรมแก่สมาชิกทุกคน มีการตรวจสอบและประเมินกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ

3) ปัจจัยด้านความรู้และโครงสร้างของการจัดเวทีชุมชน ผู้ร่วมเวทีต้องมีครบทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง สถานที่ที่ใช้จัดเวทีชุมชนจะต้องเข้าถึงได้ง่าย เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดเวที มีกฎระเบียบในการบริหารจัดการเวทีชุมชน มีกระบวนการที่ทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของเวทีชุมชน รวมทั้งมีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน

4) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การมีกลไกของรัฐทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการที่เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง มีองค์กรที่เป็นกลางช่วยประสานงานและเชื่อมโยงกับกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ เข้าหากัน ปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่พึ่งพาหรือเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจระดับมหภาคของโลกและประเทศ ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการพัฒนาด้านการเกษตรแบบมีส่วนร่วมเช่นกัน ปัจจัยภายนอกนี้จะป็นปัจจัยที่เป็นภัยคุกคามหรืออุปสรรคจะเป็นแรงกดดันให้ต่อสู้หรือสร้างความท้าทายให้กับสมาชิกในเวทีชุมชน นอกจากนี้ กระแสความตื่นตัวของสังคมที่มีต่อแนวคิดการมีส่วนร่วมก็เป็นส่วนกระตุ้นให้คนในชุมชน ให้ความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมากขึ้น

สรุปได้ว่าปัจจัยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีหลายปัจจัยด้วยกัน และที่สะท้อนให้เห็นต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่มีการรวมกลุ่มกัน อาจมีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ส่วนปัจจัยภายในนั้น ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ ครอบครัว เป็นต้น ส่วนปัจจัยผู้นำ ได้แก่ ผู้นำชุมชน นักส่งเสริม หัวหน้าหน่วยงาน เป็นต้น ส่วนปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย ปัจจัยในระดับนโยบาย ที่เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ และสิ่งที่พึงได้รับเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และการเชิญชวนเกษตรกรให้หันมาทำการเกษตรอินทรีย์มากขึ้น โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวกระตุ้นให้อยากเข้าร่วม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ พื้นที่ชุมชนเอื้ออำนวยด้านเกษตรกรรมและขนาดพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรแต่ละคน การถือครองที่ดิน จำนวนแรงงานภายในครัวเรือน และรายได้ของครัวเรือน เป็นต้น ปัจจัยทางสังคม ประกอบไปด้วย โครงสร้างทางสังคมจากสมาชิกกลุ่ม ระยะเวลาการร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ การรับข้อมูลข่าวสาร เป้าหมายของกลุ่ม เป็นต้น และสุดท้าย ปัจจัยสภาพแวดล้อม การทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมด้านเกษตรที่ทำให้เกิดความสมดุลการอยู่ร่วมกัน ดิน น้ำ และสภาพภูมิอากาศที่ปลอดภัยและบริสุทธิ์

5. ประโยชน์กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ประโยชน์กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (ซัซรี นฤทุม, 2551) จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนในชุมชนเป็นผู้เริ่มต้นและมีการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย จากนั้นก็ตระหนักในปัญหาของตนเองและหาทางแก้ไขปัญหานั้นก่อนด้วยตนเอง เมื่อถึงที่สุดก็จะนำปัญหาที่ลักษณะคล้าย ๆ กัน มารวมกลุ่มกันเพื่อหาทางออก และนำปัญหาเหล่านั้นออกมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน คนนอกชุมชนเป็นเพียงผู้สนับสนุนเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการ

เรียนรู้แบบมีส่วนร่วมไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งมีผลต่อการวางแผนหรือโครงการที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการเหล่านั้น ดังต่อไปนี้

1) ช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้วิถีแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม นอกจากการเรียนรู้ข้อมูลของพื้นที่และชุมชนแล้ว ยังกระตุ้นให้ชุมชนรู้จักการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหา รวมทั้งค้นหาวิถีแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นั้นด้วยตนเอง ทำให้คนในชุมชน ได้เรียนรู้ถึงวิธีการแก้ไขปัญหา รวมทั้งรู้จักการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2) ช่วยให้เกิดฉันทามติร่วมกันในหมู่ เนื่องจากปัญหาต่าง ๆ มีจำนวนมาก รวมทั้งวิธีในการแก้ปัญหา ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ในการเจรจาตกลงใจของคนในชุมชนเอง มิได้มีผู้อื่นมาสั่งการให้กระทำ เช่น ในอดีตทำให้คนในชุมชนต้องพร้อมใจกันในการลงมือปฏิบัติการแก้ไขปัญหา และต้องยอมรับในโครงการหรือกิจกรรมนั้น รวมทั้งกฎระเบียบที่กำหนดขึ้นโดยคนในชุมชนเอง

3) ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน เนื่องจากชุมชนได้ทราบถึงปัญหาและความต้องการต่าง ๆ โครงการหรือกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ล้วนดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาและการส่งเสริม ความพร้อมกับการสร้างความเจริญให้กับชุมชนโดยตรง มิใช่โครงการหรือกิจกรรมของบุคคลภายนอกเช่นที่เคยเป็นมา ชุมชนจะมีความภาคภูมิใจในผลงานและจะรักษาผลงานนั้นให้คงอยู่ตลอดไป

4) ช่วยสร้างความรู้สึกรักท้องถิ่นและมีความรับผิดชอบต่อสังคม การได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เช่น ทรัพยากรชุมชน ประวัติของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาของชุมชน จนทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในเกียรติประวัติของบรรพชนและเกิดความรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน

5) ช่วยพัฒนาความเป็นผู้นำ และศักยภาพของชุมชนการที่ชุมชนได้มีโอกาสเข้าถึงกระบวนการเรียนรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ และได้ฝึกฝนตามวิธีการแบบมีส่วนร่วม ช่วยทำให้ชุมชนมีการกล้าแสดงความคิดเห็น รู้จักการวิเคราะห์ข้อมูลและปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง เป็นการเพิ่มพูนและเรียนรู้ให้คนในชุมชนมีความสามารถในด้านการเป็นผู้นำ และมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชน มีดังนี้ คือ (สกุล สุพงษ์พันธุ์, 2546)

- 1) เพิ่มความรู้สึกของความเป็นเจ้าของ จากการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
- 2) ปรับปรุงผลผลิตของเกษตรกรและประสิทธิภาพของการดำเนินงานกิจกรรม ต่าง ๆ
- 3) ครอบคลุมผลกระทบมากขึ้น
- 4) ให้ความเสมอภาคและตัดสินใจด้วยตนเอง
- 5) มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
- 6) เกิดความร่วมมือในชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตน
- 7) มีความเป็นไปได้อย่างดีและมีความพอใจในการริเริ่มเข้ากระบวนการเรียนรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ
- 8) เป็นการป้องกันมิให้เกิดผลกระทบทางสังคมที่รุนแรง
- 9) เป็นการเพิ่มความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์และสิทธิส่วนบุคคล

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ในบางพื้นที่อาจต้องใช้อองค์ประกอบหลายอย่างร่วมกัน ส่วนในบางพื้นที่อาจไม่ต้องการเพราะความเข้มแข็งของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาและมีการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน สามารถนำไปสู่การรับผลประโยชน์เหล่านั้นได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น ผลที่มีต่อการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมดังกล่าว สามารถพัฒนาด้านการเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่ จึงมีความแตกต่างกันออกไป และมีส่วนทำให้การพัฒนาของชุมชนต่าง ๆ มีความไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งคนที่เป็สมาชิกของกลุ่มเกษตรกรเอง ก็จะมีการพัฒนาที่แตกต่างกันไปด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามัคคีและเป้าหมายทัศนคติของเกษตรกรร่วมกันในกลุ่ม

ตอนที่ 6 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

1. รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

สมโภชติ พุทธชาติ (2552) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม และรูปแบบเน้นลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่ม ดังนี้

1) รูปแบบที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา การเลือกแนวทางแก้ปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล

2) รูปแบบที่เน้นลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่ม เช่นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสมัครใจ การชักจูง หรือเกิดจากการบังคับ การมีส่วนร่วมโดยตรง และทางอ้อมโดยผ่านตัวแทนหรือองค์กรอิสระ

อุดม แี่ยมชื่นพงศ์ (2537) กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วม ไว้ 3 รูปแบบ คือ

1) การมีส่วนร่วมเป็นไปเอง เป็นรูปแบบที่ภาครัฐมุ่งหวังหรือต้องการให้เกิดขึ้นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นการอาสาสมัครหรือรวมตัวกันขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง โดยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก

2) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ เป็นรูปแบบทั่วไปที่ประเทศกำลังพัฒนานิยมใช้ซึ่งมีลักษณะเป็นการเข้าร่วม โดยความต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล

3) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ เป็นลักษณะที่ผู้มีส่วนร่วมดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล ภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่หรือองค์กรต่าง ๆ โดยการบังคับ รูปแบบนี้ผู้เข้าร่วมจะได้รับผลในทันที แต่จะไม่ยั่งยืนและไม่ได้รับการสนับสนุนในที่สุด

เฉลียว บุรีภักดี และคณะ (2545) กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วม ดังนี้

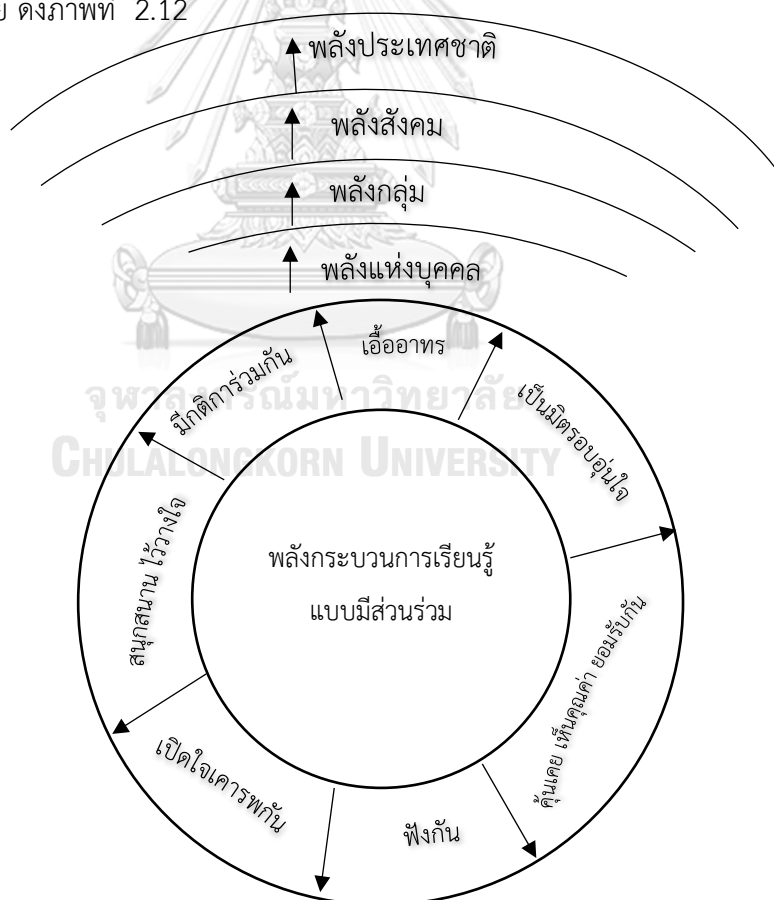
1) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ ซึ่งเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้ฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยกว่าทั้งอำนาจ ทรัพยากร และความรู้

1) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน ซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายซึ่งจะไม่ตรงกับความต้องการชาวบ้าน จึงเกิดการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน

2) การมีส่วนร่วมแบบเป็นรูปแบบที่ทำได้ยาก ซึ่งเป็นลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่กำหนดปัญหา ความต้องการ การตัดสินใจ การเลือกแนวทางแก้ปัญหา ที่ทำให้เกิดความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า รูปแบบกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วม หมายถึง แบบอย่างหรือแนวทางในการกระทำหรือดำเนินการใด ๆ ที่แสดงหรืออธิบายให้เห็นถึงโครงสร้างทางความคิดหรือ

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สำคัญ อาจอยู่ในรูปแบบแผนภาพเชิงสัญลักษณ์ ระบบโครงสร้างทางสังคมของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยเริ่มจากการกำหนดปัญหา การเลือกแนวทางแก้ปัญหา การวางแผน การดำเนินกิจกรรม การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล ด้วยการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการรวมกลุ่มของคน ซึ่งสอดคล้องกับ จริยา วิไลวรรณ (2550) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นเส้นทางสำคัญที่จะนำพาสังคมไทยไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ด้วยการแปรเปลี่ยนสถานะของการ “รับรู้” ไปสู่สถานะของการ “เรียนรู้” มีการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ หรือสร้างความรู้ ด้วยตนเอง อันเป็นมิติหนึ่งของ “นวัตกรรมทางความคิด” ของสังคมไทย การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ไม่เพียงทำให้การเรียนรู้ในเรื่องหนึ่งได้ประสิทธิผลมากกว่าการเรียนรู้ทั่วไป หากผลที่ได้ลึกซึ้งและให้ผลตรงเป้าหมายของการจัดการศึกษา เนื่องจากการเรียนรู้แบบนี้ทำให้มนุษย์สร้างพลังแห่งการเรียนรู้จากปัจเจกบุคคล เชื่อมประสานเป็นภาคีเครือข่าย ก่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่จากการเรียนรู้ จนได้แนวทางในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน โดยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจุดประกายพลังกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของมนุษย์ ดังภาพที่ 2.12

ภาพที่ 2.10 พลังกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
ที่มา: จริยา วิไลวรรณ (2550)

2. วิธีการส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

บุญธรรม จิตต์อนันต์ (2544) ได้อธิบายวิธีการส่งเสริมการเกษตร แบ่งตามช่องทางการติดต่อสื่อสาร 3 ทาง คือ

1) การส่งเสริมรายบุคคล (personal extension) เป็นการสื่อสารตัวต่อตัวระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมกับบุคคลเป้าหมาย มีวิธีการที่สำคัญดังนี้ การเยี่ยมที่บ้านและไร่นา (farm visits) ซึ่งจะได้ประโยชน์หลายอย่าง เช่น ได้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการเกษตรตามสภาพการณ์จริง การเข้าถึงเกษตรกรโดยการสร้างความคุ้นเคย การติดตามงานที่แนะนำให้ปฏิบัติและให้ความช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไขปัญหาหากมีปัญหา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีรูปแบบอื่น ๆ ของการส่งเสริมรายบุคคล คือ บุคคลมาพบ ณ สำนักงาน (office calls) การติดต่อทางจดหมาย (letters) การติดต่อทางโทรศัพท์ และการติดต่อทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ใช้เพื่อมุ่งส่งเสริม ช่วยเหลือ แนะนำเฉพาะบุคคลแต่ละ รายในด้านเทคนิคและรายละเอียดเฉพาะอย่าง เมื่อเกษตรกรตัดสินใจรับวิธีการใหม่ๆ ไปปฏิบัติ (adoption) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็ต้องคอยช่วยเหลือติดตามแนะนำเพื่อให้งานเป็นไปอย่างถูกวิธี และแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เขาบรรลุผลสำเร็จและเกิดความพึงพอใจเมื่องานสำเร็จ ตามที่คาดหวัง

2) การส่งเสริมแบบกลุ่ม (group extension) เป็นการสื่อสารการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมกับกลุ่มบุคคลเป้าหมาย เนื่องจากการส่งเสริมรายบุคคลสิ้นเปลืองทั้งเวลาและแรงงาน อีกทั้งการเข้าถึงบุคคลเป้าหมายในจำนวนจำกัด นอกจากนี้กระบวนการกลุ่มยังก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการเปลี่ยนแปลงจากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิกได้อีกด้วย โดยการส่งเสริมแบบกลุ่มมีหลายวิธี เช่น การประชุม การสาธิต การจัดการศึกษาดูงาน การจัดการฝึกอบรม การวิจัยในท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้บุคคลเป้าหมายให้ได้รายละเอียดในเรื่องที่เขาสนใจมากขึ้น และนำไปสู่การไตร่ตรอง (evaluation) ว่าจะลองทำดู (trial) หรือไม่ การทดลองทำก็เป็นการพิสูจน์ด้วยตนเองว่าผลจะออกมาดีหรือไม่ดีอย่างไร

3) การส่งเสริมแบบมวลชน (mass extension) เป็นวิธีที่เข้าถึงชนกลุ่มใหญ่หรือมวลชน โดยอาศัยสื่อ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เอกสารเผยแพร่ วิทยุ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ การประกวด และการรณรงค์ เป็นต้น วิธีนี้ใช้เพื่อมุ่งที่จะเผยแพร่การสร้างการรับรู้ (awareness) และความสนใจ (interest) ในเรื่องใหม่ๆ แนวความคิดใหม่ๆ ให้บุคคลเป้าหมายรู้ว่าเรื่องนี้ได้เกิดขึ้นแล้ว

3.1) ระบบของการพัฒนาการพึ่งตนเองด้วยกระบวนการส่งเสริม “ทำไปเรียนรู้ไป” และ “ช่วยเขาให้ช่วยตนเองได้” โดยการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่หรือแกนนำชาวบ้านที่อาจเริ่มจาก บุคคลแต่ละคน ที่มีแววการเป็นผู้นำทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง หรือเริ่มต้นที่กระบวนการกลุ่มเพื่อให้เกิดพลังร่วม จึงเกิดเป็นการพัฒนาการพึ่งตนเองได้ โดยที่กลุ่มเป็นศูนย์กลางการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมทางบวก

3.2) ระบบการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ยั่งยืน มีแนวทางเน้นการเพิ่มโอกาสเพิ่มทางเลือก เพิ่มสมรรถนะ (ไม่ใช่แค่เพียงการยอมรับเทคโนโลยี/นวัตกรรมที่เหมาะสม) ที่ต้องมีทิศทางและแนวโน้มเข้าสู่การบรรลุเป้าหมาย เช่น การเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิต

พงษ์ศักดิ์ อังกลีสิทธิ์ (2557) ได้ให้ความหมาย การส่งเสริมการเกษตรว่าเป็นกระบวนการพัฒนาความรู้ของเกษตรกรจากการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อมุ่งพัฒนาผลผลิตที่เหมาะสมกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดการพัฒนารายได้ เศรษฐกิจทำให้ชีวิตครอบครัวเกษตรกร (Farmer Family) อยู่พอดี กินพอดี และมีความสุขอันเป็นผลต่อการพัฒนาชุมชนในชนบท (Rural Community Development) ให้มีความมั่นคงและมั่งคั่ง

บำเพ็ญ เขียวหวาน (2562) ได้กล่าวถึง กลไกขับเคลื่อนกลุ่มเกษตรกรให้สำเร็จจะต้อง 1) มีเกษตรกรต้นแบบเป็นตัวอย่างที่ดี 2) มีวิทยากรผู้รู้ 3) มีกระบวนการผู้จัดการเรียนรู้ 4) มีผู้เรียนรู้ที่สนใจจะเรียนรู้ ส่วนปัจจัยที่เอื้อของกรมส่งเสริมการเกษตรต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล สามารถพัฒนาเกษตรกร บุคลากรและสร้างนวัตกรรมในการส่งเสริม มีดังนี้ 1) มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ มีความเชี่ยวชาญหลายด้าน สามารถบูรณาการได้ 2) มีผู้รู้มีเกษตรกร ต้นแบบที่เป็นเครือข่าย 3) มีรูปธรรม มีตัวอย่างให้นำมาจัดการเรียนรู้ได้ 4) เจ้าหน้าที่เราเป็นคนรุ่นใหม่ ใฝ่รู้ อยากทำเป็น ทำได้ทำท่าย 5) ใช้ IT นำมาเป็นเครื่องมือได้ทั้งส่วนกลางและพื้นที่ 6) มีสื่อมากมายของเรา ของเพื่อนมีบทเรียน มีอุปกรณ์เครื่องมือ เอามาใช้ได้ 7) มีการจัดกิจกรรมอบรม พัฒนาด้านต่าง ๆ หลายหลักสูตร 8) มีภาคีเครือข่าย หน่วยงาน องค์กร สถาบันการศึกษา ที่เชื่อมโยงได้ 9) ระบบส่งเสริมการเกษตรที่สอดคล้องกับการพัฒนา

พงษ์ศักดิ์ อังกลีสิทธิ์ (2551) กล่าวว่า เป็นกระบวนการของการนำความรู้วิชาการและเทคโนโลยีไปสู่เกษตรกร เป็นลักษณะของการถ่ายทอดซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นวิธีการสอนหรือฝึกอบรม วัตถุประสงค์มุ่งที่จะทำให้เกษตรกรสามารถสร้างความสนใจ ความรู้และนำไปสู่การปฏิบัติจริงของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีวิธีการดังนี้

1) วิธีการส่งเสริมการเกษตรโดยอิงบุคคลเป้าหมายเป็นเกณฑ์ เป็นการถ่ายทอด เทคโนโลยีโดยเอาจำนวนเกษตรกรหรือบุคคลที่จะรับการถ่ายทอดเป็นหลัก คือ

1.1) วิธีการส่งเสริมแบบบุคคลต่อบุคคล (Individual Method) บุคคลผู้รับการถ่ายทอดความรู้ได้เรียนรู้ตนเองอย่างเป็นอิสระการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้รับการส่งเสริม โดยตรง เป็นรายบุคคล ได้แก่

1.1.1) การเยี่ยมไร่นาและบ้านของผู้รับการส่งเสริม เจ้าหน้าที่ไปพบปะรับ ฟังปัญหาและถ่ายทอดความรู้ถึงฟาร์มหรือไร่นาจะเห็นสภาพความเป็นจริงของผู้รับการส่งเสริม

1.1.2) ผู้รับการส่งเสริมมาติดต่อที่สำนักงาน (office calls) ผู้รับการส่งเสริม มีความสนใจและเชื่อว่าเจ้าหน้าที่สามารถให้ความรู้หรือข่าวสารได้

1.2) การติดต่อทางโทรศัพท์ (telephone calls) สามารถช่วยเหลือแก้ไขปัญหาได้รวดเร็วลดเวลาและระยะทางในการติดต่อ

1.3) การติดต่อทางจดหมายส่วนตัว (personal letter) เขียนจดหมายเมื่อเกิดปัญหาและต้องการคำตอบ หรือเพื่อแจ้งข่าวสารติดตามผลการส่งเสริม

1.4) การติดต่ออย่างไม่เป็นทางการ (informal contact) ได้พบผู้รับการส่งเสริมโดยบังเอิญ เพื่อพูดคุยซักถามปัญหา

2) วิธีการส่งเสริมโดยกลุ่มบุคคล (Group Method)

2.1) การประชุมกลุ่ม (group meeting) ช่วยในการถ่ายทอดความรู้ ข่าวสาร ความคิดเห็นและประสบการณ์ต่าง ๆ ระหว่างทุกคนที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้เข้าประชุมได้มีโอกาสปรึกษาหารือกัน

2.2) การฝึกอบรม (training) ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และความชำนาญ จนกระทั่งผู้เข้ารับการฝึก อบรมเกิดการเรียนรู้ (learning) หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์

2.3) การสาธิต (demonstration) เป็นการบรรยายประกอบการแสดงทำให้ ผู้เรียนได้ฟังและได้เห็นไปพร้อมกัน การสาธิตแบ่งเป็น 2 แบบ

2.3.1) การสาธิตวิธี (method demonstration) เป็นการแสดงให้เห็นถึงวิธีการปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนเป็นลำดับไป

2.3.2) การสาธิตผล (result demonstration) เป็นการแสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติที่ได้ปรับปรุงหรือได้มีการวิจัยค้นคว้าสามารถนำไปปฏิบัติในห้องถิ่นได้

2.3.3) การศึกษาดูงานนอกสถานที่ (field trip or study tour) มีโอกาสได้พบเห็นผลงานของผู้อื่นซึ่งได้ทำสำเร็จแล้ว มีผลในการเพิ่มความเชื่อมั่นให้ยอมรับสิ่งใหม่มากขึ้น

3) การส่งเสริมแบบมวลชน (Mass Method) การสื่อสารมวลชนจะช่วยในการส่งเสริมเผยแพร่นวัตกรรม สามารถใช้ได้กับคนเป็นจำนวนมาก ๆ ได้อย่างกว้างขวาง ได้แก่ เอกสารหรือสิ่งพิมพ์เผยแพร่ (printed meter) ภาพโฆษณาหรือโปสเตอร์ (poster) หนังสือพิมพ์ (newspapers) การจัดนิทรรศการ (exhibition or exposition) ภาพยนตร์ (motion pictures) โทรทัศน์ (television) วิทยุ (radio)

สรุปได้ว่า การส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการในการปรับปรุงประสิทธิภาพ การสร้างผลผลิตของเกษตรกรในชนบท รวมทั้งวิถีชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งเป็นการให้บริการด้านกระบวนการเรียนรู้กับเกษตรกร โดยมีหน่วยงานให้คำปรึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้เขาได้รับความรู้นำไปปฏิบัติ ด้วยตัวของเขาเอง จนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้บรรลุเป้าหมาย (Ultimate goal) ของการส่งเสริม นั่นคือ “การพัฒนาคน” (Development of people) อันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม และการปกครองตนเองของเกษตรกร อันเป็นผลทำให้เกิดภาวะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาปรับปรุงผลผลิตด้านการเกษตรยังสร้างผลกำไรให้แก่เกษตรกรได้มากยิ่งขึ้นอีกด้วย สิ่งเหล่านี้เปรียบเสมือนเป็นดัชนี (index) หรือวิธีการ (means) ในการที่จะบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ของกลุ่มเกษตรกร

ตอนที่ 7 แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา

1. ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยม (Structural – Functional Theory) เป็นทฤษฎีแม่บทของความนิยมของสังคมวิทยา ในสหรัฐอเมริกาทฤษฎีนี้ได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงปี 1940 – 1965 และเสื่อมถอยลงบ้างแต่ยังมีอิทธิพลไม่น้อยจนถึงปัจจุบัน

ตัวแบบสังคม (Model of Society) ทฤษฎีนี้ถือว่าสังคมเหมือนกับสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง (Biological Organism) การใช้ตัวแทนแบบนี้ ในปัจจุบันนักสังคมวิทยาเข้าใจว่า ตัวแบบ เป็นเพียงอุปมาเพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์สังคมเท่านั้น ไม่ใช่สิ่งที่เป็นจริง (Reality) ซึ่งข้อเปรียบเทียบดังกล่าวทำให้ตั้งเป็นสมมติฐานเกี่ยวกับสังคมไว้ 3 ประการ ดังนี้

- 1) สังคมเป็นระบบๆหนึ่ง
- 2) ระบบนั้นประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
- 3) ระบบมีขอบเขตแน่นอน พร้อมทั้งมีกระบวนการรักษาบูรณาการของอาณาเขตนั่นไว้เสมอ

โครงสร้าง - หน้าที่นิยม มีลักษณะดังนี้

- 1) สังคมในฐานะที่เป็นระบบ ที่มีอาณาเขตแน่นอนเป็นสังคมที่วางระเบียบตนเอง ควบคุมตนเอง (Self-regulating) โดยมีแนวโน้มที่ส่วนประกอบต่าง ๆ พึ่งพาอาศัยกันและรักษาดุลยภาพไว้ได้
- 2) ในฐานะที่เป็นระบบที่บำรุงรักษาตนเอง ทำนองเดียวกับอินทรีย์ทั้งหลาย สังคมมีความต้องการจำเป็นจำนวนหนึ่ง (needs or requisites) ซึ่งเมื่อสนองได้แล้ว จะทำให้สังคมดำรงชีวิตอยู่ ส่วนต่าง ๆ สามารถพึ่งพากันได้ (homeostasis) และสามารถรักษาสมดุลภาพไว้ได้
- 3) เมื่อเป็นดังนั้น การวิเคราะห์ระบบที่บำรุงรักษาตนเอง (สังคม)เชิงสังคมวิทยา จึงควร ต้องมุ่งสนองความต้องการ จำเป็นของส่วนประกอบต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งการทำเช่นนี้จะส่งผลให้เป็นการรักษาความพึ่งพากันและดุลยภาพด้วย
- 4) ในระบบที่มีความต้องการ จำเป็นสังคมจึงต้องมีโครงสร้างแบบใดแบบหนึ่งขึ้นมาเป็นหลักประการให้มีการพึ่งพา (homeostasis) ดุลยภาพ (equilibrium) และการมีชีวิต (survival) อาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างหลายโครงสร้างสามารถสนองความต้องการจำเป็นอันเดียวกันได้ แต่โครงสร้างจำนวนจำกัดเท่านั้น ที่สามารถสนองความต้องการจำเป็นใด ๆ หรือความต้องการจำเป็นหลายอย่างในขณะเดียวกัน

1.1 ทฤษฎีหน้าที่นิยมของพาร์สันส์

ทฤษฎีหน้าที่นิยมของพาร์สันส์ Talcott Parsons (1902-1979) นอกจากจะมีแนวคิดเรื่องหน้าที่เป็นประเด็นสำคัญแล้ว ยังมีแนวคิดเรื่องโครงสร้างเป็นประเด็นสำคัญด้วย โดยที่โครงสร้างนั้น หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่กลายเป็นแบบแผนปฏิบัติหรือความสัมพันธ์ทางสังคมที่คงทนยาวนาน ขณะที่หน้าที่ก็หมายถึงผลที่ เกิดขึ้นซึ่งเราสามารถสังเกตได้และช่วยทำให้ระบบบางอย่างสามารถปรับตัวได้ทฤษฎีนี้จึงอาจเรียกว่า ทฤษฎีหน้าที่นิยมเชิงโครงสร้างได้ด้วย (Ritzer, 2007) ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงหน้าที่ด้านต่าง ๆ ของ ระบบหน้าที่พื้นฐานของระบบ พาร์สันส์ กล่าวว่า ระบบการกระทำหรือระบบปฏิบัติการ (Action System) ทุกระบบนั้นจะมีหน้าที่พื้นฐานที่จำเป็นต้องมี (Functional Imperatives) 4 ประการ คือ การปรับตัว การบรรลุเป้าหมาย การบูรณาการและการรักษาแบบแผน หน้าที่ทั้ง 4 ประการนี้ซึ่งเรียกตามชื่อย่อว่าในภาษาอังกฤษว่า AGIL มีรายละเอียดดังนี้ (เชษฐา พวงหัตถ์, 2551)

1) การปรับตัว (Adaptation) ระบบจะต้องเผชิญกับเงื่อนไขของสถานการณ์ภายนอก ระบบจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของระบบและปรับสิ่งแวดล้อมให้สนองความต้องการของระบบ ระบบไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้นานถ้าไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ แต่ถ้าดำรงอยู่ได้นานก็จะเสี่ยงต่อการล่มสลายของระบบเพราะขาดสมดุลที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น ชาวเขาที่ทา การเกษตร พบว่า ตัวเองอยู่ในสภาพแวดล้อมซึ่งดินขาดความอุดมสมบูรณ์ไม่เอื้อต่อการเพาะปลูกไม่ว่าจะเป็นฝักหรือผลไม้พวกเขาก็จะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ถ้าพวกเขาไม่ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ เช่นปรับตัวไปประกอบอาชีพล่าสัตว์หรือประมงแทนที่จะปลูกฝักผลไม้เหมือนเดิม นอกจากการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมแล้วระบบก็สามารถปรับสิ่งแวดล้อมให้สนองความต้องการของระบบได้ในกรณีของชาวเขาข้างต้นก็ทำได้โดยการปรับสภาพดินเพื่อให้เอื้อต่อการเพาะปลูกมากยิ่งขึ้น

2) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) ระบบจะต้องนิยามและบรรลุเป้าหมายสูงสุดของ ระบบให้ได้เป้าหมายสูงสุดของระบบใด ๆ ก็ตาม ไม่ใช่เพียงแค่สามารถดำรงอยู่ได้ต่อไปเท่านั้นแต่ต้องเจริญเติบโตขยายตัวออกไปด้วย ระบบสังคมบางระบบมีเป้าหมายทั่วไปร่วมกัน แต่ก็มีเป้าหมายเฉพาะอื่น ๆ ด้วย ยกตัวอย่างเช่น มหาวิทยาลัยถือว่าเป็นระบบที่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ทางสังคมพื้นฐาน 2 ประการ คือ การให้การศึกษอบรมแก่นิสิตนักศึกษาและการส่งเสริมให้อาจารย์ทำวิจัยเพื่อพัฒนาต่อยอดความรู้แต่สถานการณ์อาจเปลี่ยนแปลงและการจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอาจจะไม่ค่อยได้ผล เช่น การสอนนิสิตกับศึกษากับการทำวิจัยก็จะขัดกัน ถ้า

อาจารย์ทุ่มเทให้การสอนมากเกินไปก็ย่อมไม่มีเวลาพอที่จะไปทำวิจัยให้ตีได้หรือถ้ามุ่งเน้นทำแต่
วิจัยการสอนก็ทำได้ไม่เต็มที่เช่นเดียวกัน

3) บูรณาการ (Integration) ระบบจะต้องกำกับควบคุมความสัมพันธ์
ระหว่างกันของส่วนต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของระบบให้ได้อีกทั้งยังต้องจัดความสัมพันธ์กับหน้าที่
พื้นฐานที่จำเป็น อื่น ๆ อีกทั้งสามหน้าที่ได้ให้ตัวอย่าง เช่น ในกรณีของชาวเขาที่กล่าวข้างต้นนั้น ถ้า
ชาวเขาต้องการที่จะประสบความสำเร็จในการจัดระบบเกษตรกรรมที่มีประสิทธิผล ชาวเขาก็ต้อง
พยายามที่จะบูรณาการ การเพาะปลูกกับการล่าสัตว์เข้าด้วยกัน จะต้องทำให้มั่นใจได้ว่า ได้เกิดการ
จัดสรรเวลา พลังงาน บุคคล และทรัพยากรที่เพียงพอและเหมาะสมให้กับทั้งการเพาะปลูกและการล่า
สัตว์หรือในกรณีของ มหาวิทยาลัยที่กล่าวข้างต้นก็เช่นเดียวกันผู้บริหารมหาวิทยาลัยจะต้องมีความ
มั่นใจว่า การสอนและการวิจัยจะต้องไม่แยกจากกันโดยสิ้นเชิง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเอาผลการวิจัย
ได้มาไปใช้บูรณาการใน ชั้นเรียนให้นักศึกษาได้ใช้ประโยชน์จากโครงการวิจัยซึ่งจะทำให้การสอน
กับการวิจัยไม่ขัดแย้งกัน หากแต่บูรณาการเข้าด้วยกันได้

4) การรักษาแบบแผน (Latency/Pattern Maintenance) ระบบจะต้อง
จัดหารักษา รวมทั้งฟื้นฟูหรือสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ทั้งแรงจูงใจของปัจเจกบุคคลและแบบแผนทาง
วัฒนธรรมที่สร้างและรักษาแรงจูงใจนั้น ยกตัวอย่างเช่น สังคมของเราเป็นสังคมที่มีการจัดช่วงชั้นทาง
สังคมเช่นมีคนชั้นสูง มีคนชั้นต่ำ มีคนรวยมีคนจน และเราก็ออมรับการจัดช่วงชั้นทางสังคมเช่นนั้น
เรามักจะได้ยินหรือได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับการประสบความสำเร็จอย่างยิ่งใหญ่ของปัจเจกบุคคลบาง
คนที่เพียรพยายาม สร้างฐานะของตนขึ้นมาจนมาอยู่บนจุดสูงสุดในสังคม

1.2 แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ได้บูรณาการจากทฤษฎีปัจเจกนิยม ซึ่งอธิบายสังคม
ว่าสังคมคือผลรวมของการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ในสังคมนั้น โดยมีผลประโยชน์เป็นตัวตั้ง (สุภาวงศ์
จันทวานิช, 2559) ได้ให้นิยามว่าระบบสังคม และหน้าที่นั้น มีหน้าที่เป็นกิจกรรมที่ทำให้สังคมดำเนิน
ไปเพื่อตอบสนองความต้องการของระบบสังคมใหญ่ การใช้ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (Social
Action Theory) เป็นจุดเริ่มต้นของ ทฤษฎีว่ามนุษย์ผู้แสดงพฤติกรรมตามหน้าที่กับสิ่งแวดล้อมทาง
ธรรมชาติและสังคมที่มนุษย์นั้น อาศัยอยู่มีความสัมพันธ์ต่อกันเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน หากมีสิ่ง
ใดสิ่งหนึ่งเปลี่ยนแปลงอีกสอง สิ่งที่มีความสัมพันธ์อยู่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงตาม

หลักการพื้นฐานของแนวคิด AGIL จะประกอบไปด้วย A (Adaption) คือการ
ปรับตัว ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการปรับตัวของบุคคลตามความต้องการของสภาพแวดล้อมทาง

สังคมเพื่อความอยู่รอดของสมาชิกในสังคม G (Goal Achievement) คือการกระทำเพื่อบรรลุเป้าหมาย ซึ่งหมายถึงในทุกสังคมมีการกำหนดเป้าหมายของตนเองและระบบหน้าที่ของสมาชิกในสังคมนั้น ว่ามีหน้าที่หรือการแสดงพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมาย I (Integration) คือการบูรณาการ ซึ่งหมายถึง หน้าที่ทำให้เกิดการกระทำข้อตกลงร่วมกันและเกิดเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และ L (Latency) คือการรักษาแบบแผน ซึ่งหมายถึงการรักษาแรงจูงใจต่อพฤติกรรมแบบแผนของคนในสังคมให้คงอยู่เพื่อการ พัฒนาสังคมต่อไป ดังตารางแสดงต่อไปนี้

ตารางที่ 2.9 หลักการพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม

A การปรับตัว (Adaptation) เกี่ยวข้องกับร่างกายและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ	G การบรรลุเป้าหมาย (Goal Achievement) เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ
L การรักษาแบบแผน (Latency) เกี่ยวข้องกับระบบวัฒนธรรม	I การบูรณาการ (Integration) เกี่ยวข้องกับระบบสังคม

ที่มา: สุภางค์ จันทวานิช (2559)

ซึ่งงานวิจัยนี้ได้นำมาเป็นแนวคิดทางทฤษฎีสังคมพื้นฐานของความคิดผู้วิจัยเพื่อเชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี การให้ความช่วยเหลือเกษตรกรอินทรี เมื่อระบบสังคมเกิดปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขและช่วยเหลือให้ทันเวลา และปัญหาสำคัญไม่เพียงเกี่ยวกับเกษตรกรด้วยกัน ยังรวมถึงผู้บริโภคที่มีความต้องการผลผลิตอินทรีและทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ไม่ถูกทำลาย หากสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงแล้วระบบสังคมย่อยย่อมมีหน้าที่เปลี่ยนแปลงตามเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามกรอบวัฒนธรรมโครงสร้างของชุมชน อันนำไปสู่สภาวะปกติสุขของสังคมเกษตรอินทรีในรูปแบบที่ต้องการต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับนโยบายต่อไป

1.3 หลักการสำคัญของทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยม

หลักการสำคัญของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ของเกษตรกรมีหลักการสำคัญคือการให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลในฐานะผู้กระทำที่มีอิสระในการดำเนินกิจกรรมทางโครงสร้างสังคมเกษตร ด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีได้ นั้นเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากตัวบุคคล ที่เกี่ยวข้องมาปฏิบัติและปรับใช้ด้วยความพึงพอใจของตนเองโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้หรือการศึกษาเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตัวเกษตรกรเอง เช่น สภาวะแวดล้อม เศรษฐกิจ สุขภาพ และแรงจูงใจต่าง ๆ เป็นต้น

เกษตรกรสามารถพัฒนาตนเองด้วยการผลิตซ้ำจนสามารถเป็นตัวแทนกลุ่มเกษตรกร(ผู้นำ)มาเปลี่ยนสังคมสมาชิกเกษตรกรและคนในชุมชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมได้ (เชษฐา พวงหัตถ์, 2551) จะเห็นได้ว่า กลุ่มสมาชิกเกษตรกรอินทรีย์ ที่มีการรวมตัวของเกษตรกรอินทรีย์ที่เข้มแข็งจะทำให้โครงสร้างทางสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งยังมีความสำคัญในการจัดการผลผลิตได้ง่ายกว่า และสามารถต่อราคาของที่ผลิตได้สูงขึ้น และมีคุณภาพเหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภคที่เป็นทางเลือกในการตัดสินใจ อีกทั้งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในการรวมตัวนั้นคือกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากเกษตรกรรวมตัวกัน และมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ดังนี้

1) การรับรู้ปัญหา ถึงแม้ว่าเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติในเรื่องเกี่ยวกับการเลิกใช้สารเคมีอยู่ในระดับที่ดีอยู่แล้ว การรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งในเรื่องของการสร้างผลผลิตที่มากพอต่อความต้องการของตลาดอินทรีย์ รวมไปถึงการจัดหาตลาดที่เหมาะสมรองรับผลผลิตที่มีความหลากหลาย ในเรื่องคุณภาพผลผลิตที่จะเกิดขึ้นได้ การส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรด้วยความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจในกลุ่มสมาชิกเกษตรกรที่มีความตั้งใจและมีศักยภาพดูแลทุกช่วงการผลิต ด้วยความเอาใจใส่ที่มากพอ การส่งเสริมให้ผู้บริโภคในทุกระดับให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบริโภคอาหารอินทรีย์เป็นสิ่งสำคัญ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2559)

2) การร่วมดำเนินกิจกรรม กลุ่มเกษตรกรมีการสร้างความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในกลุ่ม ที่มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันให้เกิดความสำเร็จ ด้วยความสุขใจกับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม (พจน์ ใจชาญสุขกิจ, 2558)

3) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กลุ่มเกษตรกรต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทาง การเขียนร่วมกันในกลุ่ม การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนา ร่วมกัน โดยที่ผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มเกษตรกรตามมาด้วย ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกควรเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (reciprocal exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้รับฝ่ายเดียว (unilateral exchange) ยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็จะเกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้เกิดการเชื่อมโยงกันมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเกษตรกร (กรมการจัดหางาน, 2561)

4) การวางแผนร่วมกัน กลุ่มเกษตรกรมีการทำงานร่วมกันของสมาชิก

โดยที่สมาชิกเกษตรกรทุกคนนั้นจะต้องมีเป้าหมายเดียวกัน ต้องยอมรับร่วมกัน มีการวางแผนการทำงานร่วมกัน การทำงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์มีความสำคัญต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง การวางแผนเพื่ออนาคตจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำเกษตรอินทรีย์ ที่สมาชิกทุกคนจึงต้องมีบทบาทสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของผลผลิตที่ตั้งเป้าไว้ ดังนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือของสมาชิกภายในกลุ่มทุกคนเป็นอย่างดี (สุรชัย เชษฐโชติศักดิ์, 2563)

5) การร่วมประเมินผล กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ต้องมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียน ตรวจสอบและประเมินผลแปลงสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และส่งผลพิจารณาการรับรองให้กับสมาชิกเกษตรกรภายในกลุ่มที่ไปตรวจเยี่ยมให้กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมประจำกลุ่ม หรือหน่วยงานที่สนับสนุนเพื่อให้รายงานผลการรับรอง ก่อนยกระดับสมาชิกเกษตรกรภายในกลุ่มให้มีการปรับปรุงหรือพัฒนาแปลงผลผลิตจนเข้าสู่การรับรองเป็นเกษตรกรอินทรีย์ซึ่งถ้าผลการรับรองไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นธรรม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมประจำกลุ่มจะแจ้งให้ผู้รับรองทบทวนผลการตรวจเยี่ยมซ้ำอีกครั้งก่อนที่จะทำการแจ้งผลการรับรองใหม่ให้กับเกษตรกรอย่างชอบธรรมและเป็นไปตามความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มด้วยความเป็นประชาธิปไตย(สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2562)

6) การรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรนั้น ผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจที่สำคัญ มีทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและผลประโยชน์ไม่ใช่ตัวเงิน เป็นความต้องการ (need) ของมนุษย์ในเชิงปัจเจกของสังคม เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง การยอมรับ โอกาสในความก้าวหน้า ความสุข ความพึงพอใจ เป็นต้น เกษตรกรที่เกิดการรวมกลุ่มขึ้นต่างก็มีความต้องการเป็นของตัวเอง (human needs) ถ้าการเข้าร่วมกลุ่มสามารถตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน ก็จะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามาสู่กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมากขึ้น (ชนัญญา กาญจนรังสีนนท์ และคณะ, 2554)

ดังนั้น ในการที่จะดึงเกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ จำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับจากการเข้ามามีส่วนร่วม ถ้าจะให้ดีต้องพิจารณาล่วงหน้าก่อนที่จะร้องขอเข้าร่วมกลุ่ม ลักษณะของผลประโยชน์ที่สมาชิกแต่ละคนจะได้รับอาจแตกต่างกัน แต่ควรต้องให้เกษตรกรทุกคนและต้องเพียงพอที่จะเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในทางปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เป็นการเข้ามาเป็นเพียงไม้ประดับเนื่องจากมีตำแหน่งว่างในกลุ่มสมาชิก แต่ไม่ได้ร่วมปฏิบัติภารกิจ เมื่อใดก็ตามที่สมาชิกในกลุ่มเห็นว่าตนเองเสียประโยชน์มากกว่าได้ หรือเมื่อเข้ามาได้ในสิ่งที่ต้องการเพียงพอแล้ว สมาชิกเหล่านั้นก็จะออกจากกลุ่มไปในที่สุด

จะเห็นได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร เริ่มต้นจากความตระหนัก และค้นพบปัญหาจากการทำการเกษตรที่ใช้สารเคมี เช่น ด้านสุขภาพ สภาพแวดล้อม และทำความเข้าใจหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยการศึกษาหาความรู้เรียนรู้และเริ่มลงมือปฏิบัติตามแนวทางที่ค้นพบ จนเกิดการเรียนรู้ที่เป็นทักษะ นำมาปรับปรุงแก้ไขจนประสบความสำเร็จ และบันทึกไว้แล้วนำมาสู่กระบวนการเรียนรู้ เพื่อทำการตัดสินใจทำการเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง และสามารถนำมาสู่การพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน เมื่อเราเริ่มจากเกษตรกรรายย่อยที่มีจุดมุ่งหมายและเป้าหมายเดียวกันด้วยความสามัคคี ซื่อสัตย์ ร่วมแรงร่วมใจกัน ก็จะทำให้การมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่รวมกลุ่มกัน มีอำนาจและพลังที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเข้มแข็งจนประสบความสำเร็จ (ณัฐพล ภัททวงศ์ และคณะ, 2563)

2. ทฤษฎีโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

2.1 ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

กิตเดนส์นักสังคมวิทยาที่มีชื่อเสียงได้รับการยอมรับมากที่สุดในเรื่อง ‘โครงสร้างทางสังคม’ ในความหมายแบบเป็นทางการและเป็นนามธรรม (formal and abstract) อย่างมาก ขณะที่มาร์กซ์ได้อธิบายโครงสร้างของระบบทุนนิยมโดยเชื่อมโยงกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น โรงงาน สลัมเครื่องจักรในการผลิต ความฟุ้งเฟ้อของชนชั้นนายทุน ความตกต่ำอย่างเล็งไม่ได้ของชนชั้นกรรมกรการก่อตัวของขบวนการเคลื่อนไหวและพรรคของชนชั้นกรรมกร เป็นต้น แต่เดอริเคมีได้อธิบายโครงสร้างโดยทางอ้อมด้วยการเปรียบเทียบกับเซลล์และอวัยวะของสิ่งมีชีวิต โครงสร้างทางสังคมถูกยึดโยงเข้าด้วยกันด้วย ‘พันธะผูกพันทางสังคม’ (social bonds) ซึ่งเป็นสิ่งที่นักสังคมวิทยา มองเห็นได้ในลักษณะที่เป็นนามธรรม ที่แสดงออกมาในรูปแบบของบูรณาการทางสังคม ถึงแม้ว่ากิตเดนส์ ได้ใช้แนวศึกษาที่เปรียบเทียบโครงสร้างในลักษณะที่เป็นทางการและเป็นนามธรรมดังกล่าว แต่เขาก็ได้โต้แย้งว่าความโน้มนำของ ‘โครงสร้าง’ (structure) โดยตัวมันเองนั้นไม่สามารถนำมาใช้ในสังคมวิทยาอีกต่อไป และนักสังคมวิทยาควรจะพูดถึง ‘คุณสมบัติของการก่อตัวของโครงสร้าง’ (structuring properties) ของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) ในฐานะที่คนทั่วไปใช้เป็นเครื่องมือในการกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตน

2.2 แนวคิดพื้นฐานทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

ทฤษฎีว่าด้วยการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration) มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้ (ตฤณห์ โพธิ์รักษา , 2561)

1) Actor (ปัจเจกผู้กระทำ), Agent(ผู้กระทำการแทน), Agency (ความสามารถกระทำการ) and Structure (โครงสร้าง)

2) ความสัมพันธ์ของ Actor (ปัจเจกผู้กระทำ), Agent(ผู้กระทำการแทน), Agency(ความสามารถกระทำการ) and Structure (โครงสร้าง)

3) การนำเรื่อง Actor (ปัจเจกผู้กระทำ), Agent(ผู้กระทำการแทน), Agency (ความสามารถกระทำการ) and Structure (โครงสร้าง) มาปรับใช้ในโครงร่างการวิจัย หรือ มุมมองที่แตกต่างออกไปหลังจากได้ศึกษาเรื่องนี้

จากทฤษฎีดังกล่าว ผู้กระทำ (Actor) หรือผู้แสดงในสังคม หมายถึงปัจเจกบุคคล ที่มีผลต่อโครงสร้างอันซับซ้อนทางสังคม จะมีความสัมพันธ์ระหว่าง Actor และโครงสร้าง ซึ่งในตัวของ Actor เองก็มีความซับซ้อนในตัวเองเช่นกัน เพราะ Body และ Mind เป็นส่วนหนึ่งใน Actor การจะตัดสินใจทำอะไรนั้น เกิดจาก “ความตั้งใจ(Intention)” ของ Actor ทั้งสิ้น ถึงแม้ว่า Actor จะมีหรือไม่มีความสามารถหรือต้องการที่จะทำสิ่งนั้นหรือไม่ก็ตาม ตัวอย่างเช่น บางคนแต่งงานทั้ง ๆ ที่ไม่อยากจะแต่งงาน เนื่องจากอาจโดนครอบครัว หรือสถานการณ์ต่าง ๆ บีบบังคับ เป็นต้น แต่ทุก ๆ การกระทำที่เกิดขึ้นนั้นจำเป็นที่จะต้องมีความตั้งใจ ส่วนของ Agent คือ ตัวแทนของผู้กระทำ เช่น ในสังคมปัจจุบัน เราจะทำอะไรก็สามารถว่าจ้างให้ผู้อื่นไปทำหน้าที่ได้ กล่าวได้ว่า Agent คือ Actor กลุ่มหนึ่งนั่นเอง ยกตัวอย่าง เช่น เราอยากหาผู้เช่าคอนโดในย่านกลางเมือง แต่เราไม่มีเวลาที่จะประชาสัมพันธ์ หรือ ไม่มีเครือข่ายที่จะบอกกล่าวต่อ ๆ กันไป เราจึงตกลงให้ Agent ทำหน้าที่หาผู้เช่าให้แทน โดยมีส่วนต่างตอบแทน อาจเป็นค่าเช่า 1 เดือน หรือ ตามเงื่อนไขที่ตกลง Agent อาจจะเป็นการรวมตัวของ Actor ในรูปของกลุ่มก็เป็นได้ ในส่วนของ Agency ก็ได้ให้ความหมายคล้ายๆ กับ Agent แต่แตกต่างกันตรงที่ Agency จะมี Capacity หรือ Authority ในการกระทำทางสังคมนั้น ๆ แทน Actor ยกตัวอย่างเช่น บริษัทประกัน เมื่อเราได้ตกลงทำสัญญาประกันความเสียหายของรถยนต์ เมื่อเรานำรถยนต์ที่ได้ทำสัญญาประกันภัยไว้แล้ว ไปชนหรือ ประสบอุบัติเหตุ และคู่กรณีต้องการจะฟ้องร้อง ความผิดจะโอนย้ายไปยัง Agency แทนที่ในที่นี้ หมายถึงบริษัทประกันภัยจะเป็นตัวแทนของ Actor มีอำนาจหน้าที่และความสามารถรับผิดชอบความผิดแทน Actor ได้ และกรอบที่ใหญ่ที่สุดที่ครอบ Agency ไว้นั้นก็คือ วัฒนธรรม (Culture)

ผู้วิจัยนำทฤษฎีโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Theory of Structuration) ของ Anthony Giddens (1984) มาใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดย Anthony Giddens ได้นำทฤษฎี “ การก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ” (Structuration) และผู้กระทำ (Actor) และทฤษฎีความสัมพันธ์ในระบบ “โครงสร้าง- หน้าที่นิยม”

Talcott Parsons (1902) จากแนวคิดโครงสร้างของสังคมพื้นฐาน มาเป็นกรอบการวิจัยในการศึกษา เชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (AGIL) จากงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยนำเกษตรกร (Actor) เป็นผู้สร้างโครงสร้างภายใต้สังคมเกษตรอินทรีย์ขึ้น ดังนี้

2.3 แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

แนวคิดนี้ให้ความสำคัญระหว่างโครงสร้างทางสังคมกับปัจเจกบุคคลที่ส่งผล ต่อความสัมพันธ์ทางสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ โครงสร้าง (Structure) ผู้กระทำ (Actor) และการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Interaction) โดย Giddens เชื่อว่า การกระทำของปัจเจก บุคคลจะส่งผลให้เกิดโครงสร้างทางสังคมแบบใหม่เกิดขึ้น โดยปัจเจกบุคคลหรือผู้กระทำสามารถนำ เหตุผลในการกระทำของตน มาสู่การก่อตัวเป็นโครงสร้างทางสังคม บทบาทของผู้กระทำสามารถ เป็นได้ทั้งผู้ผลิตโครงสร้างทางสังคมขึ้นมาใหม่จากการปรับเปลี่ยนเงื่อนไขที่สังคมยอมเปลี่ยน หรือการ ผลิตซ้ำโครงสร้างทางสังคม โดยเชื่อว่าปัจเจกบุคคลสามารถแสดงตัวตนออกมาภายใต้โครงสร้างทาง สังคมและสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้

ทฤษฎีการกระทำร่วมกัน (Structuration Theory) คือ การกระทำร่วมกัน หรือโครงสร้าง-ผู้กระทำกร มีเป้าหมายเพื่อเสนอมุมมองใหม่ของการกระทำร่วมกันของโครงสร้าง (structure) และผู้กระทำ (Actor) โดยพยายามที่จะเชื่อมโยงโครงสร้างและผู้กระทำกรเข้าสู่การ วิเคราะห์ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของการกระทำระหว่างกัน ทฤษฎีการกระทำร่วมกันนั้น จะเห็นได้ ว่าปัจเจกและผู้กระทำกรทุกคนมีศักยภาพในการสร้าง/รื้อสร้าง และการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง ไม่ใช่ มีแต่โครงสร้างอย่างเดียวเท่านั้น ที่สามารถกำหนดและควบคุมพฤติกรรมของคน การกระทำของคน มีลักษณะเป็นพลวัต และมีลักษณะของการย้อนกลับไปสู่การกระทำกร (reflexive) เพราะผู้กระทำกรทุกคน ต่างมีฐานความรู้ (stock of knowledge) มีการสั่งสมประสบการณ์เรื่อยมาหรือบางครั้งก็มีความ ตระหนักหรือแรงจูงใจ ตามความคิดเห็นนี้ มนุษย์จึงไม่ได้ตกเป็นผู้ถูกกระทำแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ใน บางสถานการณ์มนุษย์สามารถใช้ความรู้ ศักยภาพภายในตัวเองกระทำต่อสิ่งที่เรียกว่า โครงสร้างได้

ดังนั้น ผู้กระทำกรจึงสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างได้ เพราะผู้กระทำกร เป็นผู้กำกับข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสังคม และมีเหตุผลในการกระทำซึ่งทุกคนมีส่วนในการกำหนด พฤติกรรมของตน ส่วนวิธีการศึกษานี้ เพื่อให้เข้าใจถึงการกระทำร่วมกันนั้น การศึกษา “การกระทำ ร่วมกัน” จากวิถีชีวิตประจำวัน (routine behavior) พฤติกรรมต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับโครงสร้าง จะ พิจารณาจากมิติของเวลาและสถานที่ร่วมด้วย (สุภีร์ สมอนา, 2559) เพื่อนำมาปรับใช้กับงานวิจัยที่ ผู้วิจัยได้ศึกษาอยู่ในเรื่องของโครงสร้างและผู้กระทำกรด้วยโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมเกษตร

อินทรีย์มีหลักการสำคัญ คือการให้ความสำคัญกับผู้กระทำภายนอกนั่นก็คือหน่วยงานองค์กรที่มีอิสระในการดำเนินกิจกรรมทางโครงสร้างสังคมเกษตรอินทรีย์ ด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกร (Actor) ในการส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ (ตฤณห์ โพธิ์รักษา, 2561) เป็นการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ (Agency) ของหน่วยงาน (Organization Process) เป็นผู้ผลักดันให้เกษตรกร (Actor) รับนโยบายเกษตรอินทรีย์ของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องมาปฏิบัติและปรับใช้กับเกษตรกรโดยตรง เช่น การกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ อีกทั้ง การส่งเสริมผลผลิตการสร้างคุณค่าและการเพิ่มมูลค่าผลผลิตให้กับเกษตรกร โดยการนำกระบวนการเรียนรู้มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์และเกิดความแตกต่างที่สามารถแยกเกษตรอินทรีย์ให้เป็นจุดเด่นทางการค้า จนเกิดโครงสร้างทางสังคมใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงจากโครงสร้างทางสังคมแบบเดิมด้วยตัวเกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Actor) เพื่อยกระดับพื้นที่เกษตรอินทรีย์ในชุมชนมาสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน (พิริยะ ผลพิรุฬห์, 2556)

ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Joe K. W. Hill (2016) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์และระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) กรณีศึกษาในรัฐเบงกอลตะวันตก ประเทศอินเดีย การศึกษาครั้งนี้ใช้กลยุทธ์การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับเจ้าหน้าที่ของ Project of Society for Equitable Voluntary Actions (SEVA) สัมภาษณ์เกษตรกรเยี่ยมชมฟาร์มหลายแห่ง และตรวจเอกสารและสำเนาทั้งที่บ้านของเกษตรกรและสำนักงานของ Non-government Organizations (NGO) รวมทั้งผู้ขายสินค้าและผู้บริโภคการเก็บรวบรวม ข้อมูลเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่มีการบันทึกไว้ จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการทำ PGS คือ การขยายพื้นที่เพื่อการทำเกษตรอินทรีย์ และการสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรในชุมชนกับการตลาดในเมือง อย่างไรก็ตามเกษตรกรและ NGO (โครงการ SEVA) ขาดการสนับสนุนจากรัฐบาลรวมถึงเกิดการชะลอตัวของตลาดในประเทศซึ่งเป็นสาเหตุทำให้การทำ PGS ไม่ราบรื่น แต่การทำเกษตรอินทรีย์ในระบบ PGS ถือว่าเป็นระบบการรับรองสินค้าที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกรรายย่อยในแง่ของการรับรองผลผลิตของตนเองได้อย่างง่ายดาย ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรจากการขายสินค้าภายในชุมชนและในเมือง เกษตรกรมีความพึงพอใจใน การทำเกษตรอินทรีย์และมีสุขภาพที่ดีแต่อย่างไรก็ตาม ยังคงมีเกษตรกรส่วนน้อยที่ทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งถือเป็นความท้าทายกับคนรุ่นหลังในการคิดหาแนวทางให้เกษตรกรในประเทศอินเดียหันมาทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้น

Meng, Qiao, Wu, Smith, & Scott (2017) เกษตรอินทรีย์ได้เติบโตอย่างรวดเร็วในประเทศจีนตั้งแต่ช่วยปี 1990 โดยมีสาเหตุมาจากความต้องการสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่เพิ่มขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผลประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมและประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรอินทรีย์ในระดับชาติช่วยในการพัฒนาระบบการผลิตทางการเกษตรอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นระบบการผลิตที่ให้ผลผลิตสูงและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยตัวชี้วัดที่ใช้วัดประสิทธิภาพการทำฟาร์มและผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมได้จากการทบทวนวรรณกรรมและมีการตรวจสอบจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ค่าทางเศรษฐกิจ (ทางการเงิน) ของปัจจัยการผลิต การผลิตพืชผล และผลประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม ได้ถูกวัดและบูรณาการในการเปรียบเทียบระหว่างเกษตรอินทรีย์และเกษตรดั้งเดิม โดยในปี 2013 การจัดการพื้นที่เกษตรอินทรีย์มีอยู่ประมาณ 0.97% ของที่ดินทำกินทั้งหมดของประเทศหรือครอบคลุมพื้นที่ 1.158 ล้านเฮกตาร์ ซึ่งถ้าหากผลผลิตพืชอินทรีย์ลดลง 10% -15% ต่ำกว่าผลผลิตทั่วไปจากการทำเกษตรดั้งเดิม ผลประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมของเกษตรอินทรีย์ (เช่น การลดการชะละลายของไนเตรต การเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่เพาะปลูกการเพิ่มการกักเก็บคาร์บอน และการลดลงของก๊าซเรือนกระจก) จะคิดเป็นมูลค่า 1,912 ล้านหยวน (320.2 ล้านเหรียญสหรัฐ) และการลดต้นทุนการผลิตทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายไปได้ 3,110 ล้านหยวน (518.3 ล้านเหรียญสหรัฐ) การสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการลดลงของผลผลิตพืชผลจากเกษตรอินทรีย์มีมูลค่า 6,115 ล้านหยวน (1,019.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) แม้ว่าการทำเกษตรอินทรีย์อาจถูกมองข้าม เนื่องจากความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างการดำเนินงานด้านการเกษตรระบบนิเวศ และมนุษย์ การประหยัดค่าใช้จ่ายในการผลิตและผลประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมของเกษตรอินทรีย์ที่วัดได้ในการศึกษา ได้รับการชดเชยอย่างมากสำหรับความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการลดลงของผลผลิตพืช สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการจ่ายเงินเพื่อประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมของเกษตรอินทรีย์ควรจะรวมไว้ในนโยบายสาธารณะ

กรณีศึกษา ปิ่นฉ่ำ (2553) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาตลาดเกษตรแบบยั่งยืน : ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดภัย โครงการอาหารปลอดภัยตลาดกลางผักและผลไม้ จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า เพศ ต้นทุนการผลิต การรับรู้ข่าวสาร และประสบการณ์ผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดภัย โครงการอาหารปลอดภัยตลาดกลางผักและผลไม้จังหวัดราชบุรีในการพัฒนาตลาดเกษตรแบบยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนปัญหาอุปสรรคคือ ปุ๋ยเคมีหรือวัตถุเคมีการผลิตมีราคาแพงจากการสัมภาษณ์เชิงลึกสรุปได้ว่า เกษตรกรต้องมีความรู้ความเข้าใจในการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษอย่างแท้จริง และต้อง

ผลิตได้อย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในการจำหน่ายผลผลิตให้กับผู้บริโภค ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาตลาดได้อย่างยั่งยืน

ภาสกร นันทพานิช (2553) การส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อเข้าสู่การปฏิบัติตามแนวทางเกษตรอินทรีย์สำหรับเกษตรกรในจังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการวิจัยมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเกษตรอินทรีย์หลังจากสิ้นสุดการวิจัยสูงกว่าก่อนวิจัยอย่างมีนัยสำคัญเชิงสถิติ ($P < 0.01$) จากการติดตามผลหลังจากสิ้นสุดการวิจัยพบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการวิจัยร้อยละ 98.7 นำความรู้ที่ได้จากการส่งเสริมการเรียนรู้ในกระบวนการวิจัยไปใช้ปฏิบัติในการผลิตทางการเกษตรของตนเองและครอบครัวและเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการวิจัยร้อยละ 62 นำความรู้ที่ได้จากการส่งเสริมการเรียนรู้ไปเผยแพร่ให้กับเพื่อนบ้านในชุมชน

ธานินทร์ คงศิลา และ ณิชฐ สมณคุปต์ (2555) ได้ศึกษา กระบวนการเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดลพบุรี เริ่มต้นจากความตระหนักและค้นพบในปัญหาจากการทำการเกษตรที่ใช้สารเคมี เช่น ด้านสุขภาพ สภาพแวดล้อม และทำความเข้าใจหาแนวทาง ในการแก้ไขปัญหา โดยการศึกษาหาความรู้เรียนรู้และเริ่มลงมือปฏิบัติตามแนวทางที่ค้นพบ จนเกิดการเรียนรู้ทักษะ ทำการปรับปรุงแก้ไขจนประสบความสำเร็จจึงตัดสินใจทำการเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง สามารถสรุปผลกระบวนการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดลพบุรี ได้ 6 ขั้นตอนประกอบด้วย 1) ตระหนักกับปัญหา 2) หาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหา 3) เรียนรู้ 4) ลงมือปฏิบัติ 5) การปรับปรุงและ 6) การยืนยัน

พิเชษฐ ศรีปา (2557) ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานของโครงการขยายผลโครงการหลวงปางมะโอ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับ สถานภาพส่วนใหญ่สมรสแล้ว มีจำนวนสมาชิกครอบครัวเฉลี่ย 3.2 คน ส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกปลูกป่าชาวบ้าน และระบุว่าข่าวสารที่ได้รับจากศูนย์ฯ มีประโยชน์ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์ฯ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง(ค่าเฉลี่ย 2.76) มีส่วนร่วมในระดับปานกลางในทุกประเด็น ได้แก่ 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจ 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และ 4) ด้านการติดตามประเมินผล ตามลำดับ ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์ฯ พบว่า อายุ สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครอบครัว ระยะเวลาที่อาศัยอยู่

ในหมู่บ้าน ประสบการณ์ในการทำเกษตร รายได้ ขนาดพื้นที่ที่ถือครอง การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์ฯ การมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว การมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อชุมชน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์ฯ

ภาณุพันธุ์ ปรภาทิกุล และ ทิรัญ แสงแก้ว (2558) ได้ศึกษางานวิจัย เรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตร กรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคกสูง ตำบลโนนแดง อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า เกษตรกรมีการรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงการเกษตรที่เกิดขึ้นในประเด็นการพึ่งพาปัจจัยภายนอกมากขึ้น ผลผลิตเกษตรปนเปื้อนสารเคมี และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม รวมถึงวิถีชีวิตของเกษตรกรที่ให้ความสำคัญกับเงินมากกว่าคุณภาพชีวิต โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ร่วมคิด (2) ร่วมวางแผน (3) ร่วมดำเนินงาน และ (4) ร่วมประเมินผลทำให้เกิดแผนพัฒนาการเกษตรซึ่งประกอบไปด้วย 6 โครงการสำหรับเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมของเกษตรกรบ้านโคกสูง พบว่ามี 4 เงื่อนไขที่สำคัญ ได้แก่ (1) ผู้นำชุมชนหรือแกนนำชุมชน (2) กระบวนการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาภายในชุมชน (3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ของชุมชนอื่นและหน่วยงานภายนอก และ (4) ทศนคติของเกษตรกรภายในชุมชนที่มีต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตร

พิสิทธิ์ รัตนะ และคณะ (2559) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านถ่อนนาลับ ในจังหวัดอุดรธานี ผลวิจัยพบว่า (1) โครงการชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงบ้านถ่อนนาลับ เกิดจากการที่ชุมชนได้เริ่มคิดค้นกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน อาศัยขนบธรรมเนียมประเพณีระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น และภาวะผู้นำเป็นตัวขับเคลื่อนทำให้เกิดกิจกรรมและสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างประสบความสำเร็จ (2) เกษตรกร มีอายุเฉลี่ย 44.44 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 39.1 มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4.52 คน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ย 2.78 คน เกษตรกรร้อยละ 75.0 กู้ยืมเงินจากกลุ่มธนาคารชุมชน (3) การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในการวางแผน และการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง เกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับมาก (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในภาพรวมการวางแผนอยู่ใน ระดับน้อย การดำเนินกิจกรรม การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับน้อยที่สุด

เจนจิรา สวนสี, วริสา ธนาธร และจอมกัท คคลังระหัด (2560) ได้ทำการศึกษางานวิจัย เรื่อง ปัจจัยความสำเร็จของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามพรานโมเดล นครปฐม จากการศึกษา พบว่า คุณอรุช นวราช เล็งเห็นความลำบากของเกษตรกรไทย ทำให้เขาต้องการที่จะเผยแพร่ความรู้ด้าน เกษตรอินทรีย์ให้แก่เกษตรกรรวมถึงกลยุทธ์การทำเกษตรอินทรีย์และวิธีการช่องทางในการจัด จำหน่ายต่าง ๆ ควบคู่กับกลยุทธ์ทางการตลาดโดยอ้างอิงจากทฤษฎีหลักการตลาด 4P's (Marketing Mix) เพื่อให้เกษตรกรที่มีความสนใจนั้นได้มาเข้าร่วมในโครงการของสวนสามพรานที่มีชื่อว่าสวนสาม พรานโมเดลเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าควรส่งเสริมสนับสนุนการทำ เกษตรอินทรีย์ให้แก่เกษตรกรเพราะจะทำให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

เนาวรัตน์ จันคำ (2560) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้สู่เกษตรกรอินทรีย์ของเกษตรกรบ้านห้วย โป่งสามัคคี หมู่ 11 ตำบลแม่ตื่น อำเภอสี จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้สู่เกษตร อินทรีย์ของเกษตรกรบ้านห้วยโป่งสามัคคี หมู่ 11 เริ่มต้นจากการรับรู้ปัญหาและค้นพบปัญหาจาก การทำเกษตรที่ใช้สารเคมี เช่น ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม และศึกษา เรียนรู้ทำความเข้าใจเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยการเรียนรู้จากการเข้าร่วมฝึกอบรมเชิง ปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน เรียนรู้จากปราชญ์ ชุมชนด้านการทำเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้ยังเรียนรู้ ด้วยตนเองโดยริเริ่มลงมือปฏิบัติตามแนวทางที่ค้นพบ จนเกิดทักษะทำการปรับปรุงแก้ไขจนประสบ ความสำเร็จ จึงตัดสินใจทำการเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง

เอื้องพร นพคุณ (2562) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการ บริหารจัดการโครงการ ส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่มะพร้าวบ้านแพ้ว จังหวัด สมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการโครงการส่งเสริม การเกษตรแบบแปลงใหญ่มะพร้าวบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยด้านการได้รับข้อมูล ข่าวสารการขับเคลื่อนโครงการจากหน่วยงานภาครัฐ และด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการโครงการส่งเสริม การเกษตรแบบแปลงใหญ่มะพร้าวบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยด้านการวางแผน/การ ตัดสินใจภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการดำเนินงาน/การปฏิบัติ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการ รับผลประโยชน์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และด้านการติดตามและประเมินผล ภาพรวมอยู่ในระดับดี ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย การได้รับข้อมูลข่าวสารการขับเคลื่อนโครงการฯ นั้นมีความสัมพันธ์ กับระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ มะพร้าวบ้านแพ้วจึงเป็นข้อที่หน่วยงานจะต้องดำเนินงานต่อไปและทำให้ดียิ่งขึ้น เพื่อ ประโยชน์ของเกษตรกรในโครงการฯ และการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐนั้นเป็นสิ่ง

สำคัญต่อการพัฒนาโครงการฯ ทั้งในแง่ของการพัฒนา ปรับปรุง ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและโอกาสในการพัฒนาตลาดมะพร้าวน้ำหอมต่อไป

จากการได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าในแต่ละงานวิจัยมีการทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมด้านเกษตรอินทรีย์ ซึ่งในแต่ละงานวิจัยก็มีการศึกษาที่สอดคล้องกับการศึกษานี้ โดยการศึกษา งานวิจัยแต่ละงานผู้ศึกษาก็ได้รับแนวคิดและวิธีการศึกษาในเรื่องการมีส่วนร่วมมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ อีกทั้งยังมีงานวิจัยที่ศึกษาถึงปัจจัยกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่ความสำเร็จ ปัญหา และอุปสรรคของเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนไปทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ผลการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ต่อไป

การทบทวนวรรณกรรมในประเด็นหัวข้อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบถึงความเป็นมาและรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ในการส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ จากนั้นได้ศึกษาถึงแนวคิดการจัดการผลไม้เกษตรอินทรีย์ที่เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบกลุ่ม รายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ มีการศึกษานโยบายแผนยุทธศาสตร์ และมาตรการต่าง ๆ ของภาครัฐและภาคเอกชนที่ได้มีการสนับสนุนเรื่องของเกษตรอินทรีย์ โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก สนับสนุนการลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตร ซึ่งมีความสอดคล้องกับการดำเนินงานของภายใต้การสนับสนุนในโครงการสามพรานโมเดลที่มีการสนับสนุนให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ชุมชน สนับสนุนองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้กับกลุ่มเกษตรกรได้อย่างสมบูรณ์แบบผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทั้งในประเด็นความหมาย องค์ประกอบ หลักการ ประโยชน์ที่ได้รับและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา แล้วนำมาปรับใช้ในการกำหนดรูปแบบ และวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ในบพัตไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ การวิจัยนี้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ซึ่งใช้เทคนิควิธีการเชิงเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาร่วมกันศึกษาคำตอบงานวิจัย ในเรื่องรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ 2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ และ 3. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ โดยมีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

3.1 การวิจัยเอกสาร

1) เอกสารที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ เพื่อนำมาวิเคราะห์กรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสารโดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในการศึกษา ถึงการเชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างและผู้กระทำการซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับงานวิจัย รวมถึงการศึกษากระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ในการวิจัยเอกสาร รายงานการวิจัย บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ และนโยบายต่าง ๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รวมไปถึงข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประกอบด้วย เอกสารและข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัจจุบันของเกษตร โดยแบ่งการวิจัยเอกสารเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

- การศึกษาเอกสาร เป็นระยะแรกในการศึกษารอบยุทธศาสตร์ นโยบาย แผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรไทยในการจัดการผลไม้อินทรีย์ นำไปสู่การพัฒนาชุมชนเกษตรอินทรีย์ให้ยั่งยืน โดยศึกษาทั้งเอกสารปฐมภูมิ (Primary source) และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary source)

เอกสารภาษาไทย ได้แก่

- 1) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560- 2564)
- 2) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)
- 3) ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579)
- 4) ยุทธศาสตร์พัฒนาผลไม้ไทย ปี พ.ศ. 2558 – 2564
- 5) แผนปฏิบัติการการพัฒนาผลไม้ไทย ปี 2563
- 6) แผนยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์ ปี 2560 -2564
- 7) แผนพัฒนาจังหวัดนครปฐม 4 ปี (พ.ศ. 2560 – 2563)
- 8) แผนพัฒนาเกษตรตำบลบางช้าง 4 ปี (พ.ศ. 2561-2564)
- 9) แนวทางการจัดการผลไม้อินทรีย์ของชุมชนบ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม
- 10) แนวคิดเรื่องกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากเอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย บทความวิชาการ และวารสารต่าง ๆ

เอกสารภาษาต่างประเทศ ได้แก่

- 1) แนวคิดเรื่องกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Learning Process) ของ Cohen , J. M., & Uphoff, N. T. (1986)
- 2) ความรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร ด้านเศรษฐกิจ ด้านนวัตกรรม และด้านการท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อม ในระดับสากล
 - การคัดเลือกเอกสาร โดยพิจารณาความเชื่อมั่นและความถูกต้องของเอกสารซึ่งใช้กรอบแนวคิดของ Deobold & William (1962) มีเกณฑ์การพิจารณา 2 เกณฑ์ คือ เกณฑ์การพิจารณาภายนอก (External Criteria) โดยพิจารณาจากความน่าเชื่อถือ 4 ประเด็น ได้แก่ แหล่งที่มาของเอกสาร ผู้เขียนเอกสาร วัตถุประสงค์ และเนื้อหาข้อมูลของเอกสาร และเกณฑ์การพิจารณาภายใน (Internal Criteria) พิจารณาจาก 4 ประเด็นได้แก่ ความเชี่ยวชาญของผู้เขียน แหล่งอ้างอิง ข้อเท็จจริงของเนื้อหาสาระ และเนื้อหาสาระสื่อความชัดเจนมีความหมายตรงประเด็น
 - การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารนำมาวิเคราะห์โดยการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) กล่าวคือ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนซึ่งจัดทำระบบข้อมูลตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยการวิเคราะห์คำหลัก (Domain Analysis) หมายถึง การจำแนกจัดกลุ่มคำชุดหนึ่งให้อยู่ภายใต้คำอีกชุดหนึ่งเป็นการจัดกลุ่มคำชุดหนึ่ง

ให้อยู่ร่วมกันโยอาศัยหลักความสัมพันธ์บางอย่างของคำแต่ละคำที่นำมาใช้จัดกลุ่ม (สุภางศ์ จันทวานิช, 2559)

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1) ผู้วิจัยใช้แบบศึกษาเอกสารเพื่อบันทึกข้อมูลที่ได้ตามกรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสาร

2.2) ผู้วิจัยทำความเข้าใจข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ อันได้แก่ ด้านร่วมรับรู้ปัญหา ด้านร่วมดำเนินกิจกรรม ด้านร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านร่วมวางแผน ด้านร่วมรับผลประโยชน์และ ด้านร่วมประเมินผล

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบศึกษาเอกสารเพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุป ประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ อันได้แก่ ด้านร่วมรับรู้ปัญหา ด้านร่วมดำเนินกิจกรรม ด้านร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านร่วมวางแผน ด้านร่วมรับผลประโยชน์และด้านร่วมประเมินผล

4) การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งให้ความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ลดทอนข้อมูล สกัดสาระ และสร้างข้อสรุป ในประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ อันได้แก่ ด้านร่วมรับรู้ปัญหา ด้านร่วมดำเนินกิจกรรม ด้านร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านร่วมวางแผน ด้านร่วมรับผลประโยชน์และด้านร่วมประเมินผล

5) การสรุปผลข้อมูล ผู้วิจัยสรุปประเด็นตามกรอบแนวคิดสภาพปัจจุบันของการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ อันได้แก่ ด้านร่วมรับรู้ปัญหา ด้านร่วมดำเนินกิจกรรม ด้านร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านร่วมวางแผน ด้านร่วมรับผลประโยชน์ และ ด้านร่วมประเมินผล เพื่อนำไปสร้างเครื่องมือประเด็นการสัมภาษณ์ดังนี้

5.1) ร่วมรับรู้ปัญหา เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ในกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์ บ้านหัวอ่าวและหน่วยงานสนับสนุน ในปัญหาที่พบกับการทำเกษตรอินทรีย์ในแต่ละราย และส่งผลให้

เกิดการรับรู้ในกลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์ร่วมกัน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อหาข้อสรุปในขั้นตอนต่อไป

5.2) ร่วมดำเนินกิจกรรม เป็นการศึกษาศาภาพปัจจุบันและปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ในกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวและหน่วยงานสนับสนุน ในเรื่องการสร้างความสัมพันธ์ในแนวราบ ตั้งแต่เริ่มเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนการปฏิบัติตามกฎระเบียบ การยอมรับข้อตกลงร่วมกัน เพื่อปฏิบัติตามกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์กับสมาชิกและหาข้อสรุปในขั้นตอนต่อไป

5.3) ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการศึกษาศาภาพปัจจุบันและปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ในชุมชนกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวและหน่วยงานสนับสนุนเพื่อรวบรวมแนวคิด ข้อคิดเห็น ที่เป็นเป้าหมายการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรร่วมกัน รวมทั้งวิธีการส่งเสริมด้านเกษตรอินทรีย์จากผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ เพื่อหาข้อสรุปในขั้นตอนต่อไป

5.4) ร่วมวางแผน เป็นการศึกษาศาภาพปัจจุบันและปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ในกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวและหน่วยงานสนับสนุน เพื่อเป็นการจัดลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติตามของเกษตรกรต่อการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่มีการดำเนินการตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ต่อการจัดการผลไม้อินทรีย์ เพื่อหาข้อสรุปในขั้นตอนต่อไป

5.5) ร่วมประเมินผลเป็นการศึกษาศาภาพปัจจุบันและปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ในกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวและหน่วยงานสนับสนุน เป็นการประเมินผลความพึงพอใจในลักษณะเรียนรู้ร่วมกัน และเป็นการตรวจสอบความเข้าใจในมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ตามข้อตกลงของกลุ่มแล้วหาข้อสรุปเพื่อเป็นแนวทางในขั้นตอนต่อไป

5.5) ร่วมรับผลประโยชน์ เป็นการศึกษาศาภาพปัจจุบันและปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ในกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บางช้างและหน่วยงานสนับสนุน ในด้านผลประโยชน์ที่เป็นทั้งตัวเงินและไม่ใช่ว่าเงินและเป็นความต้องการร่วมกันของสมาชิกทุกคนของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เพื่อหาข้อสรุปในขั้นตอนต่อไป

3.2 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

การศึกษาสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์จากกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามเพื่อศึกษาลักษณะสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการผลไม้อินทรีย์ของกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว โดยมีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

1) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร มาจัดทำแบบสอบถาม ในประเด็นเรื่องกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อการศึกษาสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ โดยใช้วิธีการแจกแบบสอบถาม ซึ่งเป็นไปตามหลักการของวัตถุประสงค์การวิจัยในการศึกษาขอบเขตพื้นที่กลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว โดยเก็บจากสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวที่เข้าร่วมกลุ่มกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน ทั้งหมดจำนวน 56 คน

2) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถาม ผู้วิจัยมีวิธีการดังนี้ คือ

2.1) ขอนหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัยและขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยจากสาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์ และผู้จัดการเครือข่ายสามพรานโมเดล เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัย

2.2) ผู้วิจัยแจกแบบสอบถาม จำนวน 56 ชุด กับกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวทุกคนที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ด้วยตนเอง พร้อมขอความร่วมมือส่งแบบสอบถามคืนผู้วิจัยได้เลย หรือให้ผู้วิจัยเดินทางไปรับที่บ้านเกษตรกร โดยทำการนัดรับตั้งแต่ได้รับแบบสอบถาม

3) ผู้วิจัยรับแบบสอบถามกลับคืนครบ คิดเป็นร้อยละร้อย และนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์แล้วเพื่อดำเนินการ วิเคราะห์สรุปผลการวิเคราะห์ตามขั้นตอนการวิจัย

3.1) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลกับเกษตรกรอินทรีย์ที่อยู่ในกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งการดำเนินการสร้างแบบสอบถามสรุปได้ดังนี้

3.1.1) ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้จากตำรา เอกสาร วารสาร สิ่งตีพิมพ์และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามภายใต้ขอบข่ายของการวิจัย

3.1.2) นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย เพื่อพิจารณาตรวจสอบโครงสร้าง คำถาม การใช้ภาษาและความครอบคลุมในเนื้อหาสาระแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.1.3) ตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหา โดยนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (Index of Item – Objective Congruency : IOC) โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.71 ขึ้นไป โดยมีรายชื่อผู้เชี่ยวชาญดังนี้

- รองศาสตราจารย์ ดร. ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ สาขาวิชาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- รองศาสตราจารย์ ดร. กฤตินี ณีภูมิจุฑิสิทธิ สาขาการตลาด สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข สาขาการศึกษานอกระบบ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

- อาจารย์ ดร.ภัทร ยืนยง ผู้อำนวยการหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ สถาบันอาศรมศิลป์

- นายปรีชา กลีบสุข หัวหน้าส่วนราชการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครปฐม

- นายประมวล จ้วนพริ้ง หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม

- นางสาวจตุพร ศรีวาริรัตน์ ผู้จัดการเครือข่ายเกษตรกรสามพรานโมเดล มูลนิธิสังคัมสุขใจ

3.1.4) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 7 ท่านเพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความถูกต้องเหมาะสม ความครอบคลุม และให้คำแนะนำสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยใช้ดัชนีความ

สอดคล้องระหว่าง ข้อถามนั้นกับประเด็นหลักของเนื้อหา ตามวิธีการของ Rovinelli และ Hambleton (1978 อ้างถึงใน ผ่องศรี วาณิชยศุภวงศ์, 2546)

โดยกำหนดคะแนนไว้ ดังนี้

+ 1 เมื่อเห็นว่า ตรงกับขอบข่ายเนื้อหาตามที่ระบุไว้

0 เมื่อไม่แน่ใจว่า ตรงกับขอบข่ายเนื้อหาตามที่ระบุไว้

- 1 เมื่อแน่ใจว่า ไม่ตรงกับขอบข่ายเนื้อหาตามที่ระบุไว้

ผลการวิเคราะห์หาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ปรากฏว่าข้อคำถามทุกข้อผ่านเกณฑ์ มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .71 ขึ้นไป ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามให้ท่านผู้ทรงคุณวุฒิ 7 ท่าน ตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหาเรื่องสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ กลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นการหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ มีค่าอยู่ระหว่าง 1 ถึง -1 ข้อคำถามที่มีความตรงตามเนื้อหาจะมีค่า IOC เข้าใกล้ 1.00 ถ้าข้อใดมีค่า IOC ต่ำกว่า 0.57 ควรจะปรับปรุงข้อคำถามใหม่ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด วิธีการหาค่า ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ทำได้โดยหาค่าความสอดคล้องหรือดัชนีของความสอดคล้องกันระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับจุดประสงค์จากสูตร ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ

IOC คือ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับแบบทดสอบ

$\sum R$ คือ ผลรวมของคะแนนจากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

การตรวจสอบค่าความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา สามารถกระทำโดยนำแบบทดสอบให้ผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาว่า ข้อคำถามแต่ละข้อมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ต่อสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหรือไม่อย่างไร ถ้ามีความสอดคล้อง ผู้เชี่ยวชาญจะให้ค่าเป็น +1 แต่ถ้าผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า ข้อคำถามข้อนั้นไม่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ จะให้ค่าเป็น -1 และในกรณีที่ผู้เชี่ยวชาญไม่แน่ใจว่า ข้อคำถามข้อนั้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือไม่ ก็จะให้ค่าเป็น 0

4) การทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability Test) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามมาปรับปรุง และแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทำการทดสอบ (Try-out) จำนวน 30 ชุดกับเกษตรกรทั่วไปที่ไม่ได้เป็นกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เพื่อนำมาหาค่าความเชื่อมั่นโดยหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha โดยใช้เกณฑ์สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ซึ่งผู้วิจัยได้คำนวณด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS for Windows ที่ค่าระดับความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมากกว่า 0.7 จึงจะถือได้ว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปศึกษาในกลุ่มตัวอย่างจริงได้ (ธวัชชัย งามสันติวงศ์, 2543)

หรือใช้การทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของครอนบาค (Cronbach's reliability coefficient alpha) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach, 1990) ดังนี้

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left\{ \frac{1 - \sum Si^2}{St^2} \right\}$$

α = ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อถือได้

Si^2 = ความแปรปรวนของคะแนน

K = จำนวนข้อทั้งหมด

St^2 = ความแปรปรวนของคะแนนรวม

โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) มากกว่า 0.7 ถือได้ว่าแบบสอบถามฉบับนี้มี ความน่าเชื่อถือซึ่งจากเครื่องมือการวิจัยนี้ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ 0.985 ซึ่งเป็นค่าที่สามารถยอมรับได้ จึงนำเอาแบบสอบถามนี้ไปใช้ในการวิจัยต่อไป

5) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัย เพื่อรอตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง

6) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว มาตรวจสอบปรับปรุงอีกครั้งหนึ่งแล้วนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยต่อไป

3.3 ลักษณะของแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) การสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยการศึกษาค้นคว้า ท้ารววิชาการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อสอบถามปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น ลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) จำนวน 10 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามข้อมูลกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราประเมินค่า ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert Rating Scale) 5 ระดับจำนวน 30 ข้อ

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรคที่พบต่อสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนลักษณะแบบสอบถามแบบ Rating scale 5 ระดับ ดังนี้

คะแนน	ระดับคะแนน
1	น้อยที่สุด
2	น้อย
3	ปานกลาง
4	มาก
5	มากที่สุด

เมื่อรวบรวมข้อมูลแล้วจะใช้คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง โดย แบ่งเกณฑ์ระดับความคิดเห็นออกเป็น 5 ระดับ คือ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก มากที่สุด โดยใช้สูตรภาคชั้นจากเกณฑ์แปลความหมาย (แวนทิพย์ หนูทอง, 2553) ไว้ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ระดับคะแนน
1.00 – 1.50	น้อยที่สุด
1.51 – 2.50	น้อย
2.51 – 3.50	ปานกลาง
3.51 – 4.50	มาก
4.51 – 5.00	มากที่สุด

3.3.1 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ เมื่อเก็บรวบรวมแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic)

1) การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยด้านบุคคลด้วยสถิติค่าร้อยละ (Percentage) และการแจกแจงความถี่ (Frequency)

2) การวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้เกณฑ์การแปลผล (แววทิพย์ หนูทอง, 2553) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง มีความคิดเห็นตามความเป็นจริง ในระดับน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง มีความคิดเห็นตามความเป็นจริง ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง มีความคิดเห็นตามความเป็นจริง ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง มีความคิดเห็นตามความเป็นจริง ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นตามความเป็นจริง ในระดับมากที่สุด

3.3.2 การวิเคราะห์และการสรุปผลข้อมูล ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากแบบสอบถาม เข้าสู่การวิเคราะห์ผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป (SPSS for windows) เพื่อหาข้อสรุปกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ แล้วนำมาเป็นรายงานการนำเสนอพบถัดไป

3.4 การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์กลุ่มชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive) จากประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสารมาจัดทำแบบสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิด ประเด็นและรายละเอียดของแนวประเด็นการสัมภาษณ์ในการวิจัย ในการศึกษาสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

3.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว โดยใช้วิธีการสนทนา ซักถาม และโต้ตอบระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลในประเด็น

สัมภาษณ์ที่ สังกเคราะห์จากวิธีวิจัยเอกสาร เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ และปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ และบันทึกข้อมูลที่ได้ในแบบบันทึกการสัมภาษณ์ในการวิจัย โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์ ดังนี้

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ สัมภาษณ์เกษตรกรอินทรีย์ โดยใช้พื้นที่สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ที่เป็นพื้นที่ชุมชนเกษตรอินทรีย์ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมในเครือข่ายโครงการสามพรานโมเดล มุลินธิสังคมสุขใจ โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีเกณฑ์การเลือกจากประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์ คือ เกษตรกรอินทรีย์ที่มีทักษะด้านประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์ การถ่ายทอดเรื่องเกษตรอินทรีย์ และเคยได้รับการอบรมเรื่องเกษตรอินทรีย์ รวมไปถึงทักษะด้านบุคคลของเกษตรกรเอง จำนวน 30 คน เพื่อให้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เรื่องกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ตามที่กำหนดไว้ ดังนี้

ตารางที่ 3.1 ระดับสีของเกษตรกรในกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ระดับสี	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ	รวม
สีเขียวเข้ม	2	2	2	6
สีเขียวกลาง	2	2	2	6
สีเขียวอ่อน	2	2	2	6
สีขาว	2	2	2	6
สังเกตการณ์	2	2	2	6
รวมจำนวนเกษตรกรอินทรีย์				30

ระดับสีของเกษตรกรอินทรีย์ มีรายละเอียดดังนี้

- 1) สีเขียวเข้ม: เป็นระดับที่ได้รับการประกาศรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ IFOAM จากมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ พิจารณาโดย เจ้าหน้าที่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์
- 2) สีเขียวกลาง: เป็นระยะที่เกษตรกรได้รับการตรวจแปลงจาก มกท. / หน่วยงาน อื่น ๆ แล้วเข้าสู่อินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยน พิจารณาโดยเจ้าหน้าที่มุลินธิสังคมสุขใจและเจ้าหน้าที่ มกท.

3) สีเขียวอ่อน: เป็นระดับที่เกษตรกรตัดสินใจหยุดการใช้สารเคมีโดยสิ้นเชิง พิจารณาโดยใช้ PGS กลุ่มและเจ้าหน้าที่มูลนิธิสังคมสุขใจ โดยสมาชิกกลุ่มที่มีสถานะสีเขียวอ่อนขึ้นไป ถึงจะสามารถขายของผ่านกลุ่มได้

4) สีขาว: เป็นระดับที่ปฏิญาณตนต่อกลุ่มว่าจะหยุดใช้สารเคมีนับตั้งแต่วันที่ ปฏิญาณตน และเริ่มเข้าสู่การเป็นสมาชิกกลุ่มและเริ่มปรับเปลี่ยนเข้าสู่การทำเกษตรอินทรีย์ พร้อมทั้ง ยินดีและยอมรับปฏิบัติตามกฎ PGS ของกลุ่มทุกประการ

5) สังกะสี: ผู้ที่สนใจเข้าร่วมสังเกตการณ์ เพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะ ปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์โดยสมัครใจ โดยสถานะสังเกตการณ์นี้ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มแต่อย่างใด

3.4.3 การวิเคราะห์และการสรุปผลข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มเป็น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และสรุปประเด็น (Thematic Analysis) ด้วยการหาความหมาย ตีความข้อมูล เพื่อหาข้อสรุปและข้อคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการถอด ความข้อมูลที่ได้จากการบันทึก มาสังเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นสัมภาษณ์ที่กำหนด เพื่อให้ได้ผลสรุป ของข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ใน กลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

ตอนที่ 2 การวิจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการ ผลไม้อินทรีย์

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research)

การวิจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการ จัดการผลไม้อินทรีย์จากชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามเพื่อศึกษาปัจจัยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ โดยมีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการ วิจัยเอกสารมาจัดทำแบบสอบถาม ในประเด็นเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ โดยใช้วิธีการแจกแบบสอบถาม ซึ่งเป็นไปตามหลักการของ วัตถุประสงค์การวิจัยในกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว โดยเก็บจากสมาชิกกลุ่มอินทรีย์ที่เข้า ร่วมกลุ่มกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน ทั้งหมดจำนวน 56 คน

1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถาม ผู้วิจัยมีวิธีการดังนี้

คือ

1) ขอนหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัยและขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยจาก สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงประธานกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว และผู้จัดการเครือข่ายสามพรานโมเดล เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัย

2) ผู้วิจัยแจกแบบสอบถาม จำนวน 56 ชุด กับเกษตรกรอินทรีย์ ที่เป็นสมาชิกกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้วยตนเอง พร้อมขอความร่วมมือส่งแบบสอบถามคืนผู้วิจัยได้เลย หรือให้ผู้วิจัยเดินทางไปรับที่บ้านเกษตรกร โดยทำการนัดรับตั้งแต่ได้รับแบบสอบถาม

3) ผู้วิจัยรับแบบสอบถามกลับคืนครบ คิดเป็นร้อยละร้อย และนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์แล้วเพื่อดำเนินการ วิเคราะห์สรุปผลการวิเคราะห์ตามขั้นตอนการวิจัย

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เหมือนกับการศึกษาใน ตอนที่ 3.1

1.4 การทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability Test) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามมาปรับปรุง และแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทำการทดสอบ (Try-out) จำนวน 30 ชุด กับเกษตรกรทั่วไปที่ไม่ได้เป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เพื่อนำมาหาค่าความเชื่อมั่นโดยหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha โดยใช้เกณฑ์สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ซึ่งผู้วิจัยได้คำนวณด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS for Windows ที่ค่าระดับความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมากกว่า 0.7 จึงจะถือได้ว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปศึกษาในกลุ่มตัวอย่างจริงได้ (ธวัชชัย งามสันติวงศ์, 2543)

หรือใช้การทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของครอนบาค (Cronbach's reliability coefficient alpha) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach, 1990) ดังนี้

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left\{ \frac{1 - \sum Si^2}{St^2} \right\}$$

α = ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อถือได้

Si^2 = ความแปรปรวนของคะแนน

K = จำนวนข้อทั้งหมด

St^2 = ความแปรปรวนของคะแนนรวม

โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) มากกว่า 0.7 ถือได้ว่าแบบสอบถามฉบับนี้มี ความน่าเชื่อถือซึ่งจากเครื่องมือการวิจัยนี้ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ 0.812 ซึ่งเป็นค่าที่สามารถยอมรับได้ จึงนำเอาแบบสอบถามนี้ไปใช้ในการวิจัยต่อไป

5) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัยเพื่อรอตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง

6) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว มาตรวจสอบปรับปรุงอีกครั้งหนึ่งแล้วนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยต่อไป

1.5 ลักษณะของแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) การสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยการศึกษาเอกสาร ตำราวิชาการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลในเรื่องปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราประเมินค่า ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 24 ข้อ

ส่วนที่ 2 ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ ที่พบต่อปัจจัยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนลักษณะแบบสอบถามแบบ Rating scale 5 ระดับ ดังนี้ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก มากที่สุด ดังนี้

คะแนน	ระดับคะแนน
1	น้อยที่สุด
2	น้อย
3	ปานกลาง
4	มาก
5	มากที่สุด

เมื่อรวบรวมข้อมูลแล้วจะใช้คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง โดย แบ่งเกณฑ์ระดับความคิดเห็นออกเป็น 5 ระดับ คือ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก มากที่สุด โดยใช้ อันตรภาคชั้นจากเกณฑ์แปลความหมาย (แวนทิพย์ หนูทอง, 2553) ไว้ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ระดับคะแนน
1.00 – 1.50	น้อยที่สุด
1.51 – 2.50	น้อย
2.51 – 3.50	ปานกลาง
3.51 – 4.50	มาก
4.51 – 5.00	มากที่สุด

1.6 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ เมื่อเก็บรวบรวมแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic)

1) การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยด้านบุคคลด้วยสถิติค่าร้อยละ (Percentage) และการแจกแจงความถี่ (Frequency)

2) การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้เกณฑ์การแปลผล (แววทิพย์ หนูทอง, 2553) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง มีความคิดเห็นตามความเป็นจริง ในระดับน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง มีความคิดเห็นตามความเป็นจริง ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง มีความคิดเห็นตามความเป็นจริง ในระดับปาน

กลาง

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง มีความคิดเห็นตามความเป็นจริง ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นตามความเป็นจริง ในระดับมากที่สุด

การวิเคราะห์และการสรุปผลข้อมูล ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากแบบสอบถาม เข้าสู่การวิเคราะห์ผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป (SPSS for windows) เพื่อหาข้อสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ แล้วนำมาเป็นรายงานการนำเสนอทศไป

1.7 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม อย่างไม่เป็นทางการ เมื่อเก็บรวบรวมแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับข้อเสนอแนะที่ได้จากแบบสอบถามฉบับนี้

ตอนที่ 3 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

การสนทนากลุ่ม (Group Discussion) และการสัมภาษณ์รายบุคคล (Individual Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่มกับเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องเกษตรอินทรีย์ในหน่วยงานสนับสนุนเป็นรายบุคคล (Individual Expert In - Depth Interview) อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เพื่อการวิเคราะห์หารูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการผลไม้อินทรีย์ ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสรุปผลหาคำตอบของงานวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้ประเด็นการสนทนากลุ่มในงานวิจัยเรื่องรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ในการพูดคุย ซักถาม และหาข้อสรุปจากเกษตรกรอินทรีย์ ในลักษณะไม่มีโครงสร้าง และการสัมภาษณ์รายบุคคล เพื่อจัดบันทึกข้อมูลที่ได้เพื่อนำมาหาข้อสรุปในการประชุมกลุ่มย่อย

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดแนวประเด็นการสนทนากลุ่มและแนวประเด็นการสัมภาษณ์ (In depth Interview) จากข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการสัมภาษณ์เกษตรกรอินทรีย์จากวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อสรุปงานวิจัยรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย ความคิดเห็นจาก 2 ส่วน ได้แก่ (1) เกษตรกรอินทรีย์ (2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ในงานที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์จำนวน 5 คน โดยการเลือกจากประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เป็นผู้ที่มีความเหมาะสมทั้งในด้านประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์ ผู้ที่มีทักษะการถ่ายทอดเรื่องเกษตรอินทรีย์ และผู้ที่สนใจทำเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจังพร้อมที่จะปรับเปลี่ยน และการสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีความรู้และความชำนาญเกษตรอินทรีย์ รายบุคคลจำนวน 5 คน ในพื้นที่ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา โดยการเลือกแบบเจาะจงและใช้เทคนิคการอ้างอิงต่อเนื่องจากผู้ที่มีความรู้และความชำนาญ (Snowball Technique) ในประเด็นที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เกษตรกรอินทรีย์ที่มีประสบการณ์มากที่สุดและผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์จากหน่วยงาน

ภาครัฐและสังกัดโครงการสามพรานโมเดลในการปฏิบัติและลงพื้นที่ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวบ่อยครั้ง มีรายละเอียดดังนี้

3.1) เกณฑ์การคัดเลือกเกษตรกรอินทรีย์ จำนวน 5 คน ในการสนทนากลุ่ม คือเกษตรกรที่อยู่ในระดับสังเกตการณ์ เกษตรกรที่อยู่ในระดับสีขาว เกษตรกรอยู่ในระดับสีเขียวอ่อน เกษตรกรอยู่ในระดับสีเขียวกลาง และเกษตรกรอยู่ในระดับสีเขียวแก่ ที่สามารถให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

3.2) เกณฑ์การคัดเลือกผู้ที่มีความรู้และความชำนาญเกษตรอินทรีย์ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย

1) ผู้แทนหรือผู้นำกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ เกษตรกรอินทรีย์ในบทบาทต่าง ๆ เช่น การรวบรวมความคิดเห็น ข้อเรียกร้อง หรือข้อต่อรอง เป็นต้น เพื่อนำเสนอหรือเป็นตัวแทนในการเจรจากับหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 2 คน ได้แก่ ประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์หัวอ่าว และปราชญ์ด้านเกษตรอินทรีย์ในชุมชนบ้านหัวอ่าว

2) ผู้ที่มีความรู้และความชำนาญจากองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในระดับผู้จัดการเครือข่ายองค์กรสามพรานโมเดล หัวหน้างานสำนักงานเกษตรจังหวัด หรือเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเกษตรอำเภอ และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนขององค์กรบริหารส่วนตำบล บางช่วง โดยการสำรวจและคัดเลือกจากรายชื่อ คุณสมบัติ ประสบการณ์หรือผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน

4. การวิเคราะห์และการสรุปผลข้อมูล ผู้วิจัยสรุปเนื้อหาข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์รายบุคคล หลังจากนั้นนำมาวิเคราะห์และตรวจสอบอย่างเป็นระบบ เพื่อสรุปประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์เพื่อนำผลที่ได้มาเข้าสู่การประชุมกลุ่มย่อย(focus group)เพื่อหาข้อสรุปผลข้อมูลที่ได้จาก

ง อ น วิ จั ย

บทที่ 4

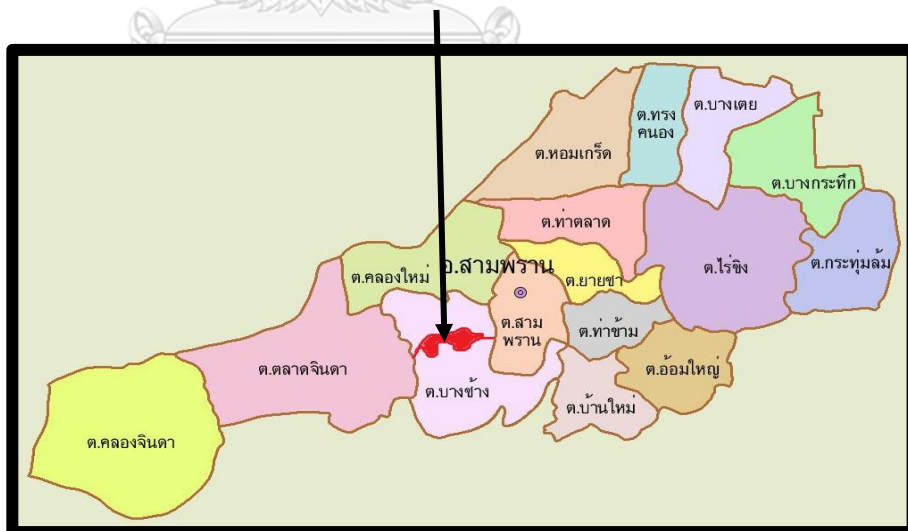
บริบทชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่กรณีศึกษา

4.1 ข้อมูลพื้นฐานและอาณาเขตที่ตั้ง

ชุมชนบ้านหัวอ่าว ตั้งอยู่ในตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ ดินแม่น้ำท่าจีน พื้นที่ที่มีการทำเกษตรอินทรีย์นี้ คือ บ้านหัวอ่าว มีจำนวน 104 ครัวเรือนที่ทำการเกษตร มีครัวเรือนที่ทำเกษตรอินทรีย์จำนวน 45 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 43.26 (ข้อมูลจากสำนักงานทะเบียนราษฎรท้องถิ่น อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เดือนมิถุนายน, 2563) หมู่บ้านนี้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ และมีทั้งเกษตรอินทรีย์แบบรวมกลุ่มและเกษตรอินทรีย์ของตนเอง และเกษตรที่ใช้สารเคมีบ้างแต่เป็นส่วนน้อย และการประกอบอาชีพรับจ้างอื่น ๆ การคมนาคมหมู่บ้านนี้ติดต่อกับหมู่บ้านอื่นได้สะดวกอีกทั้งยังติดต่อหน่วยงานราชการได้โดยง่าย ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง, 2563) ดังแสดงในภาพที่ 4.1

เขตเกษตรอินทรีย์ หมู่ 5 บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ภาพที่ 4.1 แผนที่แสดงที่ตั้งพื้นที่วิจัยเกษตรอินทรีย์ หมู่ 5 บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง

อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง (2563)

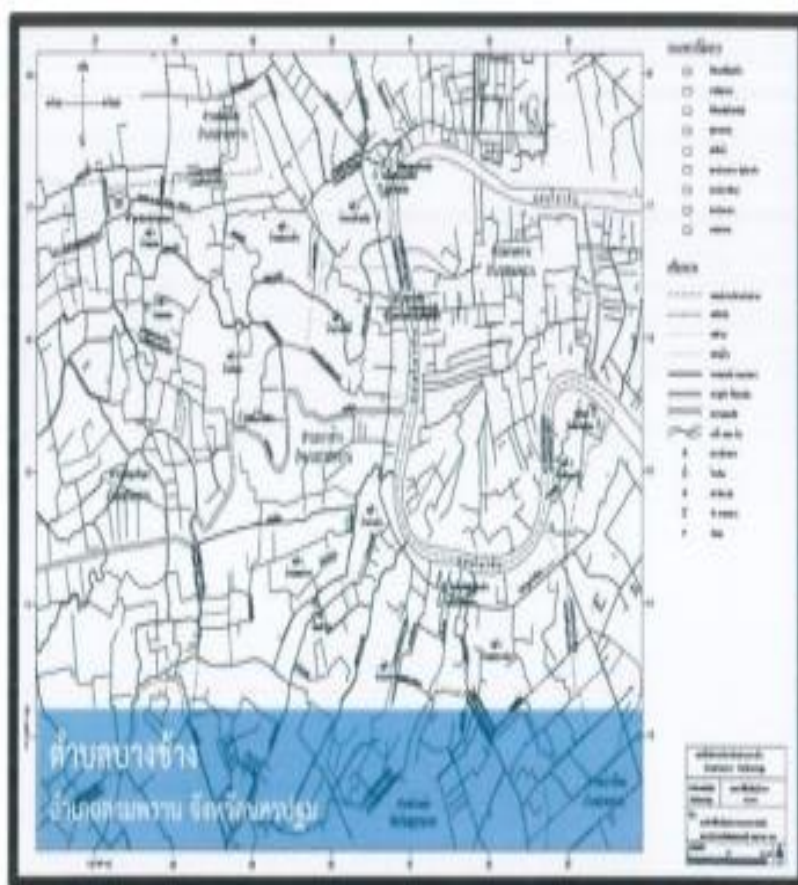
อาณาเขตที่ตั้ง

ชุมชนบ้านหัวอ่าว หมู่ที่ 5 ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมตั้งอยู่ บนพื้นที่ 685 ไร่ หรือ 1.096 ตารางกิโลเมตร (ดังภาพที่ 4.2) มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ประชากรส่วนใหญ่จึงมีอาชีพทางการเกษตร สวนผลไม้ เช่น ฝรั่ง ชมพู่ มะพร้าว เป็นต้น ทิศเหนือติดต่อกับหมู่ที่ 3, 4 ตำบลบางช้างทิศใต้ติดต่อกับ หมู่ที่ 6 ตำบลหนองนกไข่ ทิศตะวันออกติดต่อกับหมู่ที่ 1, 2 ตำบลบางช้างทิศตะวันตก ติดต่อกับหมู่ที่ 13 ตำบลคลองจินดา

ขนาดพื้นที่

ตำบลบางช้าง เป็นตำบลหนึ่งในเขตการปกครองของอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของที่ว่าการอำเภอสามพราน (ดังภาพที่แสดง 4.2) แบ่งการปกครองออกเป็น 11 หมู่บ้าน คือ

- หมู่ที่ 1 บ้านบางช้างใต้
- หมู่ที่ 2 บ้านบางช้างเหนือ
- หมู่ที่ 3 บ้านดอนทอง
- หมู่ที่ 4 บ้านคลองบางช้าง
- หมู่ที่ 5 บ้านหัวอ่าว**
- หมู่ที่ 6 บ้านคลองท่าंना
- หมู่ที่ 7 บ้านคลองบางกระสัน
- หมู่ที่ 8 บ้านบางม่วง
- หมู่ที่ 9 บ้านคลองบางม่วง
- หมู่ที่ 10 บ้านศิระชะยาน
- หมู่ที่ 11 บ้านดอนทอง

ภาพที่ 4.2 แสดงที่ตั้งและอาณาเขตของตำบลบางช้าง

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง (2563)

4.2 ข้อมูลประกอบการวิเคราะห์สถานการณ์การเกษตรของตำบลบางช้าง ปี 2563

สำนักงานเกษตรอำเภอสามพราน (2563)

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

โครงสร้างเศรษฐกิจที่สำคัญ เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรที่มีความหลากหลายอาชีพ การใช้แรงงานในการประกอบอาชีพการเกษตรจึงมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มอาชีพหลักที่สำคัญ ดังนี้

- 1) กลุ่มพัฒนาและส่งเสริมการผลิตไม้ผล
- 2) กลุ่มพัฒนาและส่งเสริมการผลิตแปรรูปสินค้าเกษตร
- 3) กลุ่มพัฒนาและส่งเสริมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์
- 4) กลุ่มพัฒนาและส่งเสริมการผลิตประมง

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนประชากร และจำนวนครัวเรือน ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

หมู่ ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ครัวเรือน ทั้งหมด	ครัวเรือน เกษตรกร	ประชากร		
				ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านบางช้างใต้	227	44	306	340	646
2	บ้านบางช้างเหนือ	402	47	378	435	813
3	บ้านดอนทอง	296	138	433	494	927
4	บ้านคลองบางช้าง	188	82	274	290	564
5	บ้านหัวอ่าว	215	104	327	347	674
6	บ้านคลองท่านา	478	123	487	550	1,037
7	บ้านคลองบางกระสัน	202	28	233	238	471
8	บ้านบางม่วง	243	67	338	373	711
9	บ้านคลองบางม่วง	121	44	168	196	364
10	บ้านศิระชะยาน	568	47	777	794	1,571
11	บ้านดอนทอง	100	41	156	176	332
รวม		3,040	765	3,887	4,233	8,120

ที่มา: สำนักงานเกษตรอำเภอสามพราน (2563)

ประชากรตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

1) เกษตรกร

2) ครั้วเรือนเกษตรกร ตำบลบางช้าง มีครั้วเรือนเกษตรกร จำนวน 765

ครั้วเรือน โดยมีหัวหน้าครั้วเรือน เกษตรกร

- อายุระหว่าง 65 ปีขึ้นไป จำนวน 213 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 28.13
- อายุระหว่าง 56 - 65 ปี จำนวน 249 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 32.24
- อายุระหว่าง 46 - 55 ปี จำนวน 201 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.17
- อายุระหว่าง 36 - 45 ปี จำนวน 83 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 10.81
- อายุระหว่าง 26 - 35 ปี จำนวน 17 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 2.21
- อายุระหว่าง 18 - 25 ปี จำนวน 2 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 0.26

ตารางที่ 4.2 แสดงหัวหน้าครั้วเรือน จำแนกตามอายุ ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ช่วงอายุ (ปี)	ครั้วเรือน	ร้อยละ
65 ปีขึ้นไป	213	27.84
56 - 65 ปี	249	35.55
46 - 55 ปี	201	26.27
36 - 45 ปี	83	10.85
26 - 35 ปี	17	2.22
18 - 25 ปี	2	0.26
รวม	765	100

ที่มา: สำนักงานเกษตรอำเภอสามพราน (2563)

ลักษณะการประกอบอาชีพ

ตำบลบางช้าง มีเกษตรกรที่ประกอบอาชีพหลักส่วนใหญ่เป็นการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นหลัก จำนวน 731 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 95.55 และประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นรอง จำนวน 34 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 4.45

ตารางที่ 4.3 แสดงลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกร ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ลักษณะการประกอบอาชีพ	ครัวเรือน	ร้อยละ
ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก	731	95.55
ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นรอง	34	4.45
รวม	765	100.00

ที่มา: สำนักงานเกษตรอำเภอสามพราน (2563)

ลักษณะการถือครองที่ดิน

ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกร ตำบลบางช้าง ส่วนใหญ่เกษตรกรเป็นเจ้าของ จำนวน 283 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 36.99รองลงมาคืออื่น ๆ (ที่สาธารณะประโยชน์, ทำฟรี) จำนวน 220 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 28.76 และเช่า จำนวน 262 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 34.25 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.4 แสดงลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกร ตำบลบางช้างอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ลักษณะการถือครอง	ครัวเรือน	ร้อยละ
เกษตรกรเป็นเจ้าของ	283	36.99
อื่น ๆ (ที่สาธารณะประโยชน์, ทำฟรี)	220	28.76
เช่า	262	34.25
รวม	765	100.00

ที่มา: สำนักงานเกษตรอำเภอสามพราน (2563)

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีการใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ เกษตรกรรม

ข้อมูลด้านการเกษตรที่สำคัญ/ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ

ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม พื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจหลัก ได้แก่ ฝรั่ง, มีพื้นที่ปลูกมากจำนวน 1,578 ไร่ รองลงมาคือ มะพร้าว น้ำหอม มีพื้นที่ปลูกจำนวน 985 ไร่ และ ไม้ดอกไม้ประดับ มีพื้นที่ปลูกจำนวน 768 ไร่ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ปลูกชมพู, มะม่วง, มะนาว, ลำไย ฯลฯ

ตารางที่ 4.5 แสดงพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของตำบลบางช้าง

ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตร ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม										
พื้นที่ทั้งหมด	ฝรั่ง (ไร่)	มะพร้าว น้ำหอม (ไร่)	ชมพู (ไร่)	มะม่วง (ไร่)	มะนาว (ไร่)	ลำไย (ไร่)	ไม้ดอก ไม้ประดับ (ไร่)	ข้าว (ไร่)	อื่น ๆ (ไร่)	รวมพื้นที่ที่ใช้เพื่อเกษตรทั้งหมด
10,174	1,578	985	660	619	610	366	768	88	4,194	9,868

ที่มา: สำนักงานเกษตรอำเภอสามพราน (2563)

ลักษณะภูมิประเทศ

- สภาพพื้นที่ของตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม พื้นที่สองฝั่งแม่น้ำท่าจีน เป็นที่ราบ น้ำท่วมถึง มีคันดินธรรมชาติ (natural levees) ปราบกฏเป็นแนวสูงเพียง 1 - 2 เมตร ไม่มีภูเขาและป่าไม้ ระดับความแตกต่างของความสูงของพื้นที่ อยู่ระหว่าง 2 - 10 เมตร อยู่เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง 6 เมตร มีพื้นที่ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสามพราน ประมาณ 3.5 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 17.184 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 10,740 ไร่

- สำหรับฤดูกาล มี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝนและฤดูหนาว

ลักษณะดิน

- กลุ่มชุดดิน: ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน มีกลุ่มชุดดินเหมาะสมกับการปลูกพืชจำนวน 1 กลุ่มชุดดิน โดยมีรายละเอียดดังนี้

- กลุ่มชุดดินที่ 8 ชุดดิน : ชุดดินดำเนินสะตวก (Dn) ชุดดินสมุทรสงคราม (Sso) และชุดดินธนบุรี (Tb)

ลักษณะเด่น: กลุ่มชุดดินที่มีการยกทรง เพื่อเปลี่ยนสภาพการใช้ที่ดินจากนาข้าวเป็นพืชผักหรือไม้ผล ทำให้ลักษณะและสมบัติดินในแต่ละพื้นที่ไม่สม่ำเสมอ ขึ้นอยู่กับลักษณะและสมบัติดินเดิมก่อนมีการยกทรงและวิธีการ เตรียมแปลงปลูก โดยทั่วไปจะนำดินชั้นล่างที่มีโครงสร้างแน่นทึบ

ปัญหา: ดินค่อนข้างแน่นทึบและมีโอกาสเค็มเนื่องจากน้ำทะเลสามารถดันขึ้นถึงพื้นที่ ความอุดมสมบูรณ์ต่ำมาก ชั้นดินที่เป็นกรดรุนแรงมากหรือเป็นดินเค็มมาไว้ที่ผิวดิน ทำให้ไม่เหมาะสมต่อการปลูกพืช จึงไม่เหมาะสมกับพืชไร่ นาข้าว และไม้ผลบางชนิด

แนวทางการจัดการ: จำเป็นต้องมีปรับปรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ แก้ไขความเป็นกรดรุนแรงมากหรือ ความเค็มของดิน ก่อนที่จะมีการปลูกพืช มีระบบป้องกันน้ำท่วมและควบคุมระดับน้ำในร่องระหว่างแปลงปลูก พัฒนา แหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก ปลูกพืชผักหรือไม้ผล อาทิเช่น ฝรั่ง ชมพู่ ลำไย มะพร้าว น้ำหอม มะนาว มะม่วง เป็นต้น

ตารางที่ 4.6 แสดงพื้นที่กลุ่มชุดดินตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

กลุ่มชุดดิน	พื้นที่ตำบลบางช้าง (ไร่)	ผลรวมทั้งหมด
ชุดดินดำเนินสะตวก (Dn) ชุดดินสมุทรสงคราม (Sso) และชุดดินธนบุรี (Tb)	10,174	10,174
ผลรวมทั้งหมด	10,174	10,174

ที่มา: : องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง (2563)

สภาพภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศ ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ไม่มีภูเขาและป่าไม้ มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านจากทิศเหนือไปสู่ทิศใต้พื้นที่ทางตอนเหนือและทางตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่เป็นที่ดอนมีที่ราบ ลุ่มทำนาได้เพียงบางส่วนพื้นที่ทางตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบลุ่ม มีที่ดอนและแหล่งน้ำกระจายเป็นแห่ง ๆ ส่วน พื้นที่ด้านตะวันออก และด้านใต้เป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน มีคลองธรรมชาติและคลองข่อยที่ขุดขึ้นอยู่มาก ภูมิอากาศโดยทั่วไปตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม มีฝนตกชุกในฤดูฝน ปริมาณน้ำฝน 147.4 มิลลิเมตรในพื้นที่ ส่วนในฤดูหนาวอากาศไม่หนาวจัด ส่วนในฤดูร้อนอากาศค่อนข้างร้อน

แหล่งน้ำและระบบชลประทาน

แหล่งน้ำธรรมชาติตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่ชลประทานทั้งตำบลโดยรับน้ำจากคลองธรรมชาติจึงมี คลองสายสำคัญที่รับน้ำจากแม่น้ำท่าจีนเข้าสู่พื้นที่ ได้แก่ คลองจินดา,คลองบางช้าง,คลองท่านา,คลองบางม่วง,คลองบางกระสันต์,คลองต้นตาล และคลองตาโต๊ะ ฯลฯ โดยมีแม่น้ำ 1 สาย และคลองธรรมชาติ 33 สาย และมีโครงการชลประทานอยู่ที่ประตูระบายน้ำคลองจินดา

การคมนาคม

ภาพที่ 4.3 การคมนาคม ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง (2563)

เส้นทางคมนาคมภาพรวม ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีถนนลาดยาง 59 สาย มีทางหลวงชนบท 4 สาย

-ทางหลวงชนบทหมายเลข 1034

-ทางหลวงชนบทหมายเลข 5029

-ทางหลวงชนบทหมายเลข 5003

4.3 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีพื้นที่ทั้งหมด 685 ไร่ ลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีดินที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะสมแก่การเพาะปลูกเป็นอย่างมาก ประชากร ส่วนใหญ่จึงมีอาชีพทางการเกษตร ทำสวนผลไม้ เช่น ฝรั่ง ชมพู่ มะม่วง มะนาว และมะพร้าว น้ำหอม เป็นต้น

ที่ตั้ง ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4	ตำบลบางช้าง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 6	ตำบลบางช้าง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 1	ตำบลบางช้าง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 13	ตำบลคลองจินดา

วิสัยทัศน์

“ หมู่บ้านเกษตรอินทรีย์ส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ”

ลักษณะการประกอบอาชีพของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

- เป็นพื้นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ มีลำคลองใหญ่ 2 คลอง ไหลผ่าน จึงเหมาะแก่การเพาะปลูกสวนผลไม้ เช่น ฝรั่ง ชมพู่ ลำไย มะม่วง มะพร้าว มะนาว เป็นต้น
- ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เป็นพื้นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูกมีลำคลองใหญ่ 2 คลอง ได้แก่ คลองจินดา และ คลองบางช้าง ไหลผ่าน

การประกอบอาชีพ

อาชีพหลัก	ทำสวน	104	ครัวเรือน
อาชีพเสริม	ค้าขาย	19	ครัวเรือน
อื่น ๆ	รับจ้าง	65	ครัวเรือน
	รับราชการ	15	ครัวเรือน
	ลูกจ้างเอกชน	12	ครัวเรือน

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม จำนวน 104 ครัวเรือน อัตราค่าจ้างแรงงานในหมู่บ้าน 200 บาท ประชากรมีรายได้เฉลี่ย 32,471 บาท/คน/ปี คนในครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่า คนละ 78,036 บาท/คน/ปี

การคมนาคม

เส้นทางคมนาคมภายในชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

- ถนนลาดยาง 3 สาย ระยะทาง 6 กิโลเมตร
- ถนนคอนกรีต เข้าหมู่บ้าน 3 สาย ระยะทาง 4.5 กิโลเมตร
- สถานที่ท่องเที่ยว/สถานที่บริการ

ภาพที่ 4.4 สถานที่สำคัญของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว
ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง (2563)

ข้อมูลกลุ่มเกษตรอินทรีย์ / ทุนชุมชนเกษตรอินทรีย์

- 1) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ปัจจุบันมีเงินทุน 2,913,922 บาท มีสมาชิกจำนวน 165 คน ประธานชื่อ นายฉาญา ปานเจริญ
- 2) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ปัจจุบันมีเงินทุน 148,000 บาท มีสมาชิก จำนวน 56 คน ประธานชื่อ นางประหยัด ปานเจริญ
- 3) กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ ปัจจุบันมีเงินทุน 130,000 บาท มีสมาชิก จำนวน 256 คน ประธานชื่อ นางประหยัด ปานเจริญ

ภาพที่ 4.5 สินค้าจากวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

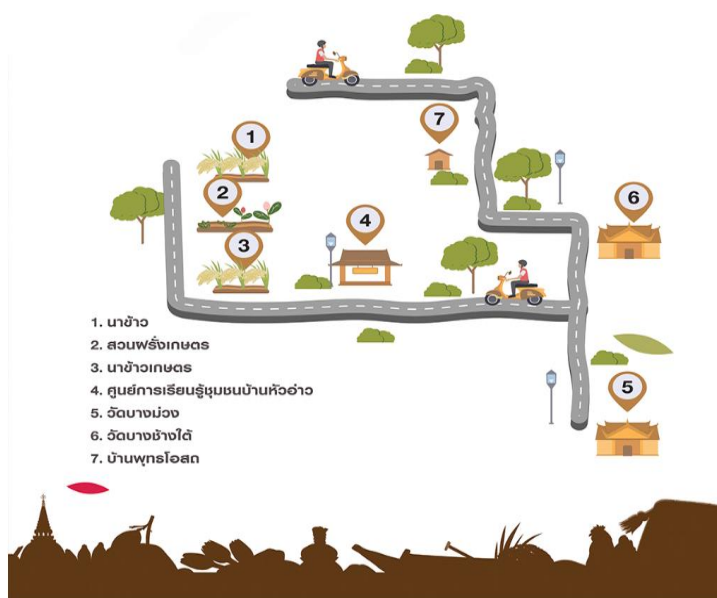
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง (2563)

4.4 ความเป็นมาของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นหนึ่งในชุมชนท่องเที่ยว ภายใต้การสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งชุมชนเริ่มต้นจากการเป็นหมู่บ้านรางวัลพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจากกระทรวงมหาดไทย ประจำปี 2557 โดยการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้กับชุมชนและเกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ซึ่งดำเนินการเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหัวอ่าวในการเป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาดูงานในเรื่องการเกษตร เกษตรอินทรีย์และการใช้ชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจุบันชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เป็นที่รู้จักกันทั้งในและ ต่างประเทศในฐานะของศูนย์เรียนรู้การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ความยั่งยืน และมี การพัฒนาสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีรูปแบบการจัดการหลากหลายกับผลผลิตอินทรีย์ โดยชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มากมายที่เป็นการส่งเสริมความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ โดยชุมชนจากการเป็นชุมชนที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร มีทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็น

สวนผลไม้ และกิจกรรมศึกษาวิถีชุมชนเกษตรอินทรีย์ ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้วิถีเกษตรกรชาวสวน โดยให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อความสนุกสนานและเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกัน เช่น การเก็บผลผลิตในสวน การล่องเรือชมสวน การปลูกผักและผลไม้อินทรีย์ เป็นต้น ดังภาพที่ 4.6

ภาพที่ 4.6 แผนที่ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

ที่มา: สำนักงานเกษตรอำเภอสามพราน (2563)

การเดินทางมายังชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว สามารถมาได้ทางรถยนต์ ใช้การเดินทางตามถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2020 (คลองใหม่ - บางประแดง) จากคลองใหม่เข้ามายังถนนเพชรเกษม ผ่านหน้าที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง ถึงทางแยกซอยประสพสุข ระยะทางประมาณ 5.5 กิโลเมตร ทางด้านซ้ายมือจะเห็นชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว มีศูนย์การเรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์โดยเฉพาะ และสำหรับบุคคลที่สนใจที่อยากประกอบอาชีพเกษตรอินทรีย์ หรือซื้อสินค้าผลผลิตจากเกษตรกรอินทรีย์โดยตรง และสำหรับคนที่ไม่มียานยนต์สามารถติดต่อกับทางชุมชนได้โดยตรง ให้นำรถมาบริการรับส่ง หรือหากท่านใดต้องการเดินทางมาด้วยรถยนต์สาธารณะสามารถใช้รถบัสปรับอากาศ สายปอ. 84 มาลงที่โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน และด้วยต่อรถจักรยานยนต์หรือรถรับจ้างเข้ามายังชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวได้

อัตลักษณ์ของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์สำคัญคือ การเป็นหมู่บ้านเกษตรอินทรีย์ต้นแบบ ที่สามารถทำการเกษตรด้วยการเป็นอินทรีย์ได้จริงภายในชุมชน บ้านหัวอ่าวจึงเป็นแหล่งการทำเกษตรอินทรีย์ที่มีความอุดมสมบูรณ์ อากาศบริสุทธิ์ และมีผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสังคม

วิถีชีวิตชุมชน

วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านหัวอ่าว โดยส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ดำรงชีพด้วยการทำเกษตรกรรม สวนผลไม้ และมีการทำนาข้าวบ้างด้วยวิถีการเป็นเกษตรปลอดสารและเกษตรอินทรีย์

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในชุมชนประกอบด้วย ดินซึ่งเป็นดินดำที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การ เพาะปลูกแหล่งน้ำ มีลำคลอง ได้แก่ คลองจินดา, คลองบางช้าง, คลองตาเพ็ญ, คลองยายเหรียญ, คลองหมอเลียบ, คลองสารวัตรสมชาย, คลองผู้ใหญ่อ่อน และคลองป่าโสภาโมขันทิต

4.5 โครงสร้างกลุ่มของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เป็นชุมชนที่เกิดจากความเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ชัดเจนในด้านวิถีชีวิตทางการเกษตร โดยในด้านโครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่ม นั้นมีโครงสร้างที่ชัดเจนโดยระบุตำแหน่งการดำเนินงาน ประกอบด้วย ประธานซึ่งทำหน้าที่การดูแล แลควบคุมการดำเนินงานและประสานงานภายในกลุ่ม รองประธาน เภรัญญิกของกลุ่ม วิทยากร ประจำฐานกิจกรรม และปฏิคมทำหน้าที่ ดูแลด้านอาหาร การบริการ ต้อนรับ การพัฒนากลุ่มเกษตรอินทรีย์ให้ยั่งยืน นั้น ต้องมีโครงสร้างกลุ่มของชุมชนอย่างเข้มแข็ง พร้อมกับการมีเครือข่ายทางสังคม (Social Network) นั่นก็คือรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Pattern of Social Relationship) ของปัจเจกบุคคล (Individual) กลุ่ม (Group) และองค์กร (Organization) ผ่านรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือจากการมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเรียนรู้ ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบ

ที่หลากหลาย ตลอดจนมีเป้าหมายร่วมกันนั่นก็คือ “ความสำเร็จ” จนเป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

4.6 กิจกรรมของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ การท่องเที่ยวและการเรียนรู้เชิงเกษตรนี้ คือการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจในการเรียนรู้แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ หรือประสบการณ์ทางด้านการเกษตร ซึ่งภายในสถานที่จะเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรกรรม พร้อมกับการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้สนใจประกอบอาชีพ นักท่องเที่ยว และชุมชนในด้านการเกษตร ซึ่งจะเป็นการนำการเรียนรู้ที่หลากหลาย มาก่อให้เกิดความรู้และการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและสภาพแวดล้อม ซึ่งภายในชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวประกอบไปด้วยฐานกิจกรรมการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรกรรม ณ ศูนย์เรียนรู้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประกอบไปด้วยฐานการเรียนรู้ 7 ฐานเรียนรู้ ได้แก่ ฐานที่ 1 ฐานการให้ความรู้ด้านการผลิตปุ๋ยสูตรต่าง ๆ เช่น ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยจากมูลสัตว์ จุลินทรีย์สังเคราะห์แสง และการทำ ฮอโมนไข่แบบอินทรีย์ ฐานที่ 2 ฐานสาธิตการปลูกต้นไม้ ด้วยวิธีการพินบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การตอนกิ่ง การติดตา และการทาบกิ่ง ฐานที่ 3 ฐานเลี้ยงและผลิตปุ๋ยไส้เดือน เพื่อเป็นการให้ความรู้ แก่ผู้ที่สนใจในการทำการเกษตรแบบธรรมชาติบำบัดโดยให้ไส้เดือนดูแลการเจริญเติบโตของต้นไม้ ฐานที่ 4 ฐานการปลูกมะนาวไร้ดิน ด้วยการนำผักตบชวาที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ ด้วยการนำไปตากแห้งและนำมาใช้เป็นดินแทนการใช้ดินตามที่มีอยู่เดิม ฐานที่ 5 ฐานธนาคารต้นไม้ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้ชุมชนรู้จักช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองด้วยการ แจกพันธุ์ไม้ และให้นำ พันธุ์ไม้มาคืนศูนย์เรียนรู้ฯ เพื่อเป็นการต่อยอดและเพิ่มคุณค่าให้กับการปลูกต้นไม้ ฐานที่ 6 ฐานการผลิตข้าวกล้องงอก และโรงสีข้าว เพื่อเป็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่า รวมถึงองค์ความรู้ให้แก่ นักท่องเที่ยว ฐานที่ 7 ฐานการผลิตยาสระผมสูตรอัญชัน - มะกรูด และสบู่ฝักข้าว โดยเป็นการสาธิต และบรรยายให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับผลิตภัณฑ์ที่มีในชุมชนตนเอง

2) กิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อความบันเทิง เป็นกิจกรรมที่ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวใช้ต้อนรับ ผู้ที่สนใจและผู้บริโภค ที่มีจุดมุ่งหมายในการมาสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน ในรูปแบบที่แปลกใหม่ โดยจะมีกิจกรรมสร้างสรรค์ (ดังภาพที่ 4.7) ได้แก่ 1 กิจกรรมชมสวนผลไม้ นั่งเรือโพงล่องไปตามสวน และชมธรรมชาติ ภายในชุมชน 2 กิจกรรมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร โดยให้ผู้ที่

สนใจหรือผู้บริโภคร่วมได้มีส่วนร่วมในการแปรรูปผลผลิตในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อการเพิ่มการเรียนรู้และประสบการณ์ในการท่องเที่ยว 3 กิจกรรมเปิดสวนฝรั่งให้ผู้สนใจหรือผู้บริโภคร่วมได้เก็บเกี่ยวผลผลิตและเรียนรู้วิธีการเลือกฝรั่ง ให้มีรสชาติที่ถูกต้อง เรียนรู้การตัดฝรั่ง และการเก็บฝรั่งที่ถูกต้อง 4 การทำปุ๋ยไข่ใส่เดือนเอาไว้ใช้เองที่บ้าน 5 การทำระบบน้ำใช้สำหรับปลูกพืชผักออร์แกนิกไว้รับประทานเอง ดังภาพที่ 4.7

3) กิจกรรมเพื่อความสนุกสนานและสร้างสรรค์ การปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม กับโครงการ "ปั่นตามวิถีอินทรีย์สุขใจ" การปั่นจักรยาน นอกจากจะเป็นการออกกำลังกาย ยังนำมาซึ่งการพบปะและผูกมิตรกับนักปั่นผู้รักสุขภาพด้วยกัน อีกทั้งเส้นทางปั่นจักรยานสถานที่ต่าง ๆ ยังมีสถานที่ให้นักปั่นแวะเวียนไปสัมผัสกับประสบการณ์และความรู้ใหม่ ๆ เส้นทางจักรยานของอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านหัวอ่าว เกษตรอินทรีย์กลุ่มบางช้าง ที่เราก็ได้แวะตักน้ำฝรั่งเย็นชื่นใจ พร้อมชิมผลไม้สด ๆ ทั้งฝรั่ง มะม่วง และกล้วยน้ำว้า เพื่อเติมพลังพร้อมปั่นต่อไปจนถึงจุดหมายครบฐานเกษตรอินทรีย์

ภาพที่ 4.7 ภาพกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

ที่มา: สามพรานโมเดล (2563: ออนไลน์)

4.7 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว มีการทำงานในรูปแบบเครือข่ายแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรต่าง ๆ ดังนั้น เครือข่ายจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนางานเพื่อชุมชนและสังคมจากทุกภาคส่วน ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ชุมชน ได้แก่ องค์กรประชาชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา หน่วยงานการศึกษา และประชาชนทั่วไป 2) รัฐ ได้แก่ รัฐบาลและหน่วยงานของทางราชการ 3) นักวิชาการ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ชำนาญการต่าง ๆ 4) องค์กรเอกชน ได้แก่ หน่วยงานสามพรานโมเดล มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ สมาคม องค์กรสาธารณประโยชน์

องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรการกุศล สื่อมวลชน ตลอดจนชมรมและกลุ่มต่าง ๆ 5) องค์กรธุรกิจ ได้แก่ บริษัทห้างร้านและนักธุรกิจ ดังนั้น การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ อย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องประสานทั้งการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายการทำงาน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่มีความยั่งยืนต่อไปได้

4.8 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่เกษตรกรมัยยั่งยืน

ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวเป็นชุมชนที่ได้เรียนรู้และนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นหลักคิด เป็นหลักปฏิบัติในการขับเคลื่อนการพัฒนาผ่านกระบวนการระเบิดจากข้างในเพื่อร่วมกันแก้ไขแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นชุมชน โดยการดำเนินงานเริ่มจากกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เล็ก ๆ ที่มีความเห็นร่วมกันผ่านการเรียนรู้ความสำเร็จความล้มเหลวจนกระทั่งเกิดความเชื่อมั่น แล้วจึงขยายผลด้วยความรอบคอบ การประยุกต์ใช้ความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ปัจจุบันด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสภาพแวดล้อมของชุมชนหัวอ่าวดีขึ้น และมีการรวมกลุ่มชัดเจน โดยเฉพาะครัวเรือนที่ทำเกษตรอินทรีย์ หรือ ครัวเรือนที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งมีมิติที่มีการพัฒนาดีขึ้นชัดเจน คือ (1) มีสุขภาพกายดีขึ้น สารเคมีในเลือดลดลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากได้รับประทานอาหารปลอดสารพิษ และมีชีวิตประจำวันห่างไกลจากสารเคมี (2) ครอบครัวอบอุ่น สมาชิกในครอบครัวทำงานร่วมกันในพื้นที่ของตนเอง ได้ใกล้ชิด พูดคุยและแก้ปัญหาาร่วมกัน (3) มีรายได้ในครัวเรือนเพิ่มขึ้นและมั่นคงแน่นอน เนื่องจากผลผลิตมีตลาดรองรับ (4) ลดต้นทุนการผลิต เพราะใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ชุมชนผลิตเอง (5) สภาพแวดล้อมดีขึ้น สภาพดินสมบูรณ์ สภาพอากาศดี มีแมลงต่าง ๆ อาทิ หิ่งห้อย แมงปอ จึงถือ นอกจากนั้น ชุมชนหัวอ่าวถือเป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เห็นผลเป็นรูปธรรม ชาวบ้านหัวอ่าวเริ่มจัดทำบัญชีครัวเรือน บันทึกรายรับ รายจ่าย รู้จักวิเคราะห์ต้นทุน การวางแผนการผลิต ตลอดจนมีจิตสาธารณะเอื้อเพื่อแบ่งปัน และเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนสังคมไทยและสังคมโลกอย่างกว้างขวางต่อไป (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563)

4.9 การจัดการผลผลิตและกองทุนของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

กองทุนชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว มีพื้นที่อยู่ในตำบลบางช้าง ตั้งเดิมเป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีดินและน้ำที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรหลายชนิด ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ต่อมาในปี พ.ศ. 2554 พื้นที่ตำบลบางช้างประสบปัญหาอุทกภัยแบบฉับพลันทำให้พืชสวน ของเกษตรกรได้เสียหายเป็นจำนวนมาก และส่งผล

ให้พันธุ์ไม้ดั้งเดิมเกิดการเสียหายไปด้วย จึงเกิดการรวมกลุ่มประชาคมหมู่บ้านกับชาวบ้านในตำบล บางช้าง ประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มสตรี กลุ่มเกษตรกร กลุ่ม ผู้สูงอายุ ซึ่งส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพการเกษตร ซึ่งชาวบ้านได้ตระหนักและ เกิดแนวคิดร่วมกันว่าในอนาคตต้นไม้พันธุ์ ดั้งเดิมจะหายากขึ้น ถ้าไม่มีการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ไว้ จึงมีความคิดร่วมกันในการจัดตั้งโครงการธนาคาร ต้นไม้ขึ้น ณ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เลขที่ 37/1 หมู่ที่ 5 ตำบลบางช้าง อำเภอ สามพราน จังหวัดนครปฐม เพื่อรักษากิ่งพันธุ์ไม้ดั้งเดิมไว้และเพื่อให้ชาวบ้านได้ซื้อพันธุ์ไม้ในราคาถูก ได้กิ่งพันธุ์แท้ไปปลูก เป็นการแบ่งปันกิ่ง พันธุ์ไม้ไปปลูกก่อน เมื่อต้นไม้โตขึ้นสมาชิกสามารถคืนพันธุ์ไม้ ให้กับธนาคาร ต้นไม้ในภายหลัง รูปธรรม วิธีการ และกระบวนการจัดการธนาคารพันธุ์ไม้ชุมชนบ้าน หัวอ่าว

- การจัดการ มีการจัดตั้งธนาคารต้นไม้ขึ้นที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านหัว อ่าวที่ บ้านเลขที่ 37/1 หมู่ที่ 5 เพื่อเป็นที่จัดเก็บและรวบรวมพันธุ์ไม้ และที่จำหน่ายและแจกให้ชาวบ้าน เพื่อนำไปใช้ในการปลูกขยายพันธุ์ โดยมี การ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน และผู้รับผิดชอบ ร่าง กฎ ระเบียบ กติกา ร่วมกันในการจัดตั้งธนาคารต้นไม้

- การจัดการคนเป็นคนในพื้นที่ ตำบลบางช้างและชาวบ้านหมู่ที่ 5 รวมตัว กันจัดตั้งกลุ่ม ธนาคารต้นไม้ขึ้น

- การจัดการทรัพยากร / เงิน / กองทุน

- ชาวบ้านที่ไม่มีเงินทุนสำหรับซื้อกิ่งพันธุ์สามารถรับกิ่งพันธุ์ที่ธนาคาร ได้ แต่เมื่อพืช โตแล้วจะต้องนำกิ่งมาคืน โดยเมื่อนำกิ่งพันธุ์ไม้ไป 1 กิ่งจะต้อง นำกิ่งพันธุ์ไม้เดิมมาคืน 2 กิ่ง

- ชาวบ้านที่มีกิ่งพันธุ์ไม้หายากหรือพันธุ์ไม้อื่นสามารถนำมาแลกเปลี่ยนกับทางกลุ่ม ธนาคารพันธุ์ไม้ได้

- ชาวบ้านสามารถนำกิ่งพันธุ์มาฝากจำหน่ายที่ธนาคารต้นไม้ได้แต่เมื่อ จำหน่ายแล้วทาง ธนาคารจะหักเงินร้อยละ 10 ของกิ่งพันธุ์ที่จำหน่ายได้

- ผลที่เกิดขึ้นต่อ ตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม เครือข่าย

- ประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการได้ร่วมกันอนุรักษ์พันธุ์ไม้และได้ต้นไม้หลายๆ ชนิดและได้ กิ่งพันธุ์ไม้ที่ดีไว้ในการเพาะปลูก

- ประชาชนมีจิตสำนึกที่ดีร่วมกันในการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชในท้องถิ่น

- ประชาชนได้ลดต้นทุนในการผลิต เป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้กับ ครอบครัว

ตลาดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์

ปัจจุบันชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ได้แบ่งเป็น 3 ตลาด ได้แก่ 1.ตลาดเกษตรอินทรีย์(สุขใจ) และตลาดสีเขียว 2.ตลาดสินค้าเกษตรแปลงใหญ่และจีเอพี (GAP) และ3.ตลาดสินค้าควอาร์แทรซ (QR Trace) ถือเป็นอีกหนึ่งมิติที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางการค้าให้กับเกษตรกรหรือผู้ประกอบการผ่านโลกออนไลน์ 4. บริษัท Natural & Premium Food 5.โรงแรมสามพรานริเวอร์ไซด์ 6.ห้างสรรพสินค้าในเครือเซ็นทรัลกรุ๊ป 7. ร้านค้า Organic Fruit โดยระบบนี้รองรับการซื้อขายสินค้าแบบค้าปลีกและค้าส่ง รวมถึงสามารถจับคู่ซื้อขายแบบอัตโนมัติ ทำให้มีช่องทางและโอกาสทางการค้าเพิ่มมากขึ้นกับชุมชน ขั้นตอนการซื้อขายสินค้าก็ง่ายไม่ยุ่งยาก ทำให้ผู้บริโภคมั่นใจได้ว่า สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่นำมาจำหน่ายในตลาดออนไลน์นี้ล้วนเป็นสินค้าคุณภาพมาตรฐาน ไม่มีการหลอกขายสินค้า เพราะมีการตรวจสอบแหล่งผลิตก่อนให้ลงจำหน่ายทุกชนิดสินค้าจากสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์

4.10 องค์การสนับสนุนชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว/เอกชนและรัฐบาล

ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว หมู่ 5 และบริเวณพื้นที่ติดต่อกันใกล้เคียง ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยมีเกณฑ์พิจารณาในการเลือกพื้นที่ คือเป็นพื้นที่ที่มีการรวมตัวกันของของชุมชนที่มีการทำเกษตรอินทรีย์อย่างเข้มแข็ง และมีวัตถุประสงค์ให้บริเวณชุมชนเป็นพื้นที่ปลอดสารเคมี แบบอินทรีย์สีเขียวโดยเฉพาะและมีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการได้รับการยอมรับจากองค์กรภาครัฐ และภาคเอกชนอย่างเป็นทางการ ได้สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดนครปฐมอย่างมาก ดังแสดงในภาพที่ 4.8

ภาพที่ 4.8 ประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวและกรรมการผู้จัดการสามพรานโมเดล (2562)

ที่มา: สามพรานโมเดล (2563: ออนไลน์)

4.11 ผลการดำเนินงานกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

ผลการดำเนินงานกิจกรรมเกษตรกรอินทรีย์ของชุมชนบ้านหัวอ่าว (พิมพา นามสมมติ ,สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2563) พบว่า เกษตรกรอินทรีย์ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ และเป็นเพศชาย มากกว่าเพศหญิง มีอายุตั้งแต่ 50 -60 ปีขึ้นไป และก็พบเกษตรกรที่อยู่ในช่วงอายุอื่นเช่นกัน ที่เข้ามาร่วมสังเกตการณ์ในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรมาแทนช่วงปิดภาคการศึกษา หรือนักศึกษามาร่วมงานวิจัยก็มีโดยผู้วิจัยได้เริ่มศึกษาสอบถามเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม ดังแสดงในภาพที่ 4.9

ภาพที่ 4.9 การประชุมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เพื่อการจัดการผลไม้อินทรีย์

ที่มา: สามพรานโมเดล (2563: ออนไลน์)

การเริ่มในครั้งนั้นของผู้วิจัยจากการประชุมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ยินดีต้อนรับผู้วิจัยเป็นอย่างมาก เหมือนได้ผู้มีความรู้จากหน่วยงานราชการท้องถิ่นให้ความสนใจ เนื่องจากผู้วิจัยเป็นครูสอนบุตรหลานในหมู่บ้านหัวอ่าวแห่งนั้น แต่ที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง การประชุมกลุ่มทุกครั้ง ต้องมีการปฏิญาณตนในการสร้างความซื่อสัตย์ต่อตนเอง และกับเพื่อนสมาชิก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจากหน่วยงานที่สนับสนุน ต่อหน้าพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ซึ่งประธานกลุ่มจะนำมาด้วยทุกครั้งพร้อมกับกระดานไวท์บอร์ดและปากการวมไปถึงกระดาษฟลู ที่ใช้ขีดเขียน พร้อมกับสมุดเซ็นชื่อผู้เข้าร่วมประชุม ส่วนผู้เป็นสมาชิกก็จะมีสมุดของตนเองมาหนึ่งเล่มพร้อมปากกา ซึ่งผู้วิจัยก็ได้สังเกตและบันทึกภาพไว้ อีกทั้งสมาชิกกลุ่มก็นำผลไม้ของตนเองใส่จานมาวางให้ผู้ร่วมประชุมได้รับประทานกันอีก เพื่อความเพลิดเพลินในเรื่องรสชาติที่เป็นอินทรีย์จากสมาชิกกลุ่มด้วยกัน สอบถามเคล็ดลับบ้าง และนำมาพูดคุยในที่ประชุม อีก

ทั้งก็มีนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เข้ามาเรียนรู้เหมือนกับผู้วิจัยเช่นกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้นในแต่สาขาวิชาของมหาวิทยาลัย ดังแสดงในภาพที่ 4.10

ภาพที่ 4.10 การประชุมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
ที่มา: สามพรานโมเดล (2563: ออนไลน์)

จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันการเป็นเกษตรกรรายย่อยในสังคมเกษตรกรรมไม่อาจจะประกอบอาชีพทำการเกษตรในแขนงใด ทั้งด้านปลูกพืชไม้ผล เลี้ยงสัตว์ หรือทำประมง โอกาสจะแข่งขันเพื่อการต่อสู้ให้มี อำนาจการต่อรองมักจะมีน้อย เนื่องจากต้องต่อสู้ทุกอย่างด้วยตนเองไม่ว่าจะเป็นการลงทุนในการ ประกอบอาชีพ การหาตลาดเพื่อจำหน่ายผลผลิต เมื่อผลผลิตพร้อมจะเก็บเกี่ยว หรือการเลี้ยงสัตว์เมื่อสัตว์ครบอายุที่ต้องจำหน่าย ปัญหาหลักที่พบประจำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ก็คือเกษตรกรต้องลงทุนในปัจจัยการผลิตที่แพงขึ้น การขาดข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ในการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับ การตลาด และการขาดอำนาจต่อรองกับพ่อค้าผู้รับซื้อผลผลิตหรือที่พูดกันว่าถูกกดราคารับซื้อ ซึ่ง สินค้าเมื่อครบอายุต้องเก็บเกี่ยวถ้าปล่อยไว้นานในสวน ก็อาจขายออกได้ยากขึ้น เพราะผลผลิตหรือ สัตว์ที่เลี้ยงเหล่านั้นแก่เกินไป ตลอดจนขาดที่ปรึกษาให้คำแนะนำทั้งในด้านการผลิต และการตลาดด้วยสาเหตุดังกล่าวเกษตรกรจึงต้องรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งเพื่อความอยู่รอดในสังคมเกษตรกรรม

สามพรานโมเดลจึงเป็นหน่วยงานหนึ่งเชื่อมโยงห่วงโซ่คุณค่าอาหารอินทรีย์ จากต้นน้ำถึงกลางน้ำและปลายน้ำ โดยอยู่บนฐานของการค้าที่โปร่งใสเป็นธรรม ยกกระดับให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นผู้นำร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลง และเกิดการแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยสนับสนุนให้มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางตรงในห่วงโซ่คุณค่าทำหน้าที่ประสานความร่วมมือให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่พร้อมเชื่อมโยงกับเครือข่ายระดับประเทศผ่านการสนับสนุนของมูลนิธิสังคมสุขใจและสมาพันธ์เกษตรกรอินทรีย์ไทยด้วย กระบวนการพีจีเอส

4.12 ปัจจัยความสำเร็จในการเป็นต้นแบบเกษตรกรอินทรีย์

ชุมชนบ้านหัวอ่าวประสบความสำเร็จ โดยสามารถนำชุมชนออกจากปัญหาหลาย ๆ ด้านที่เผชิญอยู่ได้สำเร็จ แล้วนำไปสู่การพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนจนได้รับรางวัลพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ปัจจุบันความสำเร็จดังกล่าว เป็นที่รู้จักกันทั่วไปทั้งในและต่างประเทศในฐานะของศูนย์เรียนรู้การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนำไปสู่เกษตรกรรมแบบยั่งยืน โดยมีปัจจัยความสำเร็จที่ชัดเจนดังต่อไปนี้ (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสามพราน, 2562)

6) การมีผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีในการนำใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในการประกอบอาชีพและการดำเนินวิถีชีวิต เป็นแกนหลักในการทำเกษตรอินทรีย์ ในพื้นที่ 80 ไร่ ที่มีกิจกรรมเกษตรผสมผสานให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ ปฏิบัติงานด้วยความเสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวมและมีการพัฒนาความรู้ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนยังมีวิสัยทัศน์มองเห็นความยั่งยืนอยู่ที่การสร้างโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว มีจิตใจกว้างรับฟังความคิดเห็นต่างและมองเห็นประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นที่ตั้ง

7) การปลูกฝังจิตสำนึกและส่งเสริมการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการทำเกษตรอินทรีย์และการทำอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ ลดรายจ่ายให้แก่ครอบครัว ปลอดภัยหนี้สิน ทำให้สามารถพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

8) การใช้เวทีประชาคมเป็นเวทีสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเกษตรอินทรีย์ ทั้งการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมติดตามตรวจสอบ ประเมินผลความสำเร็จ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการชี้แจงข่าวสาร ให้การเรียนรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังปัญหา วางแผนการดำเนินงาน แก้ไข และหาแนวทางการแก้ไขร่วมกัน

9) ส่งเสริมการทำกิจกรรมการพัฒนาด้านต่าง ๆ โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มีการบริหารจัดการที่ดีมีระบบ ก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพึ่งตนเองของคนในชุมชน เช่น การกลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ให้มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น มีทุนหมุนเวียนพอเพียงสำหรับให้สมาชิกในชุมชนได้ กู้ยืม และมีการจ่ายคืนเงินปันผลให้กับสมาชิกทุกคน ทำให้คนจนและผู้ด้อยโอกาสได้มีทุนดอกเบี้ยต่ำเพียงพอในการนำไปประกอบอาชีพ เพื่อสร้างรายได้

10) มีกิจกรรมเป็นเครื่องมือในการสานความสัมพันธ์ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น มีกิจกรรมผู้สูงอายุ กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านประกวดบ้านสุขภาวะดี ปี 2558 ประกวดผู้สูงอายุสุขภาพดี ในปี 2559 กิจกรรมประกวดผลไม้ในชุมชนจากเกษตรอินทรีย์ ปี 2560-2562 เป็นต้น

การศึกษาบริบทชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เป็นส่วนหนึ่งในการทำให้ผู้วิจัยทราบถึงข้อมูลของชุมชนเกษตรอินทรีย์ในเบื้องต้น เพื่อเป็นฐานในการลงศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมและประยุกต์ใช้ใน การวิเคราะห์ที่ให้ทราบถึงสภาพการณ์ของชุมชนบ้านหัวอ่าว สำหรับการใช้เป็นแนวทางในการกำหนดและหาแนวทางการหารูปแบบของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวสู่การเป็นต้นแบบ

บทที่ 5

สภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริม การจัดการผลไม้อินทรีย์

การวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ภายใต้โครงการสามพรานโมเดล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวในการจัดการผลไม้อินทรีย์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

ในงานวิจัยนี้ สภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) เพื่อใช้อธิบายลักษณะข้อมูลส่วนบุคคล ด้วยสถิติร้อยละ (Percentage) และการแจกแจงความถี่ (Frequency) ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการจัดการผลไม้อินทรีย์ 3 ส่วน คือต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ โดยผู้วิจัยแจกแบบสอบถามกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวไป 56 ชุด ได้คืน 56 ชุด คิดเป็นร้อยละร้อย จากนั้นนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ที่เป็นเกษตรกรอินทรีย์จำนวน 56 คน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์ โดยใช้สถิติร้อยละ (Percentage) และการแจกแจงความถี่ (Frequency) แสดงผลดังนี้

ตารางที่ 5.1 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลส่วนบุคคล	ความถี่	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	31	55.36
หญิง	25	44.64
รวม	56	100
อายุ		
21 - 30 ปี	2	3.57
31 - 40 ปี	5	8.93
41 - 50 ปี	14	25.00
51 - 60 ปี	26	46.43
มากกว่า 60 ปี	9	16.07
รวม	56	100
จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ทำการเกษตรเกี่ยวกับผลไม้อินทรีย์		
1 คน	11	19.65
2 - 3 คน	43	76.78
4 - 5 คน	2	3.57
รวม	56	100
มีการใช้แรงงานจากภายนอกหรือไม่		
มี (จ้างเป็นครั้งคราว)	28	50.00
มี (จ้างประจำ)	12	21.43
ไม่มี	16	28.57
รวม	56	100

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	ความถี่	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา ป.1 - ป.4	11	19.64
ประถมศึกษา ป1 - ป.6	5	8.93
มัธยมศึกษา	29	51.79
อาชีวศึกษา ปวช./ปวส.	7	12.5
ปริญญาตรี	3	5.36
อื่น ๆ โปรดระบุ	1	1.78
รวม	56	100
ท่านเคยอบรมเกี่ยวกับการทำผลไม้อินทรีย์หรือไม่		
เคย	49	85.75
ไม่เคย	7	12.5
รวม	56	100
ประสบการณ์ที่ทำสวนผลไม้อินทรีย์หรือไรผลไม้อินทรีย์		
ไม่มีประสบการณ์	7	12.5
1 ปี	13	23.21
2 ปี	17	30.36
3 ปี	2	3.57
4 ปี ขึ้นไป	17	30.36
รวม	56	100
ลักษณะพื้นที่เกษตรของท่านที่ทำการเพาะปลูกผลไม้อินทรีย์		
เช่า (ด้วยตนเอง)	11	19.64
ของตนเอง	37	66.07
ของญาติพี่น้อง	8	14.29
รวม	56	100

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	ความถี่	ร้อยละ
สาเหตุของการเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์(การจัดการผลไม้อินทรีย์)		
ชอบโดยสมัครใจ	26	46.42
เริ่มทดลองและสนใจศึกษา	24	42.86
	6	10.72
รวม	56	100
แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการทำสวนหรือไร่ผลไม้อินทรีย์		
เงินทุนส่วนตัว	22	39.29
ธนาคาร ธกส.	19	33.92
กองทุนหมู่บ้าน	6	10.72
กลุ่มสหกรณ์การเกษตร	9	16.07
รวม	56	100

จากตารางที่ 5.1 ผลการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มเกษตรกร จำนวน 56 คน มีดังนี้ เพศ พบว่า เป็นเพศชาย จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 55.36 และเป็นเพศหญิงจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 44.64 ด้านอายุ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 46.43 รองลงมา มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 อายุ 31-40 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 8.93 อายุ 21-30 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 3.57 ตามลำดับ ส่วนจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ทำการเกษตรเกี่ยวกับผลไม้อินทรีย์ พบว่า การทำการเกษตร 2-3 คน ในครอบครัวพ่อแม่ลูก มีจำนวน 43 ราย คิดเป็นร้อยละ 76.78 รองลงมา การทำเกษตรอินทรีย์เพียงคนเดียวมีจำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 19.65 และการเกษตร 4 – 5 คนเป็นครอบครัวใหญ่ มีจำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.57 ส่วนมากกว่านั้นยังไม่พบข้อมูล ด้านการจ้างแรงงานภายนอก มีการจ้างเป็นครั้งคราวจำนวน 28 รายคิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมา ไม่ได้จ้างแรงงานทำเองจำนวน 16 รายคิดเป็น 28.57 และ มีการจ้างแรงงานประจำ 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.43 ตามลำดับ

ในด้านของการศึกษาของเกษตรกร พบว่า จบการศึกษาในระดับ ป.1 -ป.4 จำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 19.64 ในระดับการศึกษา ป.1 -ป.6 มีจำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.93 ในระดับมัธยมศึกษา 29 ราย คิดเป็นร้อยละ 51.79 ในระดับ ปวช.ถึง ปวส.มีจำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.5 ในระดับปริญญาตรีมีจำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.36 และอื่น ๆ จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.78 ตามลำดับ และเคยได้รับการอบรมเกษตรกรอินทรีย์ มีจำนวน 49 ราย คิดเป็นร้อยละ 85.75 ตามลำดับ ไม่ได้รับการอบรมเกษตรกรอินทรีย์ จำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.5 ไม่มีประสบการณ์การทำสวนผลไม้เกษตรกรอินทรีย์หรือไร่ผลไม้อินทรีย์ มีจำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.5 มีประสบการณ์การทำสวนผลไม้เกษตรกรอินทรีย์หรือไร่ผลไม้อินทรีย์ 1 ปี จำนวน 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.21 มีประสบการณ์ 2 ปี การทำสวนผลไม้เกษตรกรอินทรีย์หรือไร่ผลไม้อินทรีย์ มีจำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.36 ปี มีประสบการณ์ 3 ปี ในการทำสวนผลไม้เกษตรกรอินทรีย์หรือไร่ผลไม้อินทรีย์ มีจำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.57 มีประสบการณ์มากกว่า 4 ปีขึ้นไปในการทำสวนผลไม้เกษตรกรอินทรีย์หรือไร่ผลไม้อินทรีย์ จำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.36 ตามลำดับ ลักษณะพื้นที่ที่ทำการเพาะปลูกผลไม้อินทรีย์ แบบเช่าทำ มีจำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 19.64 ที่ดินของตนเองมีจำนวน 37 ราย คิดเป็นร้อยละ 66.07 ของญาติพี่น้องร่วมกันทำ มีจำนวน 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.29 ตามลำดับ

จากสาเหตุของการเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว (การจัดการผลไม้อินทรีย์) ชอบโดยสมัครใจ มีจำนวน 26 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.42 เริ่มทดลองและสนใจศึกษา มีจำนวน 24 ราย คิดเป็นร้อยละ 42.86 ถูกชักชวนจากเพื่อนสมาชิกกลุ่ม จำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.72 ตามลำดับ แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการทำสวนหรือไร่ผลไม้อินทรีย์ เริ่มจากเงินทุนส่วนตัว จำนวน 22 ราย คิดเป็นร้อยละ 39.29 ธนาคาร ธกส. มีจำนวน 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 33.92 เงินกองทุนหมู่บ้าน มีจำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.72 และกลุ่มสหกรณ์การเกษตร มีจำนวน 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.07 ตามลำดับ

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ด้วย 6 องค์ประกอบ

การวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของประชากรที่เป็นเกษตรกรอินทรีย์ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ได้แก่ ด้านร่วมรับรู้ปัญหา ด้านร่วมกิจกรรม ด้านร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านร่วมวางแผน ด้านร่วมประเมินผล และด้านร่วมรับผลประโยชน์ โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แสดงผลดังนี้

ตารางที่ 5.2 ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ข้อ	กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	\bar{X}	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1	ด้านร่วมรับรู้ปัญหา	3.38	1.168	ปานกลาง	6
2	ด้านร่วมกิจกรรม	3.77	0.856	มาก	2
3	ด้านร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้	3.65	0.916	มาก	4
4	ด้านร่วมวางแผน	3.77	1.053	มาก	1
5	ด้านร่วมประเมินผล	3.63	0.887	มาก	5
6	ด้านร่วมรับผลประโยชน์	3.75	0.929	มาก	3
รวม		3.64	0.916	มาก	

จากตารางที่ 5.2 ภาพรวมของค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เครือข่ายสามพรานโมเดล ได้แก่กระบวนการเรียนรู้ในด้านร่วมรับรู้ปัญหา ด้านร่วมกิจกรรม ด้านร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านร่วมวางแผน ด้านร่วมประเมินผล และด้านร่วมรับผลประโยชน์ โดยรวมพบว่าอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.64 โดยค่าเฉลี่ยของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในระดับ คือ ด้านร่วมวางแผนและด้านร่วมกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 3.77 ที่มีค่าเท่ากัน ส่วนด้านร่วมรับผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 ด้านร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.65 และด้านร่วมประเมินผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.63 อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกันตามลำดับ และสุดท้ายคือด้านร่วมรับรู้ปัญหา พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.38 ตามลำดับ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5.3 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แสดงรายละเอียดด้านร่วมรับรู้ปัญหา

ข้อ	ด้านร่วมรับรู้ปัญหา	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	ระดับ
		ความถี่ N = 56 ร้อยละ							
		5	4	3	2	1			
1	มีส่วนร่วมในการตั้งกฎและข้อปฏิบัติต่าง ๆ สำหรับการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เพื่อการจัดการผลไม้อินทรีย์	17 30.4	3 5.4	13 22.3	18 32.1	5 8.9	3.16	1.398	ปานกลาง
2	มีส่วนร่วมในการนำปัญหาต่าง ๆ ร่วมวงสนทนาเพื่อหาทางออกร่วมกัน	17 30.4	3 5.4	28 50.0	7 12.5	1 1.8	3.50	1.112	มาก
3	มีส่วนร่วมบันทึกปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและการแก้ไขเพื่อเป็นฐานความรู้ร่วมกัน	17 30.4	4 7.1	27 48.2	8 14.3	0 0	3.54	1.078	มาก
4	มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาในพื้นที่เกษตรกรอินทรีย์ เช่นปัญหาการใช้เกษตรกรเคมี ปัญหาน้ำเค็มเข้าพื้นที่การเกษตรฯ	17 30.4	3 5.4	14 25.0	21 37.5	1 1.8	3.25	1.297	ปานกลาง
5	มีส่วนร่วมประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการจัดการผลไม้อินทรีย์	17 30.4	2 3.6	29 51.8	8 14.3	0 0	3.50	1.079	มาก
รวม							3.38	1.168	ปานกลาง

จากตารางที่ 5.3 พบว่ากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านร่วมรับรู้ปัญหาของเกษตรกรอินทรีย์ชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม เครือข่ายสามพราณโมเดล อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.38 เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยของด้านร่วมรับรู้ปัญหาสูงที่สุดได้แก่ เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยของด้านการรับรู้ปัญหาสูงที่สุดได้แก่ มีส่วนร่วมบันทึกปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและการแก้ไขเพื่อเป็นฐานความรู้ร่วมกัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54 รองลงมาคือด้านมีส่วนร่วมในการนำปัญหาต่าง ๆ ร่วมวงสนทนาเพื่อหาทางออกร่วมกัน และด้านมีส่วนร่วมประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการจัดการผลไม้อินทรีย์ อยู่ในระดับมากเช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.50 ค่าเฉลี่ยของด้านการรับรู้ปัญหาที่น้อยที่สุดคือมีส่วนร่วม

ในการตั้งกฎและข้อปฏิบัติต่าง ๆ สำหรับการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เพื่อการจัดการผลไม้
อินทรีย์ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.16

ตารางที่ 5.4 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แสดงรายละเอียดด้านร่วมกิจกรรม

ข้อ	ด้านร่วมกิจกรรม	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	ระดับ
		ความถี่ N = 56 ร้อยละ							
		5	4	3	2	1			
1	มีส่วนร่วมปฏิบัติตามข้อตกลง และกฎระเบียบของกลุ่ม เกษตรกรอินทรีย์	19 33.9	15 26.8	17 30.4	4 7.1	1 1.8	3.84	1.041	มาก
2	มีส่วนร่วมชักชวนให้เกษตรกร เคมีบริเวณใกล้เคียงเข้าร่วม กิจกรรมในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	19 33.9	4 7.1	31 55.4	2 3.6	0 0	3.71	0.986	มาก
3	มีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในพื้นที่	17 30.4	16 28.6	22 39.3	1 1.8	0 0	3.88	0.875	มาก
4	มีส่วนร่วมคำนึงถึง ผลประโยชน์และผลกระทบ ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เป็น หลัก เมื่อมีการปฏิบัติงานหรือ ทำกิจกรรมกลุ่ม	20 35.7	14 25.0	20 35.7	2 3.6	0 0	3.93	0.931	มาก
5	มีส่วนร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่ม เกษตรกรอินทรีย์และหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง	9 16.1	27 48.2	5 8.9	15 26.8	0 0	3.54	1.061	มาก
รวม							3.77	0.856	มาก

จากตารางที่ 5.4 พบว่ากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านร่วมกิจกรรมของกลุ่ม
เกษตรกรอินทรีย์ชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม เครือข่ายสามพรานโมเดล อยู่
ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยของด้านร่วมกิจกรรมสูงที่สุด ได้แก่
มีส่วนร่วมคำนึงถึงผลประโยชน์และผลกระทบของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เป็นหลัก เมื่อมีการปฏิบัติงาน
หรือทำกิจกรรมกลุ่ม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 รองลงมาคือ การมีส่วนร่วม
ประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในพื้นที่ และการมีส่วนร่วมปฏิบัติตาม
ข้อตกลงและกฎระเบียบของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ อยู่ในระดับมากเช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 และ

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 ตามลำดับ ค่าเฉลี่ยของด้านร่วมกิจกรรมที่น้อยที่สุด คือการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54

ตารางที่ 5.5 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แสดงรายละเอียดด้านร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ข้อ	ด้านร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	ระดับ
		ความถี่ N = 56 ร้อยละ							
		5	4	3	2	1			
1	ร่วมนำข้อค้นพบใหม่ ๆ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้	0 0	28 50.0	22 39.3	4 7.1	2 3.6	3.36	0.773	ปานกลาง
2	ร่วมนำปัญหาที่เกิดขึ้น มาหาข้อสรุปแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน	17 30.4	9 16.1	23 41.1	7 12.5	0 0	3.64	1.052	มาก
3	ร่วมนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ อบรม การใช้เทคโนโลยีหรือคำแนะนำต่าง ๆ มาแบ่งปันความรู้	17 30.4	12 21.4	21 37.5	5 8.9	1 1.8	3.70	1.060	มาก
4	ร่วมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมหาแนวทางในการส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์	19 33.9	13 23.2	23 41.1	1 1.8	0 0	3.89	0.908	มาก
5	ร่วมช่วยเหลือ ดูแล แนะนำหาทางออก ให้กับสมาชิกเกษตรกรอินทรีย์ในพื้นที่ที่ประสบปัญหา	17 30.4	10 17.9	23 41.1	6 10.7	0 0	3.68	1.029	มาก
รวม							3.65	0.916	มาก

จากตารางที่ 5.5 พบว่ากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม เครือข่ายสามพราณ โมเดล อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.65 เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยของด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สูงสุด ได้แก่การมีส่วนร่วมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมหาแนวทางในการส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 รองลงมา คือการมีส่วนร่วมนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ อบรม การใช้เทคโนโลยีหรือคำแนะนำต่าง ๆ มาแบ่งปันความรู้ และการมีส่วนร่วมช่วยเหลือ ดูแล แนะนำหาทางออก ให้กับสมาชิกเกษตรกรอินทรีย์ในพื้นที่ที่

ประสบปัญหา อยู่ในระดับมากเช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 และ 3.68 ตามลำดับค่าเฉลี่ยของด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่น้อยที่สุด คือร่วมนำข้อค้นพบใหม่ ๆ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อยู่ในระดับ ปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.36

ตารางที่ 5.6 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แสดงรายละเอียดด้านร่วมวางแผน

ข้อ	ด้านร่วมวางแผน	ระดับความคิดเห็น ความถี่ N = 56 ร้อยละ					\bar{X}	S.D.	ระดับ
		5	4	3	2	1			
1	ร่วมวางแผนในการแก้ไข ปัญหาที่พบในกลุ่มเกษตรกร อินทรีย์	27 42.9	7 12.5	13 33.9	6 10.7	0	3.88	1.096	มาก
2	ร่วมกำหนดแผนงานหรือ โครงการ ที่ส่งเสริมการจัดการ ผลไม้อินทรีย์	17 30.4	14 25.0	17 30.4	6 10.7	2 3.6	3.68	1.130	มาก
3	ร่วมวางแผนกิจกรรมในการ ส่งเสริมผลไม้อินทรีย์ เช่น การแปรรูปผลไม้ การ จำหน่ายสินค้า OTOP การ จัดกิจกรรมในพื้นที่ ประชาสัมพันธ์เกษตรกรอินทรีย์ เพื่อสุขภาพ ฯลฯ	19 33.9	14 25.0	19 33.9	3 5.4	1 1.8	3.84	1.023	มาก
4	ร่วมวางแผนกำหนดการผลิต การออกผล การจำหน่าย ใน วงจรการจัดการผลไม้อินทรีย์ ในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	18 32.1	15 26.8	17 30.4	5 8.9	1 1.8	3.79	1.057	มาก
5	ร่วมวางแผนการพัฒนาและ ยกระดับเกษตรกรอินทรีย์กับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	17 30.4	15 26.8	17 30.4	5 8.9	2 3.6	3.71	1.107	มาก
รวม							3.77	1.053	มาก

จากตารางที่ 5.6 พบว่ากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านร่วมวางแผนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เครือข่ายสามพรานโมเดล พบว่า อยู่ใน

ระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยของด้านร่วมวางแผนสูงสุด ได้แก่ ร่วมวางแผนในการแก้ไขปัญหาที่พบในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมร่วมวางแผนกิจกรรมในการส่งเสริมผลไม้เกษตรกรอินทรีย์ เช่น การแปรรูปผลไม้ การจำหน่ายสินค้า OTOP การจัดกิจกรรมในพื้นที่ ประชาสัมพันธ์เกษตรกรอินทรีย์เพื่อสุขภาพ ฯลฯ และการมีส่วนร่วมร่วมวางแผนกำหนดการผลิต การออกผล การจำหน่าย ในวงจรการจัดการผลไม้อินทรีย์ในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ อยู่ในระดับมากเช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 และ 3.71 ตามลำดับค่าเฉลี่ยของด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่น้อยที่สุด คือร่วมกำหนดแผนงานหรือโครงการ ที่ส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68

ตารางที่ 5.7 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แสดงรายละเอียดด้านร่วมประเมินผล

ข้อ	ด้านร่วมประเมินผล	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	ระดับ
		ความถี่ N = 56 ร้อยละ							
		5	4	3	2	1			
1	ร่วมติดตามควบคุม กฎระเบียบ มาตรการด้านการเกษตรอินทรีย์ รวมถึงนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง	16 28.6	18 32.1	17 30.4	4 7.1	1 1.8	3.79	1.004	มาก
2	ร่วมติดตามความก้าวหน้าและปรับปรุงการดำเนินงาน ต่าง ๆ ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เป็นระยะ ๆ	16 28.6	7 12.5	31 55.4	2 3.6	0 0	3.66	0.940	มาก
3	ร่วมปรับกลยุทธ์ต่าง ๆ ทั้งการผลิต การบำรุงรักษา การจำหน่ายให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน	14 25.0	13 23.2	26 46.4	3 5.4	0 0	3.68	0.917	มาก

ตารางที่ 5.7 (ต่อ)

ข้อ	ด้านร่วมประเมินผล	ระดับความคิดเห็น			ระดับ
-----	-------------------	------------------	--	--	-------

		ความถี่ N = 56 ร้อยละ					\bar{X}	S.D.	
		5	4	3	2	1			
4	ร่วมประเมินผลจากการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน เช่น การแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในที่ประชุมกลุ่มสมาชิก	19 33.9	12 21.4	5 8.9	20 35.7	0 0	3.61	1.123	มาก
5	ร่วมประเมินผลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขยายกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่	18 17.9	22 39.3	7 12.5	17 30.4	0 0	3.45	1.111	ปานกลาง
รวม							3.63	0.887	มาก

จากตารางที่ 5.7 พบว่ากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านร่วมประเมินผลของเกษตรกรอินทรีย์ชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เครือข่ายสามพรานโมเดล พบว่าอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.63 เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยของด้านการรับผลประโยชน์สูงสุด ได้แก่ ร่วมติดตามควบคุม ฎระเบียบ มาตรการด้านการเกษตรอินทรีย์รวมถึงนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 รองลงมา ร่วมปรับกลยุทธ์ต่าง ๆ ทั้งการผลิต การบำรุงรักษา การจำหน่ายให้เหมาะกับสถานการณ์ปัจจุบัน และร่วมติดตามควบคุม ฎระเบียบ มาตรการด้านการเกษตรอินทรีย์รวมถึงนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อยู่ในระดับมากเช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 และ 3.66 ตามลำดับ ด้านร่วมประเมินผลจากการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน เช่น การแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในที่ประชุมกลุ่มสมาชิก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 และค่าเฉลี่ยของด้านการรับผลประโยชน์ที่น้อยที่สุด คือร่วมประเมินผลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขยายกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่แต่ก็อยู่ในระดับมากเช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.45

ตารางที่ 5.8 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แสดงรายละเอียดด้านร่วมรับผลประโยชน์

ข้อ	ด้านร่วมรับผลประโยชน์	ระดับความคิดเห็น			
-----	-----------------------	------------------	--	--	--

		ความถี่ N = 56 ร้อยละ					\bar{X}	S.D.	ระดับ
		5	4	3	2	1			
1	ได้รับประโยชน์จากการพัฒนา ศักยภาพตนเองให้มีความรู้ความ เข้าใจในการบริหารจัดการเกษตร อินทรีย์ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลาย น้ำ เพิ่มมากขึ้น	24 42.9	7 12.5	19 33.9	6 10.7	0 0	3.88	1.096	มาก
2	ได้รับประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกทางเทคโนโลยี เช่น ในเรื่อง จำนวนการปลูก คำนวณระยะเวลา เติบโต และจำหน่ายได้สะดวกมากขึ้น	15 26.8	16 28.6	19 33.9	6 10.7	0 0	3.71	0.986	มาก
3	ได้มีอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมจาก เกษตรอินทรีย์ ในความรู้ที่เอื้อ ประโยชน์กับสมาชิก	17 30.4	16 28.6	21 37.5	2 3.6	0 0	3.82	0.936	มาก
4	ได้รับผลประโยชน์ด้านการมีสุขภาพ ชีวิตที่ดีและสภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติ	16 28.6	16 28.6	22 39.3	2 3.6	0 0	3.82	0.897	มาก
5	ได้รับโอกาสและทางเลือกจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอันเป็น ประโยชน์กับเกษตรกรผู้ปลูกผลไม้ อินทรีย์	13 23.2	12 21.4	22 39.3	9 16.1	0 0	3.52	1.027	มาก
รวม							3.75	0.929	มาก

จากตารางที่ 5.8 พบว่ากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านร่วมรับผลประโยชน์ของเกษตรกรอินทรีย์ชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เครือข่ายสามพรานโมเดล พบว่าอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยของ อยู่ในระดับ มากที่สุด ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาศักยภาพตนเองให้มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำเพิ่มมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 รองลงมา คือ การได้มีอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมจากเกษตรอินทรีย์ ในความรู้ที่เอื้อประโยชน์กับสมาชิก และได้รับผลประโยชน์ด้านการมีสุขภาพชีวิตที่ดีและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อยู่ในระดับมากเช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 เท่ากัน ส่วนได้รับประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกทางเทคโนโลยี เช่น ในเรื่องจำนวนการปลูก คำนวณระยะเวลาเติบโต และจำหน่ายได้สะดวกมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 ค่าเฉลี่ยของด้านการรับผลประโยชน์ที่น้อยที่สุด คือการได้รับโอกาสและทางเลือกจากหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องกับเป็นประโยชน์กับเกษตรกรผู้ปลูกผลไม้อินทรีย์แต่ก็อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจำแนกถ้อยคำ หรือข้อความที่ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็น แล้วนำมาตีความวิเคราะห์ด้วยหลักแห่งเหตุผล สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction Analysis) อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพการณ์ ภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ในความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญ เพื่อตอบคำถามภายใต้วัตถุประสงค์ข้อที่ 1

จากภาพรวมในการมองบริบทชุมชนในพื้นที่ที่ทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชนต้องมีการปรับตัวในหลาย ๆ ด้าน เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ มีการเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรแบบเคมีปรับเปลี่ยนมาเป็นเกษตรอินทรีย์ เพื่อการค้าในตลาดที่มีการจำกัดการขายโดยเฉพาะ การปรับเปลี่ยนด้านอาชีพจากโรงงานอุตสาหกรรมหันมาเป็นเกษตรกรอินทรีย์ที่ไม่ใช้สารเคมีใด ๆ เลย พร้อมการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม โดยคนในชุมชนมีสุขภาวะที่ดีขึ้น ซึ่งมาจากธรรมชาติ และระบบนิเวศในชุมชนที่ดี ด้านผู้นำก็มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากการที่กล้าลองผิดลองถูก และยอมลงทุนโดยไม่รู้ว่าจะผลจะเป็นอย่างไร ก็สามารถทำให้พื้นที่ในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นมีรายได้ที่ดีขึ้น ทำให้ชุมชนมีเป้าหมายที่จะปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น (Goal Attainment) ดังนั้น การที่คนในชุมชนเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง ปรับเปลี่ยนให้ตนเองมีทั้งสุขภาพที่ดี และสภาพแวดล้อมที่ดี อีกทั้งเศรษฐกิจภายในครัวเรือนก็ดีขึ้น มาจากการปรับตัวเองที่มีการเปลี่ยนแปลง (Adaption) กับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทุกรูปแบบ การที่มีผู้นำที่มีแนวคิดใหม่ ๆ และมีองค์กรมาช่วยเสริมแรงทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน จึงเกิดการบูรณาการในชุมชนแห่งนี้ (Integration) เพื่อให้แนวคิดนี้สามารถทำได้และเป็นความยั่งยืนด้านอาชีพให้กับชุมชน ด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจกับเกษตรกร การประสานงานกับหน่วยงาน เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจของสมาชิกในชุมชนด้วยการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอก เพื่อเชื่อมโยงความรู้หรือทรัพยากรต่าง ๆ และมีการสร้างระเบียบ (Latency) กฎเกณฑ์ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เพื่อให้สมาชิกภายในกลุ่มมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ในทางปฏิบัติ เพื่อสร้างเป้าหมายในการจัดการตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ส่วนที่ 1 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการมะพร้าวน้ำหอม ฝรั่งเศส และชมพูของเกษตรกรอินทรีย์

ชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ได้มีการทำสวนผลไม้ในพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มีทั้งฝรั่ง มะพร้าวน้ำหอม ชมพู ลำไย มะนาว ฯลฯ แต่ที่ขึ้นชื่อและมีชื่อเสียงนั่นคือ มะพร้าวน้ำหอมสามพราน เนื่องด้วยมะพร้าวน้ำหอม ณ ที่แห่งนี้ มีเอกลักษณ์ของความหอมหวานของน้ำมะพร้าว และเป็นที่ยอมรับในพื้นที เนื่องจากมีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ และพอเหมาะสำหรับช่วงฤดูกาลต่าง ๆ จึงขายผลผลิตได้ตลอดทั้งปี ถือได้ว่าเป็นพืชเศรษฐกิจเมืองร้อนที่มีประโยชน์มากที่สุด ทั้งนี้ เพราะแทบทุกส่วนของมะพร้าวมีประโยชน์ทั้งสิ้น นับตั้งแต่ราก ไปจนถึงยอด และสามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรชาวสวนเกษตรกรอินทรีย์ได้อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์เกษตรกรอินทรีย์ผู้ปลูกปลูกมะพร้าวน้ำหอม ฝรั่ง และชมพูทับทิมจันทร์ ของชาวสวนเกษตรกรอินทรีย์ในชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ที่ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลและจากการปฏิบัติจริงในพื้นที่ดังกล่าวดังนี้

1) มะพร้าวน้ำหอมสามพราน

การปลูกมะพร้าวน้ำหอมของเกษตรกรชาวสวนในช่วงต้นน้ำ ควรปลูกในที่ลุ่ม ถ้าเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมขัง จำเป็นต้องยกร่องให้ สูงกว่าระดับน้ำ ไม่น้อยกว่า 50 ซม. คันร่องกว้าง 5-8 เมตร ร่องลึก 10 เมตร กว้าง 1.5-2 เมตร เพราะถ้าปลูกและน้ำท่วมจะทำให้โคนเน่าได้ การปลูกในที่ดอน ถ้าเป็นพื้นที่รกร้าง ต้องถางให้เตียนบริเวณโคนต้นมะพร้าวที่ปลูก และขุดตอออกให้หมด เพื่อสะดวกในการดูแลรักษาต่อไปและไม่ควรปลูกในพื้นที่เป็นดินดาน หรือเป็นชั้นหิน ที่มีหน้าดินลึกน้อยกว่า 1 เมตร

วิธีปลูกมะพร้าวน้ำหอมของเกษตรกรชาวสวนเกษตรกรอินทรีย์ มีการเตรียมหลุม ขุดหลุมขนาดกว้าง ลึก ยาวประมาณ 1 เมตร ล่วงหน้า 1-2 เดือน ก่อนปลูกแยกดินบนและดินล่างไว้คนละด้านข้างของขอบหลุม ทิ้งไว้ 7 วัน ใช้เศษหญ้าหรือใบไม้รองกันหลุม ใช้ดินบน 1 ส่วนผสมปุ๋ยคอก 7 ส่วนรองกันหลุม แล้วใส่ดินล่างผสมกับขุยมะพร้าวเพื่อความชุ่มชื้น ต่อหลุมใส่ลงให้เต็มหลุมทิ้งไว้จนถึงฤดูฝนหรือใช้น้ำรดเองก็ได้ และในการปลูกมะพร้าวน้ำหอมควรปลูกหลังจากฝนตกหนัก 2 ครั้ง ยิ่งในช่วงฤดูฝนจึงเริ่มปลูกจะเหมาะมากเพราะเกษตรกรไม่ต้องรดน้ำเอง ใช้น้ำจากธรรมชาติซึ่งไม่อาจจะไม่แน่นอนในบางช่วง เกษตรกรต้องรดน้ำเองบ้าง วิธีการคือโดยขุดดินตรงกลางหลุมขนาดเท่าผลมะพร้าว เอาหน่อมะพร้าววางลง จัดรากให้แผ่ตามธรรมชาติ เอาดินกลบเหยียบด้านข้างให้ แบน กลบดินให้เสมอผิวของผลมะพร้าว ปักหลักกันลมโยกในระยะแรก ๆ ควรทำร่มบังแดดด้วยผืนร้อนจัดในตอนกลางวัน ระยะปลูกที่เหมาะสมในการปลูกคือระยะระหว่าง ต้น x ระยะระหว่างแถว 6x6 เมตรเหมาะสมอย่างยิ่งสามารถปลูกไม้ผลขนาดเล็กแซมในพื้นที่ได้

การดูแลรักษาต้นมะพร้าว น้ำหอมของเกษตรกรในช่วงกลางน้ำ ในระยะการดูแลช่วง 1 - 2 ปีแรก การให้น้ำเป็นสิ่งจำเป็น ยิ่งในฤดูแล้ง ควรรดน้ำอย่างน้อยอาทิตย์ละครั้ง และใช้เศษหญ้า หรือขุยมะพร้าวคลุมโคนเพื่อรักษาความชื้นของต้นมะพร้าว ส่วนศัตรูของมะพร้าวและทำให้ต้นตาย ขณะที่ยังมีลูกอยู่ นั่นคือ ตัวงแสด จะกัดยอดมะพร้าว ทำให้ใบขาดเป็นริ้ว ๆ รูป สามเหลี่ยม ต่อมา ทางมะพร้าวจะหักทับลงทำให้มะพร้าวโถม หรือยืนต้นตายได้ วิธีการป้องกันและกำจัด โดยใช้สาร สกัดชีวภาพที่มีฤทธิ์ในการป้องกันแมลงศัตรูมะพร้าว ฉีดที่บริเวณโคนต้นมะพร้าว ประมาณ 3 ทางนับ จากยอดลงมาและควรใช้ดินน้ำมันอุดรูหลังจากฉีดพ่นยา ส่วนด้วงวงหรือด้วงไฟ ตัวหนอนจะกัดกิน ส่วนอ่อนของมะพร้าว ทำให้มะพร้าวแคระแกร็น ใบหัดสั้น ใบอ่อนร่วงหล่นคอ มะพร้าวเน่า และตาย ในที่สุด การป้องกันและกำจัด โดยใช้ดินน้ำมันอุด หรือทารอยแผลที่เกิดขึ้น และพรวนดินถมโคน มะพร้าวอย่าให้รากลอย ใช้สารสกัดชีวภาพด้วยสมุนไพรไล่แมลงที่มีฤทธิ์ในการกำจัดแมลงผสมหรือเชื้อ เลื้อยไล่ตามยอดมะพร้าวหรือรูที่พบตัวด้วงทำลาย และสุดท้ายการกำจัดวัชพืชทั่วไป ใช้วิธีไถพรวน ใช้มีดตาย การใส่ปุ๋ย ใส่ปุ๋ย 2 ครั้งในช่วยฤดูฝน โดยควรใส่ปุ๋ยคอก ประมาณ 2 ปีต่อต้นต่อปี และใส่ ปุ๋ยห่างจากโคนต้นออกมา 15 ซม. จนถึงรัศมี 1.5 เมตรรอบต้น การปลูกพืชแซม ในปี 1-2 มะพร้าว อ่อนยังมีขนาดทรง พุ่มไม้ใหญ่นัก และยังไม่ได้ผลผลิต จึงควรปลูกพืชอายุสั้นเช่น พืช ตระกูลถั่ว พืชไร่ ก็ได้ หรืออาจเป็นจำพวก มะนาว พริก มะเขือ ที่มีทรงพุ่มขนาดเล็ก เพื่อเพิ่มรายได้อีกทางหนึ่งให้กับ เกษตรกร

การเก็บเกี่ยวมะพร้าว น้ำหอมช่วงปลายน้ำของเกษตรกรชาวสวน ทำประมาณ 20-23 วัน ต่อ 1 ครั้ง เป็นระยะที่มะพร้าวมีเนื้อ เต็มกะลาพอดี ไม่อ่อนหรือแก่เกินไป หรือที่เรียกว่า มะพร้าวเนื้อสองชั้น แต่ถ้าเลยจากนั้นจะเป็นมะพร้าวชืดเพื่อทำขนมหรือคั้นกะทิก็ได้ การเก็บเกี่ยว ถ้าต้นมะพร้าวสาวก็จะสามารถตัดได้เลยหรือใช้ตะขอที่ลักษณะคล้ายเคียวเกี่ยวผูกติดกับไม้ลวกก็ได้ ถ้าต้นสูงมาก ๆ ควรใช้เชือกผูกทลาย แล้วหย่อนลงพื้น เพราะจะทำให้ไม่ซ้ำหรือแตกง่าย เก็บได้นาน ขึ้น หรือไม่ถ้ามีร่องน้ำก็ควรตัดลงน้ำ เพื่อให้ลอยน้ำสะดวกกับการเก็บจำนวนปริมาณที่มาก เทคนิค การสังเกตมะพร้าวจากสีผลบริเวณรอยต่อผลกับขั้วผล ถ้าเห็นสีขาวเป็นวงกว้างแสดงว่าบริเวณ รอยต่อเหลือเพียงเล็กน้อยแสดงว่าได้ระยะเก็บเกี่ยวพอดี สำหรับผู้บริโภคทั่วไปที่จะสามารถนำไป เลือกซื้อมะพร้าวรับประทานเองก็ได้

คุณภาพผลผลิตและลักษณะต้นมะพร้าว น้ำหอมอ่อนที่ดีมีดังนี้

- ใบ มีทางใบเส้นแผ่กระจายรอบลำต้น เมื่อมองทรงพุ่มจาก ภายนอกจุกคล้ายรูป

วงกลม

- **จัน** มีจันอยู่ทุกโคนทาง และที่นั่นมีผลมะพร้าวทุกขนาดอายุ ติดอยู่
- **ผล** มีผลโตสม่ำเสมอทั้งทะเลสาบ น้ำหนักผลประมาณ 900 กรัมหรือ 1,000 กรัม ต่อผลก็มี ในเครือที่มีลูกจำนวนไม่มากต่อหลาย ลักษณะผลกลมก้นจิบ ลูกไม่ใหญ่มาก น้ำมีรสหวาน และกลิ่นหอม เนื้อนุ่มรสชาติกลมกล่อม เมื่อรับประทานรวมกัน

- **ต้น** ลำต้นตั้งตรง แข็งแรง อวบ ปล้องถี่
- **เนื้อมะพร้าวน้ำหอม** นำไปทำขนมหรืออาหาร อาทิ มะพร้าวแก้ว, น้ำสัสมายชู หมักจากน้ำมะพร้าว แยมมะพร้าว มะพร้าวกรอบ,กะทิ, เนยมะพร้าว, มะพร้าวแช่อิ่ม, สังขยาทาขนมปัง, วุ้นมะพร้าว, ขนมโสมนัส, พายมะพร้าว เค้กมะพร้าวน้ำหอม, ครอบผลไม้จากมะพร้าว, ทำที่เปียบหุรี, กระจาด, ตะกร้า, กาน้ำ, พวงกุญแจ, กะโหลกซอ, ไม้กวาด, กระจ่า ฯลฯ

ตลาดและผลตอบแทน ปัจจุบันมะพร้าวน้ำหอมเป็นพืชที่นิยมบริโภคทั้งภายในและต่างประเทศรวมทั้งนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ก็นิยมรับประทาน นอกจากนี้ยังส่งออกไปจำหน่ายยังตลาดต่างประเทศ ทั้งในรูปผลสดและแปรรูปมูลค่าปีละหลายร้อยล้านบาท และสามารถขายได้ทั้งตลาดทั่วไป หรือตลาดเฉพาะแบบอินทรีย์ก็มี ส่วนใหญ่จะมีพ่อค้ารับซื้อถึงที่สวนมากกว่าผลผลิตอื่น ๆ ราคาที่เกษตรกรชาวสวนขายได้ 8 - 10 บาท/ผล และเป็นราคาที่ขายในตลาดทั่วไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฤดูกาล สูงสุดอาจได้ราคาถึง 40 บาท/ผล สำหรับในช่วงฤดูร้อน สร้างรายได้ให้กับชาวสวนเกษตรกรอินทรีย์ได้ดีมากกว่าผลผลิตแบบอื่น (มาลัย นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2563)

2) ฝรั่งกิมจูหรือฝรั่งแป้น มหาวิทยาลัย

ผลไม้ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวที่ขึ้นชื่อมากที่สุดอีกหนึ่งอย่าง ก็คือ ฝรั่ง ฝรั่งแป้นไม้ผล มีลำต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ต้นมีผิวเกลี้ยงมัน กิ่งอ่อนเป็นสีเหลือง ยอดอ่อนมีขนสั้นๆ ใบเดี่ยว ออกตรงข้ามกัน รูปใบรี ปลายใบค่อนข้างมน ดอกเป็นช่อ สีขาว ผลดิบสีเขียว กินได้เมื่อสุกเป็นสีเหลือง ในพื้นที่ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เกษตรกรอินทรีย์นิยมปลูกฝรั่งหลายสายพันธุ์ด้วยกัน เช่น พันธุ์ฝรั่งกิมจู พันธุ์ฝรั่งแป้น เป็นต้น

ช่วงต้นน้ำและกลางน้ำ การนำกิ่งพันธุ์ฝรั่งที่เป็นที่นิยมของตลาด และเป็นต้นพันธุ์ตามมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ก็คือต้นแม่พันธุ์ที่มีการดูแลรักษาแบบเกษตรกรอินทรีย์โดยไม่ใช้สารเคมีใด ๆ จากนั้นนำมาลงปลูก สำหรับการปฏิบัติดูแลรักษา การให้น้ำหลังจากปลูกฝรั่งแล้วต้องหมั่นคอยรดน้ำในช่วงระยะแรกจนกว่าต้นฝรั่งจะตั้งตัวได้ หลังจากนั้นก็ต้องสังเกตดูความชุ่มชื้นของดิน ถ้าดินแห้งมากต้องรีบให้น้ำ และถ้ามีฝนตกหนักก็ควรระบายน้ำออกบ้าง การให้น้ำจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้นตาม

ความต้องการของต้นฝรั่ง ปริมาณความชื้นของดินในระหว่างการออกผลมี ความสำคัญ เพราะจะ ก่อให้เกิดการร่วง การแตก และขนาดของผล การใส่ปุ๋ย โดยปกติการปลูกพืชทุกชนิดควรมีการใส่ปุ๋ย ปุ๋ยที่ใส่ควรเป็นปุ๋ยของชุมชนเกษตรอินทรีย์เพราะชุมชนทำเองขายเอง เมื่อฝรั่งออกดอกแล้ว จำเป็นต้องให้น้ำและปุ๋ย เพื่อให้ได้ผลผลิตสูงขึ้นทุก ๆ ปี หรือมากกว่านี้ขึ้นอยู่กับอายุของต้นและ ปริมาณผลผลิต และหากจะให้ฝรั่งมีรสหวานยิ่งขึ้นให้ใส่ปุ๋ยเพิ่มขึ้น ในช่วงนี้สักเล็กน้อย ก่อนเก็บผล 1 เดือน หลังจากนั้นประมาณ 15 วัน จึงค่อยเก็บผลฝรั่ง

ช่วงกลางน้ำ ควรมีการพรวนดิน ไม่ควรพรวนดินลึก เพราะจะทำให้รากของต้น ฝรั่งขาดได้ การกำจัดวัชพืชควรทำอย่างสม่ำเสมอ อาจใช้วิธีการถางหรือการปลูกพืชคลุมดินก็ได้ พร้อมกับปักไม้ค้ำกันลม ในระหว่างที่ต้นฝรั่งยังเล็กอยู่ ควรปักไม้ค้ำกันลมเพื่อป้องกันไม่ให้ต้นโยก เพราะ อาจกระทบกระเทือน ทำให้ต้นฝรั่งไม่โต การปักไม้ค้ำกันลม ควรใช้ไม้รวกหรือแขนงไม้ไผ่ยาว 1 เมตร ค้ำกิ่ง ต้นละ 1-2 อัน และใช้เชือกพลาสติกผูกติดกับกิ่งแต่อย่าผูกให้แน่นมากเพราะกิ่งอาจ เจริญเติบโตช้า การพรางผลฝรั่ง ฝรั่งจะเริ่มออกผลเมื่ออายุประมาณ 6 เดือน ควรใช้ไม้ไผ่ปักไว้เพื่อ พรางผลฝรั่ง โดยใช้ปลายหรือแขนงไม้ไผ่ขนาดเล็กยาว 1 เมตร หรือมากกว่านั้นปักใกล้กับกิ่งที่ออกผล แล้ว โดยผูกยึดกับกิ่งไว้ บางส่วนจะผูกชั่วคราวกับกิ่งหรือไม้ปักเพื่อไม่ให้ผลถ่วงต้น เพราะน้ำหนักผลฝรั่ง มาก ถ้ามีลมพัดแรงต้นจะเฉา ตายและรากจะขาด การตัดแต่งกิ่ง การตัดแต่งกิ่งจะช่วยให้ฝรั่งเกิดกิ่ง อ่อน และมีช่อดอกออกมาด้วยทำให้ทรงพุ่มโปร่งได้สัดส่วน อากาศถ่ายเทได้สะดวก แสงแดดส่องได้ ทั่วถึง สะดวกในการเก็บผลผลิต และการดูแลป้องกันจากโรคพืชและแมลงได้โดยง่าย

นอกจากนี้ ยังทำให้ได้ผลผลิตที่แน่นนอน ผลมีขนาดใหญ่ สำหรับสวนใหม่ที่เพิ่งลง ปลูก ควรมีการตัดแต่งกิ่งทุกปี เพื่อกระตุ้นการเจริญ และการสร้างตาดอกโดยทั่วไป ต้นที่สมบูรณ์จะ ตัดกิ่งก้านออกประมาณร้อยละ 25 ถึง 30 ของต้นฝรั่ง สำหรับต้นที่ไม่แข็งแรงให้ตัดกิ่งก้านออก ประมาณร้อยละ 20 ของต้นฝรั่ง นอกจากการตัดแต่งกิ่งแล้ว การทำให้ใบร่วงจะทำให้ระยะการเก็บ เกี่ยวสั้นลง และการปลิดผลทิ้งให้เหลือประมาณ 2 - 6 ผล ต่อกิ่ง จึงมีความจำเป็นมาก สำหรับสวนที่ ผลิตเพื่อบริโภคผลสด เพราะเพื่อให้มีน้ำเลี้ยงลูกฝรั่งได้เพียงพอ แต่ถ้าจะให้ได้ผลที่มีขนาดใหญ่และมี คุณภาพดี ควรให้เหลือเพียง 1 ผลเท่านั้น การห่อผลผลิต ประโยชน์ของการห่อผลนอกจากจะช่วย ป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูของฝรั่งแล้ว ยังทำให้ผลฝรั่งมีผิวสวยน่ารับประทาน วิธีการห่อผลฝรั่ง โดยส่วนใหญ่จะใช้ถุงพลาสติกหรือใช้กระดาษหนังสือพิมพ์ ห่อก่อนแล้วจึงสวมถุงพลาสติกทับอีก ชั้นหนึ่ง โดยจะเริ่มห่อผลฝรั่งเมื่อมีขนาดเท่าลูกมะนาวหรือหลังดอกบานแล้ว 1 เดือน ก่อนห่อควร ดูแลและป้องกันศัตรูพืชให้ดีเพราะอาจมีแมลงเข้าไปตอนห่อเสียก่อน

วิธีการปลูกฝรั่งของเกษตรกร เริ่มจากการเตรียมหลุมปลูก ขนาดของหลุมปลูก ควรกว้าง 0.5 เมตร ยาว 0.5 เมตร และลึก 0.5 เมตร ปากหลุมต้องขุดกว้างเพื่อเปลี่ยนสภาพดินในหลุมให้ดีขึ้น ดังนี้

1) ควรขุดดินโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ดินบนและดินล่าง ดินบนนั้น เป็นส่วนที่มีอินทรีย์วัตถุมากอยู่แล้ว ให้แยกไว้ส่วนหนึ่ง ส่วนดินล่าง คือดินที่เมื่อขุดลึกลงไปแล้วพบว่า ดินมีสีจางลงเป็นชั้นที่ไม่มีอินทรีย์วัตถุ

2) ตากดินไว้ 10-15 วัน เพื่อให้แสงแดดส่องฆ่าเชื้อโรคในหลุมปลูกและในดิน

3) กลบดินบนลงในหลุม

4) ผสมปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยหมักธรรมชาติ 1 ส่วนต่อดินล่าง 2 ส่วน และรองก้นหลุมด้วย แล้วจึงกลบลงไปหลุมทับชั้นดินบน จนมีระดับสูงกว่าระดับพื้นดินธรรมชาติ ประมาณ 10 เซนติเมตร การที่ต้องกลบดินให้สูงกว่าระดับดินเดิมนั้น เพื่อที่เมื่อเวลาปลูกแล้วดินจะยุบตัวลงเล็กน้อย ซึ่งจะทำให้พอดีกับระดับดินเดิม ถ้าไม่ทำเช่นนั้นไว้จะเป็นแอ่งและมีน้ำขังทำให้รากเน่าตายได้

การปลูกฝรั่งหลังจากเตรียมหลุมปลูกเรียบร้อยแล้ว ให้นำกิ่งพันธุ์ที่ปักชำมา ไปปลูกลงในหลุม กลบดินให้แน่น พอสมควร แล้วใช้ไม้ปักเป็นหลักผูกกันลมโยกและรดน้ำทันที จากนั้นใช้ทางมะพร้าวมาคลุมพรางแสงแดด จนกว่าต้นฝรั่งจะตั้งตัวได้ การตัดแต่งกิ่ง การตัดแต่งกิ่งจะตัดกิ่งที่มีอายุมากแล้วออกเพื่อให้กิ่งใหม่ขึ้นแทน เพราะหากใช้กิ่งที่ให้ผลมาแล้วตั้งแต่ 3 ปี จะทำให้ผลที่ได้มีขนาดเล็กลง สำหรับกิ่งที่ยาวมากทั้งด้านข้างหรือในแนวสูงให้ตัดปลายกิ่งออก เพื่อให้มีลักษณะทรงพุ่มที่พอเหมาะสำหรับการเก็บผล ไม่กว้างหรือไม่สูงเกินไป นอกจากนั้น การตัดแต่งกิ่งยังช่วยในเรื่องการถ่ายเทของลมได้ดี แสงแดดสามารถส่องได้ทั่วถึงในทรงพุ่ม การห่อผล เป็นวิธีการที่ใช้ในการป้องกันการกักกินผลของแมลง และสัตว์ต่าง ๆ รวมถึงเชื้อราหรือ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่อาจทำให้ผลเสียรูปไม่สวยงามได้ มีขั้นตอนก่อนการห่อฝรั่งเกษตรกรควรปฏิบัติ ดังนี้

– ก่อนการห่อให้ฉีดพ่นผลด้วยยากำจัดเชื้อราก่อน หรือหากต้องการใช้วิธีธรรมชาติ ให้ฉีดพ่นด้วยน้ำส้มสุก ไพร อาทิ บอระเพ็ด สะเดา เป็นต้น

– วัสดุที่ใช้ควรเป็นกระดาษชนิดเคลือบมัน หากใช้ถุงพลาสติกให้ห่อทับด้วยกระดาษ อีกชั้น

– การห่อเริ่มด้วยการม้วนกระดาษเป็นวงกลมตามขนาดของผล และสวมครอบผล พร้อมรัดกระดาษ หรือพลาสติกด้วยสายรัด ณ จุดที่เป็นกิ่งของผลจะดีที่สุด การปลิดผล

เป็นวิธีการผลิตผลดิบให้เหลือผลเพียง 2-3 ผล/กิ่ง เพื่อให้ลูกที่เด่น และสมบูรณ์ที่สุด ได้เจริญเติบโต ซึ่งการปลูกผลดิบจะเริ่มปลูกเมื่อผลทั้งหมดติด และโต ขนาดประมาณเท่าลูกมะนาว โดยให้ทำการเลือกปลูกผลที่มีขนาดเล็กสุดออก ให้เหลือผลที่มีขนาดใหญ่ไว้เพียงจำนวนข้างต้นที่กล่าวมา การเก็บผลผลิต การเก็บผลควรเก็บผลที่แก่หรือกำลังห้าม ซึ่งโดยทั่วไปจะมีอายุประมาณ 4-5 เดือน (ไม่ควรเก็บผลที่ยังไม่ห้ามหรือผลที่ใกล้สุก) ลักษณะผลที่เหมาะสมต่อการเก็บจะสังเกตได้จากสี และผิวของผล ซึ่งจะมีลักษณะสีตามสายพันธุ์ เช่น แป้นสีทองผลที่ได้ระยะเก็บจะมีสีเขียวอ่อนออกเหลือง ผิวมีลักษณะเต่งตึง ขั้วผลเรียวยาวเล็กสีเขียวอ่อน การเก็บจะใช้กรรไกรตัดชิดขั้วผล รวบรวมใส่กระบะพลาสติก พร้อมนำเข้ามาเพื่อทำความสะอาด รอส่งจำหน่าย

ในช่วงปลายน้ำ การบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว จะนำฝรั่งไปขายให้กับผู้ประกอบการ เช่น โรงแรมสามพรานริเวอร์ไซด์ ห้างสรรพสินค้าในเครือเซ็นทรัลกรุ๊ป ร้านค้าอแกนิคหรือร้านค้าที่นำผลผลิตไปแปรรูปอีกทีหนึ่ง ร้านค้าอแกนิคโดยเฉพาะ และบางครั้งเกษตรกรจะจำหน่ายตลาดสีเขียวอย่างเช่น ตลาดสุขใจ หรือเกษตรกรนำไปขายเองก็มี แต่สิ่งที่สำคัญก็คือ การรับรองผลผลิตว่ามาจากเกษตรกรอินทรีย์โดยการติดสติ๊กเกอร์รับรองที่ผลผลิตหรือใบรับรองเกษตรกรผู้ผลิตว่าเป็นเกษตรกรอินทรีย์ตัวจริง เป็นการสร้างความมั่นใจต่อผู้ซื้อและความสบายใจของผู้ขาย บางครั้งผู้บริโภคก็จะเข้าไปรับซื้อถึงที่สวนเกษตรกรเองก็มี ช่วงที่ผลผลิตมากประมาณเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม และในปัจจุบันตลาดของชุมชนได้เปิดให้เกษตรกรมาร่วมขายผลผลิตในตลาดอีกช่องทางหนึ่งด้วย

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรอินทรีย์ โรคของฝรั่งที่พบมากที่สุด คือ

- โรคจุดสนิม เกิดจากเชื้อราเข้าทำลายใบ โดยจะเห็นจุดขนาดเล็กเริ่มจากจุดสี เขียวแล้วค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นสีสนิมเหล็กและเป็นขุยคล้ายกำมะหยี่ ถ้าเป็นที่กิ่งจะทำให้เป็นขุยและกิ่งแตกแห้งตาย การป้องกันหากเป็นที่กิ่งก้าน ควรใช้ปูนแดงชั้น ๆ ผสมน้ำทาบริเวณที่เป็นโรคทิ้งไว้สักพักแล้วค่อยรดน้ำหรือไม้ก็ตัดทิ้งให้เกิดยอดใหม่

- โรคแอนแทรคโนส เกิดจากเชื้อราเข้าทำลายผลอ่อน ผลสุกและใบอาการบนใบจะเห็นเป็นจุดสีน้ำตาลเล็ก ๆ แผลอาจทะลุ ถ้าเป็นที่ผลอ่อนจะทำให้มีสีน้ำตาลและเน่าแห้งไปในที่สุด แต่ถ้าเป็นระยะผลสุกหรือใกล้สุก จะเกิดแผลเน่าสีน้ำตาล อาการจะลุกลาม แผลจะบวมลงเล็กน้อยมีจำสีคล้ำและเมื่อกลีแสดงปรากฏให้เห็นบนผลฝรั่ง และต้องปลิดทิ้งออกไปเลย เพื่อให้ไม่ให้แพร่กระจายไปยังต้นอื่น (เปี้ยก นามสมมติ, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2563)

3) ชมพู่พันธุ์ทับทิมจันทร์

ชมพู่ที่ชาวสวนเกษตรอินทรีย์ในชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวนิยมปลูกมากที่สุดคือ ชมพู่พันธุ์ทับทิมจันทร์ เป็นชมพู่ที่นำมาจากประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นชมพู่ที่มีสีแดงเข้ม ทรงผลยาวคล้ายเพชรน้ำผึ้ง พันธุ์ทับทิมจันทร์จะมีผลโต เนื้อแน่นกรอบ และมีความหวานสูงการออกผลทะวายทั้งปีสวนชมพู่เพชรสามพรานก็มีแต่เป็นส่วนน้อย ลักษณะคล้ายชมพู่เพชร แต่ผลโตผิวมันสีเขียวอมชมพูเนื้อกรอบรสชาติหวาน ปัจจุบันมีการปลูกเป็นการค้าทั่วไปแถบจังหวัดนครปฐมและจังหวัดใกล้เคียง สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูกชมพู่ ในด้านพื้นที่จะเหมาะเป็นดินร่วน ดินทราย ดินร่วนปนทราย หรือดินเหนียวที่ระบายน้ำได้ดี และชมพู่จะให้ผลผลิตที่มีรสชาติดีในการปลูกในดินทรายหรือดินร่วนปนทรายเพราะมีธาตุไนโตรเจนน้อยกว่าดินเหนียวและอุ้มน้ำได้น้อยกว่าจึงทำให้ความหวานในผลชมพู่เพิ่มขึ้นได้เร็วกว่าชมพู่ที่ปลูกในดินเหนียวและพื้นที่ต้องมีลักษณะน้ำไม่ท่วมขังเป็นพื้นที่ที่ได้รับแสงแดดเต็มที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำ ส่วนอุณหภูมิ ชมพู่เป็นพืชเขตร้อน แต่อุณหภูมิก็ยังคงมีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตชมพู่ คือหากอากาศร้อนจัด หรือมีอุณหภูมิสูงมากเกินไปในบางช่วง ชมพู่จะออกดอกติดผลได้ไม่ดี ดอกจะร่วงได้ง่ายการขยายขนาดผลไม่ค่อยดี สีผลซีดจาง ผลแก่เร็ว ช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการออกดอกติดผลคือ ช่วงปลายปีถึงต้นปี จะให้ผลผลิตที่คุณภาพดีที่สุด ส่วนด้านแหล่งน้ำต้องมีปริมาณที่เพียงพอตลอดทั้งปี โดยเฉพาะช่วงฝนทิ้งช่วง และฤดูแล้ง

การเตรียมแปลงและหลุมปลูกชมพู่ มีดังนี้

การทำแปลงปลูกครั้งแรกจะต้องไถพรวน และกำจัดวัชพืชออกให้หมด จากนั้นขุดหลุมปลูก กว้างประมาณ 50 เซนติเมตร และลึกประมาณ 40 ถึง 50 เซนติเมตรแล้วตากหลุมไว้ประมาณ 5 ถึง 7 วัน โดยมีระยะปลูกหรือระยะหลุมประมาณ 8 x8 เมตร หรือ 10 x10 เมตร แปลงปลูกในที่ลุ่มควรขุดร่อง และทางระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมร่วมด้วย

ขั้นตอนการปลูกชมพู่ มีดังนี้

หลังจากหลุมนานประมาณ 5 ถึง 7 วัน แล้ว ให้โรยปุ๋ยคอกรองก้นหลุม พร้อมคลุกผสมกับหน้าดินให้เข้ากัน จากนั้น นำกิ่งพันธุ์ลงปลูกในหลุม พร้อมกลบหน้าดินให้พูนขึ้นเล็กน้อยปิดด้วยไม้ไผ่ และรดต้นชมพู่กับไม้ไผ่ด้วยเชือกฟางพอหลวม กันต้นล้มเอน รดน้ำให้ชุ่มคลุมโคนต้นด้วยฟางข้าวหรือเศษใบไม้ เพื่อรักษาความชื้นให้หน้าดินการแต่งกิ่ง เริ่มต้นตัดแต่งกิ่งในขณะที่ต้นชมพู่ยังเล็กควรตัดแต่งให้ได้รูปทรงพุ่มซี่งายตัดแต่งหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว โดยจะเลือกตัดกิ่งที่เป็นโรค กิ่งที่ไม่เป็นระเบียบ กิ่งที่ฉีกหักและเป็นการบังคับไม่ให้ต้นสูงจนเกินไป โดยจะตัดชิดโคนกิ่งและใช้ปูนแดงทาบริเวณแผลเพื่อป้องกันเชื้อรา

การขยายพันธุ์

วิธีการตอนกิ่งชมพู

ชาวสวนส่วนใหญ่ใช้วิธีการตอน ซึ่งเป็นการขยายพันธุ์เพื่อนำไปปลูกเองเป็นส่วนใหญ่ โดยเลือกกิ่งไม้อ่อนและไม่แก่เกินไป และควั่นกิ่งขูดเยื่อเจริญออกมาหุ้มด้วยกาบมะพร้าวและถุงพลาสติกมัดให้แน่นประมาณ 456 วัน ก็จะออกรากตัดกิ่งและนำไปชำในถุงพลาสติกอีกประมาณ 20 –25 วัน ก็นำไปปลูกได้ แต่สำหรับการปักชำกิ่งชมพู เป็นวิธีการที่ง่าย และรวดเร็ว มีข้อดีของการปักชำ คือไม่มีปัญหาเรื่องการกลายพันธุ์ ทำได้ง่าย รวดเร็ว ขยายพันธุ์ได้ครั้งละจำนวนมากเสียค่าใช้จ่ายน้อยแต่ได้ผลเร็ว ข้อเสียของการปักชำกิ่งชมพู คือ ได้ต้นที่ไม่มีรากแก้วหรือได้ต้นที่มีขนาดเล็ก เมื่อเปรียบเทียบกับกิ่งตอน

วิธีการปักชำกิ่งชมพู

โดยเกษตรกรจะใช้ถุงพลาสติกดำหรือถุงพลาสติกใสขนาด 4×6 นิ้ว หรือ 5×7 นิ้ว เจาะรูข้างถุงขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.5 ถึง 1 เซนติเมตร จำนวน 4 ถึง 6 รู เว้นระยะห่างกันประมาณ 1 นิ้ว ใส่ถ่านแกลบหรือขี้เถ้าแกลบจนเต็มถุง รดน้ำพอชุ่ม และเลือกกิ่งชมพูที่มีใบเขียวเข้ม เป็นกิ่งที่มียอด กิ่งยาวประมาณ 10 ถึง 20 เซนติเมตร ลักษณะของกิ่งจะสมบูรณ์ปราศจากโรค และแมลงรบกวน ตัดโคนกิ่งเป็นมุมเฉียงประมาณ 45 องศา เด็ดใบส่วนโคนกิ่งออก ให้เหลือใบเฉพาะที่ปลายกิ่ง แล้วตัดใบที่เหลือออกครึ่งใบเพื่อลดการคายน้ำ ก่อนนำไปปักชำ โดยการปักกิ่งชำลงไปขี้เถ้าแกลบ โดยใช้ไม้เจาะรูนำลงไปลงในขี้เถ้าแกลบลึกประมาณ 5 เซนติเมตร แล้วปักชำกิ่งลงในตามไป กดขี้เถ้าแกลบให้กระชับโคนกิ่งปักชำพอแน่น นำกิ่งที่ปักชำในถุงพลาสติกแล้วไปอบในถุงพลาสติกใสขนาดใหญ่ วางเรียงให้เต็มก้นถุง เป่าถุงพลาสติกให้โป่ง แล้วใช้เชือกมัดปากถุงจนแน่น วางเรียงไว้ในโรงเรือนเพาะชำหรือที่ร่มมีแสงรำไร อากาศถ่ายเทได้ดี ประมาณ 1 เดือน กิ่งปักชำจะออกรากเห็นเป็นสีขาว จึงนำออกจากถุงอบหรือปล่อยให้กิ่งปักชำมีรากเพิ่มขึ้นไว้อีกประมาณ 15 ถึง 30 วัน รวมเวลา 45 ถึง 60 วัน ในการรอบนำกิ่งปักชำที่ออกรากแล้วออกจากถุงพลาสติกอบ นำมาวางเรียงไว้ในโรงเรือนเพาะชำรดน้ำและดูแลให้กิ่งชำแข็งแรงสมบูรณ์ ย้ายลงปลูกในถุงพลาสติกขนาด 8×10 นิ้ว ถ้าเป็นถุงสีดำให้ใช้ขนาด 4×9 นิ้ว ใส่ดินร่วน 3 ส่วน ผสมกับปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก 1 ส่วน คลุกให้เข้ากัน แล้วรดน้ำ วางไว้ในโรงเรือนประมาณ 1 สัปดาห์ แล้วนำออกมาวางไว้กลางแจ้งที่มีแดดปกติ ใส่ปุ๋ยบำรุงต้นที่ชุมชนเกษตรอินทรีย์ ในอัตรา 100 กรัม ต่อน้ำ 20 ลิตร รดน้ำกิ่งปักชำทุก 2 ถึง 3 สัปดาห์ต่อครั้ง เมื่อกิ่งปักชำเจริญเติบโตดีแล้วให้นำไปปลูกลงแปลง

การบำรุงดูแลรักษาต้นชมพู

ชาวสวนเกษตรกรอินทรีย์ จะใช้เรือและติดอุปกรณ์สำหรับฉีดพ่นน้ำตามร่องน้ำเพราะชุมชนแห่งนี้นิยมการปลูกพืชแบบร่องแปลงเนื่องจากพื้นที่เป็นที่ลุ่ม มีน้ำตลอด ทั้งไหลผ่านมาจากแม่น้ำท่าจีน การให้น้ำต้องคอยสังเกตจากสภาพอากาศฝน และความชื้นภายในดินด้วย ชมพู่ถ้าฝนตกมากจะหยุดการให้น้ำหากให้น้ำมากอาจมีผลต่อความหวานของผลได้ การใส่ปุ๋ยต้นชมพู่ โดยเริ่มตั้งการเลือกใช้ปุ๋ย และเป็นปุ๋ยที่ชุมชนหมักขึ้นเอง เราจะบำรุงไปเรื่อย ๆ ให้ต้นชมพู่สะสมอาหารตลอดทั้งปี ซึ่งช่วงที่ต้นเริ่มให้ดอกเราจะใส่ปุ๋ยน้อยหน้อยกันไม่ให้ต้นแตกใบมากจนเกินไป เพราะอาจทำให้ต้นชมพู่ให้ดอกน้อยกว่าเดิมได้ การเลือกใช้ปุ๋ยก็มีความสำคัญในเชิงธุรกิจเพราะให้ผลผลิตที่ใหญ่ สีสวย สวยงามแต่อาจไม่เป็นที่ต้องการในตลาดปัจจุบัน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการทำเกษตรอินทรีย์ ตลาดหรือบริษัทจะยังคงรองรับผลผลิตเสมอ แม้ว่าผลผลิตจะมีขนาดเล็กกว่าก็ตาม

การป้องกันกำจัดโรค - แมลงและศัตรูพืช

การจัดการศัตรูพืช ชมพู่ทับทิมจันทร์แบบอินทรีย์ แมลงส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นแมลงวันผลไม้ เพลี้ยไฟ และเพลี้ยแป้ง โดยเฉพาะแมลงวันผลไม้เป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้หลักการที่ใช้ประจำคือการฉีดพ่นน้ำส้มควันไม้กับขมิ้นชันที่หมักเอง และการห่อผลไม้เป็นวิธีที่นิยมใช้มากที่สุดสำหรับชาวสวนผลไม้เพราะหลังจากห่อผลแล้วแมลงวันผลไม้จะเข้ากินผลไม้ไม่ได้ ซึ่งถุงที่ใช้ห่อผลไม้จะนิยมใช้ขนาด 7* 15 นิ้ว การตัดแต่งกิ่งชมพู่ในช่วงพักต้นให้ต้นดูโปร่งจะช่วยให้การฉีดพ่นสารป้องกันโรคและแมลงทั่วถึงทั้งต้นเป็นอีกวิธีหนึ่งที่เกษตรกรเลือกใช้ ส่วนการใช้กับดักแมลงในสวนนั้นเป็นเหมือนการล่อแมลงเข้าสวนของเกษตรกรเอง เพราะฉะนั้นการเลือกใช้วิธีที่เหมาะสมอาจต้องดูผลกระทบที่พึงจะได้รับ อาจใช้การมีส่วนร่วมของชาวสวนข้างเคียงเพื่อให้ทำพร้อมกันทั้งสองด้านหรือโดยรอบ มิเช่นนั้นสวนของเกษตรกรหลักที่ใช้กับดักแมลงอาจโดนแมลงโจมตีหนักเพราะมาจากหลายที่ จนทำให้สวนของเกษตรกรหลักเสียหายได้

จากการสัมภาษณ์ (ลุงศรี นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563)ทำสารกำจัดแมลงที่สวนของเกษตรกร มีขั้นตอนการทำสมุนไพรกำจัดแมลงแบบง่ายๆ ดังนี้

1) การทำน้ำสกัดจากเมล็ดสะเดา

- เก็บผลสะเดาสุกในช่วงวันที่ 15 เมษายน ของทุกปี ในช่วงนี้จะมีสาร

Azadirachtin

ในปริมาณสูงสุด เป็นสารที่สามารถขับไล่และกำจัดแมลงศัตรูพืช

- นำเมล็ดสะเดาที่ได้มาแกะเปลือกแล้วฝังลมให้แห้งจากนั้นนำมาบดให้ละเอียดนำผงเมล็ดสะเดาที่ได้มาแช่แอลกอฮอล์ ปิดฝาให้สนิทโดยไม่ให้โดนแดดเป็นเวลา 1 เดือนก็สามารถนำมาใช้งานได้

วิธีการนำไปใช้งาน: ใช้น้ำหมักสะเดา 5 ซีซี ต่อน้ำ 1 ลิตร ฉีดพ่นขับไล่แมลง

หมายเหตุ: หากต้องการสกัดเอาเฉพาะน้ำมันสะเดา ใช้น้ำแข็งใส่ถุงพลาสติกแล้วนำไปจุ่มในน้ำหมักความเย็นจะส่งผลทำให้น้ำมันสะเดาลอยขึ้นมาตักเอาเฉพาะน้ำมันนำไปทาลงบนต้นไม้จะสามารถป้องกันแมลงรบกวนได้

2) การทำน้ำสกัดจากโล่ดินหรือหางไหล

- สารสำคัญที่ออกฤทธิ์ในหางไหล เรียกว่า โรทีโนน (Rotenone) มีปริมาณสูงสุดอยู่ที่บริเวณราก

- ตัดเครือหางไหลเป็นท่อน ความยาวประมาณ 15-20 เซนติเมตร ปักชำลงในกระบะเพาะที่มีแกลบผสมกับดินทราย อัตราส่วนหนึ่งต่อหนึ่ง

- รดน้ำอย่างสม่ำเสมอทุกวัน

- เมื่อเกิดรากยาวประมาณ 1 ฟุต ก็สามารถตัดรากหางไหลมาใช้ประโยชน์ได้

วิธีการนำไปใช้งาน: ใช้น้ำของหางไหล 2 ชีด ตำหรือบดให้ละเอียดผสมน้ำ 20 ลิตร ฉีดพ่นขับไล่แมลง หากต้องการกำจัดให้ใช้ในอัตราเข้มข้นทำการฉีดพ่นให้ถูกตัวแมลงให้มากที่สุด ทั้งนี้เกษตรกรต้องมีการวางระบบน้ำและวางแผนการใช้น้ำไว้ล่วงหน้าเพราะตอนฉีดยาห้ามรดน้ำไปประมาณ 2-3 วัน

การเก็บเกี่ยวผลผลิตชมพู

ช่วงการเก็บเกี่ยวเป็นช่วงของปลายน้ำ เกษตรกรต้องให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการผลิตถึงขั้นตอนการขนส่งผลผลิต ที่สำคัญต้องคอยดูแลอย่างสม่ำเสมอ คือช่วงที่ต้นเริ่มให้ดอกจนถึงการเก็บเกี่ยว โดยรุ่นแรกชมพูจะให้ผลผลิตคือหลังจากปลูกต้นไปแล้วประมาณ 1 ปี ต้นจะเริ่มให้ดอกหลังจากนั้นประมาณ 3 เดือนก็สามารถเก็บผลผลิตชมพูในรุ่นแรก ชมพูอายุพร้อมที่จะเก็บเกี่ยว คือ มีอายุ วันผลเต่งอวบ สีซีดในบางพันธุ์มีสีขาว บางพันธุ์มีสีแดงหรือชมพู ผิวเป็นมันเงา มีความหวานสูง เกษตรกรควรทำการเก็บ หากปล่อยทิ้งไว้เกินอายุการเก็บเกี่ยว จะทำให้ผลชมพูแตกหรือร่วงเสียหายได้ การเก็บควรใช้กรรไกรตัดขั้วจะสะดวกและรวดเร็วและเพื่อให้ผลผลิตมีขนาดใหญ่ตามที่เกษตรกรต้องการ เกษตรกรต้องทำการปลิดดอกให้เหลือช่อหนึ่งประมาณ 4 ผล เพื่อกันไม่ให้ผลแย่งอาหารกันเพราะอาจทำให้ผลมีขนาดเล็กการเก็บชมพูนั้นเกษตรกรควรเก็บมาทั้งถุงที่ห่อ

ชมพูแล้วใส่ขี้เถ้าที่กรุด้วยกระสอบปุ๋ยเพื่อป้องกันความคมของภาชนะที่จะทำให้ผิวชมพูบวมซำได้ จากนั้นจึงนำผลชมพูมายังโรงพักผลผลิตแล้วทำการคัดเลือกชมพู โดยเริ่มที่แกะถุงห่อชมพูออก คัดคุณภาพโดยคัดผลแตกผลเป็นโรคและแมลงทำลาย ทั้งนี้รวมทั้งผลที่มีรูปร่างผิดปกติออกคัดขนาดบรรจุลงแข่งไม้ไผ่หรือตะกร้าพลาสติกที่ด้านข้างกรุด้วยใบตองหรือกระดาษ แล้วปิดทับด้านหน้าด้วยพลาสติกเพื่อรักษาความชื้นของชมพูไว้ซึ่งน้ำหนักพร้อมเขียนป้ายประจำแข่ง หรือตะกร้าพลาสติกเพื่อบอกน้ำหนัก ชื่อพันธุ์ และขนาดผล เก็บไว้ในที่ร่มพร้อมที่จะขนส่งสู่ตลาดอินทรีย์ต่อไป สำหรับช่วงที่ชมพูให้ผลผลิตมากที่สุด คือ เดือนธันวาคม – มกราคม ราคาชมพูจะตกมากแต่ถ้าเป็นช่วงเดือน พฤษภาคม – กรกฎาคม ชมพูจะราคาสูงและหลังจากนี้ชมพูจะอยู่ในช่วงการพักต้น ผลผลิตอาจยังไม่มี (ป่าดา นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563)

ลำดับขั้นตอนต่อไปผู้วิจัยขออธิบายถึงสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ทั้งในการจัดการระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ จากการศึกษางานวิจัย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 2 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ (การจัดการระดับต้นน้ำ)

ในชีวิตประจำวันของเกษตรกรอินทรีย์มีการปฏิบัติตนเสมือนการปฏิบัติงานทั่วไปเหมือนกับทุกอาชีพ การปฏิบัติงานเหมือนกลายเป็นกิจวัตรและการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกในครอบครัว ชุมชนและสังคม ทำให้เกิดกิจกรรมการจัดการผลไม้อินทรีย์ในระดับต้นน้ำในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้เกษตรกรอินทรีย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี การเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ได้เข้าถึงกระบวนการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ดังรายละเอียดดังนี้

การร่วมรับรู้ปัญหา เนื่องจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวเกิดขึ้นด้วยแนวคิดของกลุ่ม คือการเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรจากเดิมทำ “เกษตรเคมี” มาทำ “เกษตรอินทรีย์” มองเห็นว่าการทำเกษตรแบบเคมีเป็นที่มาของความยากจนและมีผลต่อสุขภาพ เนื่องจากเกษตรกรต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ทั้งปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ที่สำคัญส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและต่อสุขภาพของเกษตรกร จึงมีความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรแบบเดิม มาเป็นการทำเกษตรอินทรีย์ จึงนับเป็นก้าวที่สำคัญของกลุ่มและชุมชนหมู่บ้านหัวอ่าว ซึ่งในช่วงแรกทางกลุ่มได้รับแรงเสียดทานจากคนในชุมชนมากพอสมควร เพราะการทำเกษตรอินทรีย์เป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชนในขณะนั้น อีกทั้งต้องเรียนรู้เทคนิคต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ ด้วยการไปเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จด้านการปลูกฝรั่งอินทรีย์ คือ คุณ

ประหยัด ปานเจริญ และผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ผู้ใหญ่ ณาญา ปานเจริญ แต่หลังจากการได้พัฒนาเทคนิคการทำเกษตรอินทรีย์จนผลผลิตเพิ่มสูงขึ้น ก็เริ่มมีปัญหาเรื่องราคาผลผลิตในราคาเท่ากับผลผลิตทั่วไป ทั้งที่กระบวนการผลิตซับซ้อนกว่าและต้องใช้การดูแลเอาใจใส่มากกว่า จึงได้สมัครเป็นสมาชิกเครือข่ายของ “กลุ่มสามพรานโมเดล” ในปี พ.ศ. 2559 จนทางสามพรานโมเดลได้สนับสนุนและได้สมัครการขอรับรองมาตรฐานจากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) จนถึงปัจจุบันสมาชิกของกลุ่มที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันมาตั้งแต่แรกเริ่มหรือเป็นรุ่นบุกเบิกทุกรายจึงได้รับมาตรฐานจากสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements – IFOAM) แต่หลังจากนั้น IFOAM ก็ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบกันเอง ซึ่งเรียกว่า Participatory Guarantee System (PGS) และได้พัฒนาเป็นมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สามารถขายสินค้าในจุดขายสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้จนถึงปัจจุบัน

“...การทำเกษตรอินทรีย์เป็นเรื่องที่ยาก และต้องใช้เวลาานาน
สำหรับการเรียนรู้ ถึงแม้การลงทุนจะน้อยแต่ต้องอาศัยความใส่ใจและดูแล...”

(ณรงค์ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2562)

“...เป็นการท้าทายความสำเร็จ ถ้าเป็นเกษตรกรเคมีเราสามารถ
เรียนรู้จากร้านขายเคมีภัณฑ์ได้เลย มีเงินซื้อก็ทดลองปุ๋ยและยาได้ แต่เกษตร
อินทรีย์ต้องมาจากความตั้งใจและเห็นถึงคุณค่าผลผลิตที่ควรบริโภคมากกว่า
...”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY (กรณ์ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2563)

“...การเริ่มต้นจากใจ ศึกษาจากออนไลน์เบื้องต้น แต่ไม่ใช่เรื่อง
ง่าย การลองผิดลองถูกสำหรับคนรุ่นใหม่ ตอนแรกเริ่มท้อ แต่ถ้ามีใจรักจะ
ผ่านไปได้ทำคนเดียวเราอาจจะเสียเวลาเยอะ แต่ถ้ารวมกลุ่มได้คำแนะนำดี ๆ
ผมไปต่อได้ด้วยตนเอง...”

(หมั่น นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2562)

“...การเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ สิ่งปลูกเป็นไม้ผลชนิดแรกก็คือ มะพร้าว น้ำหอม เพราะเชื่อว่าเป็นผลผลิตที่ขายได้ง่ายดูแลไม่ยาก แต่อาจใช้ระยะเวลาากหน่อยในช่วงแรก 1 – 2 ปี อีกทั้งเป็นเอกลักษณ์ของชาวสวนสามพรานมาแต่ดั้งเดิม ไม่ต้องมานั่งขายแบบผลผลิตอย่างอื่น เพราะเป็นผลผลิตที่มีคนมารับตัด ซื้ และตนเอง ชาวสวนไม่ต้องลำบากขายเอง แต่ถ้าขายในตลาดเกษตรอินทรีย์เฉพาะ จะทำให้มีราคาต่อผลผลิตสูงมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นจุดเด่นในเรื่องของตลาดอินทรีย์ที่ทำให้มีคนอยากเข้ากลุ่มเกษตรอินทรีย์มากยิ่งขึ้นเพราะขายเองผลิตเอง ...”

(พัฒน์ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2562)

ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวแห่งนี้เกิดขึ้นจากการรวมตัวของผู้ที่มีความสนใจเดียวกัน คือ หัวใจอินทรีย์ เพื่อเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบที่ปลอดภัยจากสารพิษ ห่วงใยต่อสุขภาพ รวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการทำเกษตรอินทรีย์เพื่อแก้ไขปัญหาการทำเกษตรที่ใช้สารเคมี ซึ่งในปี พ.ศ. 2553- 2555 พบว่ามีการใช้สารเคมีในการทำเกษตรจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถปลูกพืชซ้ำในพื้นที่เดิมได้ ต้องเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ แผลงก็เข้าสวนเป็นจำนวนมาก ด้วยสาเหตุนี้จึงทำให้คนในชุมชนเริ่มปรับเปลี่ยนวิธีการเกษตรแบบใหม่ และหันมาทำการเกษตรอินทรีย์เพื่อแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้ (วาสนา มะลินินและคณะ, 2562) จากการที่เริ่มต้นบางอย่างของคนรุ่นใหม่ เราก็ต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลง เด็กรุ่นใหม่กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก แต่ประสบการณ์ยังน้อย ยังไม่เข้าใจระบบเกษตรอินทรีย์ที่แท้จริง หรือเป็นสากล จากประสบการณ์ของรุ่นเก่าต้องถือและยึดไปปฏิบัติให้มัน การทำบางอย่างต้องอาศัยประสบการณ์ การที่เป็นน้ำที่เต็มแก้ว แล้วมาแบบไม่สนใจใคร เราก็จะฝึกตนให้อยู่ร่วมกันสังคมลำบากมากขึ้น เราต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่า ความรู้หรือวิทยาการต่าง ๆ ช่างมีอยู่มากมายมหาศาลเหลือเกิน เรื่องเพียงเรื่องเดียว หากต้องการศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ก็ต้องใช้เวลามาก และการศึกษาบางเรื่องก็อาจถึงกับไม่มีทางที่จะเรียนให้จบ ในชั่วชีวิตเดี๋ยวนี้อายุที่เดียว มีหน้าซ้ำผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ยังแสวงหาคิดค้นพัฒนาความรู้ หรือวิทยาการที่มีอยู่ให้ดีขึ้น ๆ ขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง อะไรที่เดิมคืออยู่แล้ว ก็ช่วยกันคิดช่วยกันค้น มีความพยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอีกจนความรู้ หรือวิทยาการเรื่องเดิมเกิดต่อยอดแตกแขนงมีประโยชน์เพิ่มมากขึ้นไปอย่างมากมาย เราเองก็อยากสอนให้คนรุ่นใหม่มาสืบทอดความเป็นเกษตรอินทรีย์ต่อจากรุ่นพวกเรา (สมาน นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2562)

การร่วมกิจกรรม เป็นการปฏิบัติตนของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว มีการประชุมในแต่ละเดือนหมุนเวียนสลับเปลี่ยนตามสมาชิกแต่ละคน ภายในหนึ่งปี ก็จะวนไปเยี่ยมบ้านของสมาชิกด้วยกัน ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลพื้นที่ก็ตามถ้าเข้ามาเป็นหนึ่งในสมาชิกแล้วกลุ่มจะยึดข้อปฏิบัติร่วมกัน

“...เป็นการสร้างความสัมพันธ์แบบครอบครัวใหญ่ พุศุคๆแบบเป็นกันเอง ทั้งสมาชิกเก่าและใหม่ การยอมรับให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทักทายกัน ทำให้บรรยากาศมีความเป็นกันเองในการทำกิจกรรมสำหรับผมสมาชิกใหม่ไม่เคยเขิน และอยากเข้าร่วมเป็นอีกหนึ่งสมาชิก...”

(นิต นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2562)

“...เหมือนมาเจอเพื่อนแบบชาวสวน เนื่องจากผมเกษียณจากการรับราชการแบบเจ้านาย แต่พอมาประกอบอาชีพชาวสวนแบบเกษตรกรอินทรีย์พอมีพอกิน เจอหัวหน้ากลุ่มแบบเป็นกันเอง ทำให้ผมประทับใจและอยากร่วมกิจกรรมต่อไปอีก ชีวิตคลายเหงา มีทีมงานที่คอยช่วยเหลือสนับสนุนได้ปูพื้นฐานความรู้เกษตรบ้านปลายอีกชั้นหนึ่ง...”

(น้อย นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2562)

การร่วมกิจกรรมเป็นการทำงานแบบสร้างความร่วมมือกัน โดยให้สมาชิกเกษตรกรมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของแต่ละคน การทำงานเป็นกลุ่มนำไปสู่ความก้าวหน้า เป็นการระดมสมองของสมาชิกอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งก่อให้เกิดบรรยากาศที่มีความสุข เกษตรกรมีโอกาสได้ฝึกฝนตนเองเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาตนเอง การเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานสนับสนุน และฝึกฝนการทำงานที่ตนเองได้รับมอบหมายให้เกิดรับผิดชอบและเหมาะสมสำหรับตัวบุคคล ทำให้การรวมกลุ่มมีการดำเนินงานด้วยความราบรื่นและยั่งยืน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ผลสำเร็จตามเป้าหมาย อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญในการจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ถือว่าการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นี้เป็นการใช้เวลาและโอกาสสำหรับเกษตรกรในการทำสิ่งที่เคยทำสำเร็จมาแล้ว หรือมีความรู้มีประสบการณ์มาแล้วหรือแลกเปลี่ยนให้กับผู้อื่นในพื้นที่ที่มีพื้นที่เหมาะสมให้ได้ไปปรับใช้ สิ่งสำคัญคือมีเป้าหมายในการเรียนรู้ที่ไปในทิศทางเดียวกัน จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้เอง จะทำให้เห็นการทำงานของสมาชิกภายในกลุ่ม และเพื่อให้

บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ ในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ อาจมีการแบ่งงานรับผิดชอบตามความสามารถหรือการตกลงใจร่วมกันปฏิบัติงานดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความผูกพัน ความไว้วางใจ การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การทำงานเป็นทีมจะทำให้เรามีศูนย์การเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ที่เข้มแข็ง

“...เนื่องจากพื้นที่การเกษตรของผมเป็นดินเปรี้ยว ปลูกพืชแล้วมันไม่เติบโตเท่าที่ควร ผมได้รับคำแนะนำให้ปลูกต้นปอเทืองเพื่อปรับสภาพดินเมื่อใดก็ตามที่ปลูกปอเทืองจะปลดปล่อยธาตุอาหารหลายอย่าง เป็นปุ๋ยพืชสดเพื่อเพิ่มปริมาณธาตุอาหารให้กับดิน ปลูกพืชผักสวนครัวที่มีระยะเวลาสั้น เพื่อลงทุนไปก่อนฝากขายในตลาดอินทรีย์...”

(พงค์ นามสมมติ, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2562)

“...ผมเป็นคนต่างพื้นที่ ได้ภรรยาเป็นคนพื้นที่แต่ทำงานโรงงาน ผมทำนามาก่อน พึ่งย้ายมาอยู่เนื่องจากปลูกข้าวแล้วขาดทุนค่าปุ๋ยค่ายา ทำแล้วได้ไม่คุ้มเสียเนื่องจากต้องเอาที่ดินแลกปุ๋ยแลกยา เลยต้องขายที่ที่นั่น มาอยู่กับภรรยา รับจ้างทำสวนท่อผลไม้ มีโอกาสได้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องเกษตรกรอินทรีย์กับนายจ้างทำให้ผมได้ปรับปรุงทำสวนในพื้นที่ของภรรยาด้วยการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ ซึ่งใช้ทุนไม่มากผมมีพื้นที่น้อย พอเลี้ยงลูกและช่วยเหลือจนเจ็ครอบครัวยุติถ้าเราขยันและรู้จักเก็บ...”

(พัชร นามสมมติ, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2562)

การทำงานให้บรรลุผลสำเร็จได้ง่าย สะดวกรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้นนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการช่วยความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับคนอื่น ซึ่งเกิดจากความใกล้ชิด ความพึงพอใจซึ่งกันและกัน และมีพื้นฐานที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการนี้ จะเอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในกลุ่มและสร้างความรู้ใหม่ ๆ มากกว่าโครงสร้างที่เป็นทางการ อาจเป็นเทคนิคหรือเครื่องมือใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงให้พื้นที่ดีขึ้น หรืออาจเป็นวิธีการปฏิบัติที่ได้ผล แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่ม อีกทั้งการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่มแบบเป็นกันเอง ทำให้เกิดการแบ่งปัน ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนความรู้ด้วยความจริงใจ และสร้างความรู้ความเข้าใจได้มากกว่าการเรียนรู้จากหนังสือ คู่มือ หรือการฝึกอบรมของหน่วยงานต่าง ๆ ตามปกติ ซึ่งมีสมาชิกที่มาจากหน่วยงานของภาครัฐและภาคเอกชนมาถ่ายทอดความรู้ จะช่วยส่งผลต่อการประสบความสำเร็จของกลุ่มได้ดีกว่าการดำเนินการประชุมแบบวิชาการ

การร่วมวางแผน ปัญหาการเกษตรประการหนึ่งที่เกษตรกรประสบคือผลผลิตหรือสินค้าไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด หรือการมีผลผลิตหรือสินค้ามากเกินไปทำให้ขายไม่ได้ราคา เกิดการขาดทุนเพราะผลผลิตล้นตลาด ดังนั้นเกษตรกรจึงมีความจำเป็นต้องวางแผนการผลิตและการตลาดเพื่อลดข้อผิดพลาดและปัญหาต่าง ๆ หลักการสำคัญของการวางแผนการผลิตและการตลาด คือเกษตรกรต้องมีความรู้ที่ตลาดมีความต้องการผลผลิตนั้น ๆ มากน้อยเพียงใดร่วมกับสภาพภูมิอากาศ เกษตรกรต้องประเมินความสามารถทางการผลิตของตนเอง ต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ด้านผลผลิตและการตลาด รวมทั้งต้องประสานความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่สามพรานโมเดล และเครือข่ายผู้ประกอบการทางการตลาด เพื่อสร้างความร่วมมือในการจัดการทั้งด้านการผลิตและการตลาดร่วมกัน

“... ออกจากงานประจำมา เนื่องจากสุขภาพไม่ดีเพราะทำงานโรงงานอุตสาหกรรมที่ต้องสูดดมสารพิษจากการผลิตยางรถยนต์ มีที่ดินแปลงเล็ก ๆ อยู่หันมาปลูกพืชผักและผลไม้อินทรีย์ทานเองเริ่มแรกก่อน ประกอบกับการเข้ามาเรียนรู้กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ได้เรียนรู้ความสำคัญของเกษตรอินทรีย์หลายอย่าง สิ่งสำคัญต้องมีสมุดบันทึกของตนเอง เพื่อบันทึกผลของแปลงเกษตรอินทรีย์ของเรา เพื่อดูการปลูกจำนวนต้น ระยะเวลาการเจริญเติบโตของผลผลิต และช่วงเก็บเกี่ยว ตอนแรกเห็นว่าทำไมต้องทำ ทำไมต้องจด รายละเอียดแบบนี้ด้วย ความที่เราแก่แล้ว กลับมามองว่าการจดรายละเอียดแบบนี้เหมือนเป็นภาระ แต่เปล่าเลย มันทำให้เราจำได้ และเป็นพื้นฐานความรู้ ที่สามารถคำนวณต้นทุน รายรับ รายจ่าย และระยะเวลาความคุ้มค่ากับที่เราลงทุน และเมื่อเราจะขยายการปลูกเพิ่มขึ้น เราสามารถเปิดบันทึกสิ่งที่เราได้เรียนรู้ การใส่ปุ๋ยช่วงไหนดี ช่วงไหนที่ใส่แล้วผลผลิตมีรสชาติดี แล้วคุณภาพมันเกิดกับผลผลิตของเราเอง...”

(หญิง นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2562)

“...บันทึกที่เจ้าหน้าที่สามพรานโมเดลต้องตรวจทุกเดือนจะทำให้เราชัดเจนในเรื่องการผลิตว่ามีปริมาณเท่าไร และเราจะขายได้ไหม ช่วงไหน มันทำให้ใจชื้นว่า เรามีตลาดที่แน่นอน ไม่ต้องกังวลใจว่าจะขายไม่ได้...”

(น้อง นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2562)

การวางแผนการทำงานของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ถือเป็นเรื่องที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง เพื่อมีความเป็นระบบของการปฏิบัติงาน และมีความเป็นระเบียบของการดำเนินงานร่วมกันหลายคน และยังช่วยในเรื่องของการประหยัดเวลา และประหยัดค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกิดจากประชุมกลุ่ม การวางแผนจึงเป็นการคาดคะเนที่ต้องทำให้ล่วงหน้าว่ามีสิ่งใดบ้างต้องทำ ทำสิ่งใดก่อนและหลัง จะแบ่งหน้าที่กันอย่างไร การวางแผนที่ดีช่วยให้การบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ประสบความสำเร็จไปตามเป้าหมายทั้งในเรื่องของการผลิต การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยวทำให้เกษตรกรมีกำลังใจมากขึ้น กลับความสำเร็จในอนาคต

ร่วมประเมินผล มีเอกสารชัดเจนในการรับรองผลผลิต มีมาตรฐานและระบบควบคุมการผลิตในระดับสีเขียวเข้ม สามารถให้ผู้บริโภคตรวจเยี่ยมแปลงได้ทุกเมื่อ ด้วยกระบวนการผลิตที่โปร่งใส ไว้วางใจได้เพราะผู้บริโภคสามารถตรวจสอบเข้าถึงสมาชิกกลุ่มได้ทุกราย

“...ดิฉันเป็นรุ่นแรกของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บางช้าง รุ่นสูงอายุ การทำสวนเป็นงานหนัก อายุมากแล้วคิดว่าทำแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่ต้องจ้างใคร เหมือนเกษตรกรเคมี วันนี้ก็ภาคภูมิใจกับชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ได้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรปี 2564 ศูนย์การเรียนรู้บ้านหัวเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ของจังหวัดนครปฐม โดยใช้ชื่อว่า “ปลูกในสวนโตในเมือง” โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ให้มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเยี่ยมชมสวนผลไม้ อินทรีย์ของเรา ถือว่าเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรอินทรีย์ของเราและชุมชนให้เจริญ สร้างตลาด สร้างรายได้ สร้างความสมดุลคืนสู่ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ...”

(ศรี นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2562)

“...เมื่อผู้บริโภคมั่นใจ และกลับมาซื้อผลผลิตทุกครั้ง นั่นคือความภูมิใจของเกษตรกรอย่างที่สุด แสดงให้เห็นถึงกำลังใจ ที่เราจะต้องบริหารจัดการการผลิตให้มีคุณภาพอย่างเสมอต้นเสมอปลาย...”

(กานต์ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2562)

การปฏิบัติต่อสมาชิกภายในกลุ่มควรมีความเท่าเทียม และมีความเป็นธรรม เช่น การประเมินผลงานของสมาชิกในกลุ่มด้วยกระบวนการพีจีเอส แต่ละคนควรเป็นไปตามมาตรฐานด้านเกษตรอินทรีย์อย่างถูกต้อง และไม่มีข้อยกเว้นเพื่อประโยชน์ของคนใดคนหนึ่งเท่านั้น เพราะความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้น อาจส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม ที่เห็นถึงความไม่ตรงไปตรงมา กลายเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ดีภายในกลุ่ม สร้างความไม่พอใจ แบ่งฝักแบ่งฝ่ายกัน เกิดการโยกย้าย การรวมกลุ่มอาจถูกยกเลิกไปในที่สุด

การร่วมรับผลประโยชน์ ผลประโยชน์ที่ได้จากกลุ่มเกษตรอินทรีย์มีหลายรูปแบบที่สมาชิกกลุ่มได้รับในระดับต้นน้ำ การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้ระบบนิเวศของทุกชีวิตมีความยั่งยืน การอนุรักษ์พืชและสัตว์ในพื้นที่ เป็นการให้ความสำคัญต่อสุขภาพของสังคมของ ดิน พืช สัตว์ และมนุษย์ ให้ได้ผลผลิตที่ปลอดภัย มีความสมดุล และปราศจากผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

“...จากรุ่นพ่อรุ่นแม่เคยทำเกษตรเคมีมา แก่ตัวลงสภาพร่างกายก็แย่ พ่อเสียชีวิตด้วยโรคมะเร็งปอด แม่เป็นโรคหอบหืด ทำให้วันนี้ ยอยากเลิกเกษตรเคมีโดยสิ้นเชิง เพราะกลิ่นยาเหล่านี้มันทำให้เรารู้สึกว่ามันทำร้ายเรา ถึงแม้มันจะมีความสะดวกสบายก็ตาม แต่มันก็สิ้นเปลืองมาก จากการทำเกษตรอินทรีย์มาได้สักพักใหญ่ ทำให้เราเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นมาก จากสภาพแวดล้อมรอบบ้านที่เคยได้รับกลิ่นเมื่อฉีดยาฆ่าแมลงแล้วรู้สึกเวียนหัว สิ่งเหล่านี้หมดไป มันจะทำให้เราเข้าใจบางอย่างมากยิ่งขึ้น บางอย่างมันรักษาด้วยระบบธรรมชาติของมันเอง สิ่งที่ได้รับอาจไม่ใช่ตัวเงินและเป็นความสุขทางร่างกาย...”

(ไหว นามสมมติ, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2562)

“...ผลผลิตของเกษตรอินทรีย์ รูปลักษณ์ไม่สวยมาก แต่รสชาติของมันมาจากธรรมชาติแท้ ๆ ผู้บริโภคคือคนตัดสินใจด้านราคา...”

(จันทร์ นามสมมติ, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2562)

จากความหมายของรับผลประโยชน์จะเห็นได้ว่า “กลุ่มเกษตรอินทรีย์” เป็นหน่วยงานสังคม ที่มีอยู่จริงของสังคมรักสุขภาพในปัจจุบัน โดยอาจเป็นการรวมตัวกันเพื่อเป็นชุมชนการสร้างผลผลิตอินทรีย์หรือเป็นการรวมตัวกันของบุคคลที่มีความสนใจ หรือมีประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกัน ในระบบมาตรฐานกฎเกณฑ์เกษตรอินทรีย์ ได้ยึดหลักเกี่ยวกับการเป็นผู้ปฏิบัติ เพื่อค้าขาย

กับกลุ่มคนที่รักสุขภาพเช่นเดียวกัน ด้วยการมีส่วนร่วมในการกระบวนการเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ กับหน่วยงานส่งเสริมเกษตรอินทรีย์และร่วมกับรัฐบาลให้เป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านหัวอ่าว

ส่วนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ (การจัดการระดับกลางน้ำ)

เกษตรกรสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อน การบริหารจัดการครอบคลุมตั้งแต่การวิเคราะห์สถานการณ์ การวางแผนธุรกิจ การออกแบบกลยุทธ์ตั้งแต่ส่วนการจัดหาวัตถุดิบถึงการผลิต การขนส่ง การตลาด การเงิน การบริหารทรัพยากรบุคคล และอื่น ๆ ให้เป็นพื้นที่สร้างความสัมพันธ์ร่วมกันกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีการนำองค์ความรู้ตั้งแต่การคัดเลือกและจัดสรรสินค้า ผู้ค้าในกลุ่ม การนำระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) มาช่วยในการบริหารจัดการโดยให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างผู้ค้ากับผู้บริโภค ครอบคลุมการเรียนรู้การจัดซื้อแบบเกื้อกูล การสร้างสรรค์สินค้า การสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น เกษตรกรให้มีการรวมกลุ่มทำเกษตรอินทรีย์ ความร่วมมือกับภาครัฐ เอกชน สื่อมวลชน ประชาสังคม เป็นต้น และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดและการขายให้กับผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นว่า สินค้าจากแหล่งผลิตแห่งนี้มีคุณภาพ โดยมีขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ดังรายละเอียดดังนี้

การร่วมรับรู้ปัญหา ด้วยสถานการณ์ปัจจุบัน การทำเกษตรอินทรีย์ถึงแม้จะไม่ต้องลงทุนในค่าใช้จ่ายในเรื่องยาฆ่าแมลง แต่เกษตรกรก็ต้องแบกรับภาระการดำรงชีวิตและในเรื่องอื่นที่มีมาก่อนหน้านี้ การวางแผนทางด้านธุรกิจ ด้านการเงิน การขนส่ง การตลาด ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องนำการบริหารทรัพยากรบุคคลมาเกี่ยวข้อง ผลผลิตของผู้ค้าในกลุ่ม ต้องมีการนำระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) มาช่วยในการบริหารจัดการโดยให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างผู้ค้ากับผู้บริโภค ด้วยความโปร่งใส และความซื่อสัตย์การจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดและการขายให้กับผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นว่า สินค้าจากแหล่งผลิตแห่งนี้มีคุณภาพ และสามารถซื้อขายกันได้อย่างยั่งยืน

“...ในการเริ่มต้นทำธุรกิจใด ๆ ปัจจัยหลักของผมคือเงินที่จะลงทุน ถึงแม้เกษตรอินทรีย์จะไม่ต้องพึ่งสารเคมีใด ๆ แต่การบริหารจัดการในพื้นที่ ต้องมีความเสี่ยง ผมเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรอินทรีย์มานานกว่า 5 ปีตอนนี้สีเขียวกลาง มีพื้นที่แปลงเกษตรหลายที่ และได้เห็นว่า การที่เรารวมตัวกันเป็นกลุ่มสมาชิก จะเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับแหล่งเงินทุนให้เรามีเงินทุนสำรองหมุนเวียนได้นำไปใช้จ่ายในการบริหารจัดการพื้นที่ของตนเอง โดยเฉพาะผมเป็น

คนหนึ่งที่ประสบปัญหา ในจ้างแรงงานในการเก็บเกี่ยว และการทำเครื่องบดปุ๋ย
ธรรมชาติ อุปกรณ์อื่น ๆ ที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวหรือห่อผลผลิต ยิ่งช่วงที่ต้องมีการ
ปรับสภาพพื้นที่ต้องไถรถแบล็คโฮ และต้นกล้าพันธุ์ต่าง ๆ ทำให้ผมไม่รู้จะหัน
หน้าไปพึ่งใครในช่วงเศรษฐกิจแบบนี้ วันนี้มีโครงการล้านละร้อยให้กับกลุ่ม
เกษตรกรอินทรีย์ที่เป็นธุรกิจชุมชนสร้างไทย ด้วยการสนับสนุนจากทางรัฐบาล
เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจฐานรากที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่
มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านเกษตรกรรมกลุ่มการผลิตผลไม้แบบผม...”

(พจน์ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2562)

“...ผมเป็นคนหนึ่งที่ประสบปัญหาในพื้นที่ โคนเพื่อนในกลุ่มสมาชิก ได้
ตกเตือนว่าพื้นที่ผมมีการใช้สารเคมี ด้วยกระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วม(PGS)
เนื่องจากพื้นที่ของผมกับญาติพี่น้องทำเกษตรร่วมกัน ญาติทำเกษตรเคมี ส่วนผม
ทำเกษตรอินทรีย์ ปัญหาจากแหล่งน้ำในท้องร่องเชื่อมติดต่อกัน ทำให้พื้นที่ มีส่วน
ของยาฆ่าแมลงผสม ผมพยายามหาทางแก้ไขอยู่ แต่ปัญหาอุปสรรคก็มีหลายเรื่อง
ทำให้ผมเกือบออกไปจากสมาชิกกลุ่มนี้ กฎระเบียบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์มี
ความชัดเจนเป็นข้อปฏิบัติที่ต้องยอมรับร่วมกันมันไม่สามารถยืดหยุ่นได้...”

(เกล้า นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2562)

การร่วมกิจกรรม เป็นการปฏิบัติตนของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ในลักษณะ
แบบเช่นเดียวกันกับระดับต้นน้ำ เพียงแต่อาจจะพบสมาชิกใหม่ หรือสมาชิกได้ยกระดับตนเอง หรือ
อาจมีสมาชิกลดลง เนื่องจากย้ายถิ่นฐาน หรือออกจากสมาชิกไปด้วยเหตุปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ มี
การศึกษาดูงานและการทำวิจัยของคณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในการร่วมกิจกรรม

“.....แต่ก็พบว่ากิจกรรมในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์นี้ เหมือนแนวการสร้าง
อาชีพให้เราได้เรียนรู้ว่า เราต้องทำอะไรให้ผลผลิตเรามีคุณภาพ สอนให้เราได้
รู้จักการแปรรูปสินค้าในท้องถิ่นที่มีอยู่เป็นจำนวนมากและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์
ทำอย่างไรให้น่าสนใจ ซึ่งบางอย่างมันมีสูตรของการทำโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นเคล็ดลับ
ที่ได้จากการร่วมกิจกรรม...”

(หนึ่ง นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2562)

“...การศึกษาดูงานยามแก่ ในกลุ่มเกษตรกรชาวสวนผลไม้ มีความสนุกสนานและน่าประทับใจอย่างมาก ได้ช่วยเหลือกันในการทำกิจกรรม สร้างความสัมพันธ์ในชุมชนให้รักใคร่กลมเกลียวกัน กิจกรรมบางอย่างทำคนเดียวไม่สำเร็จ แต่ถ้าช่วยกันคนละไม้คนมือมันก็จะผ่านไปได้ เช่น การจัดบูธงานแสดงสินค้าของกลุ่มเรา ต่างคนก็นำความคิดมาตกแต่งบูธของตนเองรวมถึงการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ และผลไม้ของชุมชนที่ขึ้นชื่อมันติดตาสร้างความปลื้มใจกับผู้บริโภคเป็นอย่างมาก...”

(ชะเอม นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2562)

“...พบวิธีการป้องกันแมลงวันทองอย่างง่ายดาย ด้วยทีมการวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มาทดลอง ทำให้เห็นผลผลิตที่มีคุณภาพไม่แตกต่างกับผลผลิตแบบเคมี เราอาจไม่ต้องเหนื่อยมากทั้งร่างกายและกำลังทรัพย์ในการดูแล ยังเช่นการห่อและการฉีดสมุนไพรป้องกัน...”

(มรรค นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2562)

การร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับกลางน้ำ เป็นอีกระดับหนึ่งที่สำคัญ ที่ให้เกษตรกรได้เรียนรู้กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา หรือผลผลิตที่ต้องมีการบริหารจัดการเพื่อส่งต่อผู้บริโภค ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพ มีระดับมาตรฐานการรองรับว่าเป็นเกษตรอินทรีย์ ปราศจากการใช้สารเคมี ยินยอมให้องค์กรภายนอกเข้ามาตรวจสอบ เปิดระบบการค้าด้วยเทคโนโลยีทางการเกษตรสมัยใหม่ การศึกษาดูงานกิจกรรมต่าง ๆ ให้ระบบการศึกษาและการวิจัยเชิงนวัตกรรมเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายทางการเกษตรอินทรีย์อีกทั้งยังเป็นช่องทางเลือกในการแก้ปัญหาเชิงระบบนิเวศน์ให้กับเกษตรกรอินทรีย์

“...เป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ทำมานานแล้วตอนนี้ก็อายุ 70 กว่าปี ลุงมีอะไรที่ได้ทดลองทำแล้วประสบความสำเร็จ ได้ผลดีสูงอยากแนะนำบอกต่อ ลุงศึกษาข้อมูลจากข่าวชุมชนหรือวิทยุเพื่อการเกษตรทุกเช้า ถ้าผลผลิตเรามีคุณภาพและไม่มีโรคแมลงลุงจะนำมาแจ้งข่าวให้สมาชิกได้จดสูตรไปทำตาม จากจุดเริ่มต้นจนมาวันนี้ถึงระดับสีเขียวและได้รับใบรับรองจาก IFOAM ทำให้ลุงภูมิใจมาก

อยู่แล้ว วันนี้ทำสวนไม่ได้หวังกำไรอะไรมา ขายแบบเราอยู่ได้เขาอยู่
ได้ ก็เพียงพอแล้ว เราชอบอยู่แบบพอเพียง ...”

(สมาน นามสมมติ, สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2562)

“...ย้ายมาจากกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อื่น พอติขายที่แถบ
ต่างจังหวัดได้ด้วยวัยเกษียณอายุราชการ มาอยู่ที่นี่เห็นว่าน้ำดินอุดม
สมบูรณ์กว่าที่เก่า ประมาณ 4 ไร่พร้อมที่พักอาศัย เริ่มทำเกษตร
อินทรีย์ตั้งแต่ย้ายถิ่นมา ตอนนั้นยังไม่ได้เข้ากลุ่ม ปกติถ้ามีผลผลิตมาก็
มาขายตามตลาดนัดชุมชน ขายได้บ้างไม่ได้บ้างเนื่องจากสินค้าเกษตร
อินทรีย์ไม่ได้สวยงามอะไรมากนัก จะขายแข่งกับผลผลิตจากสารเคมีก็
ไม่ได้ ราคาที่ต้องตกลงน้อยลงอยู่แล้ว นอกจากลูกค้าที่เคยซื้อแล้วชอบ
แบบเกษตรกรอินทรีย์จริง ๆ ถึงอุดหนุนประจำ อย่างว่าถ้าเป็นตลาดนัด
เราก็เลือกที่จะขายแบบอื่นไม่ได้ เอาพออยู่ได้ ทำเองกินเองบ้าง เหลือกก็
ขายไปแจกไป ช่วงหนึ่งได้มีโอกาสร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มนี้ รู้สึกยินดีมาก
เลยมีโอกาสได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพิ่มเติม กับเพื่อนสมาชิกโดยไม่กักกัน
ความรู้และแนะนำอย่างเป็นมิตร ...”

(พร นามสมมติ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2562)

จะเห็นได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มสมาชิกก็ทำให้เรานำความรู้ที่ได้มาปรับ
ใช้ ก็ถือว่าเป็นการแบ่งปันเรื่องดี ๆ ให้แก่กันและกัน มีหลายอย่างมาก เช่น ปุ๋ยบำรุงจากขี้ไส้เดือน
น้ำส้มควันไม้ ปุ๋ยชีวภาพ สมาชิกในกลุ่มมีคนทำขาย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็มากจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
กันในกลุ่ม สามารถอุดหนุนกันได้ ทางเจ้าหน้าที่สามพรานโมเดลรวมไปถึงหน่วยงานรัฐบาลอย่าง
สำนักงานเกษตรอำเภอมาให้การอบรมและการสอนกับเราทุกอย่าง ทุกเรื่องที่เราอาจไม่ทราบมากใน
เรื่องของนโยบายเกษตรกรอินทรีย์และข้อปฏิบัติในการทำเกษตรอินทรีย์ เจ้าหน้าที่สามพรานโมเดล
กล่าวว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสิ่งที่ดีในกลุ่มนี้ เราได้รับโอกาสที่ดีจากการที่เรามีชุมชนที่เข้มแข็ง
แต่การปฏิบัติจริงจะมีการแลกเปลี่ยนเฉพาะกับคนที่มีความประสงค์ (สีเขียวเข้ม) ที่กล้าพูด กล้าแสดง
ความคิดเห็นเท่านั้น สมาชิกส่วนใหญ่จะมานั่งฟัง และคล้อยตามกัน เห็นสมยอมไม่มีความเห็นแย้งแต่
อย่างไร แต่จะเป็นคนละข้อกับเด็กรุ่นใหม่เข้ามาสังเกตการณ์ บางอย่างก็มีทัศนคติที่แตกต่างกันไป

ทำให้ในระดับนี้จะต้องมีสมาชิกหมุนเวียนและแยกย้ายออกไป จะเห็นได้ว่าไม่ยั่งยืนเหมือนรุ่นสูงอายุ (ฟ้าใส (จนท.สามพรานโมเดล) นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2562)

การร่วมวางแผน การบริหารจัดการการผลิตกลางน้ำ มีข้อตกลงและข้อปฏิบัติของกลุ่ม ที่สมาชิกต้องปฏิบัติตามและอยู่กฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ทั้งการผลิต การบริหารจัดการ คุณภาพของผลผลิต การแปรรูปต่าง ๆ ให้เป็นรูปแบบอินทรีย์ โดยมีข้อกำหนดว่า ต้องเข้าร่วมประชุมกลุ่ม 1 ครั้งต่อเดือน

“...เหมือนเป็นความน่าเชื่อถือของผู้ประกอบการที่มันใจกับ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ของเราเป็นอย่างมาก การวางแผนจะทำให้ผลผลิต ได้ตามที่คุณประกอบการต้องการในแต่ละอาทิตย์ ไม่ให้หันเหไปรับผลผลิต จากที่อื่น หรือความต้องการสินค้าแบบเร่งด่วนเพิ่มทางเราก็มีไม่ขาด ยิ่ง เรามีสินค้าให้เลือกหลายเกรด ด้วยคุณภาพและราคาที่คุณประกอบการเห็น แล้วพอใจ ทำให้เรามีการตลาดที่มั่นคง กลุ่มเรามีสมาชิกหลายท่านที่มี ผลผลิตเหมือนกันที่สามารถแบ่งจำหน่ายได้ก็แบ่งกันไป ช่วยกันได้ก็ ช่วยกันไป แบบนี้จะทำให้กลุ่มมีรายได้และอยู่ร่วมกันไปได้ตลอด...”

(สมพงษ์ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 30 ธันวาคม 2562)

“...กลุ่มนี้จะได้แบ่งลูกค้ากันเป็นหลัก แต่เราจะเอื้อเพื่อจัดสรรกัน ยิ่งเห็นผู้นำกลุ่มเสียสละ เราก็เกรงใจ แต่มันทำให้กลุ่มเรามีความรักและ สามัคคีกันมากขึ้น ฉันทึ่งเลือกมาอยู่กลุ่มนี้...”

(สมใจ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 30 ธันวาคม 2562)

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ การวางแผนจะทำให้เราทราบผลผลิตที่คาดการณ์ไว้ ล่วงหน้าว่าจะจำหน่ายได้เท่าไร สินค้าพอส่งให้ผู้ประกอบการที่รับประจำหรือไม่ หรือมีแบ่งขายที่ ตลาดสีเขียวเฉพาะหรือไม่ หรือมีการติดต่อจากร้านขายประจำของเกษตรกรเองก็ไม่ว่ากัน เข้าใจว่า ผู้บริโภคในปัจจุบันก็เริ่มหันมาใส่ใจในเรื่องสุขภาพมากขึ้น การแข่งขันทางการค้าเกษตรอินทรีย์มีมากขึ้น ก็คือปรับตามสถานการณ์และยุคสมัย แต่ถ้าเราให้ความใส่ใจกับทุกด้านเราสามารถแข่งขันกับ การค้าเกษตรอินทรีย์กลุ่มอื่นได้แน่นอน ถึงเราจะไปช้า และเราก็ช้าอย่างมีคุณภาพและชื่อตรงกับ

ผู้บริโภครวม กลุ่มนี้ยังใช้สมุดจดบันทึกอยู่ และการติดต่อก็เป็นทางโทรศัพท์ ส่วนทางไลน์ กรู๊ปไลน์น้อยมาก ครั้งหน้าทีมงานสามพรานโมเดลจะปรับเปลี่ยนวิธีใหม่เป็นระบบออนไลน์ เพื่อให้ระบบการค้าจะทันสมัยมากขึ้นรองรับการเปลี่ยนแปลง (เพชร (จนท.สามพรานโมเดล) นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 30 ธันวาคม 2562)

การร่วมประเมิณผล กลุ่มได้รับการยอมรับจากผู้บริโภคอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เศรษฐกิจ ในชุมชนมีการตอบรับที่ดี และขยายเป็นชุมชนที่มีคุณภาพในทางเกษตรอินทรีย์ ทุกครั้งเกษตรกรจะเป็นผู้ประเมิณผลผลิตของตนเอง และเข้ามาแจ้งกับทางการตลาดของกลุ่มให้ทราบ แปลงเกษตรของตนเองมีผลผลิตเก็บเกี่ยวได้ใหม่ เหลือใหม่ หมดแล้วหรือต้องรอรุ่นใหม่ เก็บอีกเดือนต่อไปจะได้เท่าไร เพื่อจะนำไปสู่ขั้นตอนการวางแผนต่อไป แต่การประเมิณผลเราสามารถแจ้งทางที่ประชุมกลุ่มหรือกลุ่มไลน์ได้ เพื่อความสะดวกรวดเร็วต่อการประสานงานทางการค้า

“...ขายผลผลิตในตลาดสุขใจ(ตลาดสีเขียว) ตลอดไม่เคยขายออนไลน์ ขายกลุ่มไลน์ ขายเฟสไม่เป็นเลยและไม่อยากרבวณลูกหลาน เค้าทำงานกันหมด ขายแบบได้เงินสดเลยดีกว่า ไม่เคยทำการโอนเงิน เราก็แก่แล้วสายตาก็ไม่ดี ขับรถก็ไม่เป็นต้องไปกับเพื่อนรุ่นเดียวกันแก๊งค์คู่ สมาชิกกลุ่มต้องช่วยเหลือหรือถามว่ามีผลผลิตนี้ใหม่ อย่งว่าแหละฝากขายไปถ้าผู้บริโภคต้องการ ให้เค้าส่งให้ด้วยเลยไปส่งพัสดุกี่ไม่เคยทำไม่ถนัด เรานัดแบบนี้มากกว่า ยิ่งช่วงเศรษฐกิจที่ต้องขายแบบใช้โทรศัพท์ไม่ต้องพูดเลย เราลำบากมาช่วงหนึ่งเลยที่ตลาดปิด แต่ทางสามพรานโมเดลก็ช่วยเหลือก็เปิดตลาดแบบปลอดภัยขึ้นก็ต้องมาขายไม่จ้งนอยู่ไม่ได้...”

(น้ำ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2563)

“...คนรักสุขภาพเพิ่มขึ้น การกระตุ้นประชาสัมพันธจาก รัฐบาลเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะทำให้เกษตรกรมีรายได้และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยไม่ต้องใช้เงินเยียวยา เราก็อยู่ได้เหมือนอาชีพอื่น...”

(ใหม่ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2563)

การร่วมรับผลประโยชน์ ผลประโยชน์ที่ได้จากกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์มีหลายรูปแบบที่สมาชิกกลุ่มได้รับในระดับกลางน้ำ การมีสุขภาพดีของคนในชุมชน อีกทั้งยังช่วงส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เช่นเกิดการซื้อ - ขายผลผลิตในพื้นที่ ให้เกษตรกรในท้องถิ่นมีรายได้แล้วไม่ต้องเสี่ยงในการด้านราคาผลผลิตที่มีเป็นจำนวนมาก การรวมกลุ่มถือเป็นข้อดีในการต่อรองราคากับผู้ซื้อจำนวนมาก

“...ความภูมิใจที่เห็นคนสนใจเรื่องเกษตรกรอินทรีย์เยอะขึ้น จาก การเข้ามาท่องเที่ยวเชิงวิถีเกษตรกรอินทรีย์ ทำให้คนแก่ชาวสวนอย่างเรา ก็พร้อมจะให้เยี่ยมชม และถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในตัวให้กับพวกเขาได้เรียนรู้ ก็ถือว่าเป็นเกียรติอย่างยิ่ง เราก็บอกหมดโดยไม่มีกั๊กกันความรู้เลย สนุกด้วย สำหรับในช่วงนี้...”

(อัมพา นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2563)

“...การเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บางช่วง ฉันเชื่อว่า มันสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ ถือว่าดีทีเดียว ในการตั้งราคาขายเองในตลาด พื้นที่เกษตรกรอินทรีย์ในระบบการตลาดแบบสีเขียว แต่ถึงอย่างไรก็ตาม เราควรคำนึงถึงความซื่อสัตย์ ความใส่ใจในผลผลิตที่มีคุณภาพ ปลอดภัยและมีจริง ๆ ไม่ใช่เห็นแต่กำไรมาก อยากเข้ามาขายสินค้าที่ไม่มีการต่อรองสินค้าได้เลย ขายสินค้าแบบเอาเปรียบผู้บริโภคก็มีมาก คนเห็นแก่ตัวก็เข้ามาปะปนบ้างก็มี เพราะฉะนั้น กลุ่มอาจจะไม่ได้ปล่อยเลยหรือนิ่งเฉย แต่ก็ต้องวิธีในการตักเตือนและควบคุม...”

(เพ็ญ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2563)

จะเห็นได้ว่า การสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ใคร ๆ ก็สามารถเข้ามาเรียนรู้ได้ มาสังเกตการณ์ได้ แต่การที่จะคงอยู่ร่วมกันได้นาน ความสัมพันธ์ในแบบแนวราบของสมาชิกด้วยกัน จะอยู่ได้เราต้องเข้าใจกันและกัน สามารถแบ่งปันเอื้อประโยชน์ต่อกัน แล้วจะทำให้กลุ่มอยู่ได้ด้วยใจรัก เสมือนญาติมิตร การเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน จะทำให้กลุ่มเราเข้มแข็งและอยู่อย่างยั่งยืน ไม่แยกย้ายหรือทิ้งกันไป (เพ็ญ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2563)

ส่วนที่ 4 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ (การจัดการปลายทาง)

การตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ ครอบคลุมการวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มตลาด ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อสามารถวางแผนนำเสนอสินค้าบริการที่สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า การบริหารจัดการราคาและช่องทางเชื่อมโยงผู้ผลิตกับผู้บริโภคให้เข้าถึงและเกิดความเข้าใจกัน ทำให้เกิดการส่งต่อคุณค่าสินค้า รวมไปถึงเรื่องการสื่อสารและทำกิจกรรมส่งเสริมการตลาดทั้งแบบดั้งเดิม และแบบออนไลน์

การร่วมรับรู้ปัญหา กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์กลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ ทักษะ ความรู้ในด้าน ต่าง ๆ ต้องใช้ระยะเวลา สำหรับตลาดเกษตรอินทรีย์จะมีอยู่หลายระบบ แต่ที่ เกษตรกรอินทรีย์คุ้นเคย คือ ร้านค้าหรือผู้ประกอบการที่จำหน่ายผลผลิตทางเกษตรอินทรีย์ ระบบ ตลาดแบบสีเขียว (ตลาดสุขใจ) ส่วนระบบตลาด CSA หรือ Community Support Agriculture และระบบตลาดออนไลน์ บางอย่างต้องอาศัยเทคนิคทางเทคโนโลยี หรือต้องใช้ทักษะการสื่อสาร โดยเฉพาะ ใช้เครือข่ายลูกค้าหรือกลุ่มคนรู้จักใช้ Social Media ให้เป็นประโยชน์ และมีการสร้าง เรื่องราว (Story) ให้กับสินค้าหรือผลผลิต เน้นการส่งเสริมการขายให้น่าสนใจทั้งคุณภาพและราคา เกษตรกรเองจะต้องมีการสร้างความสัมพันธ์มากกว่าการขายสินค้าให้ผู้บริโภค แสดงให้เห็นขั้นตอน การดูแลผลผลิตของเรามาจากใจจริง เพราะเราจะได้ลูกค้าที่ถาวรมากกว่าลูกค้าจร ดังนั้น สมาชิก กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนโดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย รวมทั้งระบบขนส่งต่าง ๆ ที่ รวดเร็วเหมาะกับคุณภาพสินค้าจะได้ความสด ใหม่ และคงรสชาติเหมือนเดิม

จุดประกายแห่งเทคโนโลยีเกษตร

“...การใช้เทคโนโลยีเป็นช่องทางหนึ่งที่สะดวกสบายจริง ๆ ยิ่งช่วงนี้เป็นช่วงที่เราต้องปรับตัวเอง การโอนเงินซื้อขายผ่านระบบมือถือ หรือการเก็บค่าผลผลิตปลายทางแบบการค้าอื่น ๆ ทั่วไป ทำให้เรา ขายสินค้าได้มากขึ้นเพราะคนส่วนใหญ่ไม่ชอบออกจากบ้าน ถึงแม้ ตลาดการค้าขายเราจะเปิดขายเหมือนเดิมก็ตาม การขายผลไม้ ประเภทของสดจะขายได้ดีกว่าผลผลิตแปรรูปพวกนี้ เพราะลูกค้าจะ ซื่อไปทำทานเองที่บ้านมากกว่า ความสะอาดและความปลอดภัยต้องมี ทางหัวหน้าทีมงานสามพรานโมเดลเล็งเห็นความสำคัญ จัดสร้าง แอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์มในรูปแบบออร์แกนิก ทำให้ผู้ผลิตกับ ผู้บริโภคเชื่อมต่อสื่อสารถึงกันได้โดยตรงและทราบข้อมูลผลผลิตที่ ผู้บริโภคต้องการได้อย่างรวดเร็วตอบสนองต่อความต้องการ เราเป็น

เกษตรกรคนหนึ่งก็ปรับตัวเอง เมื่อก่อนไม่ถนัดเลย แต่วันนี้ลูกหลาน
สอนพร้อมทั้งได้อบรมกับทีมงานสามพรานโมเดลที่สอบถามกันได้บ่อย
จนอาจารย์ถามนั้นก็เกิดความคล่อง ปัจจุบันเข้าใจการสื่อสารทาง
เทคโนโลยีมากขึ้นและขายเองได้แล้ว...”

(อ่อม นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

“... มันถึงเวลาที่ต้องปรับเปลี่ยนการค้าขาย ด้วยโรคระบาดร้าย
เข้ามา ชีวิตการค้าขายสะดุด เศรษฐกิจเริ่มไม่ดี คนเดินตลาดน้อยมาก
ต้องปรับเปลี่ยนเรียนรู้ให้เข้ากับสถานการณ์ ถึงจะไม่แย่งกว่าเดิม...”

(อ้อย นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

รูปแบบตลาดสีเขียว รูปแบบการค้าที่ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ ของ
เกษตรกรและเพื่อพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร รวมทั้งช่วยลดความเสี่ยงด้านราคา
พืชผลทางการเกษตรหลัก ซึ่งราคาไม่มีเสถียรภาพ โดยกำหนดในสินค้าเป้าหมาย ให้มีคุณภาพและ
เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ตั้งแต่กระบวนการผลิต การแปรรูป การบรรจุภัณฑ์และการจำหน่าย โดยมี
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อเชื่อมโยงสินค้าจากแหล่งผลิตไปสู่
ผู้บริโภคโดยตรง ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรผู้ผลิตและผู้ประกอบการต่อไป

รูปแบบการตลาดเกษตรอินทรีย์ ที่เรียกว่า ระบบ CSA หรือ Community Support
Agriculture เป็นระบบที่ผู้บริโภคจะตกลงกับเกษตรกร ในการซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ผลิตได้ตาม
ฤดูกาล โดยผู้บริโภคจะชำระเงินล่วงหน้าให้กับเกษตรกรตลอดทั้งปี หรืออาจจะทุก 3-6 เดือน เพื่อ
เป็นหลักประกันทางเศรษฐกิจว่า เกษตรกรที่ปลูกพืชผักอินทรีย์จะมีรายได้ โดยทั้งสองฝ่ายต่างเต็มใจ
และตกลงกันที่จะยอมรับความเสี่ยงของผลผลิตที่ไม่แน่นอนในการทำเกษตรอินทรีย์

รูปแบบการตลาดออนไลน์ บนแพลตฟอร์มยอดนิยมในสังคมออนไลน์ ซึ่งได้รับความนิยม
ในการใช้งานเป็นจำนวนมากในยุคเศรษฐกิจแบบนี้ ยิ่งการขายสินค้า ถือว่าเป็นเครื่องมือสื่อสาร
ทางการตลาด ชั้นดี ซึ่งผู้บริโภคสามารถเข้าถึงได้ง่าย แต่ความเสี่ยงก็เกิดได้ง่ายเช่นกัน (กรีนเนท,
2560)

การร่วมกิจกรรม เป็นการจัดการหาช่องทางการตลาดที่เป็นเกษตรอินทรีย์ กิจกรรมในช่วงนี้ เราสามารถเข้าไปใช้เทคโนโลยีลงข้อมูลในสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ โดยการแลกเปลี่ยนกับเกษตรกรรุ่นใหม่ กับเกษตรกรรุ่นเก่าร่วมปรึกษาหารือทักษะทางเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน

“...กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางหน่วยงานสามพรานโมเดลจัดถือว่ามียุทธศาสตร์มากครับ นำไปใช้ได้ทุกอย่าง ถ้าเข้าประชุมกลุ่มหรือร่วมกิจกรรม ตัวผมเองมีการลงทุนไปมาก เนื่องจากสนใจด้านเกษตรอินทรีย์อยู่แล้ว การตลาดของผมอาจจะยังไม่ถึงระดับสีเขียว เพราะเพิ่งเข้าร่วมเกษตรอินทรีย์ได้ในระดับสีขาว ตอนนี้ก็มีการใช้เครื่องจักรอำนวยความสะดวกหลายอย่าง เช่น ปอกเปลือก คั้นน้ำ บรรจุแพ็คเกจ แล้วนำไปขายเอง ส่วนการตลาดของผมหาเองก่อนครับ ทางสื่อสังคมออนไลน์และในตลาดการค้าส่งใหญ่ ๆ ก็มี ความพร้อมด้านอื่น ๆ อาจมีครบเหลือแต่ใบรับประกันผลผลิตเท่านั้น...”

(นำชัย นามสมมติ, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2563)

“...ฉันคาดหวังว่า ศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มเราน่าจะเป็นตลาดการค้าเกษตรอินทรีย์อีกช่องทางหนึ่ง ที่คนในกลุ่มจะได้ค้าขายได้ในพื้นที่ ไม่ต้องฝากขาย ขายเองได้ ไม่มีข้อจำกัดระดับสีด้วยก็ดีเหมือนกัน...”

(พจน์ นามสมมติ, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2563)

การร่วมวางแผน การบริหารจัดการผลผลิตปลายน้ำ เกษตรกรจะทราบผลผลิตของตนเองในรอบเดือน ที่มีการประเมินผลจากการเก็บเกี่ยวในการจัดการช่วงระดับกลางน้ำ และจะทราบยอดขายที่จัดบันทึกไว้ด้วยตนเองในราคาซื้อขายกับผู้ประกอบการในแต่ละปี หรือผู้ค้าที่ติดต่อโดยตรง จะทำให้ทราบได้ว่าผลผลิตไหนมีการซื้อขายกับผู้ประกอบการได้ตลอด ผลผลิตไหนมีการสนใจเป็นบางช่วง เพื่อให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนพันธุ์ล้าปลูกหรือเพิ่มพันธุ์ปลูกจากเดิมเพิ่มขึ้นรองรับการตลาดในปีหน้าและแจ้งให้กับกลุ่มทราบว่า ปีหน้าเราจะเพิ่มผลผลิตจากเดิมหรือเปลี่ยนแปลงจากเดิม เช่น ฝรั่งและมีมะนาวเพิ่มหรือมะนาวตัดทิ้งเป็นฝรั่งอย่างเดียว ซึ่งเกษตรกรก่อนต้องแจ้งกับกลุ่มก่อน ไม่งั้นผลผลิตอาจจะไปไม่ได้ขายในกลุ่มตามกฎกติกาที่ตั้งไว้ การวางแผนอาจเป็นปีหรือหกเดือนแล้วแต่กล้าพันธุ์ผลไม้นี้แต่ละชนิด

“...การลงทะเบียนการค้าขายแบบออนไลน์ ที่ทำขึ้นมาใหม่ เพื่อแจ้งในระบบโทรศัพท์ยากมาก การเรียนรู้ถ่ายรูปรูปจากโทรศัพท์มือถือก็ว่ายากมากแล้ว ไม่รู้จะทำได้รีเปล่า สรุปการประเมินผลผลิตของตนเองถ้าไม่มีเจ้าหน้าที่ตรงนี้ก็ทำไม่เป็น...”

(ปู่สังข์ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2563)

“...ผลไม้อินทรีย์ของชุมชนหัว่อวของเรา เป็นที่นิยมต่อผู้บริโภคมาก ยิ่งเป็นน้ำฝรั่งแปรรูปขายดีมาก ลองลงมาก็เป็นน้ำมะพร้าว และน้ำนมเบอร์รี่ขายได้ตลอด เพราะความสดใหม่ และรสชาติแบบเป็นธรรมชาติ คุ่มค่ากับการลงทุนซื้อเครื่องและผลิตภัณฑ์ในการคั้นน้ำและบรรจุขวด..”

(วรรณ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2563)

การรายงานการวางแผนการผลิตเพื่อลงข้อมูลของเกษตรกรแต่ละคน เจ้าหน้าที่สามพรานโมเดลยินดีลงข้อมูลให้เกษตรกรทุกคน และสามารถใส่รูปตนเองผู้เป็นเกษตรกรตัวจริงได้ เพื่อให้ผู้บริโภคให้ความเชื่อมั่นในการผลิต และสามารถทราบรายละเอียดสินค้าของเกษตรกรได้เลย และสามารถยืนยันการสั่งซื้อและการโอนเงินได้ในช่องทางการชำระเงิน ถ้ามีสินค้าขึ้นมาโพสต์จำหน่ายในแต่ละวัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป้าหมายสำคัญคือ การทำความรู้จักและสร้างสัมพันธ์ของกลุ่มเกษตรกรที่เป็นคนรุ่นใหม่ คนที่สนใจอยากทำเกษตรอินทรีย์จริง ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงตนเองเข้าสู่วิถีเกษตรอินทรีย์ รวมถึงเกษตรกรอินทรีย์รุ่นใหญ่ที่เปลี่ยนแปลงตนเองจากการทำการเกษตรแบบเคมีมาสู่เกษตรแบบอินทรีย์ให้มารู้จักและเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ โดยมีชุดประสบการณ์จากสามพรานโมเดลที่สามารถถ่ายทอดแบ่งปันซึ่งกันและกัน เพื่อสุดท้ายแล้วเกษตรกรคนรุ่นใหม่ ๆ คนที่สนใจจะทำเกษตรอินทรีย์จะกลายเป็นพลังในการขับเคลื่อนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์รุ่นต่อไป

“...ไม่เก่งด้านเทคโนโลยีมากนัก แต่เราก็มีประสบการณ์ในเชิงปฏิบัติ มีมาตรฐานที่ผู้บริโภคไว้วางใจที่จะซื้อผลผลิตกับเรา เด็กรุ่นใหม่มาเรียนรู้แล้วก็จากไป ทำให้การถ่ายทอดความรู้ที่ได้ ไม่ได้ปลูกฝังสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ได้เลย อยากปลูกฝังความรู้ให้กับคนในชุมชนบ้าง คนภายนอกชุมชนบ้าง สถานศึกษาละแวกใกล้เคียงบ้างจะได้รับประทานอาหารอย่างปลอดภัย ไร้สารพิษในร่างกาย แต่ที่พบเจอจะเป็นคนต่างภาคเข้ามาศึกษาดูงานและนำไปปฏิบัติในท้องถิ่นของตนเองทั้งนั้น มีแต่คนไกล คนใกล้ไม่มี...”

(จีน นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

การร่วมรับผลประโยชน์ ปัจจุบันเกษตรกรอินทรีย์สามารถขายสินค้าได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องผ่านคนกลางแต่อย่างใด ยิ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรสามพรานโมเดลในการติดต่อสื่อสารค้าขายออนไลน์และมีพื้นที่ขายเฉพาะ เกษตรกรจะมีตลาดที่แน่นอนและประจำ การประชาสัมพันธ์เป็นหนึ่งในจุดขายผลผลิตในพื้นที่ เพื่อจูงใจผู้บริโภคได้มาซื้อ

“...ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้กิจกรรมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์นี้มีมากมายจริง ๆ ได้ทั้งพบปะสังสรรค์กับผู้ประกอบการ ได้รู้จักเกษตรกรหลายระดับที่หันมาทำเกษตรอินทรีย์อย่างตั้งใจจริง และการสร้างมิตรภาพเครือข่ายทำให้กว้างขวางขึ้น มีช่องทางการสื่อสารกับผู้คน การติดต่อทางการค้าก็ดี พุดง่าย ๆ รู้จักคนเยอะขึ้นหลายวงการ...”

(ปานวล นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2563)

“...มีความกังวลมากกับสถานการณ์ช่วงนี้ กลัวว่าผลผลิตจะขายไม่ได้ แต่พอมีการเปิดตลาดด้วยและเปิดการค้าออนไลน์กับมีผู้คนสั่งซื้อออนไลน์เพิ่มขึ้น จากรายได้ที่ขายอยู่ในตลาดได้วันประมาณละ 300- 400 บาทก็พออยู่ได้แล้ว แต่พอเปิดการค้าออนไลน์ ก็เพิ่มขึ้นจากเดิม เหลือเก็บเหลือออมบ้างพอจ่ายชำระหนี้กองทุนได้บ้าง ก็พอใจแล้วกับสถานการณ์เช่นนี้...”

(สายปาน นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

การร่วมประเมิณผล สิ่งแวดล้อมในพื้นที่เป็นไปอย่างธรรมชาติ รักษาไว้ให้ลูกหลานทายาท เกษตรกรอินทรีย์รุ่นหลังต่อไปถึงแม้ว่าระบบธรรมชาติจะไม่สามารถขจัดศัตรูของพืชผลได้หมดสิ้นก็ตาม อย่างเช่น แมลงวันทองแต่ปัจจุบันนี้เรามีนักวิชาการจากทางรัฐบาลมาช่วยทดสอบผลทางชีวภาพ ให้แมลงวันทองลดน้อยลงในพื้นที่ได้สำเร็จ ทำให้ผลผลิตในปัจจุบันมีราคาดีขึ้น ในแต่ละระดับของคุณภาพผลผลิต

“...กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บางช่วง เป็นกลุ่มที่ได้ได้รับใบรับรองจาก IFOAM เยอะที่สุด และเป็นกลุ่มที่มีชื่อเสียงด้านการผลิตผลไม้อินทรีย์ มีพื้นที่การเกษตรที่เหมาะสมกับการเพาะปลูก ผลผลิตที่ได้มีรสชาติดี มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง เมื่อมาบันทึกสมุดเกษตรกรเล่มเขียวในพื้นที่แต่ละครั้ง เก็บข้อมูลเกษตรกรได้ครบมาทีเดียวไม่เสียเที่ยว...”

(น้ามนต์ จนท.สนง.เกษตรอำเภอสามพราน สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2563)

“...รางวัลที่ได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ และองค์กรจากรัฐบาลจะเป็นหลักประกันให้ผู้บริโภคไว้วางใจ และเชื่อมั่นว่าผลไม้จากกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์รับประทานแล้วปลอดภัย สุขภาพแข็งแรง ทำให้มีอายุยืนยาว...”

(พิณ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

สรุปผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวจากทั้งหมด 5 คน ได้แก่ เกษตรกรระดับ สีเขียว สีเขียวกกลาง สีเขียวอ่อน สีขาว และสังเกตการณ์พบว่า ผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับมาตรฐานสินค้าผลไม้อินทรีย์ ทั้งในการรับซื้อและการจำหน่าย เช่น มาตรฐาน GAP มาตรฐาน Organic Thailand เป็นต้น เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและยกระดับสินค้าผลไม้ของตนเองให้เป็นที่ยอมรับของตลาดผู้บริโภค โดยในการรับซื้อ การจำหน่าย และการส่งออกผลไม้อินทรีย์ จะต้องมีลักษณะที่เป็นไปตามความต้องการของลูกค้าที่ได้มีการตกลงกันไว้ และหากเป็นผลไม้ที่ผลิตในระบบอินทรีย์จะได้มูลค่ามากกว่าผลไม้ที่ผลิตในระบบเคมี สำหรับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว สังกัดโครงการสามพรานโมเดล มีการจำหน่ายสินค้าผลไม้อินทรีย์หลากหลายชนิด ประกอบกับการจำหน่ายสินค้าชนิดอื่น ๆ อีกด้วย ขณะนี้โรงแรมสามพรานริเวอร์ไซด์ เน้นการใช้พืชผักและผลไม้อินทรีย์ไปประกอบอาหารและจำหน่ายให้กับลูกค้า พร้อมกับตลาดสุขใจก็เป็นอีกตลาดหนึ่ง ที่เป็นตลาดพื้นบ้านจำหน่ายผลไม้และพืชผักอินทรีย์เป็นหลักและมีการบริหารจัดการ

ฟาร์มเองอีกด้วย ทำให้พื้นที่มีสินค้าที่เป็นพืชผักผลไม้อินทรีย์ออกจำหน่ายอย่างต่อเนื่องและมีอำนาจในการต่อรองราคา พร้อมกับเปิดตัวแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีเกษตรอินทรีย์ให้ผู้บริโภคและผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมและศึกษาเรียนรู้อีกด้วย

การสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวจากทั้ง 5 ตัวแทนเกษตรกรพบว่ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวมีการปลูกไม้ผลอินทรีย์ชนิดต่าง ๆ ในพื้นที่ รวมทั้งพืชผักต่าง ๆ ผสมด้วย เพื่อให้หน้าดินมีธาตุอาหารคลุมดิน เนื่องจากระยะเวลาเป็นตัวกำหนดในการเก็บเกี่ยวก่อนหลังและสร้างรายได้กับเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้บริโภคให้ความสนใจและมีความต้องการอย่างต่อเนื่องหลากหลาย ทั้งนี้ ผลไม้อินทรีย์ จัดเป็นผลไม้ที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้อย่างดี และผู้ประกอบการสนใจสั่งซื้อและจำหน่ายต่อกันมาก ในส่วนของฝรั่ง ชมพู่ มะพร้าว ส้มโอ มะละกอ มะนาว กล้วยต่าง ๆ มัมเบอร์รี่ ขนุน เป็นต้น หากมีการนำไปแปรรูป จะทำให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น และสามารถเก็บรักษาได้นานขึ้น สำหรับฝรั่งเป็นพืชที่ไม่ต้องการการดูแลมากในขั้นตอนการเพาะปลูกเพาะต้องการแต่น้ำและการห่อ แต่ผลที่ได้มีวิตามินซีสูง สามารถนำไปใช้หรือแปรรูปได้หลากหลาย จึงเป็นที่นิยมของเกษตรกรในพื้นที่และผู้ประกอบการเช่นกัน ขณะที่มะพร้าวเป็นไม้ผลที่สร้างรายได้ดีอีกเช่นกันทนต่อสภาพอากาศและไม่ต้องการดูแลมาก เป็นที่นิยมปลูกมากเช่นกัน ในส่วนของการจำหน่ายฝรั่ง และมะพร้าว ราคาจะขึ้นอยู่กับแหล่งที่นำไปจำหน่าย ราคาตลาดในขณะนั้น รูปแบบการผลิต (สด หรือ แปรรูป) การตกลงราคากับลูกค้า ตลอดจนอำนาจในการต่อรองที่มีอยู่ของกลุ่มเกษตรกรและผู้ประกอบการเอง ซึ่งการรวมกลุ่มกันของเกษตรกร การผลิตผลไม้ในระบบอินทรีย์ รวมถึงการได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ราคาผลไม้อินทรีย์เพิ่มขึ้นส่งผลให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคได้รับผลประโยชน์ร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย

ส่วนที่ 5 การมีส่วนร่วมการจัดการผลไม้อินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

ตามทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม

ตารางที่ 5.9 ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์โครงสร้าง-หน้าที่ (Structural & Functionalism Theory)

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ (AGL)	การมีส่วนร่วมการจัดการผลไม้อินทรีย์				หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
	การจัดการต้นน้ำ	การจัดการกลางน้ำ	การจัดการปลายน้ำ	การจัดการเก็บเกี่ยว	
การปรับตัว (Adaptation)	<ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยพื้นฐานการทำเกษตรอินทรีย์ - การยอมรับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ - การปรับเปลี่ยนทัศนคติของเกษตรกร - การจัดการความรู้อย่างเป็นระบบและไม่ซับซ้อน - การจัดการความรู้ของเกษตรกรอินทรีย์ - การตัดสินใจ การปรับเปลี่ยน การดำเนินการ ปฏิบัติ และลงมือทำ 	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดการต้นน้ำ ช่วงระยะการเจริญเติบโต ต้น น้ำ ออกภาค วงจรศัตรูพืช และการบำรุงรักษา - สภาพของระบบนิเวศของชุมชน - สภาพเศรษฐกิจของชุมชน - สภาพสังคมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ 	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดการเก็บเกี่ยว - การจัดการผลผลิต - การจัดการด้านราคา - การจัดการด้านการตลาด 	<ul style="list-style-type: none"> - สานพรานไม้เคล - หน่วยงานภาครัฐ - หน่วยงานเอกชนภาคธุรกิจรับซื้อผลผลิต - หน่วยงานภาคการศึกษา - สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ - สถาบันพัฒนาที่ดินจังหวัดนครปฐม 	
การบรรลุเป้าหมาย (Goal attainment)	<ul style="list-style-type: none"> - การรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมรับรู้ปัญหา ร่วมดำเนินกิจกรรม ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมวางแผน ร่วมประเมินผลและร่วมรับผิดชอบ - สุขภาพเกษตรกร ครอบครัว และผู้บริโภค - สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม พัฒนาการอย่างยั่งยืน 	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้จากเกษตรกรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จลดต้นทุนเพิ่มผลผลิตต่อไร่ได้ - ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเกษตรอินทรีย์ เป็น แนวทางพื้นฐานให้เกษตรกร มีกระบวนการเรียนรู้ วัฏปฏิบัติ คู่มือความรู้ต่าง ๆ ให้กับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง - ความรู้เพิ่มเติมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง 	<ul style="list-style-type: none"> - มีตลาดการค้าผลไม้อินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ - เกษตรกรได้มาตรฐานการรับรองผลผลิต - ผลผลิตมีคุณภาพมาตรฐาน ปลอดภัย และมี ความมั่นคงด้านอาหาร - ตลาดเฉพาะทางและตลาดต่างประเทศ - แหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีเกษตรอินทรีย์ 	<ul style="list-style-type: none"> - สานพรานไม้เคล - หน่วยงานภาครัฐ - หน่วยงานเอกชนภาคธุรกิจและสื่อมวลชน - หน่วยงานภาคการศึกษา 	
การบูรณาการของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ (Integration)	<ul style="list-style-type: none"> - การปลูกพืชไม้ผลเพื่อการเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรมั่งคั่ง ยืน เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน - พื้นที่มีการปรับสภาพดิน น้ำ ให้เป็นไปด้วยความสมดุลทางธรรมชาติให้คงสภาพอย่างยั่งยืน 	<ul style="list-style-type: none"> - มีแหล่งเงินทุนสนับสนุนช่วยเหลือ - มีวิสาหกิจของชุมชน - มีคณะกรรมการตามโครงสร้างการบริหารกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ชัดเจน - มีเอกลักษณ์และจุดต่างในการจัดการผลไม้อินทรีย์ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีกิจกรรมฐานการเรียนรู้ให้เรียนรู้สำหรับผู้บริโภคและผู้สนใจ - ขยายความรู้เกษตรกรอินทรีย์ในชุมชนและนอกชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - กรมพัฒนาที่ดิน - องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น - สำนักงานเกษตรอำเภอ - สำนักงานเกษตรจังหวัด - หน่วยงานภาคการศึกษาต่าง ๆ - สานพรานไม้เคล - กองทุนสวัสดิการของหน่วยงานต่าง ๆ 	
การรักษาแบบแผนของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ (latency)	<ul style="list-style-type: none"> - ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว - เจเน การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ของชุมชน,การจัดการผลไม้อินทรีย์ของชุมชน, คุณภาพของผลไม้อินทรีย์,การแปรรูปผลไม้อินทรีย์ 	<ul style="list-style-type: none"> - แหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว - กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว 	<ul style="list-style-type: none"> - ตลาดชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว - จำนวนผลผลิตของชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - สานพรานไม้เคล - หน่วยงานภาครัฐ - หน่วยงานเอกชน ภาคธุรกิจและสื่อมวลชน 	

การปรับตัว (Adaptation) การมีส่วนร่วมการจัดการผลไม้อินทรี การจัดการต้นน้ำ เป็นการตัดสินใจเข้าร่วมเกษตรกรอินทรีของชุมชนบ้านหัวอ่าว ที่เล็งเห็นสุขภาพเป็นเรื่องสำคัญ จึงหันมาทำเกษตรอินทรีเป็นจำนวนมาก จากผลงานวิจัยของชัยทัตต์ กาบบัว (2552) พบว่าปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรให้ความสนใจในการทำเกษตรอินทรีมีหลายด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความสามารถ ด้านการตลาดและผลตอบแทน ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสุขภาพอนามัย และมีรายละเอียดที่สนับสนุนทางด้านปัจจัยพื้นฐานคือ เพศ อายุ สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครอบครัว รายได้แหล่งเงินทุนที่ใช้ในงานเกษตร แรงงานในครัวเรือน จำนวนพื้นที่ถือครอง การเป็นสมาชิกกลุ่ม การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และประสบการณ์ได้รับการฝึกเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรี ของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรอินทรีและมีปัญหาอุปสรรคในการเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรอินทรีเพียงเล็กน้อย

ทัศนคติเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกร ในการเข้าสู่กระบวนการผลิตในระบบเกษตรอินทรี จากการศึกษาวิจัยของ สวรรค์ มณีโชติ และดุสิต อธิคุณวัฒน์ (2562) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการทำเกษตรอินทรีในชุมชนเกษตรกรรายย่อย กลุ่มรักษ์เกษตรอินทรีพีจีเอส อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ได้ตระหนักถึงปัญหาด้านสุขภาพเป็นหลัก เกษตรกรรายย่อย มีทัศนคติที่ดีต่อเกษตรอินทรีร้อยละ 93.33 โดยมีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่าการทำเกษตรอินทรีจะส่งผลให้มนุษย์มีสุขภาพดีและเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติรวมทั้งสามารถลดต้นทุนการผลิต นอกจากนี้ยังมีปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่ส่งเสริมและสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีของเกษตรกรกลุ่มนี้สูงถึงร้อยละ 100 และ 80 ตามลำดับ ยิ่งไปกว่านั้นสมาชิกในครอบครัวและภาครัฐยังส่งเสริมสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีในชุมชน เพราะเชื่อว่าการทำเกษตรอินทรี ทำให้คุณภาพดินดีขึ้น พร้อมกับส่งผลดีกับผลผลิตอินทรี มีทั้งสารอาหารและรสชาติที่ดีกว่าผลผลิตจากการเกษตรแบบอื่น ๆ

ถึงแม้ว่าระบบการบริหารจัดการวิถีทางธรรมชาติของระบบการทำเกษตรอินทรี มีจุดมุ่งหมายในการฟื้นฟูและรักษาความอุดมสมบูรณ์ ให้แก่ระบบนิเวศเกษตรแบบยั่งยืน เกษตรกรต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบ มีการลำดับขั้นตอนในการจัดการกลางน้ำและปลายน้ำไปพร้อม ๆ กันกับพื้นที่เพาะปลูก เพื่อให้การบริหารจัดการแปลงเกษตรอินทรีเป็นไปด้วยความถูกต้อง โดยเริ่มต้นจาก 1. ระยะเวลาปรับเปลี่ยน 2. การปลูกพืชคู่ขนาน 3. ต้องไม่เปลี่ยนกลับไปทำการเกษตรที่ใช้สารเคมี 4. แหล่งน้ำ ไม่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนสารเคมี 5. การจัดการและการปรับปรุงบำรุงดิน 6. การจัดการศัตรูพืช 7. เมล็ดพันธุ์และส่วนขยายพันธุ์ 8. การเก็บเกี่ยวและการจัดการผลผลิต 9. การบรรจุหีบห่อ การเก็บรักษา และการขนส่ง และ 10. การแสดงฉลากและการกล่าวอ้าง เป็นต้น จะ

เห็นได้ว่าตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ มีการปรับโครงสร้างและการกระทำ ตามทฤษฎี โครงสร้างระบบ ที่เป็นเกษตรอินทรีย์ การกระทำที่เกิดขึ้นเป็นเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนวิถีการประกอบอาชีพ เพื่อประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว

การบรรลุเป้าหมาย (Goal attainment) โครงสร้างทางสังคมเกษตรกรอินทรีย์ โดย ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมร่วม ได้แก่ ร่วมรับรู้ปัญหา ร่วมดำเนินกิจกรรม ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมวางแผน ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์ ในการร่วมกิจกรรมของสมาชิกกลุ่ม เกษตรกรอินทรีย์ในระดับต้นน้ำ โดยหน้าที่ดังกล่าว ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จในการเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ หน่วยงานสนับสนุนคือองค์กรสามพรานโมเดลที่ผลักดันให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่ก้าวสู่เกษตรอินทรีย์มีแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ เพื่อดำเนินการไปสู่เป้าหมาย ความสำเร็จของกลุ่มศึกษาจากเกษตรกรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จเพื่อลดต้นทุนในการดูแล บำรุงรักษา และเพิ่มผลผลิตต่อยอดได้โดยมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเกษตรอินทรีย์ เป็นการปูแนวทาง พื้นฐานของเกษตรกรหรือบุคคลที่สนใจได้เข้ามา ฝึกอบรม วิธีปฏิบัติ ความรู้ต่าง ๆ ให้กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อย่างต่อเนื่องมีตลาดการค้าผลไม้อินทรีย์ของกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เพื่อให้ผลผลิตมีความสะอาดและปลอดภัย ทั้งการแปรรูปและในรูปแบบของอาหารสำเร็จรูปโดยมีส่วนร่วมผสมของผลผลิตที่เป็นเกษตรกรอินทรีย์ เพื่อสร้าง ความเชื่อมั่นในมาตรฐานการรับรองผลผลิตอินทรีย์และมีความมั่นคงด้านอาหารและปลอดภัย ตลอดจนการขยายเศรษฐกิจด้านพื้นที่ของชุมชนจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีเกษตรอินทรีย์

การบูรณาการของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ (Integration) กลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว มีการปลูกพืชไม่ผลเพื่อการเกษตรอินทรีย์แล้วมีการดำเนินการทำเกษตรผสมผสาน เลี้ยงปลาในพื้นที่ โดยใช้อาหารจากพืชอินทรีย์ เลี้ยงสัตว์กินเนื้อเพื่อใช้เป็นอาหาร เพื่อให้เป็นไปด้วยความสมดุลทางธรรมชาติ และสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวเกษตรกรเพิ่มขึ้น สามารถกระจายรายได้ในชุมชน กองทุนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวเป็นกองทุนที่ช่วยเหลือเกษตรกรยามเดือดร้อนในด้านการลงทุน เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์มีระบบการเงินหมุนเวียนและบรรเทาค่าใช้จ่าย เพื่อปลดปล่อยหนี้สินของเกษตรกรแต่เดิม ให้เกษตรกรอยู่ได้ในช่วงเศรษฐกิจที่ต้องควบคุมค่าใช้จ่าย เฉพาะที่จำเป็น จนเกิดแนวคิดกิจกรรมฐานการเรียนรู้ให้การเรียนรู้สำหรับผู้บริโภคและผู้สนใจ เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นในช่วงที่อยู่ในระดับกลางน้ำหรืออยู่ในช่วงผลผลิตกำลังเก็บเกี่ยวหรือต้นพันธุ์กำลังเจริญเติบโต เพื่อให้เกษตรกรมีช่องทางการเพิ่มรายได้และกลยุทธ์การขายผลผลิตได้อีกทางหนึ่ง เครือข่ายการเรียนรู้จะเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สถานศึกษา องค์กรภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่นอกพื้นที่ และหน่วยงานที่สนใจ เข้าร่วมกิจกรรม และสร้างโครงสร้างเกษตรกรอินทรีย์ขยายกลุ่มเพิ่มขึ้นและเพิ่มพื้นที่การทำเกษตรอินทรีย์ไปสู่ชุมชนอื่น

การรักษาแบบแผนของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ (latency)

- ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เป็นแหล่งเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ เริ่มต้นจากการปูพื้นฐานทางด้านเกษตรอินทรีย์ และบำรุงรักษาผลผลิตระดับกลางน้ำ ตลอดจนเก็บเกี่ยวผลผลิต ดังเช่น การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ของชุมชน, การจัดการผลไม้อินทรีย์, การแปรรูปผลไม้อินทรีย์ เป็นต้น

- แหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ เป็นกิจกรรมในระดับกลางน้ำของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ได้จัดฐานกิจกรรมขึ้นเพื่อให้เกษตรกรพาชมสวนเกษตรอินทรีย์ของตนเอง และเพื่อให้ผู้บริโภคมั่นใจว่าเกษตรอินทรีย์มีผลผลิตที่มีเป็นมาตรฐานรองรับและมีความปลอดภัยในการบริโภค

- ตลาดในสวนของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว จำหน่ายผลผลิตของชุมชนทั้งผลสดและการแปรรูป ซึ่งมีสถานที่รองรับผู้บริโภคในการซื้อสินค้าและผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้ในราคาที่ไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง

บทที่ 6

ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี

การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ภายใต้โครงการสามพรานโมเดล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ จากการมีส่วนร่วมของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวในการจัดการผลไม้อินทรี ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี

การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการผลไม้อินทรีของกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียดปัจจัยที่เกี่ยวข้อง อันประกอบไปด้วย ปัจจัยภายใน คือ ด้านบุคคล ด้านผู้นำ ปัจจัยภายนอก คือ ด้านนโยบาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสภาพแวดล้อม โดยใช้สถิติโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยผู้วิจัยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ชุมชนบ้านหัวอ่าวไป 56 ชุด ได้คืน 56 ชุด คิดเป็นร้อยละร้อย จากนั้นนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้ตอบแบบสอบถาม ที่เป็นเกษตรกรอินทรีย์ชุมชนบ้านหัวอ่าว จำนวน 56 คน จำแนกตามปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แสดงผลได้ดังนี้

ตารางที่ 6.1 ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีในภาพรวม

ข้อ	ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	\bar{X}	S.D.	ระดับ	ลำดับ
ปัจจัยภายใน					
1	ด้านบุคคล	4.59	0.559	มากที่สุด	1
2	ด้านผู้นำ	4.51	0.445	มากที่สุด	2
รวม		4.55	0.431	มากที่สุด	
ปัจจัยภายนอก					
1	ด้านนโยบาย	3.69	0.595	มาก	2
2	ด้านสังคม	3.47	0.420	ปานกลาง	3
3	ด้านเศรษฐกิจ	4.27	0.553	มาก	1
4	ด้านสภาพแวดล้อม	3.34	0.352	ปานกลาง	4
รวม		3.70	0.265	มาก	
สรุปรวม		4.12	0.30	มาก	

จากตารางที่ 6.1 ภาพรวมของค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เครือข่ายสามพรานโมเดล ได้แก่ ปัจจัยภายใน ด้านบุคคล ด้านผู้นำ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 ส่วนปัจจัยภายนอก ด้านนโยบาย ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสภาพแวดล้อม โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 โดยค่าเฉลี่ยด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสูงสุด คือ ปัจจัยภายในด้านบุคคล พบว่าอยู่ในระดับ มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59 ส่วนด้านรองลงมาคือ ด้านผู้นำ พบว่าอยู่ในระดับ มากที่สุดเช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.51 ส่วนปัจจัยภายนอก ด้านเศรษฐกิจ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 และส่วนด้านรองลงมาคือ ด้านนโยบาย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 ส่วนด้านสังคม อยู่ในระดับ ปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.47 ด้านสุดท้ายคือ ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.34 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.2 ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี แสดงรายละเอียด ด้านบุคคล

ข้อ	ด้านบุคคล	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	ระดับ
		ความถี่ N = 56 ร้อยละ							
		5	4	3	2	1			
1	การทำเกษตรอินทรีย์สร้างรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น	27 48.2	26 46.4	3 5.4	0 0	0 0	4.43	0.599	มาก
2	พื้นที่เกษตรอินทรีย์สร้างความสมดุลในพื้นที่ให้เป็นไปอย่างธรรมชาติ	43 76.8	11 17.9	2 3.6	0 0	0 0	4.73	0.774	มากที่สุด
3	สร้างความสัมพันธ์และมิตรภาพในชุมชนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข	31 55.4	22 39.3	3 5.4	0 0	0 0	4.50	0.603	มาก
4	สร้างสุขภาพที่ดีกับตนเองและผู้บริโภค	50 89.3	4 7.1	2 3.6	0 0	0 0	4.86	0.444	มากที่สุด
รวม							4.59	0.559	มากที่สุด

จากตารางที่ 6.2 พบว่าปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี ด้านบุคคลของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม พบว่า อยู่ในระดับ 4.59 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาปัจจัยภายใน ค่าเฉลี่ยของด้านบุคคลที่สูงที่สุด ได้แก่ การสร้างสุขภาพที่ดีกับตนเองและผู้บริโภค อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.86 รองลงมาคือ พื้นที่เกษตรอินทรีย์สร้างความสมดุลในพื้นที่ให้เป็นไปอย่างธรรมชาติ อยู่ในระดับมากที่สุด เช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.73 และการสร้างความสัมพันธ์และมิตรภาพในชุมชนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 และสุดท้ายคือ การทำเกษตรอินทรีย์สร้างรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43

ตารางที่ 6.3 ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี แสดงรายละเอียด ด้านผู้นำ

ข้อ	ด้านผู้นำ	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	ระดับ
		ความถี่ N = 56 ร้อยละ							
		5	4	3	2	1			
1	ผู้นำมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเกษตรอินทรีย์	25	31	0	0	0	4.45	0.502	มาก
		44.6	55.4	0	0	0			
2	ผู้นำมีบุคลิกภาพที่ดีและมีความกล้าคิดริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ	30	26	0	0	0	4.54	0.503	มากที่สุด
		53.6	46.4	0	0	0			
3	ผู้นำได้รับการไว้วางใจและความน่าเชื่อถือในชุมชน	31	24	1	0	0	4.54	0.538	มากที่สุด
		55.4	42.9	1.8	0	0			
4	ผู้นำมีรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มด้วยความยืดหยุ่นและไม่มีอคติ	31	24	1	0	0	4.54	0.538	มากที่สุด
		55.4	42.9	1.8	0	0			
รวม							4.51	0.445	มากที่สุด

จากตารางที่ 6.3 พบว่าปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี ด้านผู้นำ ของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม พบว่า อยู่ในระดับ 4.59 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาปัจจัยภายนอก มีค่าเฉลี่ยของด้านผู้นำมีค่าสูงสุดเท่ากัน ได้แก่ ผู้นำมีรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มด้วยความยืดหยุ่นและไม่มีอคติ ผู้นำได้รับการไว้วางใจและความน่าเชื่อถือในชุมชน และ ผู้นำมีบุคลิกภาพที่ดีและมีความกล้าคิดริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ อยู่ในระดับมากที่สุด เช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.54 และสุดท้ายคือ ผู้นำมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเกษตรอินทรีย์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45

ตารางที่ 6.4 ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ แสดงรายละเอียดด้าน นโยบายเกษตรกรอินทรีย์

ข้อ	ด้านนโยบาย	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	ระดับ
		ความถี่ N = 56 ร้อยละ							
		5	4	3	2	1			
1	นโยบายเกษตรกรอินทรีย์ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง วิถีเกษตรกรเคมีให้เป็น เกษตรกรอินทรีย์	5	5	25	21	0	2.89	0.908	ปาน กลาง
		8.9	8.9	44.6	37.5	0			
2	นโยบายที่เกี่ยวข้องกับ สินค้าเกษตรกรอินทรีย์ ส่งเสริมผลผลิตของชุมชน เกษตรกรรายย่อย	5	5	25	21	0	2.89	0.908	ปาน กลาง
		8.9	8.9	44.6	37.5	0			
3	การรับรองมาตรฐาน เกษตรกรอินทรีย์จาก หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน เป็นหัวใจสำคัญในการทำ เกษตรกรอินทรีย์	30	25	0	1	0	4.50	0.603	มาก
		53.6	44.6	0	1.8	0			
4	นโยบายเกษตรกรอินทรีย์เป็น มาตรฐานที่ทำให้เกษตรกร มีการปฏิบัติไปในทิศทาง เดียวกัน	30	25	0	1	0	4.50	0.603	มาก
		53.6	44.6	0	1.8	0			
รวม							3.69	0.595	มาก

จากตารางที่ 6.4 พบว่าปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ด้านนโยบายของชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอ สามพราน จังหวัดนครปฐม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยรายชื่อของด้านนโยบายสูงที่สุด ได้แก่ การรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์จากหน่วยงานภาครัฐ/เอกชนเป็นหัวใจสำคัญในการทำเกษตรกรอินทรีย์ และนโยบายเกษตรกรอินทรีย์เป็นมาตรฐานที่ทำให้เกษตรกรมีการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยที่เท่ากันคือ 4.50

รองลงมาคือ นโยบายเกษตรอินทรีย์ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีเกษตรกรรมให้เป็นเกษตรกรอินทรีย์ และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเกษตรอินทรีย์ส่งเสริมผลผลิตของชุมชนเกษตรกรรายย่อยอยู่ในระดับมาก เช่นกัน และมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.89 และอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 6.5 ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ แสดงรายละเอียด ด้านเศรษฐกิจ

ข้อ	ด้านเศรษฐกิจ	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	ระดับ
		ความถี่ N = 56 ร้อยละ							
		5	4	3	2	1			
1	ได้รับค่าตอบแทนจากการเข้าร่วมกลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์ในรูปแบบของตัวเงิน	0	1	0	1	54	1.07	0.420	น้อยที่สุด
		0	1.8	0	1.8	96.4			
2	คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำเกษตรอินทรีย์	19	31	5	0	1	4.20	0.749	มาก
		33.9	55.4	8.9	0	1.8			
3	เศรษฐกิจของชุมชนได้รับการพัฒนาในทางที่ดีขึ้นจากการทำเกษตรอินทรีย์	22	29	5	0	0	4.30	0.630	มาก
		39.3	51.8	8.9	0	0			
4	คนในชุมชนมีความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นจากการทำเกษตรอินทรีย์	21	32	3	0	0	4.32	0.575	มาก
		37.5	5.71	5.4	0	0			
รวม							3.47	0.420	ปานกลาง

จากตารางที่ 6.5 พบว่าปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ด้านเศรษฐกิจ ของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.47 เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยของด้านเศรษฐกิจสูงที่สุดได้แก่ คนในชุมชนมีความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นจากการทำเกษตรอินทรีย์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 รองลงมาคือเศรษฐกิจของชุมชนได้รับการพัฒนาในทางที่ดีขึ้นจากการทำเกษตรอินทรีย์ อยู่ในระดับมาก เช่นกัน และด้านคนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำเกษตรอินทรีย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 และ อยู่ในระดับมาก และสุดท้ายคือการได้รับค่าตอบแทนจากการ

เข้าร่วมกลุ่มสมาชิกเกษตรกรอินทรีย์ในรูปแบบของตัวเงิน อยู่ในระดับน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.07 เพราะการเข้ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์คือการสมัครด้วยใจจริง

ตารางที่ 6.6 ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ แสดงรายละเอียด ด้านสังคม

ข้อ	ด้านสังคม	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	ระดับ
		ความถี่ N = 56 ร้อยละ							
		5	4	3	2	1			
1	มีการส่งเสริมและพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นฐานความรู้กับเกษตรกร	19 33.9	24 42.9	12 21.4	1 1.8	0 0	4.09	0.793	มาก
2	พื้นที่ของชุมชนเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับกับผู้บริโภคในด้านการผลิตผลไม้อินทรีย์	26 46.4	27 48.2	3 5.4	0 0	0 0	4.41	0.596	มาก
3	มีการร่วมมือกันหาทางส่งเสริมผลักดันให้ชุมชนหันมาทำเกษตรอินทรีย์	21 37.5	30 53.6	5 8.9	0 0	0 0	4.29	0.624	มาก
4	คนในชุมชนได้รับความรู้และวิทยาการใหม่ๆ จากการทำเกษตรอินทรีย์	22 39.3	30 53.6	4 7.1	0 0	0 0	4.32	0.606	มาก
รวม							4.27	0.553	มาก

จากตารางที่ 6.6 พบว่าปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ด้านสังคม ของชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว พบว่าอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยของด้านสังคมสูงที่สุด ได้แก่ พื้นที่ของชุมชนเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับกับผู้บริโภคในด้านการผลิตผลไม้อินทรีย์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 รองลงมาคือ คนในชุมชนได้รับความรู้และวิทยาการใหม่ๆ จากการทำเกษตรอินทรีย์ อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 และด้านมีการร่วมมือกันหาทาง

ส่งเสริมผลักดันให้ชุมชนหันมาทำเกษตรอินทรีย์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 และสุดท้ายคือมีการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นฐานความรู้กับเกษตรกร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09

ตารางที่ 6.7 ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ แสดงรายละเอียด ด้านสภาพแวดล้อม

ข้อ	ด้านสภาพแวดล้อม	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	ระดับ
		ความถี่ n = 56 ร้อยละ							
		5	4	3	2	1			
1	สภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์จากการทำการเกษตรอินทรีย์	43 76.8	12 21.4	1 1.8	0 0	0 0	4.75	0.477	มาก
2	มีการปรับสภาพพื้นที่เกษตรอินทรีย์ด้วยวิถีทางธรรมชาติให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในชุมชน	40 71.4	11 19.6	5 8.9	0 0	0 0	4.63	0.648	มาก
3	เกิดศัตรูทางธรรมชาติมากมายที่ไม่สามารถขจัดออกไปได้	0 0	1 1.8	26 46.4	12 21.4	17 30.4	2.20	0.903	น้อย
4	พบปัญหาเกี่ยวกับการจัดการระบบเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ของตนเอง	0 0	0 0	5 8.9	35 62.5	16 28.6	1.84	0.733	น้อย
รวม							3.34	0.352	ปานกลาง

จากตารางที่ 6.7 พบว่าปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมด้านการจัดการผลไม้อินทรีย์ ด้านสภาพแวดล้อม ของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว พบว่าอยู่ในระดับ ปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.34 เมื่อพิจารณาโดยค่าเฉลี่ยของด้านสภาพแวดล้อมสูงที่สุด ได้แก่ ด้านสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์จากการทำการเกษตรอินทรีย์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 รองลงมาคือ มีการปรับสภาพพื้นที่

เกษตรกรอินทรีย์ด้วยวิถีทางธรรมชาติให้เหมาะกับสภาพแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมากเช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 ส่วนด้านการเกิดศัตรูทางธรรมชาติมากมายที่ไม่สามารถกำจัดออกไปได้ อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.20 ซึ่งสอดคล้องกับการพบปัญหาเกี่ยวกับการจัดการระบบเกษตรกรอินทรีย์ในพื้นที่ของตนเองอยู่ในระดับน้อยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.84

6.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

ปัจจัยด้านบุคคล (Personal factors) ชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวมีความเป็นอยู่ที่ดี ขึ้น จากงานวิจัยของ พิมพ์ชนก มุลมิตร และพิทักษ์ ศิริวงศ์ (2565) พบว่า ชุมชนบ้านหัวอ่าวมีการพัฒนาต่อยอดด้านการท่องเที่ยวของชุมชนเกษตรกรอินทรีย์ เน้นองค์ประกอบด้านทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เน้นวิถีชีวิตการเกษตรอินทรีย์ที่พึงพิงธรรมชาติ ด้านชุมชน คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว โดยมีศูนย์การเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวเป็นจุดศูนย์กลางของการจัดการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว มีทั้งการจัดการชุมชนในพื้นที่ มีการบริหารจัดการคณะกรรมการหมู่บ้านมีการกำหนดเกณฑ์การเข้าร่วม และมีการจัดการผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และด้านการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีความสามารถเผชิญปัญหาและการปรับตัวเข้าสู่สถานการณ์ โควิด-19 ได้อย่างยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า ด้านสุขภาพ มีความสำคัญมากต่อการทำเกษตรอินทรีย์ การมีสุขภาพที่ดีเป็นความเชื่อมั่นของตัวเกษตรกรเอง ทั้งด้านกระบวนการผลิต การบำรุงดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยวแบบอินทรีย์ว่าทำให้ตนเองมีสุขภาพที่แข็งแรงขึ้น และการได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยก็ส่งผลมากด้วยเช่นกัน ดังนั้น การสร้างเสริมสุขภาพคนไทย ให้มีความแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจส่งผลให้มีอายุยืนยาวนานนั้น ไม่ใช่เรื่องยาก เพียงแต่การเลือกที่จะได้รับความมั่นคงทางอาหารที่ปลอดภัย และเลือกรับประทานอาหารที่ปลอดภัยก็จะมีสุขภาพที่ดีขึ้นตามลำดับ

“...ทำเกษตรอินทรีย์ดีต่อตนเอง ครอบครัว และยังสร้างรายได้ให้กับ
ครอบครัวแบบพออยู่พอกิน พออยู่ได้...”

(ลุงจ่อม นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2563)

“...ช่วงนี้ต้องระวังสุขภาพ สำหรับการท่องเที่ยวลู่ชุมชน ต้องระวังเสี่ยงอันตรายมากเพราะเชื้อโควิด-19 แพร่กระจายเร็ว กลุ่มของเราสมาชิกผู้สูงอายุก็เยอะ ได้รับเชื้อง่าย ฟ้าทลายโจรควรปลูกไว้ตามกลุ่มสมาชิกเอาไว้แบ่งปันในกลุ่มและเผื่อผู้บริโภครที่ต้องการ...”

(พรทิวา นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

ปัจจัยด้านผู้นำ (Leadership factors) ของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เป็นแบบอย่างผู้นำทางความคิด นำปฏิบัติ จูงใจให้ชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์ทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยมใหม่ ในการทำการเกษตรแบบใช้สารเคมี มาสู่การทำการเกษตรอินทรีย์แบบยั่งยืนในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปในชุมชน การสร้างแรงบันดาลใจ ให้กับชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ให้มีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักว่าการทำเกษตรอินทรีย์ เป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความยั่งยืนในอาชีพให้กับคนในชุมชน การทำเกษตรอินทรีย์นอกจากดีต่อสุขภาพตนเองและครอบครัวยังส่งผลดีต่อผู้บริโภคได้รับประทานอาหารที่ปลอดภัยอีกด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ชุมชนดีขึ้น ผู้นำเป็นแบบอย่างให้เกษตรกรสมาชิกเห็นการทำเกษตรอินทรีย์ที่ประสบความสำเร็จ และเมื่อเกิดผลดีจึงลงมือทำตาม ซึ่งการให้เกษตรกรได้ลงมือทำเรียนรู้กับผู้นำที่เป็นแบบอย่างจะสร้างความมั่นใจให้กับเกษตรกรว่าทำได้จริง สร้างรายได้ได้จริง การสร้างชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่เข้มแข็ง โดยยอมรับฟังความคิดของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์อย่างเท่าเทียมกัน และการเสียสละของตัวผู้นำ ส่งผลให้คนในชุมชนรู้สึกเชื่อมั่น ศรัทธาในตัวผู้นำเมื่อมีกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม จะให้ความร่วมมือทุกครั้ง ทั้งนี้ผู้นำจะเป็นคนขอความร่วมมือให้สมาชิกชุมชนเกษตรอินทรีย์ช่วยงานด้านต่าง ๆ ตามความถนัด ความเชี่ยวชาญ และบุคลิกลักษณะของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ เพื่อให้งานนั้นประสบความสำเร็จ จนถึงปัจจุบันกลุ่มเกษตรอินทรีย์ชุมชนบ้านหัวอ่าวยังมีการรวมตัวกันเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งในการทำเกษตรอินทรีย์ให้ยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของชมภูษ หุ่นาค และคณะ (2560) พบว่า รูปแบบคุณลักษณะผู้นำ ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทาง ทำ เกษตรแบบยั่งยืนที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย ประกอบไปด้วย 1) ผู้นำชุมชนเชิงประกอบการ 2) ผู้นำ ที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่าย ทุกภาคส่วน ทุกระดับ และเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม 3) ผู้นำ ที่ส่งเสริมการจัดการความรู้ และสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ และ 4) ผู้นำ ที่ สามารถสร้างการมีส่วนร่วม และเพิ่มศักยภาพในการจัดการตนเองและพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน

“...ผู้นำกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์นี้มีความเสียสละ ชอบช่วยเหลือสมาชิก
อภัยค้ายดี เป็นกันเอง เป็นที่รักของสมาชิกกลุ่ม...”

(ฟ้า นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

“...ประธานกลุ่มชุมชนเกษตรกรอินทรีย์มีความเป็นวิทยากรมีอาชีพมาก เชิญ
ชวน แนะนำ พูดเก่งมาก จนมีคนมาศึกษาดูงาน ทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจดีขึ้น สมาชิก
อย่างเราก็พอมีรายได้ทุกวัน ช่วยกันบริการทั้งการต้อนรับ การขายและการเยี่ยมชม...”

(ไมตรี นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

ปัจจัยด้านนโยบาย (Political factors) การศึกษาปัจจัยด้านนโยบาย เป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยด้านนโยบายที่เกี่ยวข้อง เป็นนโยบายที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาจากการที่ภาครัฐมีการออกนโยบายที่อาจส่งผลกระทบต่อทั้งในเชิงบวกและเชิงลบต่อการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ส่วนใหญ่จะเน้นไปในด้านเศรษฐกิจมากกว่าการพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ รัฐบาลยังไม่ได้เล็งเห็นถึงตัวเกษตรกรเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ การไม่มีการกำหนดมาตรฐานการผลิต เกษตรอินทรีย์ที่ชัดเจนและหลากหลาย สิ่งเหล่านี้เป็นช่องว่างของนโยบายการปฏิบัติที่ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน (เช่น เครื่องหมายการค้า การรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ที่มีหลายมาตรฐาน) ทำให้มีการตั้งคำถามอย่างมากจากผู้บริโภคเกี่ยวกับ มาตรฐานสินค้า แหล่งการผลิต และคุณภาพของ สินค้าว่าเป็นสินค้าอินทรีย์จริงหรือไม่ นอกจากนี้ ลูกค้าชาวต่างชาติที่มาซื้อสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ที่ มักจะเน้นเครื่องหมายการรับรองมาตรฐานที่เป็นสากลและเป็นที่ยอมรับเท่านั้น ทำให้สินค้าเกษตรกรอินทรีย์ที่ได้รับมาตรฐานอื่นขาดโอกาสในการตลาด จากการศึกษา พงศกร กาวิชัย และคณะ (2560) ปัญหาและแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมการนำนโยบายเกษตรกรอินทรีย์สู่การปฏิบัติในประเทศไทยพบว่า ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ นโยบายและตัวชี้วัดที่ไม่ชัดเจน การจัดทำแผนและการดำเนินงานแบบแยกส่วน การขาดการมีส่วนร่วมของ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และความสัมพันธ์ที่แยกไม่ออกระหว่างการเมือง วัฒนธรรม และโครงสร้าง ข้อเสนอแนะ ตลอดจนดำเนินการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้บริโภคในการตรวจสอบมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ สนับสนุนการเชื่อมโยงการดำเนินงานด้านเกษตรกรอินทรีย์ บูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศการพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ จัดตั้งกองทุนเกษตรกรอินทรีย์ และสร้างการยอมรับมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ตามที่รัฐบาลกำหนด

“...การช่วยเหลือจากนโยบายของรัฐก็มี ในเรื่องเกษตรกรที่ประสบทุกข์ น้ำท่วม ส่งผลกระทบให้กับเกษตรกรชาวสวน หรือสินค้าเกษตรตกต่ำ ยิ่งในช่วงสถานการณ์ Covid-19 ที่ผ่านมาก็มีอย่างต่อเนื่อง จะเป็นอุปสรรคที่ต้องการยื่นเรื่องของรัฐ ต้องมีหลักฐานการเป็นเกษตรกร มีสมุดเล่มเขียวไหม กว่าจะได้ ต้องไปตรวจสอบพื้นที่หลายอย่าง...”

(ใหม่ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

“...ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว มีชื่อเสียงด้านการทำผลไม้อินทรีย์ ยิ่งพวกฝรั่ง มะพร้าว น้ำหอม กล้วย ส้มโอ ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการ ต่าง ๆ ที่มีตรวจแปลงจริง จนทำให้มีคนเข้ามาเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้จำนวนมาก ต้อนรับแขกทุกวัน...”

(เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอสามพราน, 26 พฤษภาคม 2563)

ปัจจัยด้านสังคม (Social factors) การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์พบว่า ปัจจัยด้านสังคมส่งผลให้สมาชิกชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว มีการรวมกลุ่มทุกครั้งในแต่ละเดือน ซึ่งก่อให้เกิดวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนแบบพึ่งพาพึ่งพาทั้งความรู้ และผลผลิต กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์สามารถเข้าถึงแหล่งการจัดการผลผลิตได้ง่ายในชุมชน ถ้าต้องการผลผลิตอะไรที่ขาดเหลือหรือส่งผลผลิตไม่ทันตามคำสั่งซื้อ การแบ่งปันในกลุ่มจะสื่อถึงความสามัคคี และการสร้างสัมพันธ์ภาพอย่างมั่นคงให้กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์นี้ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งวิถีชีวิตเกษตรกรอินทรีย์ที่มักจะปฏิบัติกันต่อ ๆ กันมา มักจะเป็นในเรื่องของการแลกเปลี่ยนวัตถุดิบและผลผลิตซึ่งกันและกัน เช่น การแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ การแลกเปลี่ยนต้นพันธุ์ไม้ผล การนำไปแลกผัก การนำผักกาดไปแลกผักบุ้ง บางครั้งมีการแบ่งปัน พืชผักให้กับเพื่อนบ้านในชุมชน บางครั้งเพื่อนบ้านก็นำ อาหารที่ปรุงแล้วไปคืนให้กับเกษตรกรที่ให้ผักมาหรือมีการนำอาหารไปฝากให้กันเป็นน้ำใจ ในสังคมชุมชนแห่งนี้

“...ได้ประโยชน์จากการประชุมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์มากค่ะ ได้มุมมองใหม่ด้วยได้เจอวิทยากรที่มีความรู้ วิทยากรคุยสนุกเป็นกันเอง แถมมิตรภาพที่ดีกลับบ้านทุกครั้ง...”

(น้ำ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

“...เก็บความรู้กลับบ้านมาพัฒนาพื้นที่ของตนเอง อยากให้มีกิจกรรมแบบนี้
ทุกสัปดาห์ ทุกคนมีความเป็นกันเองมาก มาสังเกตการณ์ก็ได้ความรู้ที่น่าสนใจ
อาหารมือเที่ยงก็อร่อย ...”

(นนท์ นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic factors) ครอบคลุมของชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว สามารถลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตรได้ โดยมีการปลูกพืชผักสวนครัวแบบผสมผสาน พร้อมกับทำสวนผลไม้ในท้องถิ่น มีการหาวัสดุทดแทนที่มีในท้องถิ่นมาปรับใช้ ด้วยการเริ่มต้นตั้งแต่การปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อเป็นปุ๋ยพืชสดในการปรับปรุงบำรุงดิน และใช้เศษวัชพืชทำปุ๋ยหมัก การใช้ปุ๋ยคอก แกลบ รำ น้ำหมัก กากน้ำตาล ทำปุ๋ยหมักเอง ปุ๋ยซีไส้เดือนสูตรกลุ่มเกษตรอินทรีย์ของชุมชน มีการทำสารสกัดกำจัดศัตรูพืชจากการหมักสารสะเดาและน้ำส้มควันไม้ แทนการใช้ยาปราบศัตรูพืช ช่วยให้ลดต้นทุนทางเศรษฐกิจของเกษตรกรแต่ละครอบครัว ในด้านหนี้สิน เกษตรกร(ชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว) ส่วนใหญ่ เป็นหนี้สินที่เกิดจากภาคการเกษตร จากการกู้เงิน ธกส. มาลงทุนทำสวนในแต่ละปี หลังจากหันมาทำเกษตรอินทรีย์แล้วจึงได้ตระหนักและให้ความสำคัญจึงมีการบริหารเงินที่นำไปลงทุนจนเหลือฝากเก็บออมจนสามารถปลดหนี้ได้ ในด้านสิ่งแวดล้อมก็พบว่าการทำเกษตรอินทรีย์ลดปริมาณสารเคมีตกค้างในดินช่วยให้ดินอุดมสมบูรณ์ มีธาตุอาหารมากขึ้น โดยสังเกตจากหน้าดินที่ร่วนซุย ดินดำ ปลูกไม้งาม มีสัตว์เล็กสัตว์น้อยอาศัยอยู่ เช่น ไส้เดือน เกษตรกรอินทรีย์ส่วนใหญ่จะได้ประโยชน์จากสัตว์ชนิดนี้ใช้ทำปุ๋ยซีไส้เดือน ส่วนแหล่งน้ำก็สะอาดมากขึ้น สามารถนำมาใช้อุปโภคบริโภคได้ จากการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืนแล้ว การจัดการผลผลิตที่เป็นผลไม้อินทรีย์จะสร้างรายได้ให้กับครอบครัวเป็นอย่างมากในปัจจุบัน

“...ช่วงนี้มีผลกระทบทางเศรษฐกิจมาก เนื่องสถานการณ์ของโควิด-19 แต่
สิ่งที่เห็นก็คือการช่วยเหลือกัน ในการขายผลไม้ภายในกลุ่ม เราจะแบ่งสรรกัน ไม่
แย่งกันขาย แต่ถ้ามีหรือขาดทุกคนหามาได้ตามต้องการ...”

(ลุงจอม นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

“...ช่วงนี้ถ้าขายของกินได้น้อยมาก เพราะคนมาซื้อของส่วนใหญ่ซื้อผลไม้ สดกลับไปทานที่บ้าน เนื่องจากสถานการณ์โควิด-19 ถ้าเป็นอาหารสำเร็จจะขายได้น้อย กลัวไม่สะอาด สถานการณ์แบบนี้ ทำให้เศรษฐกิจแย่ลงเหมือนกัน รายได้ก็ลดลงอีกด้วย...”

(ขวัญ นามสมมติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม จากการศึกษาปัจจัยทางสภาพแวดล้อม (Environment factors) เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมการจัดการผลไม้อินทรีย์ เป็นวัฏจักรของธรรมชาติในการผลิตผลไม้เกษตรอินทรีย์ ตามวิถีแห่งธรรมชาติ ช่วยทำให้ระบบมีความเป็นธรรมชาติเพิ่มพูนความยั่งยืนมากขึ้น มีสภาพอากาศที่ดี ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เหมาะกับการเพาะปลูก ส่วนภัยธรรมชาติมีบ้างอย่างเช่น น้ำท่วม น้ำเค็มเข้าพื้นที่ เป็นต้น จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านหัวอ่าว ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าจีน ติดคลองบางช้างและคลองจินดาไหลผ่านพื้นที่ของชุมชน จึงเป็นพื้นที่ที่มีการทำเกษตรกรรมสวนผลไม้อินทรีย์จำนวนมาก เช่น สวนฝรั่ง สวนมะพร้าว น้ำหอม สวนส้มโอ สวนมะนาว ฯลฯ และมีบรรยากาศริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนที่สวยงามมีวัดให้สักการะบูชาในชุมชนอย่างเช่น วัดบางช้างใต้ และวัดบางช้างเหนือ อีกทั้งชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ และแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงบริเวณใกล้เคียงที่สามารถ เดินทางมาซื้อสินค้าได้อย่างสะดวกสบายด้วยรถยนต์ส่วนตัวหรือรถสาธารณะและใช้เวลาไม่นานมาก เช่น สวนสามพราน ตลาดน้ำดอนหวาย วัดไร่ขิง ฯลฯ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมจึงเป็นโอกาสสำคัญทางการท่องเที่ยวเชิงวิถีเกษตรอินทรีย์ของชุมชนบ้านหัวอ่าวอีกทางหนึ่ง

“...ชุมชนเกษตรอินทรีย์ของเรา อยู่ไม่ไกลเกินไปคนมาเที่ยวก็มาง่าย เลย สวนสามพรานมาไม่ไกล เพราะมีรถรับจ้างเข้ามา มีทั้งรถแท็กซี่ และมอเตอร์ไซค์วิน มีร้านอาหารและคาเฟ่ตั้งพักได้ไวเยอะ...”

(ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 นามสมมติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

“...ตอนนี้ผู้บริโภคหันมาสนใจแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ถ่ายรูปกับบรรยากาศธรรมชาติมากขึ้น มารักสุขภาพและสิ่งแวดล้อม แต่สถานการณ์โควิด-19 สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บางคนก็กลัวไม่อยากจะรับการเที่ยวชมเท่าไร อยากให้ขายสินค้า

อย่างเดียว แต่สมาชิกกลุ่มเรามีแต่คนอายุเยอะการสร้างสรรค้อาจจะมีน้อย จุด
 เชื้ออินจุดถ่ายรูปคงไม่มี... ”

(สาว นามสมมติ, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2563)

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ส่งเสริมการจัดการผลไม้
 อินทรีย ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกส่งผลต่อกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว พบว่า พื้นที่ทาง
 การเกษตรในชุมชนและละแวกใกล้เคียงเป็นสวนผลไม้หลากชนิด เช่น สวนฝรั่ง สวนชมพู สวน
 มะพร้าว น้ำหอม สวนมะนาว ฯลฯ ที่ส่งผลแบบธรรมชาติในด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน และ
 ปัจจัยพื้นฐานของครอบครัวที่มีพื้นที่อาศัยอยู่ติดริมน้ำ ริมคลอง มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งเรียนรู้
 และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีเกษตรอินทรีย์ รวมถึงเป็นแหล่งผลิตสินค้าทางการเกษตรที่สำคัญและสร้าง
 รายได้ให้แก่ชุมชนอำเภอสามพราน พร้อมกับการนำสินค้าเกษตรอินทรีย์ต่าง ๆ มาจำหน่ายเป็นของ
 ฝากสำหรับผู้บริโภคที่สนใจ เป็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจของชุมชน ส่วนในปัจจัยด้านนโยบายของรัฐ
 กฎระเบียบของการทำเกษตรอินทรีย์ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค มาตรฐานความปลอดภัยในการ
 ประกอบประกอบอาชีพเกษตรอินทรีย์เป็นหลักประกันทำให้ผู้บริโภคมั่นใจในการทำเกษตรอินทรีย์
 ปัจจัยผู้มาเป็นปัจจัยที่ทำให้กลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวมีกิจกรรมที่สร้างให้ชุมชนให้มีรายได้
 อย่างยั่งยืน และมีชื่อเสียงจนถึงทุกวันนี้

บทที่ 7

รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี

บทนี้เป็นการนำเสนอการสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี ของกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ภายใต้โครงการสามพรานโมเดล ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้น เพื่อให้ได้ผลวิจัยที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี รายละเอียดในบทนี้แบ่งออกเป็น

ตอนที่ 1 การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี เป็นการนำผลการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว มาทำการสังเคราะห์และเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน สร้างข้อสรุปรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี ที่แสดงถึงกระบวนการเรียนรู้การจัดการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ที่ได้จากกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม รวมทั้งได้นำเสนอข้อค้นพบเสริมซึ่งเป็นปัจจัยการสนับสนุนในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

ตอนที่ 2 การนำเสนอและผลการตรวจสอบรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี เป็นการจัดทำรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี จากการศึกษาในกลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวภายใต้สังกัดสามพรานโมเดล และให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

ตอนที่ 1 การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี

กลุ่มชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่ประสบความสำเร็จในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการผลไม้อินทรี การรวมกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในครั้งนี้เกิดจากปัญหาสุขภาพของเกษตรกรได้รับสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย และหนี้สินในการทำเกษตรที่ไม่มีวันหมดไปได้ เนื่องจากพบปัญหาในด้านการกดราคาทางการตลาด ราคาสารเคมีนำเข้ามีราคาสูง อีกทั้งผลกระทบในด้านปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเช่น ด้านเศรษฐกิจ ในเรื่องของรายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ด้านสภาพแวดล้อม ในเรื่องของพื้นที่ที่เต็มไปด้วยสารเคมี

มลภาวะเป็นพิษ และด้านสังคม สุขภาพของเกษตรกรที่ได้รับอันตรายจากสารเคมี เป็นต้น เกษตรกรที่ประสบปัญหาข้างต้นได้มีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานสามพรานโมเดล เพื่อทำการแก้ไขปัญหากับเกษตรกรในเขตพื้นที่จนประสบความสำเร็จเพื่อทำการศึกษาวิจัยถึงรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ที่ทำให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์มีศักยภาพในการจัดการผลไม้อินทรีย์ในพื้นที่ได้สำเร็จ

1.1 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

การสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ จากกลุ่มชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ได้ทำการสังเคราะห์ในช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ตามกรอบแนวคิดของการวิจัยในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ รวมทั้งข้อค้นพบต่าง ๆ ที่ได้จากการวิจัยซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้ประสบความสำเร็จ

สภาพทั่วไปของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เป็นกรณีศึกษาของงานวิจัย ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และเป็นกลุ่มในเขตพื้นที่การบริการที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการสามพรานโมเดลของมูลนิธิสังคมสุขใจ มีวิถีชีวิตการทำสวนเกษตรผลไม้เป็นหลัก เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์จากแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นที่ราบลุ่มเหมาะกับการทำเกษตรเป็นอย่างดี

กลุ่มชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ตั้งอยู่บริเวณหมู่ 5 อาศัยแหล่งทรัพยากรน้ำจากแม่น้ำท่าจีน ส่งมายังคลองบางช้างไหลผ่านพื้นที่การทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรได้รับการกระตุ้นจากกลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่จำนวน 3 คน คือ ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลเป็นหลัก ซึ่งให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นเกษตรกรอินทรีย์อยู่บ้างแล้ว พยายามกระตุ้นให้คนในพื้นที่หันมาทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่โดยรอบ และพัฒนาพื้นที่ให้ปลูกผลไม้อินทรีย์โดยอาศัยความสมบูรณ์ของพื้นที่ ทั้งดิน และน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์จนประสบความสำเร็จในการสร้างรายได้ในเรื่องผลไม้ในพื้นที่ของชุมชนแห่งนี้ อันได้แก่ ฝรั่ง มะพร้าว ลำไย ชมพู่ หม่อน รวมไปถึงผักพื้นบ้านต่าง ๆ ทำรายได้ให้แก่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ได้ตลอดปี การรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดังกล่าวเกิดจากกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการมีแนวปฏิบัติร่วมกันของกลุ่มเกษตรกรและเจ้าหน้าที่โครงการสามพรานโมเดลอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 10 กว่าปี

1.2 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

จุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกร เกิดขึ้นจากการที่เกษตรกรเกิดปัญหาด้านสุขภาพจนไม่สามารถทำงานหนักได้ อีกทั้งปัญหาทางเศรษฐกิจจากรายได้ของเกษตรกร เนื่องจากผลผลิตมีออกมาจำนวนมากก็ถูกกดราคาต่ำลง ส่วนสารเคมีที่ใช้ก็ปรับตัวสูงขึ้น จึงเกิดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ที่มาจากสาเหตุดังกล่าว ทำให้เกษตรกรในชุมชนมีการริเริ่มแนวคิดจากผู้นำที่ผันตัวเองและไม่ใช้สารเคมีก่อนในการปลูกผลผลิต โดยมาเริ่มเรียนรู้จากผลผลิตของตัวเองช่วงแรกการตลาดไม่ดี ต่อมาได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานโครงการสามพรานโมเดล ให้มีการรวมตัวเกษตรกรที่สนใจขึ้นมาอย่างน้อย 6-7 คน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างให้กลุ่มมีขีดความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา หาวิธีแก้ปัญหา และประเมินผลจากการรวมกลุ่ม เพื่อความยั่งยืนของตนเองและกลุ่มต่อไป

หน่วยงานสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ชุมชนบ้านหัวอ่าว คือ สามพรานโมเดล ที่ส่งเสริมให้เกษตรกรได้เรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน ให้เกษตรกรได้เรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ที่ถูกต้องจากนักวิชาการด้านเกษตรอินทรีย์ ปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์ หน่วยงานที่รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ รวมไปถึงการตลาดเกษตรอินทรีย์ ที่สามารถจัดจำหน่ายได้อย่างยั่งยืน ทำให้เกษตรกรมีการขยายสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้น และเข้ามาสู่กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวในปัจจุบัน

1.3 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

จากการสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ มีดังนี้

1.3.1 ร่วมรับรู้ปัญหา

1) ปรึกษาปัญหาที่เกษตรกรกังวลในการปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์ เป็นการวิเคราะห์หาทางเลือกแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมที่สุดต่อการนำมาปฏิบัติการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเกษตรกรบ้านหัวอ่าวได้รวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาที่ตนเองประสบอยู่ และมีเป้าหมายการรวมกลุ่มในทิศทางเดียวกัน นั่นคือในการทำสวนผลไม้อินทรีย์เพื่อให้มีความมั่นคงทางรายได้ ความเป็นสุขภาพที่ดี มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

2) ยึดข้อตกลงและข้อปฏิบัติตามข้อบังคับเกษตรกรอินทรีย์ ในการรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวร่วมกับหน่วยงานสนับสนุนของสามพรานโมเดลภายใต้นโยบายเกษตรกรอินทรีย์ร่วมกัน สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติพร้อมใจทำเกษตรกรอินทรีย์

3) กระตุ้นให้เกษตรกรตระหนักในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาร่วมกัน กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์แกนนำได้ตระหนักให้เกษตรกรที่จะทำเกษตรกรอินทรีย์ได้เล็งเห็นถึงปัญหาสำคัญ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม โดยการพบปะพูดคุยสร้างความเข้าใจร่วมกันในสถานการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นจริง

4) สร้างความเชื่อมั่นให้แก่กลุ่มเกษตรกรเกี่ยวกับปัญหาเกษตรกรอินทรีย์ต่าง ๆ ที่ต้องพบเจอปัญหาสำหรับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว มีความเชื่อมั่นว่าทีมงานสนับสนุนโครงการสามพรานโมเดล จะสามารถนำผลผลิตเกษตรกรอินทรีย์สู่ความยั่งยืนของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ได้จริง นำพาคุณภาพชีวิตที่ดี มีการพัฒนาถึงการขยายผลผลิตให้เพิ่มมากขึ้นโดยได้มีการพัฒนากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเกษตรกรอินทรีย์สำหรับผู้สนใจและผู้บริโภค ได้มาเรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในด้านเกษตรกรอินทรีย์ สร้างเครือข่ายและขยายเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อรองรับการเปิดตลาดอินทรีย์เพิ่มขึ้นต่อไป

5) เริ่มต้นจากคัดสรรกิ่งพันธุ์ไม้ผลลงพื้นที่ ปรับระบบแปลงของตนเอง ปรับสภาพพื้นฟู ดิน น้ำ แหล่งพื้นที่ที่ปิดกั้นและห่างจากสารเคมี ตามข้อตกลงและนโยบายของเกษตรกรอินทรีย์ที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์มีข้อตกลงร่วมกัน

6) ประเมินผลย้อนกลับ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ทุกคนได้มีการทบทวนและติดตามผลปฏิบัติงานการทำเกษตรกรอินทรีย์ของตนเอง เมื่อพบปัญหาที่วิเคราะห์ถึงสาเหตุและปรับปรุงให้เหมาะสมกับพื้นที่ และเมื่อพบกับศักยภาพในการพัฒนาให้สามารถแก้ไขได้ก็สามารถมาปฏิบัติปรับใช้ได้ หากแต่ถ้าไม่สามารถนำมาสู่การแก้ไขได้นำเข้าเสนอการจัดการภายในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ให้เข้าสู่วงจรกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่อไป

7) สมาชิกกลุ่มสามารถเข้ามาสังเกตการณ์ในพื้นที่การทำเกษตรกรอินทรีย์ ที่เป็นข้อตกลงร่วมกันในระบบพีจีเอสของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ร่วมกันได้ พร้อมกับเข้าหน้าที่หน่วยงานสนับสนุนของโครงการสามพรานโมเดล ที่ให้สมาชิกภายในกลุ่มสามารถศึกษาดูต้นแบบการทำเกษตรกรอินทรีย์ของสมาชิกได้ทุกคน

8) ตรวจสอบแปลง บันทึกลง และประเมินผลการเจริญเติบโต การตรวจสอบแปลง ดูระยะเวลาการปลูก คุณภาพของผลผลิต การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยวผลผลิต เพื่อส่งต่อการตลาดกับกลุ่มเครือข่ายผู้ประกอบการเกษตรกรอินทรีย์

9) การผลิตปุ๋ยจากธรรมชาติของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เพื่อปรับสภาพดิน และบำรุงต้นพันธุ์ สร้างรายได้ให้เกษตรกรอินทรีย์ในพื้นที่จากการจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์ โดยไม่ต้องลงทุนเพิ่ม มีเงินทุนหมุนเวียนอีกทั้งยังใช้ทรัพยากรจากแปลงเกษตรของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุด

10) หาช่องทางการจำหน่ายผลผลิต หน่วยงานสนับสนุนโครงการสามพรานโมเดล มีการจัดสรรช่องทางการตลาดให้กับกลุ่มเกษตรกรโดยเฉพาะ เช่น ตลาดสุขใจ ห้าสรรพสินค้าในเครือเซ็นทรัลกรุ๊ป หน่วยงานที่ร่วม MOU ในสังกัดโครงการสามพรานโมเดล เป็นต้น

11) การเรียนรู้การแปรรูปผลผลิต เป็นการเรียนรู้ในช่วงต้นน้ำและกลางน้ำในช่วงเวลาที่เกษตรกรรอผลผลิตเจริญเติบโต การบริหารจัดการเพื่อรองรับผลผลิตที่มีปริมาณมากในพื้นที่ เกษตรกรสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว

สรุปได้ว่า เกษตรกรใช้หลักการจัดการระบบนิเวศที่มีประโยชน์ในการจัดการระบบการผลิตพืชไม้ผลภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้น การแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้นต้องถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ หลักการจัดการระบบนิเวศการใช้สารชีวภัณฑ์และจุลินทรีย์ที่มีประโยชน์ทดแทนการใช้สารเคมีสังเคราะห์ ตลอดจนต้องให้เกษตรกรไปศึกษาดูงานจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์เพื่อให้เกษตรกรเห็นตัวอย่างที่สามารถทำได้จริงและประสบความสำเร็จเพื่อเป็นแรงจูงใจและเกิดความเชื่อมั่นต่อระบบเกษตรอินทรีย์ จัดเป็นแนวทางให้เกษตรกรนำข้อเท็จจริงหรือความรู้ต่าง ๆ มาพิจารณาไตร่ตรอง และปรับใช้ตามแนวทางของเกษตรกรแต่ละคนอย่างเหมาะสมและใช้แนวทางนั้นมาสู่การแก้ไขปัญหาโดยนำวิธีการของเกษตรกรต้นแบบหรือผู้นำที่ประสบความสำเร็จมาใช้เป็นแนวทางเสริมผนวกรวมกันก็ได้เช่นกัน

ปัจจัยเอื้อและส่งผลต่อการทำการเกษตรอินทรีย์ ไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สิ่งที่สำคัญจะต้องมีความพร้อมทั้งด้านจิตใจ กำลังใจ จากคนในสมาชิกครอบครัวเป็นแรงผลักดัน พื้นที่การเกษตรและแหล่งน้ำเป็นปัจจัยรอง ส่วนประเด็นที่เป็นปัญหาและอุปสรรค คือ เรื่องภาระหนี้สิน การลงทุน ความร่วมมือของคนในครอบครัวที่จะพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และนิสัยส่วนตัวของเกษตรกรเองที่ต้องยอมรับกับการปรับเปลี่ยนนั้นได้ด้วย สิ่งที่ต้องเผชิญและกล้าที่จะเรียนรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมยุคนี้ (ผู้เข้าร่วม

สัมภาษณ์กลุ่ม กลุ่มที่ 1 คนที่ 1 และคนที่ 3 และกลุ่มที่ 2 คนที่ 1 และคนที่ 4 ,สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563)

1.3.2 ร่วมกิจกรรม

1) การเรียนรู้จากการสาธิต สมาชิกได้รับความรู้จากการสังเกตการณ์ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ และการทดลองจากการปฏิบัติจริงใน ศพก. ชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอาชีพเกษตรกรอินทรีย์

2) เรียนรู้จากการประชุมกลุ่ม เวทีการสนทนา และการพบปะหารือ มีขึ้นทั้งในระดับระหว่างเกษตรกรในพื้นที่ ที่มาจากทีมงานของหน่วยงานโครงการสามพรานโมเดล และกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ โดยในระดับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์นี้ได้รับการสนับสนุนจากสามพรานโมเดลในการจัดการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ให้กับเกษตรกร ทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้กว้างขวางขึ้นและหลากหลายวิธีมากขึ้นในระหว่างเครือข่ายด้วยกันและนอกเครือข่ายจากองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ เช่น หน่วยงานวิชาการจากสถานศึกษา หน่วยงานผู้ประกอบการด้านธุรกิจออร์แกนิก เป็นต้น

3) การถ่ายทอดภูมิปัญญาเป็นการเรียนรู้จากปราชญ์ของชุมชนหรือผู้นำชุมชน ในการบอกเล่าและการสอนให้ดำเนินการปฏิบัติโดยตรง

4) การฝึกอบรมและดูงาน สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทีมงานโครงการสามพรานโมเดลจัดขึ้นและภาคีรัฐบาลส่งเสริมผลักดันให้มีความสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบการประชุมกลุ่ม การจัดเวทีพบปะ และการฝึกอบรมควบคู่กับการศึกษาดูงานให้แก่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และได้เน้นหนักให้เกษตรกรได้รู้เรื่องเกษตรกรอินทรีย์ตามนโยบายเกษตรกรอินทรีย์อย่างจริงจังเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

5) การเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ และเทคโนโลยี ในปัจจุบันที่เข้ามามีบทบาทมากขึ้น สมาชิกเกษตรกรอินทรีย์มีโอกาสได้เรียนรู้การใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์ม และสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ แต่ที่มีสมาชิกในกลุ่มทุกคนรู้จักมากจะเป็นประเภทสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร แผ่นพับ และสื่อวีดิทัศน์ต่าง ๆ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสามพรานโมเดลและจากการเรียนรู้ของเกษตรกรเอง

6) การเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางการรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของเกษตรกรที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ

เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นการกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสอดรับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม มุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง และเพื่อก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

7) ช่องทางการตลาด (Marketing Mix) คือเครื่องมือวางแผนการตลาด ผ่านการวิเคราะห์ส่วนผสมทางการตลาด 4 ส่วน ได้แก่ Product (สินค้า) Price (ราคา) Promotion (การส่งเสริมการขาย) และ Place (ช่องทางจัดจำหน่าย) กลยุทธ์การตลาด 4P's ที่ไปในทิศทางเดียวกันจะทำให้ธุรกิจการเกษตรสามารถเข้าถึงความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคและบรรลุวัตถุประสงค์ทางการตลาดได้ (เกียรติพงษ์ อุดมธนะธีระ, 2562)

8) โครงการ pilot project เป็นการส่งเสริมเกษตรแบบ Top – down ในพื้นที่ที่มีศักยภาพโดยเฉพาะ และเน้นเรื่องการจัดการผลไม้อินทรีย์และการจัดสรรทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยการสนับสนุนภายใต้โครงการสามพรานโมเดล

เกษตรกรมีการร่วมกิจกรรมกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมโครงการสามพรานโมเดลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้เกษตรกรได้เรียนรู้และสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่สนับสนุนได้เป็นอย่างดี เป็นความสัมพันธ์แนวราบเชิงบวกในระดับชุมชนท้องถิ่น เกิดความร่วมมือร่วมใจกัน ทั้งในการเก็บข้อมูลต่าง ๆ ให้เป็นไปได้อย่างง่ายดายไม่ว่าจะเป็นข้อมูลของทางภาครัฐ เอกชน รวมไปถึงงานวิชาการจากหน่วยงานสถานศึกษาต่าง ๆ ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ถือว่าเป็นความร่วมมือร่วมใจที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จไปด้วยกัน ด้วยความรู้สึกที่เป็นมิตร และอำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ ให้เป็นไปได้อย่างสมบูรณ์แบบ (ผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์กลุ่ม กลุ่มที่ 1 คนที่ 1 คนที่ 3 และคนที่ 4 ,สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563)

สรุปได้ว่า การส่งเสริมเกษตรกรให้ประสบผลสำเร็จได้ดีขึ้นนั้น มีปัจจัยและองค์ประกอบหลายอย่างด้วยกัน ซึ่งปัจจัยและองค์ประกอบเหล่านั้น อาจขึ้นอยู่กับตัวเกษตรกรหรือกลุ่มเป้าหมาย หรืออาจขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมโครงการสามพรานโมเดลหรืออาจจะเป็นอุปกรณ์สื่อสารต่าง ๆ ในการถ่ายทอดความรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็เป็นบุคคลหนึ่งที่มีความสำคัญต้องมีบทบาทและทักษะในการเข้าไปปฏิบัติงานในลักษณะสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างบรรยากาศและสร้างความสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมกับเกษตรกรในพื้นที่อย่างมีจุดมุ่งเน้นที่ชัดเจน ภายใต้ศักยภาพความพร้อมและความต้องการของพื้นที่ชุมชนที่มีจุดเด่นและมีเอกลักษณ์ของชุมชน นำมาสู่การบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจของชุมชนให้เกิดประโยชน์และยั่งยืน

1.3.3 ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

1) แลกเปลี่ยนระหว่างบุคคล ในลักษณะเผชิญหน้า (Face to Face Interaction หรือ People to People) เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล ได้แก่ การสนทนา การประชุม การสัมมนา ระบบพี่เลี้ยง การสอนงาน การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การพบปะอย่างไม่เป็นทางการ และการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น

2) การแลกเปลี่ยนแบบแจ้งจากเอกสารที่เป็นสิ่งพิมพ์ในรูปแบบต่าง ๆ (People to Paper) จากเอกสารที่เป็นสิ่งพิมพ์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการสื่อสารผ่านเอกสาร บันทึกรวบรวมข้อมูลและเอกสารประกอบการอบรม/สัมมนา หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ ในแหล่งความรู้ขององค์กร หรือห้องสมุด เป็นต้น

3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากฐานความรู้หรือผ่านเทคโนโลยี (People to Software) จากฐานความรู้หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านซอฟต์แวร์หรือเทคโนโลยี ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ฐานข้อมูล เว็บไซต์ แอปพลิเคชันทางโทรศัพท์ และสื่อโซเชียลมีเดีย เป็นต้น

แหล่งเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ที่เกษตรกรนัดหมายและพบปะกัน ตั้งแต่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ คือศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว ศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ มีการผลิตผลไม้เกษตรอินทรีย์ที่ถูกต้องและเหมาะสมสำหรับชุมชน เป็นศูนย์กลางการบริการต่อเกษตรกรที่สนใจการเรียนรู้ และศูนย์ความรู้ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรอินทรีย์ในชุมชน พื้นที่ดำเนินการนี้อยู่ในพื้นที่ของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ นั่นคือท่านประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ที่สามารถเป็นแบบอย่างให้กับเกษตรกรอินทรีย์ในชุมชน เพื่อปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนกิจกรรมต่าง ๆ ตามความเหมาะสมและช่วงเวลา ให้เกษตรกรสามารถนำมาปรับใช้ได้ทันต่อเหตุการณ์ ตั้งแต่การผลิต การบริหารจัดการ จนถึงการตลาดกับทางทีมงานโครงการสามพรานโมเดลหรือหน่วยงานภาครัฐก็ตาม (ผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์กลุ่ม กลุ่มที่ 1 คนที่ 3 และกลุ่มที่ 2 คนที่ 1, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563)

จะเห็นได้ว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ส่วนใหญ่ เป็นการนำกลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกันมารวมตัวกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยความสมัครใจเพื่อร่วมสร้างความเข้าใจหรือพัฒนาแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ในเรื่องนั้น ๆ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมการถ่ายทอดหรือเผยแพร่ความรู้จาก บุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรไปยังผู้อื่น มีการระบุนำความรู้

เชิง กลยุทธ์การเข้าถึงความรู้ที่มีอยู่ เพื่อที่จะถ่ายโอนความรู้และประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ปัญหา และพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.3.4 ร่วมวางแผน

1) กำหนดทิศทางให้เกษตรกรมีเป้าหมายที่ชัดเจน กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ มีข้อตกลงร่วมกันในการทำเกษตรอินทรีย์และยอมรับกฎและนโยบายที่เป็นมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

2) มีขั้นตอนการดำเนินงาน ที่สามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น เกษตรกรทุกคนร่วมกันกับหน่วยงานสนับสนุน ปฏิบัติตามขั้นตอนการวางแผนการผลิต การดูแลรักษา ตลอดจนการจำหน่ายให้กับผู้บริโภคและผู้ประกอบการ

3) มีการปรับตัวเองให้เข้ากับกฎระเบียบในกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ทั้งการปฏิบัติตนในการเข้าร่วมกลุ่มกับสมาชิก และการดำเนินชีวิตในการปฏิบัติในพื้นที่การทำเกษตรอินทรีย์เพื่อผลิตผลให้ได้ตามความต้องการและมีมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

4) การตัดสินใจ มีข้อมูลประกอบการเชื่อมั่นให้กับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ การทำเกษตรอินทรีย์ภายใต้การสนับสนุนโครงการสามพรานโมเดล ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ว่าการทำเกษตรอินทรีย์พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นจริง

5) จัดการวางแผนร่วมกับทีมงานโครงการสามพรานโมเดลในพื้นที่ ได้แก่ โรงแรมสามพรานริเวอร์ไซด์ หรือผู้ประกอบการภาคเอกชน ในการเชื่อมโยงด้านการตลาดให้กับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้เกิดช่องทางการตลาดในการจำหน่ายผลไม้อินทรีย์

6) เก็บข้อมูลต้นทุนการผลิตเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม

7) รายงานผลการดำเนินงานประจำวัน จัดส่งให้กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของโครงการสามพรานโมเดล และจัดทำสรุปผลการดำเนินงาน พร้อมแนบรูปภาพประกอบ โดยจัดเก็บบันทึกข้อมูลรายงานผลในระบบฐานข้อมูลของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและต่อยอดการดำเนินกิจกรรมกลุ่มในการประชุมครั้งต่อไป

ฐานข้อมูลเกษตรกรส่วนใหญ่ทางสามพรานโมเดลได้เก็บรวบรวมข้อมูลไว้ภายใต้กลุ่มเกษตรอินทรีย์ในโครงการสามพรานโมเดลเป็นที่เรียบร้อย (ผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์กลุ่ม กลุ่มที่ 1 คนที่ 1 และคนที่ 3 และกลุ่มที่ 2 คนที่ 1 และคนที่ 2 ,สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563)

1.3.5 ร่วมประเมินผล

1) คาคคคะเนปริมาณผลไม้อของเกษตรกรที่ท้เกษตรอินทรีย์ โดยกรบริหารจัดการผลไม้อสำคัญของท้อถึนในการรวมกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้ผลผลิตเพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคและผู้ประกอบการ

2) การปรับปรุง แก้ไข ทังพื้นที่ การเจริญเติบโตของต้นพันธุ์ คุณภาพผลผลิต ให้ถูกต้องตามนโยบายเกษตรอินทรีย์ พื้นที่การทำเกษตรอินทรีย์มีการวางแผนกั้นแบ่งขอบเขตพื้นที่ตามนโยบายของเกษตรอินทรีย์ชัดเจน การใช้ปุ๋ยและสารอาหารอินทรีย์ บำรุงต้นพันธุ์ และการซื้อสัตย์ต่อตนเองและผู้บริโภค

3) การปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตามระบบนิเวศ เป็นวงจรโซ่อุปทานด้วยการริเริ่มการทำเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่วระดับต้นน้ำ ปรับเปลี่ยนหมุนเวียนให้ครบวงจรเพื่อให้เกิดความสมดุลในพื้นที่อย่างยั่งยืน และกลางน้ำจะเป็นการดูแลผลผลิตในช่วงฤดูกาลต่าง ๆ มีทังความต้องการและในช่วงผลผลิตขาดช่วง การส่งเสริมให้เกษตรกรมีการปรับกระบวนการเรียนรู้และเทคนิคการจัดการผลผลิตนอกฤดูกาล ทำให้เกษตรกรมีทักษะการแข่งขันกับผลผลิตที่เป็นเกษตรเคมีได้อย่างมีคุณภาพ

4) ปรับปรุง พื้นฟู ให้ผลผลิตที่มีความสมบูรณ์ การผลิตปุ๋ยแบบธรรมชาติ สารบำรุงไม้อ เพื่อให้ผลผลิตมีคุณภาพและมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น คุณภาพของผลผลิตส่งผลการเพิ่มมูลค่าให้สูงขึ้นสร้างความเชื่อมั่นของเกษตรอินทรีย์ให้กับผู้บริโภค

6) การเปรียบเทียบผลผลิตภายในกลุ่ม ผลผลิตของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ในการจำหน่ายในตลาดรูปแบบเดียวกัน ผลผลิตที่ได้ต้องมีคุณภาพเท่าเทียมกัน และสามารถตั้งราคาขายในระดับเดียวกันเพื่อเป็นไปตามกลไกการตลาดอินทรีย์อย่างเป็นรูปธรรม

7) การให้ราคาผลผลิต ให้เป็นไปตามกลไกการตลาดของกลุ่มเกษตรอินทรีย์เป็นหลัก ด้วยการลงความเห็นร่วมกันทังสมาชิกและกับหน่วยงานสนับสนุนโครงการสามพรานโมเดลจากความเป็นไปได้ด้วยความยุติธรรมไม่เอาเปรียบผู้บริโภค

8) การปรับเปลี่ยนผลผลิตให้เหมาะสมตามคุณภาพและราคาผลผลิต เนื่องจากผลผลิตของพื้นที่เป็นผลไม้ออินทรีย์ คุณภาพและความสมบูรณ์ ทังในเรื่องของรสชาติความหวาน ขนาด และรูปลักษณะของผิว การคัดจัดลำดับของผลผลิตถือเป็นสิ่งสำคัญในการจำหน่ายให้กับผู้บริโภคที่มีความต้องการและกำลังซื้อที่ไม่สูงหรือให้ผู้บริโภคมีความต้องการในระดับที่แตกต่างกันไป

การประเมินผลแบบมีส่วนร่วมจะให้ความสำคัญต่อกลุ่มผู้รับผลประโยชน์จากโครงการสามพรานโมเดลเป็นอย่างมากนั้นคือเกษตรกรผู้ผลิต โดยมุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้สมาชิกในกลุ่ม สามารถบรรลุเป้าหมายที่ปรารถนาาร่วมกันได้ จะเห็นได้ว่า การประเมินผลแบบมีส่วนร่วมเป็น มโนทัศน์การประเมินผลที่มีพัฒนาการในรายละเอียดแตกต่างกันออกไปได้หลายรูปแบบ อย่างไรก็ตามโดยพื้นฐานแล้ว อาจสรุปได้ว่าการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมเป็นการประเมินผลที่ให้ความสำคัญแก่ทุกฝ่ายที่เข้าร่วมโครงการกับสามพรานโมเดลที่มีจำนวนมากขึ้น ผู้ประเมินผลจะทำหน้าที่ร่วมกันขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์นอกเหนือจากการทำหน้าที่ประเมินผลเป็นหลักแล้วยังต้องเป็นผู้ยอมรับในการประเมินผลปลายทางจากผู้บริโภคหรือบุคคลภายนอกอีกด้วย (ผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์กลุ่ม กลุ่มที่ 1 คนที่ 1 และคนที่ 3 และกลุ่มที่ 2 คนที่ 2 ,สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2563)

1.3.6 ร่วมรับผลประโยชน์

- 1) อนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในสวนผลไม้มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าและเป็นไปตามแนวทางเกษตรอินทรีย์
- 2) ลดต้นทุนการผลิต เนื่องจากเกษตรกรอินทรีย์ไม่ต้องลงทุนในการใช้สารเคมี เราสามารถประหยัดต้นทุนสิ่งที่เป็นอันตรายต่อพื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์
- 3) สุขภาพเกษตรกรดีขึ้น เพราะไม่ได้ใช้สารเคมี ส่งผลต่อครอบครัวและชุมชนละแวกใกล้เคียง
- 4) สร้างงานและรายได้ให้กับเกษตรกรที่ผลิตปุ๋ยชีวภาพ เกษตรกรมีช่องทางการทำปุ๋ยอินทรีย์และสร้างเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ทั้งช่องทางการจำหน่ายและศูนย์การผลิตในราคาแบบเป็นกันเอง
- 5) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มและเครือข่าย การทำเกษตรอินทรีย์ในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันทั้งทรัพยากรดิน น้ำ และอากาศในแต่ละภูมิภาคของประเทศ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันระหว่างเครือข่ายและนอกเครือข่ายเป็นสิ่งที่ทำให้เกษตรกรมีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมขยายเพิ่มมากขึ้น ทำให้ทราบผลผลิตที่มีความต้องการในแต่ละพื้นที่และการตลาดของผลผลิตที่เหมือนกันและแตกต่างกันได้
- 6) นักวิชาการภายนอกมาอบรมความรู้กับเกษตรกรเพื่อนำไปปรับใช้ เช่น การดูแลผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว การบรรจุผลผลิตในผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสม การยืดอายุของผลผลิต

เพื่อรองรับการขาย ให้กับเกษตรกรอินทรีย์ได้นำไปปรับใช้กับผลผลิตที่ต้องบริหารจัดการในช่วงต้นน้ำถึงปลายน้ำของการทำเกษตรอินทรีย์ครบวงจร

7) ผลผลิตปลอดภัยต่อผู้บริโภค สะท้อนถึงการผลิตตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ จนถึงปลายน้ำว่าผลผลิตปลอดภัยและมีมาตรฐานรองรับ

8) ผลผลิตขายได้ราคาสูงกว่าผลผลิตจากการผลิตโดยใช้สารเคมี เนื่องจากการทำการเกษตรอินทรีย์ต้องมีการดูแลผลผลิตทั้งในช่วงต้นน้ำและกลางน้ำ การทำการเกษตรอินทรีย์เกษตรกรต้องใส่ใจ อดทน และดูแลอย่างทั่วถึง ในแต่ละต้นต่อต้น ทั้งระบบนิเวศและทรัพยากรน้ำที่นำมาใช้

9) การส่งออกสินค้าการเกษตรอินทรีย์ได้มาตรฐานทางการค้าต่างประเทศ เพราะเกษตรกรอินทรีย์จะต้องผ่านการตรวจสอบค่าของสารเคมีในการส่งออก ต่างประเทศ จึงมั่นใจในการผลิตของเกษตรกรอินทรีย์มากกว่าผลผลิตทั่วไป

10) เกษตรกรอินทรีย์ได้รับการรับรองมาตรฐาน IFOAM และมาตรฐานอื่น ๆ เป็นความภาคภูมิใจในการทำการเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรเป็นอย่างมาก

11) หน่วยงานภาครัฐสามารถลดภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินการควบคุมสารเคมีตามกฎหมายกำหนดและตรวจวิเคราะห์สารพิษตกค้างในผลผลิต เพราะค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบสำหรับผลไม่ส่งออกมีมูลค่ามหาศาลสำหรับการส่งออกแต่ละครั้ง ขาดความเชื่อมั่นกับประเทศคู่ค้าสูญเสียรายได้เข้าประเทศเป็นอย่างมาก

ปัจจุบันมีชุมชนเกษตรหลายพื้นที่ ตระหนักถึงพิษภัยจากสารเคมีตกค้างในผลผลิตทางการเกษตร รวมถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของเกษตรกรในระยะยาว ทำให้การทำเกษตรอินทรีย์กลายเป็นทางเลือกที่ชุมชนต่าง ๆ หันมาสนใจและให้ความสำคัญ โดยเฉพาะการทำเกษตรที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อการพัฒนาสู่การเป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์อย่างครบวงจร ในชุมชนเกษตรอินทรีย์ตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ ที่ได้ปรับเปลี่ยนวิถีการทำเกษตรสู่แนวทางเกษตรอินทรีย์อย่างชุมชนบ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเกษตรกรในชุมชนได้รวมตัวกันเพื่อทำการเกษตรอินทรีย์ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้โครงการของสามพรานโมเดลจนถึงปัจจุบัน มีการรวมตัวของเกษตรกรในชุมชนในพื้นที่และนอกพื้นที่เขตรอยเชื่อมต่อ และมีการแบ่งกลุ่มย่อยทำกิจกรรมการเกษตรที่หลากหลาย มีทั้งการปลูกพืชไม้ผล พืชผักสวนครัวบ้าง ร่วมกับการเลี้ยงสัตว์น้ำ (ปลานิล กบ) และปศุสัตว์ ในลักษณะที่เกื้อกูลกับระบบนิเวศ มีการหมุนเวียนวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาใช้ประโยชน์

เช่น การนำมูลสัตว์มาใช้เป็นปุ๋ยคอกในการเพาะปลูก บำรุงดิน การนำเศษพืชผัก ฟางข้าว มาปรับปรุง เป็นอาหารธรรมชาติสำหรับการเลี้ยงสัตว์น้ำและการปศุสัตว์ ทั้งหมดนี้เป็นการปลดการใช้สารเคมี ตลอดทั้งกระบวนการผลิต นอกจากนี้ ยังมีการแปรรูปผลผลิต และทำการตลาดในระดับชุมชนและ ช่องทางออนไลน์ ซึ่งผลผลิตที่โดดเด่น ภายใต้การดำเนินงานในนามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ส่งผลให้ ชุมชนบ้านหัวอ่าวได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทนของวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลบาง ช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับหนึ่งระดับ จังหวัด ประจำปี 2563 จากการมีวิสาหกิจชุมชนทั้ง 7 อำเภอ รวมทั้งสิ้น 277 แห่งอย่างน่า ภาคภูมิใจ

ภาพรวมจากการทำกิจกรรมเสริมในการทำเกษตรอินทรีย์ให้หลากหลายมากขึ้น นอกจากจะช่วยสร้างรายได้ยังเพิ่มความมั่นคงทางอาหารจากการมีผลผลิตบริโภคในระดับครัวเรือน และชุมชน ซึ่งจากการประมาณการเบื้องต้นคิดได้จากมูลค่าทางเศรษฐกิจ หรือมูลค่าจากการมีรายได้ เพิ่มของชุมชนอีกทั้งยังช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือนของชุมชน ซึ่งหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบล บางช้างจะนำไปทำแผนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของชุมชนในระยะต่อไป คือการยกระดับจากชุมชน เกษตรอินทรีย์ สู่อุตสาหกรรมเกษตรอินทรีย์ระดับตำบล และอำเภอต้นแบบด้านเกษตรอินทรีย์โดย หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดนครปฐมยังได้ให้การสนับสนุนการ เชื่อมโยงกับภาคธุรกิจต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปสู่การบริหารจัดการอย่างครบวงจร เชื่อมโยงสู่ตลาดระดับต่าง ๆ มากขึ้น (ผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์กลุ่ม กลุ่มที่ 1 คนที่ 1 คนที่ 2 คนที่ 3 และ กลุ่มที่ 2 คนที่ 1 สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563)

การรวมกลุ่มทางการเกษตรอินทรีย์ จะทำให้ทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน และทำให้สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ดีขึ้นจากขีดความสามารถทางการแข่งขันที่สูงขึ้น โดยใน กลุ่มนั้นจำเป็นต้องมีการสร้างความเข้าใจและร่วมมือกันในการวิเคราะห์ปัญหาและวางเป้าหมายการ พัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์ร่วมกัน เพื่อให้เกิดการบูรณาการทางความคิด การกำหนดการวางแผนงาน กิจกรรม และกำหนดเป้าหมายที่มีเจ้าภาพในแต่ละกิจกรรมอย่างชัดเจน โดยผลลัพธ์จากการร่วมมือ ในการทำงานนี้จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนานวัตกรรมที่จะสามารถทำให้กลุ่มสินค้าทาง การเกษตรมีความแตกต่างและได้เปรียบคู่แข่งทางการค้ามากขึ้น และเป็นการวางรากฐานของ ผลประโยชน์ที่ได้รับร่วมกัน (win-win position) ในกลุ่มผู้ผลิตสินค้าทางการเกษตรอินทรีย์ใน ภาพรวมทุกจุดของห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) ในระบบเกษตรอินทรีย์ (สำนักงานพัฒนาการวิจัย ทางการเกษตร, 2562)

ตารางที่ 7.1 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ
1.ร่วมรับรู้ปัญหา	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มจากผู้นำในชุมชนที่มีผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำต้นแบบเกษตรกรอินทรีย์ เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล และหน่วยงานสามพรานโมเดล ได้นำร่องการรวมกลุ่มของเกษตรกรอินทรีย์ - ปรึกษาปัญหาที่เกษตรกรกังวลในการปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรกรอินทรีย์ - ยึดข้อตกลงและข้อปฏิบัติตามข้อบังคับตามมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ - กระตุ้นให้เกษตรกรตระหนักในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาร่วมกัน - สร้างความเชื่อมั่นให้แก่กลุ่มเกษตรกรเกี่ยวกับการทำเกษตรกรอินทรีย์ - เริ่มคัดสรร กิ่งพันธุ์ไม้ผลลงพื้นที่ ปรับระบบแปลงของตนเอง ปรับสภาพพื้นฟูดิน น้ำ แห้งพื้นที่ที่ปิดกันรอยต่อและห่างจากพื้นที่สารเคมี - ประเมินผลย้อนกลับ 	<ul style="list-style-type: none"> เริ่มจากการติดตามของหน่วยงานสามพรานโมเดล ที่ให้องค์ความรู้ต่าง ๆ กับเกษตรกรในการปฏิบัติการปฏิบัติกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกร - สมาชิกกลุ่มสามารถเข้ามาสังเกตการณ์ ออกความคิดเห็น ช่วยเหลือสมาชิกกลุ่ม ในพื้นที่การทำเกษตรกรอินทรีย์ของสมาชิกด้วยกันได้ - กระบวนการฟิจิเอสกลุ่มที่สามารถตรวจสอบแปลง แปลง บัน ทีก และประเมินผลการเจริญเติบโตของต้นพันธุ์ตามระยะ - กระตุ้นให้เกษตรกรตระหนักในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและพร้อมจะแก้ไขปรับเปลี่ยนร่วมกัน - การผลิตปุ๋ยจากธรรมชาติ เพื่อปรับสภาพดิน บำรุงต้นพันธุ์ และออกผลผลิต - ประเมินผลย้อนกลับ 	<ul style="list-style-type: none"> เริ่มจากการติดตามของหน่วยงานสามพรานโมเดล ที่ให้องค์ความรู้ต่าง ๆ กับเกษตรกรในการปฏิบัติการกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกร - สมาชิกกลุ่มสามารถมาร่วมสังเกตการณ์ในพื้นที่การทำเกษตรกรอินทรีย์ของสมาชิกด้วยกันได้ ด้วยการยอมรับ ปรับปรุง และพัฒนา ตรวจสอบได้ - กระบวนการฟิจิเอสของกลุ่มที่สามารถตรวจสอบแปลง แปลง บัน ทีก และประเมินผลการเจริญเติบโตของการออกผลผลิต - พัฒนาสมาชิกเกษตรกรทุกคนและส่งเสริมเพื่อยกระดับสมาชิกกลุ่ม - หาช่องทางการจำหน่ายผลผลิต - การเรียนรู้การแปรรูปผลผลิต - ประเมินผลย้อนกลับ

ตารางที่ 7.1 (ต่อ)

กระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ
2.ร่วมดำเนินกิจกรรม	<p>เจ้าหน้าที่สนับสนุนสามพรานโมเดลมีการร่วมดำเนินกิจกรรมในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้จากการสาธิต - เรียนรู้จากการประชุมกลุ่ม เวทีการสนทนา และการพบปะหารือ - การถ่ายทอดภูมิปัญญา - การฝึกอบรมและดูงาน - การเรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ - การเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับชุมชน - โครงการ pilot project ที่ส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์โดยตรง 	<p>เจ้าหน้าที่สนับสนุนสามพรานโมเดลมีการร่วมดำเนินกิจกรรมในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้จากการสาธิต - เรียนรู้จากการประชุมกลุ่ม เวทีการสนทนา และการพบปะหารือ - การถ่ายทอดภูมิปัญญา - การฝึกอบรมและดูงาน - การเรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ - การเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับชุมชน - โครงการ pilot project ส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์โดยตรง 	<p>เจ้าหน้าที่สนับสนุนสามพรานโมเดลมีการดำเนินกิจกรรมในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้จากการประชุมกลุ่ม เวทีการสนทนา และการพบปะหารือ - การเรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ - การเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับชุมชน - ช่องทางการตลาด - โครงการ pilot project ส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์โดยตรง

ตารางที่ 7.1 (ต่อ)

กระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ
3.ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้	<p>เจ้าหน้าที่สนับสนุนสาม พรานโมเดลมีการร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ดังนี้</p> <p>- แลกเปลี่ยนระหว่าง บุคคล ในลักษณะ เผชิญหน้า (Face to Face Interaction หรือ People to People) เช่น กระบวนการพีจีเอส ภายในกลุ่ม, ประชาชน ชาวบ้าน ,เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เป็นต้น</p> <p>-การแลกเปลี่ยนแบบแจ้ง จากเอกสารที่เป็นสิ่งพิมพ์ ในรูปแบบต่าง ๆ (People to Paper) เช่น เอกสารรายงานการประชุม กลุ่ม ,คู่มือเกษตรกรอินทรีย์ เป็นต้น</p> <p>-การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากฐานความรู้หรือผ่าน เทคโนโลยี(People to Software)เช่น โทรศัพท์ หรือสื่อออนไลน์ เป็นต้น</p>	<p>เจ้าหน้าที่สนับสนุนสาม พรานโมเดลมีการร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ดังนี้</p> <p>-แลกเปลี่ยนระหว่างบุคคล ในลักษณะเผชิญหน้า (Face to Face Interaction หรือ People to People) เช่น กระบวนการพีจี- เอส ภายในกลุ่ม ประชาชนชาวบ้าน ,นัก วิชาการ,เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เป็นต้น</p> <p>-การแลกเปลี่ยนแบบแจ้ง จากเอกสารที่เป็นสิ่งพิมพ์ใน รูปแบบต่าง ๆ (People to Paper) เช่น เอกสารรายงานการประชุม กลุ่ม ,คู่มือเกษตรกรอินทรีย์ เป็นต้น</p> <p>-การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จาก ฐานความรู้หรือผ่าน เทคโนโลยี(People to Software) เช่น โทรศัพท์ หรือสื่อออนไลน์ เป็นต้น</p>	<p>เจ้าหน้าที่สนับสนุนสาม พรานโมเดลมีการร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน กระบวนการเรียนรู้ ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกร อินทรีย์ดังนี้</p> <p>- แลกเปลี่ยนระหว่าง บุคคล ในลักษณะ เผชิญหน้า (Face to Face Interaction หรือ People to People) เช่น กระบวนการพีจีเอส ภายในกลุ่ม ประชาชนชาวบ้าน ,นัก วิชาการ,เจ้าหน้าที่ ภาครัฐ เป็นต้น</p> <p>-การแลกเปลี่ยนแบบ แจ้งจากเอกสารที่เป็น สิ่งพิมพ์ในรูปแบบ ต่าง ๆ (People to Paper) เช่น เอกสารรายงานการ ประชุมกลุ่ม ,คู่มือ เกษตรกรอินทรีย์ เป็นต้น</p> <p>-การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากฐานความรู้หรือผ่าน เทคโนโลยี(People to Software)เช่น โทรศัพท์ หรือสื่อออนไลน์</p>

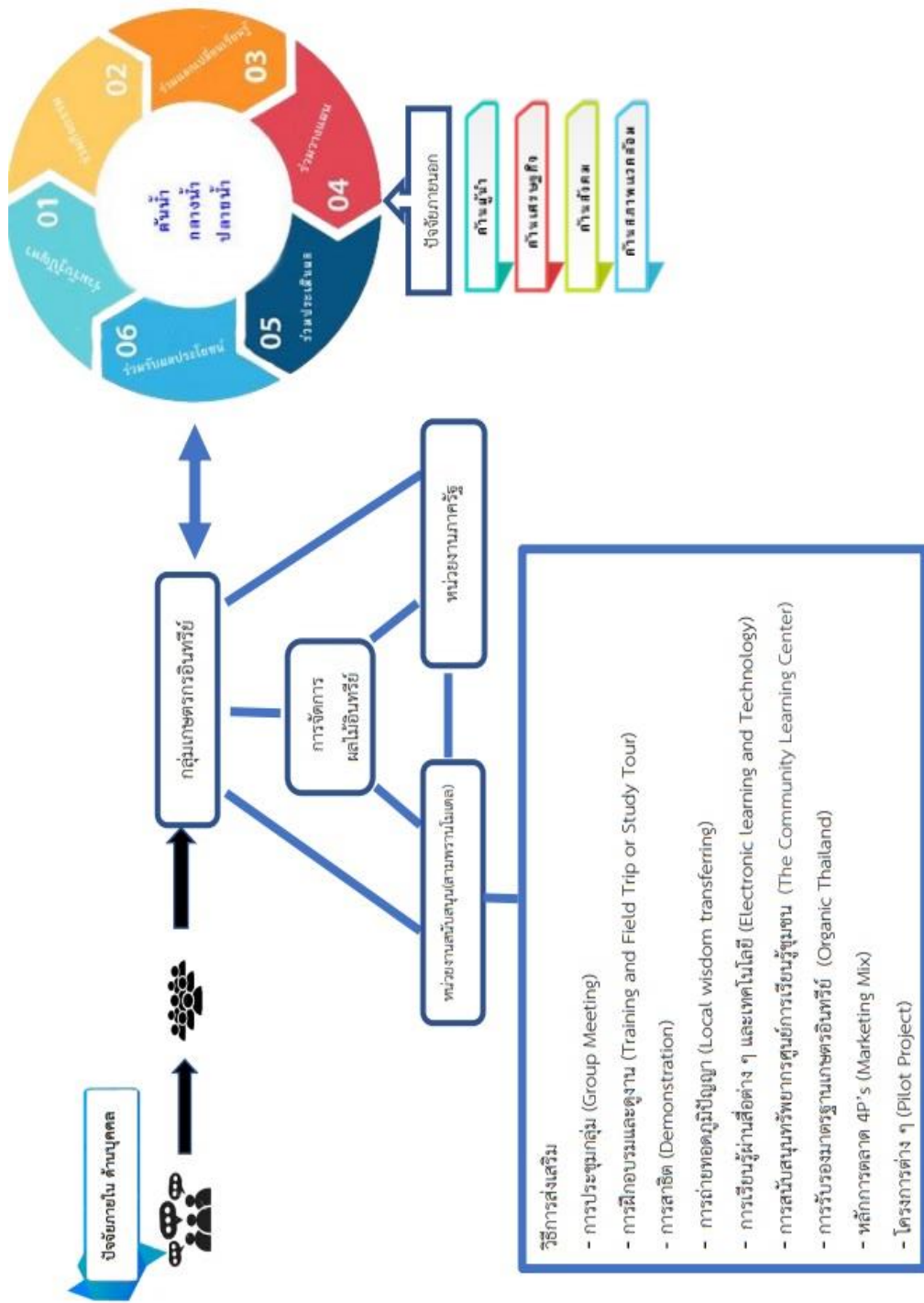
ตารางที่ 7.1 (ต่อ)

กระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ
4.ร่วมวางแผน	<p>เจ้าหน้าที่สนับสนุนสามพรานโมเดลมีการร่วมวางแผนในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดทิศทางให้เกษตรกรมีเป้าหมายที่ชัดเจน - มีขั้นตอนการดำเนินงานที่สามารถดำเนินการจัดการพื้นที่ได้อย่างราบรื่น - มีการปรับสภาพพื้นที่ให้เข้ากับกฎระเบียบ และมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ - มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจเพื่อสร้างเชื่อมั่นให้กับกลุ่มเกษตรกร 	<p>เจ้าหน้าที่สนับสนุนสามพรานโมเดลมีการร่วมวางแผนในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดทิศทางให้เกษตรกรมีเป้าหมายที่ชัดเจน - มีขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาเกษตรกร - มีการกระตุ้นให้เกษตรกรได้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง - ข้อมูลประกอบการตัดสินใจเพื่อสร้างเชื่อมั่นให้กับกลุ่มเกษตรกร 	<p>เจ้าหน้าที่สนับสนุนสามพรานโมเดลมีการร่วมวางแผนในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดทิศทางให้เกษตรกรมีเป้าหมายที่ชัดเจน - มีขั้นตอนการบริหารจัดการผลผลิต ที่สามารถจัดการด้านการตลาดได้อย่างทั่วถึง - มีการพัฒนาผลผลิตให้เข้าสู่มาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ในปริมาณที่มากขึ้นเพียงพอต่อความต้องการ - การตัดสินใจ มีข้อมูลประกอบการเชื่อมั่นให้กับกลุ่มเกษตรกร
5.ร่วมประเมินผล	<p>เจ้าหน้าที่สนับสนุนสามพรานโมเดลมีการร่วมประเมินผลในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - คาดคะเนปริมาณผลไม้ที่ปลูกในชุมชนที่ทำเกษตรกรอินทรีย์ - การปรับปรุงแก้ไขพื้นที่ให้ถูกต้องตามนโยบาย 	<p>เจ้าหน้าที่สนับสนุนสามพรานโมเดลมีการร่วมประเมินผลในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - การปรับปรุง แก้ไขพื้นที่ให้ถูกต้องตามนโยบายเกษตรกรอินทรีย์ - ความพึงพอใจในความสมบูรณ์ของต้นไม้ผลต่อ 	<p>เจ้าหน้าที่สนับสนุนสามพรานโมเดลมีการร่วมประเมินผลในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความพึงพอใจของผลผลิตภายในกลุ่ม - การให้ราคาผลผลิต - การคุณภาพผลผลิตขนาด รสชาติ

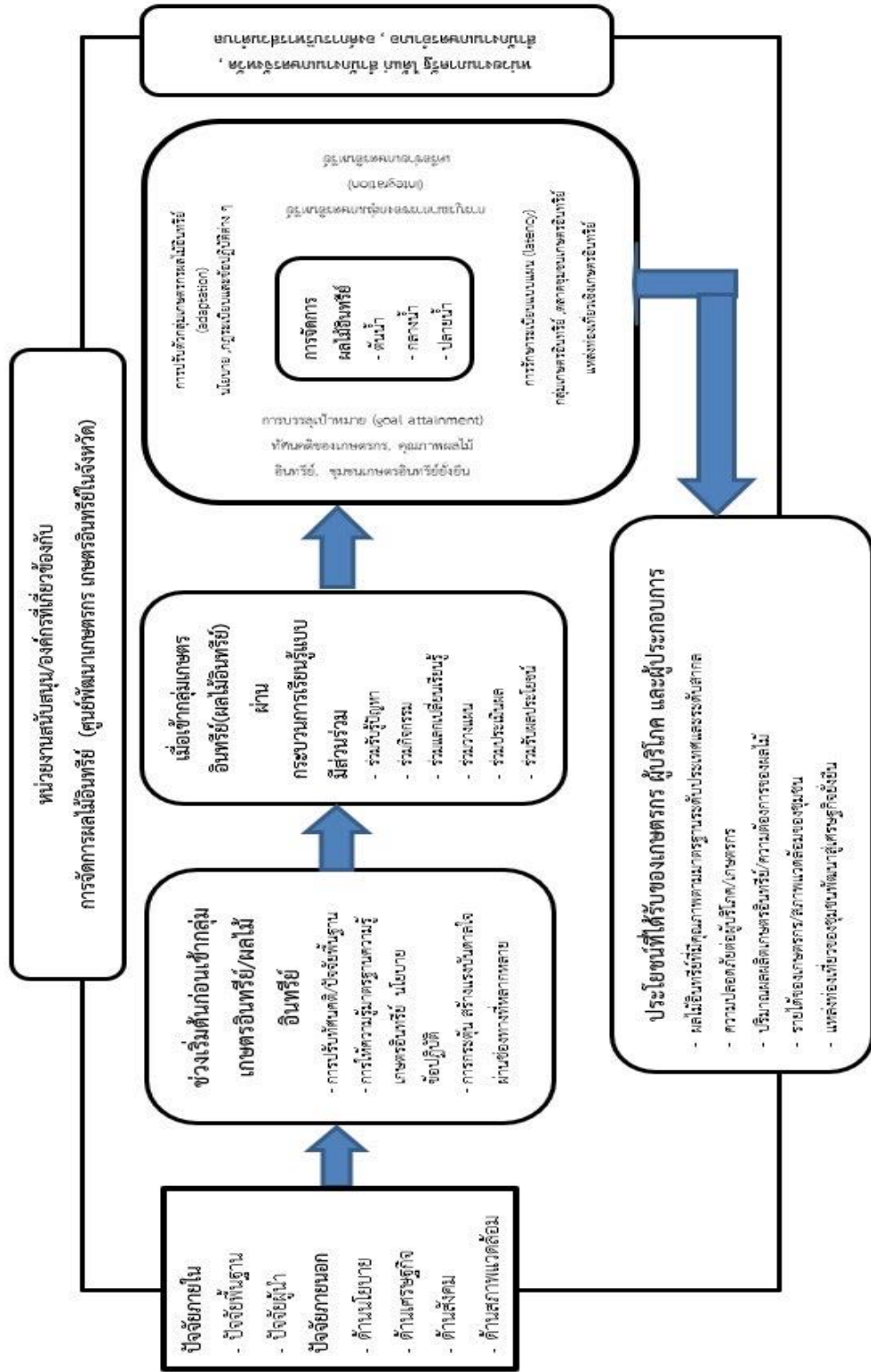
ตารางที่ 7.1 (ต่อ)

กระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ
	เกษตรกรอินทรีย์ให้คงสภาพในความเป็นเกษตรกรอินทรีย์	ระยะการเจริญเติบโต ออกดอก ออกลูก - ชุมชนเป็นที่รู้จักของผู้บริโภคและผู้ประกอบการเป็นที่ยอมรับของสังคมเกษตรกรอินทรีย์	- ความยั่งยืนของชุมชนเกษตรกรอินทรีย์
6.ร่วมรับผลประโยชน์	เจ้าหน้าที่สนับสนุนสามพรานโมเดลมีการร่วมรับผลประโยชน์ในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดังนี้ -ด้านสภาพแวดล้อม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ดีขึ้น -ลดต้นทุนการผลิต -สุขภาพเกษตรกรดีขึ้น	เจ้าหน้าที่สนับสนุนสามพรานโมเดลมีการร่วมประเมินผลในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดังนี้ -การผลิตปุ๋ยชีวภาพได้ด้วยตนเอง -สุขภาพเกษตรกรดีขึ้น -ได้รับความรู้อันจะเป็นประโยชน์กับเกษตรกรอินทรีย์ในพื้นที่	เจ้าหน้าที่สนับสนุนสามพรานโมเดลมีการร่วมประเมินผลในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดังนี้ -ผลผลิตปลอดภัย -ปริมาณผลผลิตเพียงพอต่อความต้องการต่อผู้บริโภคและผู้ประกอบการ -ผลผลิตขายได้ราคา -ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานทางการค้าในประเทศและต่างประเทศ -เกษตรกรอินทรีย์ได้การรับรองมาตรฐานIFOAM และมาตรฐานด้านอื่น ๆ -หน่วยงานของรัฐลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการควบคุมสารเคมีตามกฎหมายและการตรวจวิเคราะห์สารพิษตกค้างในผลผลิต

ตอนที่ 2 การนำเสนอและผลการสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

ภาพที่ 7.1 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

ภาพที่ 7.2 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม่อินทรีย์

จากภาพ 7.2 จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมดังกล่าว ประกอบด้วยองค์ ประกอบ 7 ด้าน ได้แก่ เกษตรกรในพื้นที่และนอกพื้นที่ ช่วงเริ่มต้นก่อนการเข้ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เมื่อเข้ากลุ่มแล้วยอมรับข้อปฏิบัติของกลุ่ม ดำเนินการเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การจัดการผลไม้อินทรีย์ (AGIL) ผลไม้ที่มีคุณภาพ ความพึงพอใจของเกษตรกร ผู้บริโภค ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สร้างผลผลิตที่มีคุณภาพของชุมชน เกษตรอินทรีย์ ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอก ปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ด้านผู้นำ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยด้านนโยบาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และสภาพแวดล้อม รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หมายถึง สิ่งที่แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบกระบวนการเรียนแบบมีส่วนร่วม ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ และปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากหน่วยงานสนับสนุนหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยตรงไปสู่กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการผลไม้อินทรีย์ที่มีคุณภาพ ที่ส่งผลต่อการเพิ่มผลผลิตให้กับเกษตรกรตามมาตรฐานการรับรองเกษตรกรอินทรีย์ทั้งในและต่างประเทศ

รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ มีกระบวนการเรียนรู้ 6 ด้าน คือ ร่วมรับรู้ปัญหา ร่วมกิจกรรม ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมวางแผน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความเชื่อมโยงในแต่ละด้านที่ทำให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์สามารถพัฒนาตนเองจนเข้าสู่การจัดการผลไม้อินทรีย์ได้สำเร็จและดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืนด้วยกระบวนการบริหารจัดการระบบต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ ในอนาคตเกษตรกรอินทรีย์อาจมีระบบปัญญาประดิษฐ์เข้ามาช่วยเหลือให้เกษตรกรได้พักผ่อนจากการดูแลผลผลิตและการเก็บเกี่ยวอย่างมีมาตรฐานต่อไป อย่างไรก็ตาม การวิจัยได้ค้นพบอีกว่าการรวมกลุ่มของเกษตรกรแต่ละพื้นที่ยังมีปัจจัยหลายประการที่มีส่วนเกี่ยวข้องและส่งผลทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ที่มีส่วนช่วยให้กระบวนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพของกลุ่มให้มีการพัฒนาตนเอง เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น อันมีความสำคัญด้านต่าง ๆ ดังนี้

ปัจจัยภายใน ได้แก่ ด้านบุคคล ได้ข้อค้นพบว่า เกษตรกรมีความสนใจในเรื่องเกษตรกรอินทรีย์เพศชายมากกว่าเพศหญิง อายุอยู่ในช่วง 51 -60 ปีมากที่สุด ส่วนใหญ่จะทำเกษตรกรอินทรีย์ภายในครอบครัวพ่อแม่ลูก อยู่ในระดับมากที่สุด การจ้างแรงงานภายนอกมีเป็นครั้งคราว จากผลการสัมภาษณ์เนื่องจากสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทยยังไม่นิ่ง อีกทั้งค่าจ้างแรงงานมีการปรับตัวสูงขึ้น ทำให้ครอบครัวเกษตรกรมีการแบ่งเวลาดำเนินงานในแต่ละสัปดาห์ การทำเกษตร

อินทรีย์ต้องใส่ใจผลผลิตเพื่อคุณภาพมาตรฐานและมีความอดทนต่อการทำงานหนักเพศชายจะสามารถดำเนินการทั้งการควบคุมแรงงานภายนอกและมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงได้ดีกว่า ความต้องการของเกษตรกรทั้งในเรื่องของแหล่งเงินทุนและช่องทางการจำหน่ายผลผลิตสู่ท้องตลาดเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์กันมากขึ้น อีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญนั้นก็คือ ผู้นำผู้นำในชุมชนที่เป็นหลักให้คนในชุมชนหันมาทำเกษตรอินทรีย์ ที่ต้องเป็นตัวแทนเสียสละ และชักจูงให้มีการรวมกลุ่มกันได้มากที่สุด เพื่อที่เป็นจุดแข็งในการสร้างพลังอำนาจของท้องถิ่น และให้มีระบบโครงสร้างที่แข็งแรงที่จะทำให้กลุ่มอยู่ได้อย่างยั่งยืนพร้อมดำเนินกิจกรรมตามหลักกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

ปัจจัยภายนอกของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ได้แก่ นโยบายเกษตรอินทรีย์และหน่วยงานสนับสนุน(โครงการสามพรานโมเดล)หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่มีตัวแทนหรือเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถ ตั้งใจพัฒนา และมีความสามารถกระตุ้นให้คนในชุมชนได้ทบทวนถึงการทำเกษตรแบบเคมีหันมาเปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์ ผู้นำที่มีความกล้าเพื่อการลงทุนในพื้นที่ พร้อมรับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น ในการดำเนินของหน่วยงานสามพรานโมเดล พร้อมสานนโยบายเกษตรอินทรีย์ให้กับชุมชนในท้องถิ่นหันมาทำอินทรีย์ให้ได้อย่างยั่งยืนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ด้วยเหตุนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดความต้องการอยากเรียนรู้ระบบโครงสร้างทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และการสร้างความสัมพันธ์แนบแน่นด้วยมิตรภาพชุมชนเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ชุมชนบ้านหัวอ่าว เพื่อร่วมมือร่วมพลังกันได้เรียนรู้และแสดงศักยภาพอย่างมีอิสระของเกษตรกร มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มในทุกเวลาที่ได้มีการพบปะพูดคุยกัน มีปฏิสัมพันธ์และมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันอยู่เสมอ จนเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่มีสมาชิกเพิ่มขึ้น ด้วยระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงและตอบสนองความต้องการเพื่อการดำรงชีพของเกษตรกรเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ด้านเศรษฐกิจจะมุ่งตอบสนองความต้องการของตนเองและชุมชนในพื้นที่ ทำให้สมาชิกสามารถกำหนดการผลิตตามสภาพของตนเองได้และมีการบริหารจัดการที่เหมาะสมภายในกลุ่ม ช่วยให้สมาชิกได้ใกล้ชิดและได้เรียนรู้ระบบนิเวศทางธรรมชาติในพื้นที่ของชุมชน จนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าและมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูให้คงความอุดมสมบูรณ์ เป็นปัจจัยหนึ่งด้านสภาพแวดล้อมที่หล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรอินทรีย์ในท้องถิ่นเกิดความเป็นธรรมชาติมากที่สุด ดังนั้น การที่จะให้คนในพื้นที่หันมาทำเกษตรอินทรีย์จะต้องมีทัศนคติที่ดีในเรื่องของธรรมชาติ และกฎระเบียบที่เกษตรกรอินทรีย์ที่ควรรู้และต้องรู้นำไปปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เช่น กฎระเบียบการกั้นน้ำในพื้นที่ของตนเองหรือรอยต่อให้เห็นอย่างชัดเจน กฎ

การห้ามใช้สารที่ไม่ได้จากธรรมชาติมาปะปน กฎระเบียบเหล่านี้จะทำให้การอยู่ร่วมกันของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดำเนินไปได้อย่างมีความสุข

ผู้วิจัยได้นำรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ได้พิจารณาตรวจสอบเดือน ตุลาคม 2563 โดยได้นำเสนอและสัมภาษณ์ผลการพิจารณาใน 3 ประเด็น คือ 1) ความเหมาะสมของรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 2) ความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ และ 3) ประโยชน์เชิงวิชาการต่อการกำหนดนโยบาย

2.1 ผลการตรวจสอบและพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย

ความเหมาะสมของรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ได้พัฒนาขึ้น ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน พิจารณาเห็นว่า รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ที่มีกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ทั้ง 6 ด้าน เกิดขึ้นจากปัจจัยด้านบุคคลที่ประสบปัญหาในอาชีพเกษตรกรที่ใช้สารเคมีมาก่อน และเกิดวิกฤตจนทำให้การดำเนินชีวิตมีความยากลำบากเป็นหนี้สินอีกทั้งสุขภาพไม่แข็งแรง และมีผู้จุดประกายให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้ขึ้นมา ทำให้มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์หัวอ่าว หลังจากนั้นเป็นการรวบรวมปัญหาของแต่ละบุคคล กระตุ้นให้เกิดความตระหนักในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจนเป็นปัญหาร่วมของเกษตรกรในพื้นที่ขยายจนกว้างขึ้น หาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดำเนินการรวมตัวดำเนินกิจกรรม วางแผน และประเมินผลความสำเร็จ การพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ บูรณาการให้เข้ากับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรทุกราย สุดท้ายก็คือผลประโยชน์ที่เกษตรกรต้องการ ไม่ว่าจะป็นในเรื่องของผลผลิต รายได้ เป้าหมายการรับรองการเป็นเกษตรกรอินทรีย์ สภาพแวดล้อมในพื้นที่แปลงมีความเป็นธรรมชาติ เป็นต้น จากกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้กลุ่มมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาและการบริหารจัดการผลไม้อินทรีย์ได้อย่างเหมาะสม อันได้แก่ ผลไม้อินทรีย์มีความสมบูรณ์สามารถจำหน่ายในตลาดการค้าได้มากขึ้น เศรษฐกิจของกลุ่มเกษตรกรดีขึ้นและมีความมั่นคงมากขึ้น กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้สามารถนำไปใช้กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ได้จริง ผู้วิจัยได้ยกย่องชื่นชมมีความเหมาะสม เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์นั้น เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นของเกษตรกรในพื้นที่ ภายใต้บริบททางสังคมและผลจากกระบวนการเรียนรู้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมนั้น ๆ โดยตรงตามความต้องการของเกษตรกรอินทรีย์

2.2 ความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้

ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน พิจารณาเห็นว่าความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีในพื้นที่ต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาวอินทรี ผักอินทรี ในแต่ละภาคที่มีบริบทคล้ายกัน หรือหน่วยงานเอกชนอื่น ๆ ที่เป็นผู้สนับสนุนก็ได้ เป็นต้น โดยเป็นการนำปัญหาของเกษตรกรที่ประสบปัญหาและหาทางออกด้วยกระบวนการรวมกลุ่ม เพื่อได้ให้ข้อคิดเห็นและแนวทางการแก้ไขปัญหา และข้อคิดเห็นของเกษตรกรที่มีทั้งจุดเน้นจุดต่างเรื่องเกษตรกรอินทรีของการนำไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1) ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่าน มีความเห็นเพิ่มเติมว่า จุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีตามรูปแบบนี้ เกิดจากการตระหนักถึงปัญหาของการใช้สารเคมีของกลุ่มเกษตรกรจำนวนไม่มาก ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เป็นแกนนำกระตุ้นให้เกษตรกรคนอื่นเกิดความตระหนักในปัญหาเหล่านั้นมากขึ้น ดังนั้น ในการนำรูปแบบนี้ไปใช้กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีจำพวกผลผลิตด้านอื่น ๆ ที่มีจำนวนมากในท้องถิ่น จะทำให้เกิดการขยายตัวของกลุ่มเกษตรกรอินทรีเพิ่มจำนวนมากขึ้นในแต่ละชุมชน และมีการนำไปปรับใช้ได้อย่างรวดเร็วจนเกิดความมั่นคงในการรวมตัวกันของเกษตรกร สิ่งที่ต้องดำเนินการ คือ การฝึกคนให้สามารถเป็นแกนนำกระตุ้นให้เกษตรกรในพื้นที่เกิดความตระหนักถึงสถานการณ์ที่เป็นปัญหาในการดำรงชีวิต และวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่แท้จริงได้ ซึ่งแกนนำนี้ต้องเป็นผู้มีทักษะในการกระตุ้นเพื่อสร้างแรงจูงใจหรือโน้มน้าว (Influence and Motivation) แบบผู้นำ ให้ตระหนักกับปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อร่างกายและหนี้สินที่ลบล้างหายไป มิใช่เป็นผู้ที่ประสานงานหรืออำนวยความสะดวกในการจัดเวทีพบปะหารือเท่านั้น แต่เป็นผู้ร่วมอยู่ในกลุ่มพูดคุยกัน แบบวิทยากรที่มีศิลปะการพูดแบบนำทางโดยมีทักษะเฉพาะด้านนี้ แต่ทักษะด้านนี้แกนนำสามารถฝึกฝนและพัฒนาทักษะกันได้ ซึ่งผลของการริเริ่มรวมตัวกันของกลุ่มเกษตรกรจำนวนไม่มากนักเอง จะเกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ และดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนขยายเครือข่ายกว้างขวาง เพราะว่าจากวิถีชีวิตแบบอินทรีจะเป็นประสบการณ์หรือแหล่งเรียนรู้ที่ดีให้กับเกษตรกรรายอื่นที่สนใจและอยากเปลี่ยนแปลงมาเป็นแบบอินทรี และไม่เกิดปัญหาความแตกแยกในท้องถิ่นของการเข้าร่วมอยู่ในสังคมแบบส่วนรวม

2) ผู้ทรงคุณวุฒิ 1 ท่าน ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการผลไม้อินทรีนี้ สิ่งแรกที่ต้องเริ่มสร้างให้เกิดขึ้นคือความร่วมมือของเกษตรกร ซึ่งเกิดจากการให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน เป็นฐานของความสามัคคีให้คนในกลุ่มเกษตรกรอินทรีมีความคงทนและถาวร การทำงานร่วมกันของสมาชิกที่มีมากกว่าหนึ่งคนขึ้นไป(team work)

หัวใจสำคัญก็คือเกษตรกรทุกคนนั้นจะต้องมีเป้าหมายเดียวกัน มีกฎระเบียบอินทรีย์ที่ชัดเจน เกษตรกรทุกคนรู้หน้าที่ และปฏิบัติตามกฎและคำแนะนำจากหน่วยงานสนับสนุนอย่างเคร่งครัด การช่วยเหลือเกื้อกูล ผลักดันกันและกันซึ่งชมความสำเร็จร่วมกัน ร่วมภาคภูมิใจด้วยกัน เป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีต่อกระบวนการเรียนแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้

3) ผู้ทรงคุณวุฒิ 1 ท่าน ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า การส่งเสริมการเรียนรู้ในการจัดการผลผลิตอินทรีย์ เป็นองค์ประกอบหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้ประสบความสำเร็จ และการที่จะให้การรวมกลุ่มเกษตรกรมีรูปแบบที่น่าสนใจมากขึ้น ถึงแม้จะต้องมีค่าใช้จ่ายบ้างในการจัดกิจกรรมร่วมกัน อย่างเช่น การศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์กับผลผลิตอย่างอื่นกับเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย การถ่ายทอดและจัดการความรู้ในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน และการฝึกปฏิบัติจริง จะทำให้เกษตรกรมีทัศนคติและพฤติกรรมที่แสดงออกอยากเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น มีผลงานวิจัยมากมายได้เสนอแนวทางไว้ โดยหน่วยงานที่มีทักษะในการกระตุ้นให้เกษตรกรเกิดทัศนคติที่ดีต่อการรวมกลุ่มและเกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้ ก็คือองค์กรเอกชนแบบโครงการสามพรานโมเดลที่มีทั้งความสามารถและมีการบริหารจัดการได้ดี ตามที่เห็นได้จากการปลุกกระตมของคุณอรุช นวราช ในโครงการต่าง ๆ อาทิเช่น โครงการท่องเที่ยวเชิงวิถีเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น ที่สามารถทำให้เกษตรกรในพื้นที่เกิดความอยากทำเกษตรอินทรีย์หรืออยากเข้าร่วมกลุ่มเกษตรอินทรีย์ของสามพรานโมเดลและในอนาคตชุมชนเกษตรอินทรีย์ของเราอาจขยายพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ของท้องถิ่นหรือแบบตลาดน้ำดอนหวายก็อาจเป็นไปได้

4) ผู้ทรงคุณวุฒิ 1 ท่าน ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ในการกระตุ้นให้เกษตรกรได้ทบทวนสถานการณ์ที่เป็นความยากลำบากของการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความตระหนักในความสูญเสียชีวิตที่เสี่ยงต่ออันตรายที่เกิดขึ้น ด้วยโรคร้ายต่าง ๆ ที่มาจากมลภาวะ และมาจากเชื้อโรคไวรัส ความตระหนักในความเสี่ยงนี้จะลดลงได้ ก็เพราะสมุนไพรที่เป็นอินทรีย์หรือเกิดจากภูมิปัญญาของชุมชน จะช่วยบรรเทาให้หนักเป็นเบาไม่ถาถมเข้ามา สิ่งที่เป็นประเด็นจุดประกายในปัจจุบันต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตโดยตรง เป็นเรื่องที่กระทบกับความเป็นอยู่การดำเนินชีวิต เพราะอาชีพเกษตรกรมันจะช่วยเลี้ยงตัวเองได้ ไม่ต้องตกงานเหมือนอาชีพอื่น การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมจะเกิดขึ้นได้นั้น ก็ต่อเมื่อเกษตรกรได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ และมองเห็นประโยชน์ที่เกิดจากการเลิกใช้สารเคมีในแปลงเกษตรของตนเองเพื่อเป็นการลดต้นทุนลง ในทำนองเดียวกัน ในระดับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เมื่อถึงการร่วมดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนไม่ว่าจะเป็นด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือจะเป็นต้นแบบด้านเศรษฐกิจของชุมชน(วิสาหกิจ

ชุมชนดีเด่น) จุดนี้จะเป็นจุดเด่นในการสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน และเกิดการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

2.3 ประโยชน์เชิงวิชาการต่อการกำหนดนโยบาย

ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่านเห็นว่า รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ได้นำรูปแบบที่เกิดขึ้นนี้มาเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประกอบการกำหนดแนวนโยบายทั้งของภาครัฐและภาคเอกชนในการสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับการส่งเสริมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับเกษตรกรในแต่ละภูมิภาค เพื่อให้เกิดเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่มีขีดความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรโดยตรง จนนำมาสู่กลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็งและขยายวงกว้างขึ้น โดยให้ข้อสังเกตและข้อคิดเห็นถึงประเด็นที่ควรได้รับการหยิบยกพิจารณาเป็นแนวนโยบายเพื่อการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรอินทรีย์ได้ดังนี้

1) ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ได้ให้ข้อสังเกตว่า ในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์ในปัจจุบัน เพราะการเรียนรู้ที่ไม่มีวันหมดจะทำให้เรามีการพัฒนาตนเองในหลายด้านด้วยทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสภาพแวดล้อม ทำให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในเครือข่ายสามพรานโมเดลมีความยั่งยืนมากขึ้น การได้รับการสนับสนุนทั้งจากหน่วยงานของภาครัฐ และภาคเอกชน จะทำให้เกษตรกรในระดับรากหญ้า มีความก้าวหน้าไปได้ไกล ถึงแม้องค์กรของภาครัฐจะมองเห็นถึงผลกระทบจากภัยธรรมชาติและสถานการณ์ที่เป็นความเสี่ยงจากที่เกิดขึ้น การได้รับการเยียวยาและมาตรการความช่วยเหลือเกษตรกรเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับเงินอุดหนุนจากการขึ้นทะเบียนเกษตรกรในแต่ละจังหวัด ถึงแม้งบประมาณการช่วยเหลือไม่มากในแต่ละหน่วยของพืชผลผลิตต่อแปลงเกษตรกร กลุ่มเกษตรกรนี้เองจะช่วยเหลือตนเองให้อยู่รอดในช่วงวิกฤติต่าง ๆ ให้ผ่านไปได้ เพราะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะของกลุ่มเกษตรกรให้สามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยทักษะการระดมสมองเกษตรกรในกลุ่ม

2) ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่าน ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการช่วยเหลือของหน่วยงานทางราชการว่า ส่วนใหญ่เน้นการให้หรือแจกเมล็ดพันธุ์พืชหรือปุ๋ยอินทรีย์ทั่วไป โดยมิได้คำนึงถึงการเพิ่มขีดความสามารถของกลุ่มเกษตรกรในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์แบบเฉพาะโดยตรง จะมองในภาพรวมของเกษตรกรแต่ละจังหวัด เนื่องจากงบประมาณจากภาครัฐมีไม่มาก เพราะฉะนั้นการรวมกลุ่มจะเป็นวิธีหนึ่งที่เกษตรกรสามารถรวมตัวกัน และเป็นศูนย์รวมการ

บริหารจัดการเครือข่ายของภาครัฐได้ง่ายและคล่องตัว ทำให้กลุ่มมีการจัดการที่ง่ายมีโอกาสดำเนินการช่วยเหลือมากกว่าเกษตรกรโดยทั่วไปที่มีได้รวมตัวกัน แต่จะสามารถนำงานวิจัยนี้เป็นตัวอย่างในการส่งเสริมเกษตรกรที่ยังไม่กล้าหรือยังมีความคิดเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์เป็นเรื่องยากได้ลองศึกษาและเข้าร่วมปฏิบัติกับหน่วยงานสามพรานโมเดล อีกทั้งการทำเกษตรอินทรีย์จะเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมให้เป็นธรรมชาติกลับคืนสู่ชุมชน ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ ไม่ต้องรอการเยียวยาจากทางภาครัฐอย่างเดียว

3) ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่านเห็นว่า การรวมกลุ่มของเกษตรกรอินทรีย์แห่งนี้เป็นการสร้างเครือข่ายเกษตรกรร่วมกับกลุ่มเกษตรกรอื่นในแต่ละจังหวัด เป็นสิ่งสำคัญต่อการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกรเองที่ต้องอดทนและนำความรู้เหล่านั้นมาบริหารจัดการให้ไปสู่เป้าหมายของตนเอง ด้วยมาตรฐาน IFOAM การก้าวข้ามผ่านอุปสรรคหลายอย่างและการเรียนรู้ร่วมกันกับระบบ พีจีเอสในกลุ่ม ด้วยการสนับสนุนจากสามพรานโมเดลแล้วส่งต่อไปยังหน่วยงานภาครัฐ เพื่อรองรับการเป็นเกษตรกรอินทรีย์อย่างน่าภาคภูมิใจ ดังนั้น ในการช่วยเหลือของทางภาครัฐในการเปิดตลาดให้กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์และเครือข่าย การยกย่องต้นแบบเกษตรกรอินทรีย์ เป็นสิ่งสำคัญมากที่จะทำให้เกษตรกรไม่มีความรู้สึกเหน็ดเหนื่อยหรือโดดเดี่ยวและจะมีพลังร่วมกันดำเนินงานสร้างผลผลิตให้มีคุณภาพของกลุ่มต่อไป

พื้นฐานของการทำเกษตรอินทรีย์จะดำรงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไปได้ มาจากตัวของเกษตรกรเอง ภายภาคหน้าความสำเร็จเกษตรอินทรีย์ครองใจตลาดผู้บริโภคได้มากก็ทำให้มีประสบการณ์การเรียนรู้ที่สามารถถ่ายทอดได้ ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนจึงเป็นอีกหนึ่งแห่งที่จะนำความรู้ที่บันทึกไว้มาเป็นจุดเริ่มต้นของผู้ที่สนใจในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นระบบของนิเวศการเรียนรู้ที่ความสมดุลกับธรรมชาติสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืน

สรุปผลการตรวจสอบและพิจารณารูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่านได้พิจารณาเห็นว่า 1) รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์มีความเหมาะสม 2) มีความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ และ 3) ผลงานวิจัยนี้มีประโยชน์ในเชิงวิชาการ ต่อการส่งเสริมเกษตรกรให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ อันจะส่งผลให้กับเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์มีการเรียนรู้ในรูปแบบการพึ่งตนเองมากขึ้น ในรูปแบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตด้วยเทคโนโลยีมากขึ้น

2.4 การนำรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีไปใช้

ในการนำรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีที่ได้มาศึกษา เพื่อนำไปใช้ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีได้กว้างขึ้นหรือการนำไปประยุกต์กับเกษตรกรกลุ่มอื่น สิ่งที่ต้องดำเนินการ คือ

2.4.1 การสร้างความเข้าใจในรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกลุ่มเกษตรกรอินทรีเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี โดยทำการศึกษารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มเกษตรกรอินทรีหัว่อวในการจัดการผลไม้อินทรี จากการศึกษางานวิจัยนี้ ได้เข้าใจถึงแนวคิดของรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีซึ่งมีความยืดหยุ่นหลากหลาย และเหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมนั้น ๆ ส่งผลให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีบางช่วงมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรต่าง ๆ และพัฒนาระบบนิเวศให้เป็นนิเวศการเรียนรู้ของเกษตรกร สร้างเศรษฐกิจยุคใหม่ของชุมชน และสร้างสังคมในพื้นที่เกษตรกรอินทรีให้ดีขึ้นและมีความสมดุล ซึ่งนำไปสู่ความยั่งยืนของกลุ่มเกษตรกรอินทรีได้ในที่สุด การสร้างความเข้าใจในรายละเอียดของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันต่อบัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีนี้ ทำให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีมีความตระหนักถึงผลกระทบและผลที่จะนำทางสู่การพัฒนาของกลุ่มเกษตรกรอินทรีให้กว้างขวางมากขึ้นในอนาคต

2.4.2 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์สภาพแวดล้อมในพื้นที่เป้าหมายที่จะนำรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีไปประยุกต์ใช้ ทั้งทางด้านโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อม ของการรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีหัว่อวนั้น จะต้องพิจารณาถึงความสอดคล้องหรือความใกล้เคียงกันหรือความต่างกันของบริบทพื้นที่เป้าหมายกับบริบทของรูปแบบนี้ ก่อนนำรูปแบบนี้ไปปรับใช้

อย่างไรก็ดี รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีนี้ สามารถนำรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้ ไปประยุกต์ใช้เพื่อการเพิ่มศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรอินทรีกลุ่มอื่นที่กำลังจะริเริ่ม หรือรวมกลุ่มแต่ยังไม่ถึงเป้าหมาย หรือมีการรวมกลุ่มแต่สมาชิกน้อยขาดการสนับสนุน หรือการปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการในกลุ่มเพื่อดึงดูดความสนใจต่อผู้บริโภค เช่นการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเกษตรกรอินทรีในพื้นที่ การท่องเที่ยววิถีอินทรี เศรษฐกิจสร้างสรรค์ สร้างชีวิตที่สมดุล เพื่อให้เกษตรกรอินทรีในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นต้น

บทที่ 8

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี และ 3) การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยผสมผสาน (Method Research) โดยอาศัยการศึกษาเฉพาะกรณี (Case study) ในกลุ่มชุมชนเกษตรกรอินทรีบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ในการเก็บรวบรวม เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงสำรวจ (Survey) การสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) รวมทั้งศึกษาเอกสาร (document Study) เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวม ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอเนื้อหา ในบทนี้เป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 2 อภิปรายผลการวิจัย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 สรุปผลการวิจัย

1) การวิเคราะห์สภาพทั่วไปของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์กลุ่มชุมชนเกษตรกรอินทรีบ้านหัวอ่าว (Group Interview) จังหวัดนครปฐม จำนวน 30 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงกับเกษตรกรอินทรี และใช้แบบสอบถามเชิงสำรวจแจกกับเกษตรกรทุกคนที่อยู่ในกลุ่มเกษตรกรอินทรี จำนวน 56 คน ในการวิจัยเอกสารเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาตามกรอบแนวคิดการศึกษาเอกสารจากรายงานการวิจัย บทความวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ พระราชบัญญัติ และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เกี่ยวกับ สภาพทั่วไปของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ความสัมพันธ์ทางสังคมของ Giddens (1984) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างหน้าที่และผู้กระทำการทางสังคม

2) การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เกษตรกรอินทรีย์บางช่วง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม จำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงจากผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์กลุ่ม โดยผู้วิจัยไม่มีส่วนร่วมกับผู้ให้ข้อมูล (Non - participant Observation) และบันทึกด้วยแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) และใช้แบบสอบถามในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์หัว่อวทุกคนจำนวน 56 คน ผู้วิจัยกำหนดกรอบการศึกษาตาม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura (1977) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เน้นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมจากบุคคลอื่นโดยมีขั้นตอนหรือกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญประกอบด้วย กระบวนการสร้างความสนใจ กระบวนการสร้างความคงทน กระบวนการแสดงออกในลักษณะการผลิตซ้ำ และกระบวนการสร้างแรงจูงใจเป็นแบบอย่าง

3) การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางสังคม ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Group Discussion) เกษตรกรอินทรีย์ จำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญรายบุคคล (Individual Expert Interview) จำนวน 5 คน ได้แก่ เกษตรกรต้นแบบอินทรีย์ นักวิชาการการเกษตร ตัวแทนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เจ้าหน้าที่สนับสนุนสามพรานโมเดล เจ้าหน้าที่ภาครัฐ(เกษตรตำบล)โดยการเลือกแบบเจาะจงและใช้เทคนิคการอ้างอิงต่อเนื่อง ผู้เชี่ยวชาญ (Snowball Technique) เพื่อหาข้อสรุปรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรอินทรีย์บางช่วง โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตเกษตรกรจากโครงสร้างทางสังคมและปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในปัจจุบัน

สรุปผลการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1.1 ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

ตอนที่ 1.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

ตอนที่ 1.3 สรุปการสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

ตอนที่ 1.1 ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี

ผลการศึกษาสภาพกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี การศึกษาสภาพกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีพบว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาเกษตรกรเป็นการเรียนรู้ที่พัฒนาคุณภาพชีวิตที่สำคัญของกลุ่มเกษตรกรอินทรีหัวอ่าว โครงสร้างทางสังคมเชิงนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทำให้มีการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้มีการพัฒนาด้านการเกษตรที่เหมาะสมกับเกษตรกรรายย่อยมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในแง่ของการช่วยแก้ปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างประชาชนในชนบทกับในเมือง การช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและเป็นมิตรกับสภาพภูมิอากาศและเอื้อต่อการพัฒนาสังคมและชุมชน ได้เล็งเห็นความสำคัญของเกษตรกรอินทรีและเกษตรกรยั่งยืน ดังจะเห็นได้จากการที่มีการบรรจุเป้าหมายการพัฒนาเกษตรไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ด้วยการสร้างความผาสุกของเกษตรกร โดยการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาระบบการผลิตทางการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่และสภาพแวดล้อม อีกทั้งยังต้องพัฒนาเกษตรกรให้มีความรอบรู้ทุกด้าน และเกษตรกรเองต้องมีสังกัด ต้องมีการรวมกลุ่มกันเกิดขึ้น เพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิต เพิ่มอำนาจต่อรองและเพิ่มโอกาสในการแข่งขันที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาร่วมกันในครั้งนี้ ได้แก่ การให้ความสำคัญกับการทำเกษตรอินทรีย์ด้วยการรวมตัวกันของกลุ่มเกษตรกรอินทรีเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการผลไม้อินทรี เนื่องจากการทำเกษตรอินทรีย์จะส่งเสริมให้สภาพแวดล้อมในชุมชน ปลอดภัยจากสารเคมีแล้วความสมบูรณ์ในระบบนิเวศก็กลับคืนมา ส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพเกษตรกรชาวสวนผลไม้จากการเปลี่ยนแปลงการทำเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ ทำให้ชาวสวนในพื้นที่หันมาสนใจการทำเกษตรกันมากขึ้น

ข้อมูลพื้นฐานการทำงานเกษตรของพื้นที่แห่งนี้ ถึงแม้จะเป็นอาชีพอิสระแต่ก็ต้องมีการทำงานเป็นเวลาไม่ต่างอะไรกับอาชีพที่มีนายจ้างทำงานอย่างเป็นระบบ เนื่องจากเกษตรกรจะมีชั่วโมงการทำงานในช่วงเช้ามีด ประมาณ 3 ถึง 4 ก็ต้องตื่นนอนมารดน้ำต้นไม้ เพราะบางช่วงเราต้องอาศัยน้ำจากธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง เป็นต้น เพราะน้ำในแม่น้ำจะขึ้นในตอนเช้ามืดอากาศไม่ร้อน เราสามารถรดน้ำเอง ดูดน้ำส่ง ที่เก็บจากบึง หนอง หรือใช้เครื่องรดน้ำได้เลย เพราะถ้าสวนผลไม้มีปริมาณมากจะรดน้ำไม่ทัน บางที่ต้องแบ่งกันรดเป็นแปลง ๆ ไปวันต่อวัน ช่วงบ่ายกิจกรรมชาวสวนผลไม้ส่วนใหญ่ก็จะห่อผลไม้ พรวนดิน ถอนหญ้าได้ต้นไป บางครั้งก็ทำปุ๋ยหมักเอง หรือบางทีก็อยู่ในช่วงของการเก็บเกี่ยวผลไม้จนถึงเย็น เกษตรกรจะทราบยอดผลไม้ที่เก็บเกี่ยวในตอนเย็น ยังมีปริมาณผลผลิตเยอะแล้วก็ต้องแบ่งงานในการคัดแยกผลผลิตตามขนาด ตามสภาพผิว ตามความสมบูรณ์ของผลผลิตอีก ฉะนั้น การทำงานของชาวสวนผลไม้ทุกวัน ตกเย็นก็จะเข้านอนแต่หัวค่ำ

หนึ่งทุ่ม สองทุ่มไม่เกินนั้น จึงเป็นที่แตกต่างจากงานประจำแบบอื่น ๆ ก็คือ เราสามารถสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนได้เป็นอย่างดี การช่วยเหลือเพื่อนเกษตรกร หรือการพบปะสังสรรค์พูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ แจ้งข่าวสารประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ชาวสวนมีการเจียดเวลาแบ่งปันซึ่งกันและกันมากกว่าการใช้เทคโนโลยีก็อาจเป็นไปได้ ยิ่งสำหรับเกษตรกรอินทรีย์ ยิ่งต้องมีการสร้างความเชื่อมั่นต่อผู้บริโภค กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์กลุ่มนี้ เป็นกลุ่มที่เปิดโอกาสให้ผู้บริโภคที่สนใจจะเข้ามาศึกษาและเรียนรู้การผลิต การเก็บเกี่ยว รวมไปถึงการทำปุ๋ยเองเพื่อดูแลผลผลิต สามารถเข้ามาเยี่ยมชมหรือศึกษา หาความรู้ นำความรู้กลับไปปฏิบัติหรือซื้อกลับไปใช้ที่บ้าน การปฏิบัติในแต่ละวันของเกษตรกรอินทรีย์มีการบันทึกผลผลิตของตัวเองไว้ในสมุดประจำตัว ผู้บริโภคยังสามารถซื้อผลไม้กลับไปรับประทานที่บ้านได้ หรือซื้อต้นพันธุ์ไปปลูกเองก็ได้ เกษตรกรอินทรีย์ก็ยินดีแนะนำ เพราะถือว่าเป็นการสร้างเชื่อมั่นและสร้างฐานเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็ง โดยการส่งเสริมเกษตรกรให้มีรายได้ในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ผู้ที่ต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้นก็จะสร้างจุดเด่นในแปลงเกษตรกรอินทรีย์ของตนเอง ที่เห็นแล้วต้องกลับมาทุกครั้งไม่ว่าจะเป็นการสั่งซื้อหรือการเยี่ยมชม ด้วยการส่งเสริมวิถีชุมชนเกษตรเชิงท่องเที่ยวเกษตรกรอินทรีย์ที่มีทั้งศูนย์การเรียนรู้ให้ทดลองและปฏิบัติ จึงส่งผลไปในทางที่ดีต่อสุขภาพของผู้บริโภคและตัวเกษตรกรโดยตรง ดังนั้น เกษตรกรอินทรีย์จึงมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมขึ้นมาในสังคมที่เป็นชุมชนท้องถิ่น เพื่อสะท้อนแง่คิดต่าง ๆ ทั้งรูปแบบการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่าง ๆ ของเกษตรกรที่ผ่านมา นำมาถ่ายทอดความรู้เพื่อนำมาปรับใช้และเป็นแนวทางของกลุ่มเพื่อต่อรองทางการค้าและเป้าหมายที่จะเป็นแผนการดำเนินงานทางอาชีพของเกษตรกรอินทรีย์ได้ สำหรับขั้นตอนการของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาสภาพทั่วไปต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรอินทรีย์สรุป ได้ดังนี้

1) โครงสร้างทางสังคมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์หัวอ่าว ได้รับการสนับสนุนจากโครงการสามพรานโมเดล ที่เข้ามาช่วยเหลือให้เกษตรกรอินทรีย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี จากการศึกษาสภาพกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรอินทรีย์ร่วมกับการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่โครงการสามพรานโมเดล พบว่า โครงสร้างทางสังคมของเกษตรกรอินทรีย์หัวอ่าวมีการเปลี่ยนแปลงจนได้รับการยอมรับจากผู้บริโภค และมีการขับเคลื่อนตามนโยบายส่งเสริมคุณภาพชีวิตเกษตรกรจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่พัฒนาระบบเกษตรกรรมในประเทศไทย ทำให้เกษตรกรมีรายได้จากการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยไม่ต้องกลับไปใช้สารเคมีแบบเดิม ขณะเดียวกันสำนักงานเกษตรอำเภอรวมไปถึงสำนักงานเกษตรจังหวัดที่เป็นตัวแทนจากหน่วยงานรัฐบาลก็ดูแลให้ความช่วยเหลือเกษตรกรครอบคลุมพื้นที่ของชุมชนอย่างทั่วถึง ภายใต้การควบคุมพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากนี้เกษตรกรยังได้รับการช่วยเหลือจากนักวิชาการ นักวิจัยเข้ามาทดลองนำนวัตกรรมทางชีวภาพเข้ามากำจัดศัตรูพืชด้วยวิธีที่หลากหลาย แต่ไม่ทำลายระบบนิเวศทาง

ธรรมชาติให้ดับสลายไป หรือเป็นการป้องกันความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นในช่วงการเก็บเกี่ยว เกษตรกรจึงมั่นใจในการทำงานของหน่วยงานจากทางภาครัฐมากยิ่งขึ้น ซึ่งต่างจากเมื่อก่อนมาก ขณะเดียวกันยังเล็งเห็นถึงความเท่าเทียมกันของเกษตรกร เพราะเกษตรกรปัจจุบันมีหลายช่วงวัย โดยเฉพาะเกษตรกรผู้สูงอายุ ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ก็มีจำนวนมาก มีทั้งวัยใกล้ เกษียณหรือเกษียณแล้วก็มี ทางกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ก็ให้การปฏิบัติและส่งเสริมสมาชิกทุกราย พร้อมทั้งได้รับการดูแลทีมงานจากโครงการสามพรานโมเดล การมีโอกาสดำเนินกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์หรือโอกาสในการเข้าถึงตัวผู้ประกอบการค้าผลผลิต จึงเป็นประโยชน์สำหรับเกษตรกรอินทรีย์อย่างมาก ที่จะมียาได้จาก การประกอบอาชีพอย่างมั่นคงและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขใน สภาพแวดล้อมที่ดีต่อสุขภาพถือว่ากำไรของชีวิตในบั้นปลายการทำอาชีพเกษตรกร

2) สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันตอบสนองต่อการทำการเกษตร การดำรงชีวิตในปัจจุบันสินค้าอุปโภคบริโภคมีการปรับตัวสินค้าในราคาที่สูงขึ้น ประชาชนก็ต้องซื้อสินค้าที่แพงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกษตรแบบที่ใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลงต่าง ๆ ที่นำมาฉีดเพื่อป้องกันผลผลิต ด้วยสารเคมีมีการปรับตัวสูงขึ้นเพราะต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ต้นทุนก็แพงขึ้น จะเห็นได้ว่า ผลผลิตบางอย่างที่เคยซื้ออุปโภคบริโภคในราคาไม่แพงและได้ปริมาณมาก แต่ปัจจุบันราคาก็กลับสวนทางกัน ปริมาณสินค้าน้อยลงแต่ราคาสูงขึ้น ทำให้บางครอบครัวต้องการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ไว้เลี้ยงชีพภายในบ้าน ในรูปแบบง่าย ๆ อาจเป็นแปลงเล็ก ๆ หรือในกระถางก็ตาม เพื่อปรับวิถีชีวิตในด้านการค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ดังนั้น เกษตรกรจึงเป็นอาชีพหนึ่งที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน แบบเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อค่าใช้จ่าย สามารถหาผลผลิตยังชีพด้วยตนเอง และถ้าผลผลิตมีเหลือก็จะนำไปขาย ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของเกษตรกรมาอย่างช้านาน ซื้อมันนี่สัตว์เพิ่มเติม หรือสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพที่จำเป็นเท่านั้น ทำให้เกษตรกรมีการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจแบบพอเพียง ส่งผลดีต่อสุขภาพร่างกาย ถึงแม้ว่าข้อจำกัดด้านการตลาดของเกษตรกรอินทรีย์จะมีอยู่น้อย แต่เกษตรกรอินทรีย์ไม่ได้กังวลแต่อย่างใด เพราะการทำเกษตรอินทรีย์มีมาตรฐานและผลผลิตที่ชัดเจน ทั้งนี้และทั้งนั้น ก็ขึ้นอยู่กับผู้สนับสนุนทั้งจากโครงการสามพรานโมเดลที่ให้การสนับสนุนกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์หัวอ่าวให้มาถึงจุดการเรียนรู้ที่มีทั้งการตลาดและแนวทางการสร้างอาชีพเกษตรกรอินทรีย์ในระดับแบบก้าวไกลยั่งยืน สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน

3) การออกแบบเทคโนโลยีที่ใช้งานง่ายและเข้าถึงผู้บริโภค ได้รับข้อมูลข่าวสารทางการค้าเพิ่มขึ้น จากความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีบทบาทในชีวิตประจำวันเพิ่มมากขึ้น ด้วยการออกแบบเทคโนโลยีที่ใช้งานง่ายผ่านแพลตฟอร์มที่ทางโครงการสามพรานโมเดลลงทุนสนับสนุนให้เกษตรกรอินทรีย์ได้ใช้กันเหมือนการค้าขายสินค้าอื่น ๆ ทั่วไป ส่งผลให้ชาวสวนเกษตรกรอินทรีย์บางส่วนสามารถนำโทรศัพท์เคลื่อนที่ ที่มีความทันสมัยมาเป็นส่วนหนึ่งของการใช้งานในชีวิตประจำวันได้และกลายเป็นอุปกรณ์ที่จำเป็นในการติดต่อสื่อสารของ

เกษตรกรกับผู้บริโภค โดยไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางมาซื้อที่ตลาดอินทรีย์ เสียต่อการเกิดอันตรายจากเชื้อโรค ขณะเดียวกัน ก็พบว่า เกษตรกรอินทรีย์ที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลบนโทรศัพท์เคลื่อนที่เพื่อการติดต่อสื่อสารกับผู้ใกล้ชิด ญาติ พี่น้อง และกลุ่มเพื่อนสมาชิกในกลุ่มไลน์ที่ชื่อว่ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์หัวอ่าว ได้ร่วมแจ้งข่าวสาร หรือเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน หรือการนัดหมาย และผลผลิตในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์หัวอ่าว ที่ผู้บริโภคถามหา ถึงแม้บางคนจะพิมพ์ไม่ได้แต่สามารถอ่านข้อความ หรือบางคนอ่านไม่ได้พิมพ์ไม่เป็นแต่สามารถส่งข้อความเสียงรับฟังได้ และการโทรหาพูดคุยกันได้ ก็ถือว่ามีความสามารถในการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้นแล้ว ปัจจุบันการเรียนรู้การใช้งานบนดิจิทัล แพลตฟอร์มได้รับความนิยมอย่างมาก เช่น แพลตฟอร์มที่เป็นสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ เฟสบุ๊ก ติ๊กต็อก เป็นต้น ซึ่งมีประโยชน์ในการสื่อสารและโฆษณาประชาสัมพันธ์ เกษตรกรอินทรีย์บางคนยังคงใช้แอปพลิเคชันไลน์อยู่เป็นประจำก็มี และในขณะเดียวกันบางคนก็นิยมใช้แอปพลิเคชันอื่นที่เป็นที่นิยมในโลกเขียล ซึ่งตอนนี้ก็มีแพลตฟอร์มสร้างเฉพาะกลุ่มก็มี ด้วยความหลากหลายและความถนัดในการค้าขายในตลาดออนไลน์ทำให้ต้องยอมรับความสามารถของเกษตรกรรุ่นใหม่และรุ่นเก่า ที่ความสามารถพิเศษและชวนขยายหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

4) องค์กรที่สนับสนุนเกษตรกรอินทรีย์ชุมชนบ้านหัวอ่าวที่สำคัญ ได้แก่ ด้านการประชาสัมพันธ์ ศูนย์ปฏิบัติการข้อมูลการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในสังกัดของกระทรวงพาณิชย์ ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารและข้อมูลเกี่ยวกับตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในชุมชนท้องถิ่น โดยมีจัดทำเป็นเว็บไซต์และจดหมายข่าวราย 2 เดือน เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ผู้ประกอบการและผู้บริโภคที่สนใจเข้ามาซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์ อีกทั้งยังมีสำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประจำตำบล ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและการจำหน่ายสินค้าประเภท OTOP ของจังหวัดนครปฐม ด้านการรับรองมาตรฐาน ได้แก่ กรมวิชาการเกษตร เป็นหน่วยงานที่ให้การรับรองอนุญาตให้ใช้ตรารับรอง " Organic Thailand" ผู้ผลิตและผู้ประกอบการที่นำสินค้าเกษตรอินทรีย์ออกมาจำหน่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ด้านนโยบาย ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สนับสนุนการวางแผนระดับนโยบาย กฎ ระเบียบ มาตรการป้องกัน และช่วยเหลือเกษตรกรอินทรีย์ เพื่อรับรองการตรวจและรับรองแหล่งผลิตพืชอินทรีย์ให้เป็นไปตามมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ ด้านการสนับสนุนและช่วยเหลือการลงทุนของเกษตรกร ได้แก่ โครงการสามพรานโมเดล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เป็นการพัฒนาและยกระดับคุณภาพของเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์และผู้บริโภค ด้วยระบบการผลิตพืชแบบอินทรีย์ รวมไปถึงแหล่งเรียนรู้ของเกษตรกรและผู้สนใจ ที่จะเข้าร่วมศึกษาระบบเกษตรอินทรีย์อย่างครบวงจร และถือว่าการประชาสัมพันธ์ทางการค้าให้กับเกษตรกรอีกช่องทางหนึ่งด้วย สุดท้ายเป็นด้านองค์ความรู้และการพัฒนาเกษตรกรอย่างต่อเนื่องทั้ง

ด้านเทคโนโลยี นวัตกรรมรวมไปถึงสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ต้องมีการปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา นั่นคือสถาบันทางการศึกษา ที่ผลักดันให้เกิดงานวิจัยเข้ามาช่วยเหลือในทั้งในการส่วนของการปลูกพืช การสร้างและปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ การดูแลกำจัดศัตรูพืชในรูปแบบไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การจำหน่ายการแพ็คเกจหรือการแปรรูปรวมไปถึงกลยุทธ์ทางการตลาดที่จะเข้าสู่การค้าแบบสากลได้ เป็นต้น

ตอนที่ 1.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

1) ด้านบุคคล (Personal Factors) เป็นปัจจัยภายใน ที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ มีลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ 1) การทำเกษตรอินทรีย์สร้างรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น 2) พื้นที่เกษตรอินทรีย์สร้างความสมดุลในพื้นที่ให้เป็นไปอย่างธรรมชาติ 3) สร้างความสัมพันธ์และมิตรภาพในชุมชนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข 4) สร้างสุขภาพที่ดีกับตนเองและผู้บริโภค

2) ด้านผู้นำ (Leadership factors) เป็นปัจจัยภายใน ที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ การที่กลุ่มจะดำเนินงานหรือบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ/ประสิทธิผล จะต้องมีความจริงจัง ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีแนวความคิดและเห็นคุณค่าของสมาชิกทุกคนในกลุ่มเท่าเทียมกัน ความจริงใจที่มีความเกื้อกูลต่อสมาชิกอยู่ด้วยแล้วเกิดกำลังใจ และมีความตั้งใจที่จะอยู่ร่วมกันเพื่อให้กลุ่มประสบความสำเร็จและยั่งยืน การมีจิตวิญญาณในการทำการเกษตรอินทรีย์ด้วยความซื่อสัตย์ และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้สนับสนุนอย่างหน่วยงานโครงการสามพรานโมเดล มีความประสงค์ให้สมาชิกเกษตรกรอินทรีย์ทุกคนประกอบอาชีพอย่างมีความสุขและมีเป้าหมายร่วมกันไปถึงจุดหมายอย่างมั่นคง มั่นคง และยั่งยืน

3) ด้านนโยบาย (Political factors) เป็นปัจจัยภายนอก ที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ด้วยนโยบายที่ครอบคลุมและระเบียบที่เป็นแนวทางปฏิบัติให้เกษตรกรเกิดการรวมกลุ่มอย่างถูกต้องและมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน มอบหมายให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือตัวแทนองค์กรของทางภาครัฐและภาคเอกชน มาสานต่อนโยบายแนวทางปฏิบัติเพื่อนำไปปรับใช้หรือเป็นแนวทางการบริหารในระดับภูมิภาค และระดับองค์กรย่อยต่อไป โดยการกระจายอำนาจในระดับนี้สามารถขยายเครือข่ายให้เกิดกลุ่มเกษตรอินทรีย์เครือข่ายต่าง ๆ มากมาย การสร้างการรวมกลุ่มเกษตรอินทรีย์ กับเกษตรกรที่สนใจที่จะเข้าร่วมกลุ่ม ถือว่าเราได้ขยายเครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่เป็นวงกว้างขึ้น การพัฒนาพื้นที่แบบเกษตรอินทรีย์จึงเป็นการสร้างความสมดุลทางธรรมชาติของชุมชน

4) ด้านสังคม (Social factors) เป็นปัจจัยภายนอก ที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ประกอบด้วย สังคมจะต้องมีศักยภาพที่ยอมรับ

การรวมกลุ่มของเกษตรกร และมีการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ภายในกลุ่มเกษตรกร โดยมีเกษตรกรที่ประสบปัญหาในการประกอบอาชีพเกษตรกรอินทรีย์ และมีความต้องการที่จะได้รับการช่วยเหลือ หรือคำแนะนำ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว การเปิดใจเข้าร่วมกลุ่มสังคมเกษตรกรอินทรีย์ โดยความร่วมมือกันของคนในชุมชน เป็นการผนึกกำลังอันเข้มแข็งที่จะก้าวผ่านอุปสรรคไปด้วยกัน และมีเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกัน ในเรื่องเกษตรกรอินทรีย์ได้สำเร็จ

5) ด้านเศรษฐกิจ (*Economic Factors*) การรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์พยายามส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้การทำตลาดผลผลิตเกษตรกรอินทรีย์ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศ และระหว่างประเทศ โดยการตลาดท้องถิ่นอาจมีรูปแบบที่หลากหลายตามแต่เงื่อนไขทางสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้น เพื่อสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรท้องถิ่น หน่วยงานที่สนับสนุนเกษตรกรอินทรีย์จึงได้ปรับและพัฒนามาตรฐานการผลิตของเกษตรกรให้ตรงกับมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์มากที่สุด และเพิ่มความเข้มกับระบบการตรวจสอบรับรองเพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค ว่าทุกขั้นตอนของการผลิต แปรรูป และการบริหารจัดการผลผลิตนั้น มีการรักษาคุณภาพของผลผลิตให้เป็นไปโดยวิถีทางธรรมชาติมากที่สุด

6) ด้านสภาพแวดล้อม (*environmental factors*) ของการทำเกษตรอินทรีย์ คือการทำเกษตรที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่มาจากธรรมชาติโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นการเกษตรแบบปลูกพืชหมุนเวียน การปลูกพืชไม่ผลและการทำปุ๋ยสัตว์ที่มีความหลากหลาย รวมถึงการปรับปรุงหน้าดิน และการทำเกษตรที่ลดการใช้ปัจจัยนำเข้าที่มาจากภายนอกให้ได้มากที่สุด เพื่อประหยัดต้นทุน การกระทำดังกล่าวไม่เพียงเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมโดยรอบพื้นที่การเกษตร แต่ยังส่งผลให้เกษตรกรมีน้ำเสวยพืช พืช มูลสัตว์ ในแปลงมาปรับปรุงสภาพดินของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุดและส่งผลต่อการมีสุขภาพที่ดียิ่งขึ้น

ตอนที่ 1.3 การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

สามารถสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ได้ดังนี้

1) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์และหน่วยงานโครงการสามพรานโมเดล ประกอบด้วย 1) ร่วมรับรู้ปัญหาของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์หัวอ่าว ประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์มีส่วนร่วมในการประสานงานเครือข่ายโครงการสามพรานโมเดลเข้าร่วมรับรู้ปัญหาของเกษตรกร ในเรื่องต่าง ๆ ทั้งการจัดการผลผลิตในระดับต้นน้ำ ระดับกลางน้ำ ระดับปลายน้ำ พร้อมให้ข้อมูลย้อนกลับและให้ความช่วยเหลือกับเกษตรกรในกลุ่ม 2) ร่วมดำเนินกิจกรรม ประกอบไปด้วย กิจกรรมที่เกี่ยวกับการส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์ การปลูก ระยะเวลาการดูแลผลผลิต ระยะเวลาการเก็บเกี่ยว และสิ่งที่ตลาดต้องการ นำมาสู่การวิเคราะห์แบบ

ธุรกิจให้กับผู้ประกอบการต้องการแหล่งที่ซื้อชัดเจน 3) ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกษตรกรร่วมปรึกษาหารือกันในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ด้วยการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารเป็นสำคัญในการนัดหมายหรือแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ด้วยการส่งข้อความเสียงแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน และจะพบปะร่วมกันหนึ่งครั้งต่อเดือน 4) ร่วมวางแผน เกษตรกรจะวางแผนร่วมกันวางแผนผลิตผลไม้ในที่ประชุมกันทุกหนึ่งเดือนเพื่อวางแผนเป้าหมายการจำหน่ายผลผลิตให้กับผู้ประกอบการที่มีการสั่งจองไว้ล่วงหน้าและการคาดคะเนผลผลิตของเกษตรกรแต่ละคน ที่มีความแตกต่างกันซึ่งจะนำไปสู่การจำหน่ายภายในตลาดอินทรีย์ 5) ร่วมประเมินผล เกษตรกรมีการร่วมกันประเมินผลว่าผลผลิตใดที่ผู้ประกอบการหรือผู้บริโภคมีความต้องการสูง ผลผลิตอาจจะหมดเร็วกว่าสินค้าอื่น และมียอดสั่งจองที่เยอะในแต่ละช่วง ทำให้ทราบล่วงหน้ามาทำแผนวิเคราะห์แผนการตลาดกันในกลุ่มเพื่อรองรับการผลิตต่อไป 6) ร่วมรับผลประโยชน์ เกษตรกรอินทรีย์มีความภาคภูมิใจในการสร้างผลผลิตของตนเองและสามารถขายได้ในตลาดอินทรีย์ที่มีความต้องการเฉพาะ อีกทั้งส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อตนเองและครอบครัว สร้างให้ชุมชนมีระบบนิเวศอย่างเป็นธรรมชาติกลับคืนมา โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์นั้น ปัจจัยแรกคือปัจจัยด้านบุคคล ทำให้เห็นว่าความต้องการของเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวมีความพึงพอใจด้านการมีสุขภาพที่ดีมากที่สุด รองลงมาคือปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลตามมา สามารถนำพาคุณภาพชีวิตไปในทางที่ดีขึ้นไม่ว่าจะเข้าสู่วัยใดก็ตาม สามารถยืนได้ด้วยลำแข้งของตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาลูกหลาน และนำพาไปสู่การประกอบอาชีพที่มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน พร้อมกับมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ต่อชุมชน การรวมตัวเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าขาดคนสำคัญไป ก็คือผู้นำ การทำหน้าที่อย่างจริงจัง เสียสละ ทุ่มเท ลงมือลงใจ และมองเห็นคุณค่าของเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน การทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตร การสื่อสารให้กลุ่มรับทราบข้อมูลอย่างทั่วถึง เข้าใจปัญหาชีวิตของสมาชิกทุกคนในชุมชนทุนทางสังคมจะเป็นส่วนหนึ่งของการมองเห็นโอกาสของกลุ่มถ้ามีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งด้วยการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคน จะเชื่อมโยงไปสู่ปัจจัยด้านต่าง ๆ ได้โดยง่าย ประธานกลุ่มจึงต้องเป็นตัวอย่างของความร่วมมืออย่างจริงจังและสร้างพลังของกลุ่มให้อยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน สร้างมิตรภาพที่ดีกับสมาชิกทุกคน

2) การส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ของเกษตรกรอินทรีย์หัวอ่าว 1) การพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ให้มีศักยภาพในการปลูกผลไม้อินทรีย์ที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย การพัฒนาเกษตรกรได้เข้าใจถึงนโยบายเกษตรกรอินทรีย์และข้อปฏิบัติเกี่ยวกับเกษตรกรอินทรีย์ พัฒนาศักยภาพการผลิตของเกษตรกร สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งเป็นร่างยุทธศาสตร์ว่าด้วยเกษตรกรอินทรีย์ (2560-2564) ที่สำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2) วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มบุคคล (Group Method) การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์หัวอ่าว ว่าด้วยการส่งเสริมในการประชุมกลุ่ม (Group Meeting) การฝึกอบรม (Training) การสาธิต (Demonstration) การศึกษาดู

งานนอกสถานที่ (Field Trip or Study Tour) 3) การสนับสนุนทรัพยากรที่ได้รับจากโครงการสามพรานโมเดล และการสนับสนุนทรัพยากรที่ได้รับจากหน่วยงานภาครัฐ 4) การรับรองมาตรฐานการทำเกษตรอินทรีย์ ระบบชุมชนรับรองพีจีเอส การรับรองแบบมีส่วนร่วมนี้เป็นการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์รูปแบบที่เป็นการรับรองเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของกลุ่มโดยองค์กรผู้ผลิตเอง (first party certification) และมีผู้ตรวจแปลงในกลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์ด้วยกัน โดยใช้หลักการของเกษตรอินทรีย์ ในมิติด้านความเป็นธรรม และมิติการดูแลเอาใจใส่ 5) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารประกอบไปด้วย การแลกเปลี่ยนข้อมูลทางโทรศัพท์ หรือ Line Group และการประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับสมาชิกและหัวหน้าหน่วยงานโครงการสามพรานโมเดล โดยมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมดังนี้ ปัจจัยด้านบุคคล และปัจจัยผู้นำ มาจากปัจจัยภายใน ส่วนด้านปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยด้านนโยบายเกษตรอินทรีย์ ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยสภาพแวดล้อม โดยมีข้อมูลจากการวิเคราะห์ผลจากแบบสำรวจของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เพื่อสะท้อนผลในรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

3) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ จะเกิดความยั่งยืนขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก มีดังนี้ 1) ด้านนโยบาย ประกอบด้วย การมีทีมงานของโครงการสามพรานโมเดลที่มีประสิทธิภาพ เป็นหน่วยงานที่ลงมาช่วยเกษตรกรที่ผลิตผลไม้อินทรีย์ที่เป็นจุดเด่นของพื้นที่หัวอ่าว ได้มาผลักดัน ส่งเสริม หาแนวทาง พัฒนาเกษตรกรให้มีอาชีพมั่นคงและพร้อมก็มีสุขภาพที่ดี ส่งเสริมชุมชนให้มีสภาวะแวดล้อมที่ปลอดภัย การมีส่วนร่วมของสมาชิกเกษตรกรจึงเกิดขึ้น การรวมกลุ่มเกษตรกรหัวใจอินทรีย์ร่วมกับทีมงานโครงการสามพรานโมเดล ได้ดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ใ้กับสังคมด้วยการมีส่วนร่วมทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ตอบสนองนโยบายเกษตรอินทรีย์แบบครบวงจรได้สำเร็จ 2) ปัจจัยด้านสังคม ชุมชนมีระบบการบริหารจัดการกลุ่มที่ดี มีความสัมพันธ์ที่ดีให้เกียรติซึ่งกันและกัน เกื้อกูลต่อกัน มีสุขภาพที่ดี มีอาชีพที่ยั่งยืน 3) ด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรมีรายได้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง 4) ด้านสภาพแวดล้อม มีระบบนิเวศเป็นธรรมชาติ มีการดำเนินชีวิตแบบอินทรีย์ด้วยระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง แต่สิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาในส่วนเพิ่มเติมก็คือ เกษตรกรผู้สูงอายุต้องมีการปรับตัว และยอมรับการเปลี่ยนแปลงการใช้เทคโนโลยีที่เข้ามา การสื่อสารอาจจะทำได้ไม่ทั่วถึงหรืออาจจะต้องสนทนาแบบพบปะพูดคุยเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากกว่าการใช้การสื่อสารแบบออนไลน์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าการใช้เทคโนโลยีจะมีประโยชน์มากต่อการประกอบอาชีพในปัจจุบัน

ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมกระบวนการเรียนรู้ทางทฤษฎีสังคมในการส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ พบว่า เกษตรกรอาจมีพฤติกรรมที่เหมือนและแตกต่างกันไปโดยแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) เกษตรกรมีพฤติกรรมและการกระทำที่ตอบสนองต่อสิ่งที่ได้จากการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม อันได้แก่ การรับรู้ปัญหา การร่วมกิจกรรม การแลกเปลี่ยนรู้ การวางแผน การ

ประเมิณผล และการรับผลประโยชน์ พฤติกรรมดังกล่าวถูกกระทำและปฏิบัติเป็นประจำ 2) เกษตรกรมีพฤติกรรมและการกระทำที่สนองตอบต่อสิ่งที่ได้จากกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในบางด้าน แต่ไม่เคยแสดงออกทางพฤติกรรมบางด้าน อาทิเช่น การรับรู้ปัญหา หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 3) เกษตรกรไม่เคยแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำใด ๆ เนื่องจากไม่ได้เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เนื่องจากเป็นผู้สังเกตการณ์เท่านั้น และรอดูสถานการณ์ว่าจะปฏิบัติตนในกลุ่มได้หรือไม่ จากแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัย พบว่า เกษตรกรมีพฤติกรรมดังต่อไปนี้ (1) เกษตรกรที่อยู่ในช่วงอายุ 21-40 ปี เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อนำมาให้บริการแก่ผู้บริโภค (2) เกษตรกรที่อยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปี เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล แต่ไม่สนใจนำมาให้บริการแก่ผู้บริโภค และ (3) เกษตรกรไม่สนใจเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเลย และยังคงให้บริการผู้บริโภคในรูปแบบการขายในตลาดสี่เหลี่ยมปกติ พฤติกรรมการเรียนรู้ทางทฤษฎีสังคมของเกษตรกรที่เกิดจากการกระทำ และการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น สอดคล้องกับ “กระบวนการเรียนรู้โดยการกระทำและการสังเกต” (Bandura, 1977)

โดยขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้การกระทำและการสังเกตโดยทฤษฎีสังคมดังกล่าวประกอบด้วย

1) กระบวนการเรียนรู้ขั้นสร้างความสนใจ (Attention) โดยอาศัยปัจจัยด้านผู้นำที่มีความเป็นตัวแบบเด่นชัดด้านการกระทำ มีความดึงดูดความสนใจจะโน้มน้าวจิตใจต่อผู้สังเกตจากสิ่งที่พบเห็น โดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ เกษตรกรให้ความสนใจในการเรียนรู้ของผู้ที่ต้องการเข้าสู่การเป็นเกษตรกรอินทรีย์ หากเกษตรกรไม่มีประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์มาก่อนอาจเรียนรู้ได้ช้ากว่าผู้ที่มีความสนใจมาก หรือผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์เลยแล้วสังเกตจากประสบการณ์ผู้นำกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่เป็นตัวแบบ เช่น เกษตรกรที่เคยเป็นทำเกษตรอินทรีย์มาก่อน จะทำให้รู้จักการป้องกันแมลงศัตรูพืชได้อย่างดีจนไม่ต้องกังวลแต่อย่างใด หรือแหล่งการจำหน่ายผลผลิตที่ผู้บริโภคมีความต้องการสูงสามารถสร้างรายได้เป็นประจำ เป็นต้น

2) กระบวนการเรียนรู้สร้างการจดจำ(Retention) เป็นขั้นตอนที่แสดงถึงกระบวนการเรียนรู้แบบจดจำที่เกษตรกรแสดงพฤติกรรมได้เหมือนกับเกษตรกรรายอื่นที่ตนเองเอาเป็นแบบอย่างจากสิ่งที่สังเกตจดจำ และนำมาปฏิบัติตามได้ในเวลาต่อมา เช่น การยึดกฎระเบียบของเกษตรกรอินทรีย์เป็นสำคัญ การคำนึงถึงการผลิต การบำรุงรักษา และการจำหน่าย ด้วยความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น การบันทึกที่สามารถตรวจสอบได้ และมีการปฏิบัติอย่างเป็นประจำ เกษตรกรมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ของกลุ่มตามนัดหมาย เป็นต้น

3) กระบวนการเรียนรู้ขั้นสร้างการกระทำ (Production) เป็นขั้นการที่เกษตรกรดัดแปลงสัญลักษณ์จากการจดจำมาเป็นการกระทำที่เหมาะสม ซึ่งขั้นนี้เน้นไปที่ความสามารถและความพร้อมทางร่างกายของเกษตรกรที่จะสามารถกระทำตามตัวแบบหรือผู้นำนั้น

ทั้งนี้การดัดแปลงสัญลักษณ์จดจำให้มาเป็นการกระทำที่เหมาะสมนั้นทำได้ยากมากในระยะแรกเพราะการทำเกษตรอินทรีย์ต้องใช้ระยะเวลา จะช่วยให้การกระทำตามตัวแบบผู้นำในโอกาสต่อไปถูกต้องมากยิ่งขึ้น และเมื่อเกษตรกรได้เห็นพฤติกรรมซ้ำแบบเดิมจะช่วยให้จดจำและนำมาปฏิบัติได้จนสามารถเข้ากลุ่มเกษตรอินทรีย์ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการแสดงพฤติกรรมซ้ำกับตัวแบบ (Reproduction) แต่ถึงอย่างไรก็ตามการแสดงพฤติกรรมของเกษตรกรอาจแตกต่างกันไปตามคุณลักษณะของเกษตรกรที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น เกษตรกรสามารถเรียนรู้และแสดงพฤติกรรมได้ตามต้นแบบผู้นำอาจทำได้ดีกว่า หรืออาจทำไม่ได้เลย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของเกษตรกรแต่ละราย เกษตรกรอาจประพฤติปฏิบัติซ้ำจนปรากฏให้เห็นเป็นภาพลักษณ์ที่ดีต่อการสร้างชื่อเสียงในท้องถิ่น เช่น การให้ผู้บริโภคเข้าไปเรียนรู้การผลิตการดูแลบำรุงรักษาของเกษตรกรได้หรือการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ หรือการเข้าไปเรียนรู้กับศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ของชุมชน เป็นต้น ขณะเดียวกันเกษตรกรอาจประพฤติปฏิบัติซ้ำจนปรากฏให้เห็นเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่ดีได้เช่นกัน เช่น เกษตรกรบางแปลงอาจทำแนวกันไม่ดีทำให้เสี่ยงต่อการใช้สารเคมีร่วมกันกับแปลงอื่น อาจมีการลักลอบใช้สารเคมีเกิดขึ้นเพื่อให้ผลผลิตมีปริมาณมากและมีน้ำหนักดี การหลบหลีกในบริเวณที่มีการตรวจสอบกระบวนการพีจีเอสของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในบางพื้นที่ และการปลอมแปลงผลผลิตเคมีเป็นผลผลิตอินทรีย์เพื่อการหาผลประโยชน์ทางการค้า เป็นต้น

4) กระบวนการเรียนรู้ขึ้นสร้างแรงจูงใจ (Motivation) เป็นการจูงใจให้เกษตรกรแสดงพฤติกรรมเลียนแบบเหมือนตัวแบบผู้นำที่ตนสังเกต เนื่องจากความคาดหวังว่าการเลียนแบบจะนำประโยชน์มาให้ เช่น การได้รับแรงเสริม หรือรางวัลรวมทั้งการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบคงจะทำให้เกษตรกรหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาโรคผลผลิตตกต่ำ ถ้าเป็นเกษตรอินทรีย์จะมีราคาที่เป็นมาตรฐาน เป็นต้น ดังนั้น ในการทำเกษตรอินทรีย์การได้รับการเสริมแรงอย่างไบบรรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ถือว่าเป็นภาคภูมิใจของเกษตรกรในกลุ่มเกษตรอินทรีย์และถือว่าได้รับการยอมรับจากสังคมเกษตรอินทรีย์ พร้อมการได้สุขภาพที่ดีของคนในครอบครัวกลับคืนมาโดยไม่ต้องทนกับสภาพปัญหาสุขภาพ ปัญหาค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น และปัญหาด้านอื่น ๆ ที่จะส่งผลตามมา เป็นต้น

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้วยทฤษฎีสังคมของเกษตรกรอินทรีย์ นอกจากพฤติกรรมที่เกิดจากการกระบวนการเรียนรู้แล้ว ยังเป็นผลมาจากโครงสร้างทางสังคมของเกษตรอินทรีย์ที่ส่งผลต่อเกษตรกรที่ทำให้เกษตรกรเรียนรู้ทางพฤติกรรมและการกระทำทางสังคมจนเกิดการแสดงออกเป็นทั้งในเรื่องของข้อดีและข้อเสียกับตัวเกษตรกร

ตอนที่ 2 อภิปรายผล

การนำเสนอรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบการนำไปปรับใช้กับกลุ่มเกษตรกร ซึ่งสามารถนำไปปฏิบัติและนำไปเป็นรูปแบบอย่างในกลุ่มอาชีพเกษตรกรอินทรีย์ที่มีการรวมตัวกัน

เพื่อให้เกิดความเข้าใจและนำไปสู่การจัดการผลไม้อินทรีย์หรือผลผลิตอย่างอื่นที่เกิดจากการสังเกตหรือการเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งจากประสบการณ์ของเกษตรกรและจากกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์จากแบบสัมภาษณ์มีข้อค้นพบเกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ด้วยโครงสร้างทางสังคมในการเกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยได้สรุปไว้ ทำให้เห็นได้ว่า ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงซึ่งไม่เฉพาะแต่ตัวเกษตรกรอินทรีย์เท่านั้น ในส่วนของโครงสร้างสังคมที่นำมาปรับใช้ก็ยังคงแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงได้เช่นกัน สำหรับรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์กับกลุ่มสมาชิกในสังคมเกษตรอินทรีย์ ดังจะเห็นได้ว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรจะสร้างประโยชน์ให้แก่สมาชิกเกษตรกรที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม และจะได้รับการรับรองจากหน่วยงานเอกชน ทั้งด้านการส่งเสริมและการแนะนำให้มีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

1. สภาพปัจจุบันต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ได้รับการสนับสนุนจากโครงการสามพรานโมเดลในด้านที่เลี้ยงของเกษตรกร ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรอินทรีย์และส่งผลต่อการปฏิบัติกิจกรรมในรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์กับเกษตรกร ทั้งในเรื่องของสุขภาพเกษตรกรและผลผลิตที่เป็นผลไม้ปลอดภัยพิชรวมไปถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ ในการนี้ทางโครงการสามพรานโมเดลยังส่งเสริมผู้ประกอบการรายย่อยให้มีจำนวนเพิ่มขึ้นในระบบเกษตรอินทรีย์ การได้รับประโยชน์จากกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร การเข้าถึงสิทธิประโยชน์ทางการค้าของกลุ่ม ขณะเดียวกันก็มีทางเลือกที่เพิ่มมากขึ้น ถ้าได้รับการรับรองมาตรฐานของหน่วยงานต่าง ๆ หรือทรัพยากรที่ได้รับจัดสรรให้กับเกษตรกรอินทรีย์ เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยชีวภาพ และสวัสดิการต่าง ๆ การจัดสรรทรัพยากรดังกล่าวจึงเป็นการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในการส่งเสริมสวัสดิการให้แก่เกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิติกร พงษ์ไพบูลย์ (2560) ที่ว่า ในด้านสังคม เกษตรกรได้รับความรู้เรื่องวิทยาการหลังการเก็บเกี่ยว การขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ด้านเศรษฐกิจ คือ เกษตรกรสามารถกำหนดราคาขายที่เป็นธรรมให้กับตนเองแต่อยู่ในเกณฑ์ราคาขายของตลาดอินทรีย์และเกษตรกรคนอื่น ๆ ที่เป็นสมาชิก และด้านสิ่งแวดล้อม คือ จากการที่เกษตรกรไม่มีการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรก็ช่วยฟื้นฟูคุณภาพดินและสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น มีการหมุนเวียนทรัพยากรในท้องถิ่นและในพื้นที่ของตนเองมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ปัจจัยที่ส่งผลให้การทำการเกษตรอินทรีย์ประสบความสำเร็จปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือเรื่องของตลาดรองรับผลผลิตอินทรีย์แนวทางที่จะทำเกษตรอินทรีย์ให้ประสบความสำเร็จนั้น เกษตรกร

ต้องมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มที่เข้มแข็ง และมีองค์ความรู้มีการวางแผนการบริหารจัดการที่ชัดเจน

ถึงแม้ในปัจจุบัน รัฐบาลได้กำหนดนโยบายเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้เกษตรกรผลิตผลผลิตทางการเกษตรที่มีคุณภาพ มาตรฐาน ปลอดภัย ต่อผู้ผลิตและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค เพิ่มมูลค่าผลผลิตและการค้าให้มากขึ้น ให้เพียงพอต่อการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคและมีตลาดรองรับอย่างทั่วถึง ทั้งยังสามารถลดต้นทุนการผลิตจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพทดแทนปุ๋ยเคมีและสารเคมี ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรมีชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้จากการทำเกษตรเพิ่มขึ้น หนี้สินลดลงและจนเกิดความภาคภูมิใจในอาชีพ ตรงกันข้าม กับงานวิจัยของ สุณิหงส์วิเศษ และคณะ (2564) ที่ว่าผู้บริโภคยังมีความเข้าใจตลาดเคลื่อน เนื่องจากขาดการสื่อสารทำความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ในขณะที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่มีทัศนคติเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและต้องการบริโภคสินค้าปลอดภัยปลอดสารปนเปื้อนโดยมีหน่วยงานที่น่าเชื่อถือรับรอง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นเกษตรอินทรีย์ ปัจจัยทางการตลาด จึงไม่สำคัญ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ความเข้าใจกับผู้บริโภค และควรส่งเสริมเกษตรกรให้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลาย ด้วยวิธีการที่มีต้นทุนต่ำเพื่อให้ราคาขายลดลง และควรส่งเสริมให้มีการขยายตัวของผู้ประกอบการเพื่อรองรับความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างทั่วถึง สอดคล้องกับงานวิจัยของ คณิต สุจริตน์ และดุสิต อธิคุณวัฒน์ (2560) ที่ว่า ผู้ผลิตไม่ควรตั้งราคาสินค้าอินทรีย์สูงอย่างไม่เป็นธรรม เพื่อ ส่งเสริมให้ผู้บริโภคทุกระดับเข้าถึงสินค้าอินทรีย์ได้ง่ายขึ้น รวมทั้งต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้เกิดการรับรู้ สินค้าอินทรีย์อย่างถูกต้อง พร้อมรับรู้ถึงสถานที่จำหน่ายสินค้าอินทรีย์หรือตลาดสีเขียวใกล้บ้าน จัดเป็นกล ยุทธ์การตลาดสินค้าอินทรีย์ที่สามารถสนับสนุนส่งเสริมพฤติกรรมผู้บริโภคและทัศนคติของผู้บริโภคสินค้า อินทรีย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การสร้างความเข้าใจในเรื่องของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เป็นสิ่งสำคัญ เพราะกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทั้ง 6 ขั้นตอน นี้ 1) ร่วมรับรู้ปัญหา 2)ร่วมกิจกรรม 3)ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4)ร่วมวางแผน 5)ร่วมประเมินผล และ6)ร่วมรับผลประโยชน์ จะทำให้การดำเนินการในเรื่องส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ไปถึงเป้าหมายในการบริหารจัดการผลไม้ได้อย่างมีคุณภาพและเป็นที่ต้องการต่อผู้บริโภค สิ่งสำคัญที่เกษตรกรผู้ผลิตและผู้ประกอบการธุรกิจร่วมมือกัน ก็คือต้องหากกลยุทธ์ทางการตลาดเกษตรอินทรีย์ เพื่อประชาสัมพันธ์ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ของชุมชนให้มีจุดเด่นทางการค้า สอดคล้องกับ กชวรรณ เวชชพิทักษ์ (2562) ที่ว่า ผู้ประกอบการควรนำกลยุทธ์การตลาดมาสร้างแบรนด์หรือผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ให้เป็นที่ประทับใจ โดยจัดทำวิดีโอเล่าเรื่องราวที่มาของผลผลิตและพัฒนาปรับปรุงให้ผลผลิตมีความแปลกใหม่โดดเด่น รวมทั้งจะต้องควบคุมคุณภาพให้ผลผลิตได้รับการ

รับรองมาตรฐานเป็นที่น่าเชื่อถือทั้งในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ด้านการสนับสนุน (Advocate) ก็เป็นอีกกลยุทธ์ที่มีผลต่อการซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์ โดยผู้ประกอบการสร้างช่องทาง หรือสร้างคอนเทนต์ให้ผู้บริโภคมา รีวิวผลผลิตพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน แนวทางนี้ สร้างความน่าเชื่อถือ ต่อผู้ที่สนใจซื้อผลผลิตตามผู้รีวิวที่ได้ผลมากและรวดเร็ว

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการ ผลไม้อินทรีย์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านบุคคล 2) ปัจจัยด้านผู้นำ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) ด้านนโยบาย 2) ปัจจัยด้านสังคม 3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และ 4) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัย สำคัญของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และมีความสำคัญต่อการรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เพื่อนำมาสู่ กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของ กลุ่มเกษตรกร ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในกลุ่มสูง จะทำให้กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสามารถดำเนินการในกระบวนการเรียนรู้ขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุ ตามเป้าหมายที่เป็นข้อกำหนดของกลุ่มไว้ได้

กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์นั้น จะเริ่มต้น จากผู้นำได้มีการเรียนรู้ในลักษณะกลุ่มย่อย ๆ เปิดเวทีพูดคุย ปรึกษาหารือกัน มีการพบปะพูดคุยกัน อย่างสม่ำเสมอ กลายเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้เกิด กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรแบบร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ร่วมกันแก้ปัญหาทางออก เพื่อพัฒนากลุ่มเกษตรกรให้บรรลุเป้าหมาย นำไปเป็นฐานความรู้ในขั้นต่อไป รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกร รูปแบบนี้ อาจเป็นการถอดบทเรียนที่ทำให้กลุ่มสามารถพึ่งพาตนเองได้ ปรับตัวและเรียนรู้เข้ากับ สถานการณ์ปัจจุบันจะส่งผลต่อการพัฒนาของกลุ่มเกษตรกรซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ธาณินทร์ คง ศิลา และ ณัฐ สมณคุปต์ (2556) ในกระบวนการเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัด ลพบุรี โดยมีการเริ่มต้นจากความตระหนักปัญหาและค้นพบในปัญหาจากการทำการเกษตรที่ใช้ สารเคมี เช่น ด้านสุขภาพ สภาพแวดล้อม และทำความเข้าใจหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดย การศึกษาหาความรู้ เรียนรู้ และเริ่มลงมือปฏิบัติตามแนวทางที่ค้นพบจากผู้นำในชุมชนหรือเกษตรกร ที่มีประสบการณ์และคำแนะนำจากหน่วยงานต่าง ๆ จนเกิดการเรียนรู้ ทักษะทำการปรับปรุงแก้ไข จนประสบความสำเร็จจึงตัดสินใจทำการเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง สามารถสรุปผลกระบวนการ เรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดลพบุรี ได้ 6 ขั้นตอนประกอบด้วย 1) ตระหนักรับรู้ ปัญหา 2) หาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหา 3) เรียนรู้ 4) ลงมือปฏิบัติ 5) การปรับปรุงและ 6) การยืนยัน เพื่อนำมาสู่กระบวนการเรียนรู้ที่เข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์โดยมีการนำของผู้นำที่สามารถเป็น

แบบอย่างด้านความเข้มแข็ง อีกทั้งงานวิจัยของเลิศฤทธิ์ ทรัพย์เฉลิม (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกรกรณีศึกษา บ้าน บ่อหิน ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง พบว่า กระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาการทำ สวนผลไม้ของเกษตรกร เริ่มจากการปรับเปลี่ยนแนวคิดของเกษตรกร เป้าหมายเพื่อลดต้นทุนการผลิตและการพึ่งพาตนเอง เน้นการพัฒนาแบบองค์รวม โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ การเรียนรู้มีทั้งพัฒนาจากฐานความรู้เดิม และสร้างองค์ความรู้ใหม่ จากภูมิปัญญาเดิมและวิทยาการสมัยใหม่ ทั้งจากบุคคล กลุ่ม เครือข่ายที่ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะปราชญ์ชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จรูปแบบการเรียนรู้ ก็เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาเกษตรกร ได้แก่ การจัดเวทีประชุม การศึกษาดูงาน การอบรมเชิงปฏิบัติการ การทดลองปฏิบัติจริงเพื่อให้ เกษตรกรมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน

ปัจจัยความสำเร็จของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามพรานโมเดล นครปฐม ผลการวิจัย ของเจนจิรา สวนสี และคณะ (2559) พบว่า อรุช นวราช เล็งเห็นความลำบากของ เกษตรกรไทย ทำให้เขาต้องการที่จะเผยแพร่ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ให้แก่เกษตรกรรวมถึงกลยุทธ์ การทำเกษตรอินทรีย์และวิธีการช่องทางในการจัดจำหน่ายต่าง ๆ ควบคู่กับกลยุทธ์ทางการตลาดโดย อ้างอิงจากทฤษฎีหลักการตลาด 4P's (Marketing Mix) เพื่อให้เกษตรกรที่มีความสนใจนั้นได้มาเข้า ร่วมในโครงการของสวนสามพรานที่มีชื่อว่า สวนสามพรานโมเดลเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าควรส่งเสริมสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ให้แก่เกษตรกรเพราะจะทำให้ เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ อนุตตรา สนิทเชื้อ (2559) การศึกษา ประเมินผลการดำเนินการของสามพรานโมเดล จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษา โครงการสามพราน โมเดล โดนใช้การประเมินแบบชิป (CIPP Model) สามารถสรุปได้ดังนี้ 1. การประเมินบริบท สภาพแวดล้อม 2. การประเมินปัจจัยนำเข้าการดำเนินโครงการสามพรานโมเดล 3. การประเมิน กระบวนการดำเนินการ 4. การประเมินผลผลิตโครงการ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่ กำหนดไว้ กล่าวโดยสรุป โครงการสามพรานโมเดลเป็นโมเดลต้นแบบที่สามารถแก้ปัญหาในเรื่องที่ เกษตรกรขาดองค์ความรู้ขาดช่องทางทางการตลาด ตัดวงจรกับตักหวังโซ่อุปทานสินค้าเกษตรอินทรีย์ โดยโครงการเกิดความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชนเกิดเป็นภาคีเครือข่ายในการร่วมกัน ขับเคลื่อนโครงการส่งเสริมและสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรกรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของ ธนิษฐา ปานนิก และ พนาภาศ ตริวรณกุล (2561) การมีส่วนร่วมของ เกษตรกรในสามพรานโมเดล จังหวัดนครปฐม และจังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์สามอันดับแรก มีดังนี้ผู้บริโภคมีการรับรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอ ร้อยละ 50.5 การประชาสัมพันธ์ตลาดเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอ ร้อยละ 40.6 การพัฒนาความรู้ให้กับ

สมาชิกกลุ่ม เกษตรกรไม่เพียงพอร้อยละ 37.6 จึงควรมีการส่งเสริมการรับรู้ด้านเกษตรอินทรีย์แก่ผู้บริโภคและให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับพีจีเอส แก่ผู้เกี่ยวข้องในระบบเกษตรอินทรีย์

เมื่อนำเมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ในปัจจุบันตามทฤษฎีสังคมวิทยา กระบวนการเรียนรู้ของ Bandura จะพบว่า ในขั้นทั้ง 4 ขั้นนั้นจะมีความสอดคล้องดังนี้ ขั้นความสนใจ โดยทฤษฎีว่าด้วยสิ่งที่เกษตรกรได้ให้ความสนใจเกิดจากการกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมว่า การทำเกษตรอินทรีย์เป็นผลดีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่อขั้นจดจำ วิธีการบริหารจัดการนำมาสู่เกษตรอินทรีย์ตั้งแต่การจัดการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยภาพรวมทำให้เกิดขั้นจดจำโดยตัวแบบที่ประสบความสำเร็จ นำมาสู่การขั้นกระทำที่นำมาปฏิบัติจนเกิดการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกร โดยเกษตรกรจะต้องเกิดความคงทนในการกระทำนั้น จนเกิดการกระทำซ้ำ เพื่อสนองตอบขั้นเสริมแรงจูงใจ จนทำให้เกิดความสนใจที่จะเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์เพราะเห็นว่าเป็นประโยชน์และนำไปสู่ความยั่งยืนด้วยอาชีพที่มั่นคง และมีรายได้จากพื้นที่ของตนเอง โดยการเลียนแบบและโอกาสในการเข้าถึงช่องทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ต่อไป

3. การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ อาจมีเทคนิคและวิธีการที่แตกต่างกันไปตามยุคตามสมัย ที่จะนำมาสู่การพัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่จะสร้างชุมชนเกษตรอินทรีย์ให้ยั่งยืนและดึงดูดผู้ประกอบการและผู้บริโภคให้เข้ามาสู่ชุมชนเพิ่มมากขึ้น ดังงานวิจัยของ ปัทมา สารสุข (2563) ได้พัฒนารูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวสวนผลไม้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดนครนายก มีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวสวนผลไม้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินงานโดย ประธานกลุ่มเกษตรกรชาวสวนผลไม้ดีเด่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครนายก ซึ่งประกอบไปด้วย ประธานกลุ่มสวนลองกอง สวนมังคุด สวนส้มโอปลอดสารพิษ สวนมะยงชิด สวนมะปรางหวาน สวนกะท้อน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ในสวนไม้ผล และสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครนายก 2. การพัฒนารูปแบบการประชาสัมพันธ์และกิจกรรมการท่องเที่ยวสวนผลไม้ตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดนครนายก การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ควรมีผู้รับผิดชอบการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวสวน ผลไม้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาทำความเข้าใจนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อและช่องทางที่กลุ่มเป้าหมาย เข้าถึงง่าย สร้างและนำเสนอจุดเด่นหรืออัตลักษณ์ของกิจกรรมการท่องเที่ยวสวนผลไม้ สร้างเครือข่ายประชาสัมพันธ์ระหว่างสวนผลไม้ด้วยกัน เพื่อ แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้และเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ด้านการประชาสัมพันธ์ และการใช้สื่อให้แก่ผู้ประกอบการเพื่อเป็นการสร้างกลยุทธ์ด้านการตลาด สอดคล้องกับ งานวิจัยของ

สุนิษา สะเรียมรัมย์ (2560) ที่ว่าเรื่องของการถอดบทเรียนกลยุทธ์การตลาดของเกษตรกรอินทรีย์รุ่นใหม่ เพื่อเป็นรูปแบบกลยุทธ์ทางการตลาดต้นแบบสำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่กำลังก้าวเข้ามาสู่วิถีเกษตรกรรมโดยให้ความสำคัญ ตั้งแต่การเลือกผลผลิตที่มีความปลอดภัยจากสารเคมีทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ส่วนกลยุทธ์ด้านส่งเสริมการตลาดเกษตรกรรุ่นใหม่วิเคราะห์ จากพฤติกรรมลูกค้าขึ้นชอบการแถมสินค้ามากกว่าส่วนลดราคา แต่ถึงอย่างไรก็ตามด้านการสื่อสารการตลาดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับ เกษตรกรรุ่นใหม่ยุคดิจิทัลนี้เป็นอย่างมาก การสื่อสารกับลูกค้าโดยตรงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี จะทำให้เป็นรู้จักในวงกว้าง แม้ไม่ได้สร้างยอดขายมากนักแต่เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้คนจดจำแบรนด์สินค้าเกษตรกรได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาที่สำคัญที่เกษตรกรต้องการในช่วงระดับต้นน้ำ คือ การพัฒนาด้านการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้มีมาตรฐานรับรองจะสะท้อนให้เห็นอาชีพที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ดังงานวิจัยของ นภาพรณ บัวแก้ว (2561) ที่ว่าถึงรูปแบบการพัฒนาอาชีพพืชผักอินทรีย์ของครอบครัวไทยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาอาชีพพืชผักอินทรีย์ของครอบครัวไทย เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ 1) การปฏิบัติที่ดีในฟาร์ม 2) กระบวนการเรียนรู้ 3) ปริมาณการผลิต 4) คุณภาพผลผลิต 5) การวางแผนการผลิต 6) การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต 7) การตลาดที่ตอบสนอง ความต้องการของผู้บริโภค 8) การมีส่วนร่วมภายในกลุ่ม 9) ระบบมาตรฐานรับรองการผลิต 10) การจัดการองค์กร 11) การบริหารจัดการ และ 12) การสนับสนุนจากหน่วยงาน โดยเกษตรกรคาดหวังว่าปัจจัยดังกล่าวควรจะได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และเมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของรุ่งฤดี รัตนวิไล (2556) ได้วิจัยเรื่องการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จด้านการผลิตและการตลาด ในการผลิตพืชเกษตรอินทรีย์ระหว่างกลุ่มเกษตรกรกับเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า การผลิตพืชเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรให้ประสบความสำเร็จต้องมีการดำเนินการในเรื่องการปฏิบัติที่ดีในฟาร์ม ปริมาณการผลิต คุณภาพผลผลิตตรงตามความต้องการของผู้ซื้อ การวางแผนการผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต การตลาด และการรวมกลุ่ม อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม (2560) ได้วิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในจังหวัดนครปฐม พบว่า แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีประเด็นหลักๆ ในการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหาร จัดการองค์กร 2) ด้านการบริหารจัดการด้านการตลาด 3) ด้านการบริหารจัดการด้านการผลิตและบริการ และ 4) ด้านการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน อันจะเป็นพลังการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสู่อิสระของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว และเป็นตัวอย่างของเกษตรกรที่ลุกขึ้นมาแก้ปัญหาจากระบบครอบงำสารเคมี เปลี่ยนมาเป็นระบบเกษตรอินทรีย์ และเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายไปอีกหลายพื้นที่ ที่สามารถสร้างมาตรฐาน สร้างผลผลิต สร้างตลาดทางเลือกที่เติบโตขึ้นได้ด้วยตนเอง

การนำผลวิจัยไปประยุกต์ใช้

รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ของงานวิจัยนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติงานของหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อสร้างขีดความสามารถของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในชุมชนด้วยการพัฒนาสู่ความยั่งยืน โดยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบทสังคมที่มีผลผลิตทางการเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่จำนวนมาก ให้เป็นรูปแบบการนำไปใช้กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อื่นได้อีกด้วย

1) ผลการวิจัยพบว่า จุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์อยู่ที่เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรจำนวนไม่มากได้ตระหนักถึงเรื่องสุขภาพของตนเองเป็นสำคัญอีกทั้งภาระหนี้สินที่ไม่มีวันหมด ซึ่งความตระหนักนี้เกิดขึ้นโดยเกษตรกรผู้นั้นเองจากสถานการณ์และเหตุการณ์ที่เข้ามาหรืออาจเป็นการกระตุ้นของบุคคลหรือหน่วยงานทำให้เกิดการคิดวิเคราะห์และตระหนักถึงเรื่องต่าง ๆ ของกลุ่มเกษตรกรจำนวนไม่มากมาก่อน และกลุ่มเกษตรกรนี้ได้มีบทบาทเป็นแกนนำกระตุ้นให้บุคคลในชุมชนเกิดความตระหนักอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรที่มีจำนวนไม่มากนักจึงเกิดขึ้นเพื่อร่วมมือร่วมพลังกันแก้ไขปัญหาด้วยกันก่อน ซึ่งโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ทั้ง 6 ขั้นตอนที่เกิดขึ้นให้เกิดเป็นผลสำเร็จและเป็นตัวอย่างให้กับชุมชนได้เกิดการเรียนแบบการบอกต่อเพื่อให้เกิดแรงจูงใจ จนขยายตัวเป็นกลุ่มใหญ่ขึ้น ดังนั้น ในการดำเนินการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ให้ได้ผลสำเร็จ หน่วยงานที่เป็นผู้สนับสนุนหลักอย่างสามพรานโมเดล จึงต้องให้ความสำคัญกับเกษตรกรที่เป็นแกนนำในการกระตุ้นสมาชิกเกษตรกรให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่า ในสภาพของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว จะมีบุคคลที่ทำหน้าที่นี้อย่างเต็มที่ โดยนั่นคือผู้ที่ เป็นแกนนำของกลุ่มและสามารถดำเนินการพัฒนาได้โดยมีทั้งทักษะการพูดและการโน้มน้าวและการกระตุ้นให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา แต่สิ่งที่หน่วยงานผู้สนับสนุนต้องตระหนักก็คือความเป็นธรรมกับสมาชิกทุกคนในกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน

2) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เป็นผลมาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างเกษตรกรด้วยกันและระหว่างเกษตรกรกับหน่วยงานสามพรานโมเดล ความสัมพันธ์นี้อาจจะดูหยุดลงได้ตลอดเวลาซึ่งจะส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้ไม่ยั่งยืน ฉะนั้น การสนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรที่เกิดขึ้นนี้มีโอกาสนำความรู้ของตนไปแลกเปลี่ยนกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่หน่วยงานอื่นเป็นผู้สนับสนุน จะทำให้เกิดการจัดการความสัมพันธ์ของเกษตรกรบนพื้นฐานของการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ที่อาจจะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน และการจัดการร่วมกัน เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันหรือนำมาปรับปรุงเพื่อพัฒนาของกลุ่มของ

ตนเอง ทำให้กลุ่มเกษตรกรมีพลังในการบริหารจัดการกลุ่มของตนเองเพื่อรักษาภาพความสมดุลของการพัฒนากลุ่มให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

3) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความสมดุลของการพัฒนาระหว่างสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่มีการพัฒนาแต่ละด้านมีความเกื้อหนุนกันไม่ทำลายกัน การบริหารจัดการของหน่วยงานมีส่วนสำคัญมากที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องมีการปรับตัวในระดับต้นก็คือ เกษตรกร การที่จะให้ก้าวหน้าไปได้ไกลก็ต้องได้รับการสนับสนุน จะเห็นได้ว่า องค์กรเอกชนเข้ามาสนับสนุนส่วนใหญ่จะไปได้ไกลกว่าภาคส่วนราชการ ไม่ว่าจะในด้านองค์ความรู้ ด้านการจัดการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ และในเรื่องของเทคโนโลยี ดิจิทัลแพลตฟอร์ม ดังนั้น นโยบายการพัฒนาสู่ความยั่งยืนของประเทศ ในเรื่องของเกษตรอินทรีย์ ต้องให้ความสำคัญกับการปรับปรุงภาคส่วนราชการให้สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาไปพร้อมกัน

4) การสนับสนุนจากองค์กรภายนอกหรือสถาบันทางการศึกษาต่าง ๆ เป็นสิ่งจำเป็นในการกระตุ้นการพัฒนาการเรียนรู้ เนื่องจากว่าในความเป็นจริงแล้วกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกร ส่วนใหญ่ไม่สามารถเกิดขึ้นเองได้ จึงปรากฏพบว่า จะมีกลุ่มเกษตรกรที่มีความเข้มแข็ง และกลุ่มเกษตรกรมีความอ่อนแอ ดังนั้น รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้ได้รับการสนับสนุนองค์กรภายนอก แต่ไม่ว่าจะเป็นอย่างองค์กรหน่วยงานเอกชน หรือองค์กรหน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ก็ได้ ได้เข้ามามีบทบาทไปกระตุ้นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์จนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ลักษณะการกระตุ้น อาจเป็นแบบการให้ความรู้กับผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม การให้ข้อมูลข่าวสารด้วยเทคโนโลยี หรือการใช้นวัตกรรมจากงานวิจัยมาทดลอง เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ รวมไปถึงผู้สนับสนุนต้องเข้าไปมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเกษตรกร โดยเข้าไปเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกษตรกรได้ให้ความร่วมมือ ให้มีความเชื่อถือว่าไว้วางใจ ได้ตระหนัก ได้คิด ได้นำไปใช้ปฏิบัติจากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้จริง

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานภาครัฐควรมีนโยบายส่งเสริมที่ชัดเจนในการช่วยเหลือดูแลสนับสนุนเงินทุนต่าง ๆ อย่างพอเพียง รวมถึงไปถึงสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกษตรกรควรได้รับอย่างทั่วถึง ไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อาจรวมไปถึงเจ้าหน้าที่ในการเป็นที่เลี้ยงให้กับเกษตรกรอินทรีย์และชุมชนท้องถิ่นอย่างทั่วถึงด้วยเช่นกัน

2) ควรมีหน่วยงานที่ทำการศึกษาวิจัยถึงสภาพปัญหา ความรู้เกี่ยวกับดูแลผลไม่ในท้องถิ่นมากขึ้นและการพัฒนาผลไม่ให้มีคุณภาพมีประสิทธิผลที่ดีนั้นเป็นเรื่องที่ยากเนื่องจากศัตรูพืชมีจำนวนมาก เพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกผลไม่ได้นำไปปรับปรุง พัฒนาผลผลิตของตนเองต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว เป็นต้นแบบของการมีผู้นำที่เข้มแข็งและสมาชิกก็มีความร่วมมือร่วมใจเป็นอย่างดีในการช่วยเหลือกันพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ของกลุ่ม และผลผลิตทางการเกษตรก็ออกมาได้ดีเนื่องจากมีผู้นำที่คอยควบคุมดูแลผลผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานการผลิตเกษตรกรอินทรีย์ และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์มีการบริหารจัดการผลผลิตในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวได้เป็นอย่างดี แต่ควรมีการส่งเสริมด้านการตลาดให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผลผลิตของเกษตรกรสามารถส่งขายได้ในระดับประเทศหรือระดับโลก ควรส่งเสริมความรู้ทางการตลาดให้กับเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถในการแข่งขัน

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนเกษตรกรอินทรีย์ให้ยั่งยืน ให้อยู่รอดได้ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ เนื่องจากชุมชนเกษตรกรอินทรีย์มีแนวทางพัฒนาเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้กับชุมชน เพื่อไม่ให้เกษตรกรต้องไปหาตลาดขายผลผลิตด้วยตนเอง การจัดการเปิดตลาดชุมชน ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น การประชาสัมพันธ์เป็นช่องทางหนึ่งที่จะให้ผู้บริโภคเข้ามาซื้อผลผลิตเกษตรกรอินทรีย์และเข้าถึงความรู้ความเข้าใจเกษตรกรอินทรีย์มากยิ่งขึ้น

3) ด้วยปัจจัยพื้นฐานทางด้านอายุของสมาชิก (มีอายุอยู่ในช่วงสูงกว่า 51 ปีขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 62.50) จึงควรที่มีพี่เลี้ยงสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการใช้เทคโนโลยีให้กับสมาชิกรุ่นเก่า และการเปิดรับสมาชิกเพิ่มเติมให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ เพื่อสร้างแรงผลักดันให้ขยายเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ในวงกว้างขึ้น

4) ประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ มีการติดต่อสื่อสารกับคนนอกหมู่บ้านอยู่ตลอดเวลาอย่างเช่น เจ้าหน้าที่โครงการสามพรานโมเดล เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ หรือเจ้าหน้าที่ที่พัฒนาการเกษตรด้านต่าง ๆ เพื่อขอเข้าร่วมสัมมนาและขอไปดูงานตามพื้นที่ต่าง ๆ แต่การจัดดูงานของทางภาครัฐนั้นยังคงไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร ซึ่งการพาไปศึกษาดูงานต่างพื้นที่หรือต่างประเทศนั้นจะส่งผลให้เกษตรกรเกิดการพัฒนา เกิดแรงบันดาลใจ และเกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการทำเกษตรอินทรีย์มากยิ่งขึ้น เกิดการนำมาปรับใช้กับพื้นที่การเกษตรของตนเอง ดังนั้นการศึกษาดูงานจึงควรได้รับการสนับสนุนให้มากขึ้นเพื่อเป็นการพัฒนาตัวบุคคลให้เกิดศักยภาพสูงสุด

5) การพัฒนาการเกษตรอินทรีย์นั้น มิใช่จะจัดการให้สำเร็จลงได้เพียงกลุ่มกลุ่มเดียว หากต้องอาศัยความร่วมมือในทุกภาคส่วน จึงจำเป็นต้องแสวงหาภาคีเครือข่ายที่เป็นผู้นำกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ด้วยกัน เพื่อถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จของชุมชนเกษตร

อินทรีย์ให้กับชุมชนอื่น และเพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของกันและกัน และนำแนวทางมาปรับใช้ของตนเอง อันนำไปสู่การมีอำนาจต่อรองเรื่องรารวมผลผลิตการเกษตรและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

6) จากการศึกษาพบว่าบรรยากาศของการประชุมกลุ่มหรือการจัดอบรมต่าง ๆ เป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะบรรยากาศที่ไม่เป็นทางการ โดยไม่มีการแบ่งแยกประธานหรือสมาชิกกลุ่ม ดังนั้น หากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมโครงการสามารถวางแผนโมเดลต้องจัดบรรยายต่าง ๆ ในที่ประชุม ควรสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมต่อเกษตรกรในการประชุมเพิ่มมากขึ้น อาจจัดการประชุมในสถานที่ไม่เป็นทางการ ใช้คำพูดที่ไม่เป็นทางการมากเกินไป มีการสอดแทรกอารมณ์ขัน หรือจัดที่นั่งประชุมแบบแบบทั่วไปไม่ต้องเป็นแบบพิธีการ เพื่อให้เกิดบรรยากาศที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นและเป็นกันเอง

7) กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ควรมีการทำแหล่งเงินกู้ แหล่งเงินทุนเพิ่มเติม เพื่อเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจที่กลุ่มได้วางนโยบายไว้ได้อย่างราบรื่น และประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นการต่อยอดในอาชีพ ขยายพื้นที่การเกษตร และสร้างรายได้ให้เกษตรกรเพิ่มมากขึ้น

8) กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ควรมีโครงสร้างการบริหารงานกลุ่มที่ชัดเจน ในการจัดการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเพื่อให้เกิดความโปร่งใสทั้งในกระบวนการฟิเจอร์ส และการบริหารงานภายในกลุ่ม อีกทั้งเพื่อความรวดเร็วการตอบสนองความต้องการให้กับสมาชิกได้ตรงตามมาตรฐานการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

9) การสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในบริบทอื่น ๆ เพื่อเป็นตัวอย่างของการดำเนินงานและการสร้างเครือข่ายกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เกษตรกรอินทรีย์สามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันได้อย่างมีความสุขในการประกอบอาชีพทำการเกษตรแบบอินทรีย์

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) การเรียนรู้ด้านการเกษตรสำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) อาจมีองค์ประกอบอื่น ๆ นอกเหนือจากกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทั้งหลักการเรียนรู้ เนื้อหา ด้านการเกษตร วิธีการเรียนรู้ด้านการเกษตร และสื่อการเรียนรู้ด้านการเกษตร ด้วยระบบเทคโนโลยี และสื่อสังคมต่าง ๆ อย่างน่าสนใจ จึงควรศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้าง และจะนำมาพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างไร

2) ควรศึกษาเปรียบเทียบผลจากการส่งเสริมการเกษตรตามรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบอื่น เช่น Smart Farmer , โคก หนอง นา โมเดลเพื่อพัฒนารูปแบบต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กมล เลิศรัตน์.(2553). R&D เพื่อการบริโภคผักและผลไม้: บนเส้นทางสู่คุณภาพชีวิต. หจก.โรงพิมพ์คลัง
น่านาวิทยา .ขอนแก่น.

กนกวรรณพร ภัคมาน (2551).การศึกษาเพื่อเสนอแนะการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านพาณิชยกรรมเก่า
ชุมชนเมืองฉะเชิงเทราบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน .มหาวิทยาลัยศิลปากร

กรณีศ ตันอังสนากุล .(2560). การบริโภคและการผลิตอย่างยั่งยืน...ภารกิจโลก บริษัท ป่าสาละ จำกัด.
ศูนย์วิจัยนโยบายด้านเศรษฐกิจสีเขียว. กรุงเทพฯ.

กรณีฐ ปิ่นฉ่ำ. (2553). การพัฒนาตลาดเกษตรแบบยั่งยืน: ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ผู้ผลิตผัก
ปลอดภัยจากสารพิษ โครงการอาหารปลอดภัย ตลาดกลางผักและผลไม้จังหวัดราชบุรี.วารสาร
สหวิทยาการวิจัย.ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กฤษ เหลือลมัย .(2561).Thai – PAN : ผลตรวจผัก ปี 2560 มหันตภัยและทางออก. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: https://www.technologychaoban.com/folkways/article_41894. [5
มกราคม 2561]

กรมวิชาการเกษตร(2560).เกษตรอินทรีย์ประเทศไทย. กรุงเทพฯ

กฤษมันต์ วัฒนานรงค์ (2555). บทความการศึกษาไทยรัฐออนไลน์. กรุงเทพฯ : ศูนย์ผลิตตำราเรียน
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

กรมการค้าภายใน.(2563).ประหยัด ปานเจริญ ผู้หักดิบเกษตรกรเคมีนำพาชุมชนบ้านหัวอ่าว นครปฐม
เป็น “หมู่บ้านอินทรีย์”. กรุงเทพฯ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://mgronline.com/greeninnovation/detail/9630000095640> [18 กันยายน 2563]

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2540). สถิติการปลูกไม้ผลยืนต้น. กรุงเทพมหานคร: กองเกษตรสัมพันธ์

กรมส่งเสริมการเกษตร.(2542). การปลูกฝรั่ง. กรุงเทพมหานคร: กองเกษตรสัมพันธ์

กรมส่งเสริมการเกษตร.(2546). “ฝรั่ง” พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา
<http://www.doae.go.th/phamt/chompu.htm> [23 มีนาคม 2562].

กรมพัฒนาที่ดิน. (2564). แผนปฏิบัติการด้านการเกษตรอินทรีย์ พ.ศ.2560 – 2565 คณะกรรมการ
พัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

https://www.ddd.go.th/Web_PGS/data/standart/plan.pdf [19 พฤษภาคม 2562].

กรมวิชาการเกษตร (2561). ปัญหาที่พบกับเกษตรกรไทย. เอกสารวิชาการที่ 1 .กรุงเทพฯ.

กรมวิชาการเกษตร .(2562). ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าวัตถุดิบอันตรายทางการเกษตร ปี 2551 – 2561
. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. กรุงเทพฯ

กรมการจัดหางาน .(2561).การจัดการความรู้ของบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ.กรุงเทพฯ

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2557). เรียนรู้ตามคำพอสอน: สู่สังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม.
กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมและสิ่งแวดล้อม กระทรวงอุตสาหกรรม (2559) .SME 4.0 รายงานประจำปี
2559. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

https://www.dip.go.th/uploadcontent/Ploypilin/Annual%20Report__2559.pdf [19
พฤษภาคม 2562].

เกียรติก้อง รุจรพันธ์ .(2560). ประชากรศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคม : เอกสารประกอบการสอนรายวิชา.
อุดรธานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

เกศินี ระมิงค์วงศ์ และ วิรัตน์ ขวกุล .(2546) .หลักการปรับปรุงพันธุ์ไม้ผลจังหวัดเชียงใหม่.ภาควิชาพืช
สวน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เกียรติพงษ์ อุดมธนะธีระ. (2562). แนวทางการพัฒนาการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเพิ่ม
ศักยภาพการจัดการโซ่อุปทานอุตสาหกรรมโรงโม่บดและย่อยหิน. คณะบริหารธุรกิจ
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ .

กรมชลประทาน.(2562).รายงานแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำ.สำนักบริหารโครงการ กรมชลประทาน
จังหวัดนครปฐม.

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2559). Road Map ยุทธศาสตร์พัฒนาผลไม้ไทย พ.ศ. 2558 – 2564 .สำนัก
ส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร. กรมส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพมหานคร.

กรมส่งเสริมการเกษตร.(2560). ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร อำเภอสสามพราน
จังหวัดนครปฐม .กรุงเทพมหานคร.

กรมส่งเสริมการเกษตร. (ม.ป.ป.). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการเกษตร. [Online]. แหล่งที่มา:
www.farmdev.doae.go.th/data/Local-knowledge/การเกษตร.pdf [12 มีนาคม 2562].

กรมส่งเสริมการเกษตร.(2556). คู่มือการทำงานกลุ่มสำหรับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร. มปท.

กระทรวงอุตสาหกรรม คณะกรรมการวัตถุอันตราย. (2561).คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี
เอกสารรายงานสถิติผู้ป่วยที่ได้รับสารพิษพาราควอต ช่วงปี 2553-2559 .รายงานการประชุม

ครั้งที่ 3-1/2561.กรุงเทพมหานคร.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2560) ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) และ แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.opsmoac.go.th/strategic-files-401191791792> [19 พฤษภาคม 2562].

กรมพัฒนาที่ดิน (2560). แผนยุทธศาสตร์ ระยะ 20 ปี . กองแผนงาน. กรุงเทพฯ

กรีนพีซ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ อมรา รัตตากร (2559). แนวคิดการตลาดสีเขียวเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม .สาขาวิชาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

กรมพัฒนาที่ดิน (2562). แผนที่ดินไทยและธาตุอาหารพืช ขอบเขตอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. สำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม.

กรมพัฒนาที่ดิน (2563) รายงานผลการดำเนินงาน โครงการประชุมสร้างความเข้าใจ และประเด็นการถามตอบ การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม PGS ด้วยระบบการประชุมทางไกลผ่านจอภาพ (VDO CONFERENCE) .กลุ่มวิจัยและพัฒนาหมอดินอาสาและบริหารจัดการเครือข่าย กองวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ https://www.ddd.go.th/Web_PGS/data/infor/190563.pdf

กรีนเนท. (2560). ตลาดเกษตรอินทรีย์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.greenet.or.th/ตลาดเกษตรอินทรีย์ไทย/. [13 พฤศจิกายน 2561].

กรีนเนท. (2560). ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <http://www.greenet.or.th/sites/default/files/1704%20OA%20strategy.Pdf>. [19 พฤศจิกายน 2562]

กรมอุตุวิทยามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม (2562). อุตุวิทยามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมเพื่อการเกษตรจังหวัดนครปฐม. สำนักพัฒนาอุตุวิทยามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

กระทรวงพาณิชย์ (2559). ข้อมูลตลาดสินค้าอินทรีย์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.apecthai.org/index.php.html> [19 พฤษภาคม 2562]

กรีนพีซ (2562). คำแถลงการณ์กรีนพีซ กรณีคณะกรรมการวัตถุอันตรายมีมติอนุญาตให้ใช้ พาราควอต คลอร์ไพริฟอส และไกลโฟเซตต่อไปอีก 2 ปี. กรุงเทพฯ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.greenpeace.org/thailand/press/1685/statment-paraquat/>. [19 มีนาคม 2562]

2562].

ชนิษฐา กาญจนรังสีนนท์และคณะ. (2554). การวิจัยประโยชน์สุขจากเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ (2560). ยุทธศาสตร์การพัฒนากษตรอินทรีย์แห่งชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

https://www.ldd.go.th/Web_PGS/data/standart/04_strategy_organic_th.pdf [19 พฤษภาคม 2562].

โครงการสามพรานโมเดล.(ม.ป.ป.). รูปแบบเกษตรอินทรีย์ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://suansampran.com/th/sustainability/> [19 พฤษภาคม 2562].

โครงการสามพรานโมเดล.(2554). รายงานการปฏิบัติงานเกษตรอินทรีย์ในโครงการสามพรานโมเดล. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://suansampran.com/th/sustainability/> [19 พฤษภาคม 2562].

โครงการสามพรานโมเดล.(2562).รายงานการประชุมกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. ครั้งที่ 12 ประจำเดือน ธันวาคม 2562.

จินตวีร์ เกษมสุข. (2559). หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน .พิมพ์ครั้งที่ 2. ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จริยา วิไลวรรณ. (2550). คู่มือ “คุณ Fa” วิทยากรกระบวนการผู้สร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Facilitator). กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์ดี

จุฑาทิพย์ ภัทราวาท (2558). การปฏิรูปการเกษตรภายใต้กระบวนการต้นน้ำใหม่.ชุดโครงการ การขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรม ระยะที่ 8 สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ . กรุงเทพฯ.

จุมพจน์ วณิชกุล. (2549). ระบบสารสนเทศสำหรับการบริหาร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://arc.kru.ac.th/2553310/doc1-4html>. [18 ธันวาคม 2562].

เจนจิรา สวนสี , วริสา ธนาธร และ จอมกัศ คลังระหัด.(2559) ปัจจัยความสำเร็จของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามพรานโมเดล จังหวัดนครปฐม. สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ฉลอง ดิษสี .(2541). การมีส่วนร่วมขององค์กรพัฒนาเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม

, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เฉลียว บุรีภักดีและคณะ (2545). ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง.กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.

ซัซรี นฤทุม .(2551).การพัฒนาการเกษตรแบบมีส่วนร่วม.พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ.

ชิดหทัย เพชรช่วย.(2560).สถานการณ์การใช้สารเคมีการเกษตรบริเวณภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนล่าง.
ภาควิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. วารสาร
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน
2560

เชษฐา พวงหัตถ์.(2549).วิถีคิดและปัญหาทางทฤษฎีในสังคมวิทยา.[ออนไลน์].แหล่งที่มา:
<http://www.shi.or.th/download/170/>[18 ธันวาคม 2562]

เชษฐา พวงหัตถ์.(2551).ทฤษฎีสังคมและการทำความเข้าใจสภาวะสมัยใหม่ของแอนโธนี กิดเดนส.
[ออนไลน์].แหล่งที่มา:<http://www.shi.or.th/download/565/> [18 ธันวาคม 2562]

เชษฐา พวงหัตถ์.(2549).วิวาทะ Structure-Agency และการหาทางออกให้กับปัญหาทวิลักษณ์นิยม:
Marxism Versus Foucault .[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:<https://goo.gl/rG6CC4> [18 ธันวาคม
2562]

ชัยทัตต์ กาบบัว (2552) . ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร
ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ .คณะวิทยาศาสตร์ สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ชมภูษ หุ่นนาค, ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง และ วรณารัตน์ อัครเดชาชาญยุทธ์.(2560).การสร้างชุมชน
เข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดนครปฐม.วารสารวิทย
บริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ปีที่ 28 ฉบับที่ 2 พ.ค.-ส.ค.2560

ณรงค์ศักดิ์ จักรกรณ์ (2548) คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหาร
จัดการกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ณัฐพันธ์ เจริญนันท (2556).การจัดการเชิงกลยุทธ์ (ฉบับปรับปรุงใหม่), กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น

ณัฐพล ภัททวงศ์ และคณะ .(2563).บันไดสู่เกษตรที่ยั่งยืนบนวิถีปกติใหม่.สาขานโยบายการเงิน ธนาคาร
แห่งประเทศไทย

จิรวุฒิ เสนาคำ.(2541).ภูมิปัญญาชาวบ้าน : กรอบแนวคิดและการศึกษา.นครศรีธรรมราช : สาขาวิชา

วัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.

- ถวัลย์ มาศจรัส. (2553). Model การจัดการศึกษาและแหล่งการเรียนรู้สร้างสรรค์. กรุงเทพฯ
 ดลยา ไชยวงศ์. (2562). พฤติกรรมผู้บริโภค มีอะไรบ้าง แบบไหนมีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าภายใน
ปัจจุบัน ปี 2020. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [https://www.money we can .com/consumer-](https://www.money we can .com/consumer-be havior/)
 be havior/. [20 พฤษภาคม 2564]
- दनัย เทียนพุม .(2540). การบริหารทรัพยากรบุคคลสู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: นาโกตา.
- ตฤณห์ โพธิ์รักษา.(2561).บทความวิจัยเส้นทางชีวิตของนักโทษหญิงที่กระทำผิดซ้ำคดียาเสพติด.
วารสารสหศาสตร์ ปีที่ 20 ฉบับที่ 2 (2563): กรกฎาคม - ธันวาคม
- ทศนา แคมมณี.(2545) . กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการทำงานและการจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร.
 ทศพล กฤตพิสิฐ. (2538). การมีส่วนร่วมของกำนันผู้ใหญ่บ้าน เขตหนองจอกที่มีต่อ โครงการ/กิจกรรม
การพัฒนาตามแนวทาง “บรม” และ “บวร” เพื่อสร้างสรรค์ อุดมการณ์ แผ่นดินทอง หนองจอก.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไทย-แพน. (2562-2563). ร้อยละของตัวอย่างผลไม้ที่พบสารพิษตกค้างเกินค่า MRL. [ออนไลน์].
 แหล่งที่มา: <https://www.sanook.com/health/3429/>. [18 ตุลาคม 2561].
- ธวัชชัย งามสันติวงศ์.(2543).SPSS for windows ฉบับสมบูรณ์ : หลักการและวิธีใช้คอมพิวเตอร์ในงาน
สถิติเพื่อการวิจัย.โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี จำกัด .กรุงเทพฯ.
- ธานินทร์ คงศิลา และ ณัฐ สมณคุปต์. (2556). กระบวนการเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรใน
จังหวัดลพบุรี. กรุงเทพฯ: การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 51.
- ธนัชฐา ปานนุก และ พนาภาศ ตวีวรรณกุล .(2561).การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพราน
โมเดล จังหวัดนครปฐมและจังหวัดราชบุรี. วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร ปีที่ 49 ฉบับที่ 2
 เดือน พ.ค.-ส.ค หน้า 179-192
- ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย.(2556). เกษตรอินทรีย์ของไทย.กรุงเทพฯ
- ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย.(2560) เนคเทคจับมือกระทรวงเกษตรฯ พัฒนา
ฐานข้อมูลด้านการเกษตรแห่งชาติ,กรุงเทพฯ.
- ถวิลวดี บุรีกุล.(2547). แนวทางการประเมินการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชนในบริบทของการ
กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น : สังเคราะห์จากบทเรียน 3 กรณีศึกษา.กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า
- นิติกร พงษ์ไพบูลย์ .(2560).ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน จากการทำเกษตรอินทรีย์: กรณีศึกษา
สามพรานโมเดล. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะบริหารการพัฒนา

สิ่งแวดล้อม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์.(2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.

นิรันดร์ ยิ่งยวด (2559) ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการผลิตมะพร้าวอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นภาพรณ์ บัวแก้ว (2561) รูปแบบการพัฒนาอาชีพพืชผักอินทรีย์ของครอบครัวไทยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน วารสารวิชาการ Veridian E-Journal,Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ 11,1 (มกราคม-เมษายน): 994-1013.

นภวรรณ ดันติเวชกุล.(2542).การเรียนรู้ผ่านการสังเกต และพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงจากรายการเซเลบ บล็อก. นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

เนาวรัตน์ จันทร์คำ.(2560) .การศึกษากระบวนการเรียนรู้สู่เกษตรกรอินทรีย์ของเกษตรกรบ้านห้วยโป่งสามัคคี หมู่ 11 ตำบลแม่ตืน อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. ประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วยอึ้งภากรณ์.

บำเพ็ญ เขียวหวาน.(2545). การบริหารงานส่งเสริมการเกษตร.นนทบุรี:

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา. (ประมวลสาระชุดวิชาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา).

บำเพ็ญ เขียวหวาน .(2562). อาหารและเกษตร(ไม่)ปลอดภัย: แนวคิดการจัดการเกษตรอินทรีย์เชิงระบบ.วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร, ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2562). ปีที่ 3.

บุญธรรม จิตต่อนันต์. (2544) . ส่งเสริมการเกษตร.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักส่งเสริม และฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บุพมาศ สันธิราชฤทธิ์ . (2555) .กระบวนการเรียนรู้ในการจัดการความขัดแย้งภายในตนเอง.เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บัณฑิต อ่อนคำ(2545). เวทีประชาชนบทเสนอยุทธศาสตร์ภาคประชาชน 1999-2000. เอกสารสรุปการสัมมนา.

บุญร่วม คาจันตราช. (2554). กิจกรรมในฟาร์มเกษตรอินทรีย์ที่เอื้อต่อการพัฒนาการเกษตรแบบ ยั่งยืนในชนบท. วิทยานิพนธ์. ปร.ด.สาขาสังแวดล้อมศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.

ปัทมา สารสุข July 21, 2021การพัฒนาารูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวสวนผลไม้ ตามแนวทาง

- เศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดนครนายก วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น คณะ
วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (2564) : กันยายน-ธันวาคม
ประเวศ วะสี. (2545). การพัฒนามนุษย์แนวใหม่เพื่ออนาคตที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:
หมอชาวบ้าน.
- ปรีชา กันธิยะ (2552). การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม,
ปริญญาคุณฐิบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยสยาม
ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2543). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน : จากแนวคิดสู่
ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประยุทธ์ วรรณอุดม .(2561) . ปัจจัยที่ทำให้สื่อสารเพื่อลดการใช้สารเคมีการเกษตรในประเทศไทยไม่
ประสบความสำเร็จ. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย,ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 (ก.ย.-ธ.ค.61)
- ผ่องศรี วาณิชย์ศุภวงศ์. (2546). เอกสารคำสอนระเบียบวิธีวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 4. ปัตตานี :
ฝ่ายเทคโนโลยีการศึกษา สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พรพิมล กองทิพย์. (2559). การตกค้างของสารกำจัดศัตรูพืชในแม่และทารก. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.thaipan.org/>
- พจน์ ใจชาญสุขกิจ .(2558).ปั้นแบรนด์ฮิต ให้ติดตลาด.กรุงเทพฯ : มติชน
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2550). แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาสังคม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร
- พิทยา สายหู. (2529). กลไกของสังคม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ
- พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์.(2551).การปลูกและผลิตกาแฟอาราบิก้าบนที่สูง เชียงใหม่ : ศูนย์วิจัยและพัฒนา
กาแฟบนที่สูง คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.พิมพ์ครั้งที่ 2.
- เพชรดา อยู่สุขและคณะ (2564) โครงการวิจัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปลูกผักอินทรีย์ในพื้นที่
โครงการหลวง (2564).สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงฯ
- เพ ช ร น ร า สุ ข เ ลี ย ง . (2547). Community of practice. [อ อ น ไ ล น] . แ ห ล ง ที่ ม า :
<http://www.si.mahidol.ac.th/km/document/ CoP.pdf>. [10 กันยายน 2562]
- พิเชษฐ์ ศรีปา.(2557).ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรต่อการดำเนินงานของโครงการขยาย
ผลโครงการหลวงปางมะโอ.รายงานการค้นคว้าอิสระ ปริญญาวิทยาศาตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พัฒนาทรัพยากรชนบท มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- พิริยะ ผลพิรุฬห์. (2556).“เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการพัฒนาประเทศไทย”. วารสารเศรษฐศาสตร์
ปริทรรศน์. สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, ปีที่7 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม 2556.

- พิมพ์ชนก มุลมิตร และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2565). ความสามารถเผชิญปัญหาและการปรับตัวสู่การจัดการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน หลังสถานการณ์โควิด-19 ของชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสาม
พราน จังหวัดนครปฐม. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ปีที่ 17 ฉบับที่ 59
มกราคม - มีนาคม 2565
- พิสิทธิ์ รัตน์, ภรณ์ ต่างวิวัฒน์ และบำเพ็ญ เขียวหวาน .(2559).การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการ
ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านถ่อนนาลับในจังหวัดอุดรธานี.หลักสูตรปริญญา
เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พิมพ์ ศิริวรรณ .(2561). ตอบโจทย์สุขภาพคนเมือง พาผู้บริโภคมเกษตรอินทรีย์ .คุณภาพชีวิตวิถีไทย,
กรุงเทพฯ.
- พิรัชย์ กุลชัย,อิสรระ อินทรสุด.(2550). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาตลาดเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย. การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 45: สาขาส่งเสริมการเกษตร
และคหกรรมศาสตร์ สาขาอุตสาหกรรมเกษตร. กรุงเทพฯ.
- พีระพงศ์ สาคกริก.(2553).ทำเกษตรแบบไหน...ไม่เจ๊ง.สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.[ออนไลน์]
.แหล่งที่มา: (TDRI) <http://www.cp-enews.com/news/details/cpworld/2316>. [10
กันยายน 2562]
- พงศกร กาวิชัย, สมคิด แก้วทิพย์, ปรรารถนา ยศสุข และชมชวน บุญระหงส์ (2560) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการ
พัฒนาโยบายเกษตรอินทรีย์ขององค์กรปกครองท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์กรบริหารส่วนตำบลแม่
ทา อำเภอแม่ออน และเทศบาลตำบลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วารสารการ
พัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1: มกราคม - เมษายน 2560, หน้า142–154
- พงษ์ศักดิ์ อังกลีทธิ.(2551). “แนวคิดเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร”. ในประมวลสารระ
ชุดชุดวิชา การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา หน่วยที่ 4 หน้า 223-232 นนทบุรี
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
- ภาสกร นันทพานิช.ผลของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมต่อการปฏิบัติการทำเกษตรอินทรีย์ ของเกษตรกร
ในจังหวัดศรีสะเกษ.คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
- ภาคภูมิ สุชีสนธิ์และ ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล. (2560). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์
ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร ศึกษากรณี บึงแก่งน้ำต้อน อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัด
ขอนแก่น บทความในวารสารแก่นเกษตร ปีที่ 45 ฉบับที่ 3 (ก.ค.-ก.ย. 2560)หน้า 471-

478

- มงคล คุณหอม .(2552) .ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน
โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาน้ำอูน จังหวัดสกลนคร. แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตรม. มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช.
- มูลนิธิการศึกษาไทย. (2561).โครงการ “การจัดการสารเคมีในระดับท้องถิ่นและการขับเคลื่อนการ
บริโภคพืชผักที่ปลอดภัย” องค์การ The Field Alliance และกรีนพีซ. กรุงเทพมหานคร.
- มูลนิธิชีวีวิถี (2560). การเฝ้าระวังสารพิษกำจัดศัตรูพืชประจำปี 2560.เอกสารการประชุมวิชาการ.
กรุงเทพฯ.
- มูลนิธิชีวีไท (2562). โมเดลธุรกิจ “เกษตรอินทรีย์” ปลดหนี้เกษตรกร.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://www.landactionthai.org/2012-05-18-03-24-45/article/item/2325-2019-11-17-04-08-10.html>. [17 พฤศจิกายน 2562].
- มูลนิธินิวชีวัน (2557) .ตรารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์. [ออนไลน์].แหล่งที่มา:
<http://www.nawachione.org/> <http://www.nawachione.org/> [19 พฤษภาคม 2562].
- มูลนิธิสังคมสุขใจ (2563). รายงานบันทึกการประชุมกลุ่มเกษตรอินทรีย์หัวอ่าว อำเภอสามพราน
จังหวัดนครปฐม. มูลนิธิสังคมสุขใจ โครงการสามพรานโมเดล
- มาลี สืบกระแสน. (2552). การพัฒนารูปแบบของค้การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.
วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยสยาม.
- มธุ รดา ศรี รัตน์ .(2554).การบริหารแบบมีส่วนร่วม[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
[www.http://gotoknow.org/ blog/mathu/33443](http://gotoknow.org/blog/mathu/33443)[17 พฤศจิกายน 2562].
- รัชฎาภร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม(2560) แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริม
เศรษฐกิจสร้างสรรค์จังหวัดนครปฐม วารสารวิชาการ Veridian E-Journal,Silpakorn
University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ 10,1 (มกราคม-
เมษายน): 994-1013.
- รุ่งฤดี รัตน์วิไล (2556) การวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จด้านการผลิตและการตลาด
ในการผลิตพืชเกษตรอินทรีย์ระหว่างกลุ่มเกษตรกรกับเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดฉะเชิงเทรา. ”
วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

- เลิศฤทธิ์ ทรัพย์เฉลิม . (2554) .กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้ของเกษตรกร กรณีศึกษาร้านบ่อหิน ต.ตะพง อ.เมือง จ.ระยอง. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
- แหวทพิทย์ หนูทอง. (2553). ความต้องการสวัสดิการสังคมของชาวนาศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- วิภา ประดิษฐผลพานิช. (2550). การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ. เอกสารประกอบ การบรรยายเรื่องการสื่อสาร โครงการนักสื่อสารเทคโนโลยีชีวภาพ.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล (2549). คู่มือการส่งออกเกษตรอินทรีย์โครงการเพิ่มขีดความสามารถในการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย. สนับสนุนโดย: กองทุนเอเชียทรัสต์.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล. (2555). ความรู้เบื้องต้นเกษตรอินทรีย์. มูลนิธิสายใยแผ่นดิน:กรุงเทพฯ. พิมพ์ครั้งที่ 4.
- วิรัชชัย เจียมปัญญาธิ.(2560).ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของเกษตรกรอินทรีย์ของไทย: บทเรียนจากเกษตรกรรายย่อย.คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วณิช ลิมโสภาสมณี และคณะ.(2561).การเปรียบเทียบผลในการทำหมันโดยการฉายรังสีเอ็กซ์กับรังสีแกมมาต่อแมลงวันผลไม้ Bactrocera dorsalis (Hendel) สายพันธุ์แถบหลังขาว.สถาบันเทคโนโลยีนิวเคลียร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน). กรุงเทพฯ.
- วิวัฒน์ ศัลยกำธร (2561) .รายงานสรุปการจัดทำ Road Map การขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืน ภายใต้แผนฯ 12.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.กรุงเทพมหานคร.
- วงศ์สถิตย์ วิสุภี .(2560). บทบาทชุมชนท้องถิ่นกับการขับเคลื่อนสู่โมเดลประเทศไทย 4.0. วิทยาลัยนวัตกรรม การจัดการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.
- มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ.(2563).ผลสำเร็จพื้นที่ต้นแบบเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม.กรุงเทพฯ
- วาสนา มะลินิน, สัมพันธ์ สุภใสและนิตยา ปุระชาติ.(2562).การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของทุนทางสังคมในชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562).วารสารศิลปศาสตรราชชมงคลสุวรรณภูมิ.
- วิชณุ อรรวานิช .(2564) ถึงเวลาพลิกโฉมเกษตรไทย: หลากปัจจัยที่ต้องเปลี่ยน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://www.naewna.com/local/612878>. [17 มกราคม 2565].

วินัย ผลเจริญ (2559) ทฤษฎีสังคมและการเมือง เอกสารประกอบการเรียนการสอน .วิทยาลัย
การเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ศรีณ แซ่ลิ้ม.(2550). รายงานฉบับสมบูรณ์ปัญหาและอุปสรรคของการเกษตรอินทรีย์ไทยด้านการผลิต
และการ ส่งเสริมการตลาด.กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศรีสกุล อุทัยธรรม.(2543). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการอนุรักษ์แม่น้ำ
เพชรบุรี: ศึกษาเฉพาะกรณีเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี.วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
, สาขาบริหารการพัฒนาสังคม,คณะพัฒนาสังคมสงและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์.

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ.(2552). โครงการศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วย
ฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ.เชียงใหม่: ศูนย์การพัฒนาห้วยฮ่องไคร้.

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2556). การอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ ท้องทะเล.กรุงเทพฯ. สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน
โครงการอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ.

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จ.นครปฐม.(2562). การท่องเที่ยววิถีอินทรีย์
เกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว จังหวัดนครปฐม .สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดนครปฐม

คันสนีย์ กระจ่างโฉม .(2563).ปัจจัยที่สัมพันธ์กับแรงจูงใจของทายาทเกษตรกรในการสานต่ออาชีพ
เกษตรในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่.สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สาริต กาละพวก.(2557). การใช้ค่าวิเคราะห์ดิน ผลผลิตที่คาดหวัง และธาตุอาหารหลักในผลผลิตเพื่อ
กำหนดอัตราการใส่ปุ๋ยสำหรับข้าว ตำบลบ้านกร่าง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.กรมพัฒนา
ที่ดิน.

สมาพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM). (2557). ระบบการรับรองอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: ภาพ
พิมพ์.

สกุล สุพงษ์พันธ์ และวันทนา เจนกิจโกศล. (2546) .การติดตามประเมินผลการจัดสร้างแหล่งอาศัย สัตว์
ทะเล จังหวัดเพชรบุรี. วารสารการประมง, 56(3) : 261-275.

สมโชติ พุทชาติ (2552) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำสาขา
คลองละงู จังหวัดสตูล. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สมโภชน เอี่ยมสุภาจิต. (2541). ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬา

ลงกรรมมหาวิทยาลัย.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.(2561). โมเดลธุรกิจที่ยั่งยืนบนพื้นฐานความเป็นธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การขับเคลื่อนโดย มุลินิธิสังคมสุขใจ. ฉบับที่ 1.กรุงเทพฯ.

สุรพล มนัสเสรี.(2549). [การผลิตผัก: เอกสารคำสอน. สงขลา : คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.](#)

สุภาวดี แหยมคง และคณะ.(2560). ความรู้และพฤติกรรมการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ตำบลซับสมบูรณ์ อำเภอวิเชียรบุรี จ.เพชรบูรณ์.วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (ก.ค. – ธ.ค. 2560)

เสกสรร ศิริกุล .(2561). [การประชุมคณะกรรมการบริหารการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน ครั้งที่ 4/2561. ฝายนโยบายพัฒนาการเกษตรชนบท, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.](#)

สมชาย กล้าหาญ. (2543). ผลของระดับอุณหภูมิ และระยะเวลาในการทำ precooling ต่อคุณภาพและอายุการเก็บรักษาเงาะ : รายงานผลการวิจัย, กรุงเทพฯ : ภาควิชาพืชสวน คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

สุพรรณิการ์ กิตติลิขิตศักดิ์ .(2554).[การศึกษาการตลาด ปัญหาและอุปสรรคของ การผลิตผลไม้อินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย.มหาวิทยาลัยม.วารสารร่วมพฤษฯ ปีที่ 28 ฉบับที่ 2 \(ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ด้านไอที\). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกริก. กรุงเทพฯ.](#)

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ.(2559).เกษตรอินทรีย์.. [ออนไลน์].แหล่งที่มา: <https://www.acfs.go.th/#/> .[18 ตุลาคม 2561].

สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดชลบุรี (2561). “มหัศจรรย์ออร์แกนิก พลังแห่งชีวิต” รั้งอินทรีย์ รั้งโลก กับกระทรวงพาณิชย์. ศูนย์ส่งเสริมตลาดสินค้าอินทรีย์ภาคกลางและภาคตะวันออก.กระทรวงพาณิชย์.

สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร. 2560. รายงานสรุปการนำเข้าวัตถุดิบทางการเกษตร ปี พ.ศ. 2559. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์,หน้า10-11. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:<http://www.oae.go.th/view/1/%E0%B8%9B%E0%B8%B1%E0%B8%88%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%A2%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9C%E0%B8%A5%E0%B8%B4%E0%B8%95/TH-TH>.[30 ตุลาคม 2561]

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสุรินทร์ (2560) ข้อมูลการเกษตรอินทรีย์จังหวัดนครปฐม สุรินทร์ มหาวิทยาลัย

ราชภูสุรินทร์

สามพรานโมเดล (ม.ป.ป.) สามพรานโมเดลสวนสามพรานนครปฐม:วิถีชีวิตเกษตรอินทรีย์

<https://suansampran.com/th/sustainability/>

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.(2560). ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ปีพ.ศ. 2560-2564.คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ.สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2560).แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560-2564.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422[19 พฤษภาคม 2562].

สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์(2560). สรุปภาพรวมสถานการณ์เกษตรอินทรีย์ไทย2559. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.greenet.or.th/article/411>. [15 ตุลาคม 2561].

สำนักพัฒนาการค้าและธุรกิจการเกษตรและอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ (2559) สภาวะการณ์ส่งออกสินค้า ผัก ผลไม้สด แช่เย็นแช่แข็งและแห้งของไทย ปีพ.ศ. 2558-2559.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2565. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ .(2554). มาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์:และปศุสัตว์อินทรีย์, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (2562). 44 ส.ป.ก. น้อมนำศาสตร์พระราชา พัฒนาสู่เกษตรกร 4.0. กรุงเทพฯ : สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม(สสว.).(2560). ตลาดสุขใจความยั่งยืนของสังคมเกษตรอินทรีย์.กรุงเทพฯ.

สำนักงานเกษตรอำเภอสามพราน .(2563). แผนพัฒนาเกษตรระดับอำเภอสามพราน . สำนักงานว่าการอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม .กรมส่งเสริมการเกษตร.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ.(2557) .เกษตรกรที่ได้รับความเสี่ยงต่อสุขภาพ. รายงานการประชุมครั้งที่ 12 กรุงเทพฯ.

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข .(2561). การรายงานข้อมูลทางสถิติของ
ผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาจากยาฆ่าแมลง, เอกสารการรายงานประจำปี 2561 . [ออนไลน์].

แหล่งที่มา:

<https://www.nhso.go.th/FrontEnd/NewsInformationDetail.aspx?newsid=MjM5OQ==>
[10 ธันวาคม 2561].

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักตรวจราชการ.(2563). ข้อมูลและแนวทางการตรวจราชการ
แบบบูรณาการในภาพรวม ของผู้ตรวจราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ประเด็น
นโยบายสำคัญ : การเกษตรสร้างมูลค่า. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<https://www.opsmoac.go.th/chachoengsao-dwl-files-421091791257>[19 พฤษภาคม
2562].

สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ .(2560). คู่มือทั่วไปการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: [https://actorganic-cert.or.th/wp-content/uploads/2018/06/223MN-
generic2016.pdf](https://actorganic-cert.or.th/wp-content/uploads/2018/06/223MN-generic2016.pdf)[19 พฤษภาคม 2562].

สุจิตต์ สาลีพันธ์. (2557). ภาวะโภชนาการและบริโภคนิสัยของผู้ใช้แรงงาน อายุ 12-15 ปี และ
ผู้ประกอบการ กรุงเทพฯ : [ม.ป.พ.]

สุนันทา เลहनันท์.(2542). การบริหารทรัพยากรมนุษย์.กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา.

สุรัชย์ เชษฐโชติศักดิ์.(2563). ถอดรหัสความสำเร็จ Entertain Merce โมเดลทรงพลัง.กรุงเทพฯ.

สุภณิศา ปุสุรินทร์คำ. (2549). การพัฒนารูปแบบการแบ่งปันความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการ
สื่อสาร ด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือเพื่อพัฒนาความเป็นชุมชนนักปฏิบัติ ของครูในโรงเรียนที่เข้า
ร่วมในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งโรงเรียนในฝันของกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ดุขภูมิจิต
(เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา), กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช .(2559). วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 20-23. สำนักพิมพ์ศูนย์หนังสือ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

สุภีร์ สมอนา.(2559). สังคมวิทยาอีสาน.อุดรธานี : ศักดิ์ศรีอักษรการพิมพ์

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2545). รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุดา หันกลาง . (2560) . ประสิทธิผลของโปรแกรมลดการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในชาวนาจังหวัด

- นครราชสีมา: การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม. วารสารพยาบาลสาธารณสุข
สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) .(2562). คลัสเตอร์เกษตร. [ออนไลน์].
[แหล่งที่มา]: https://www.arda.or.th/knowledge_detail.php?id=4. [22 เมษายน 2563]
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม (2560-2564) [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: <http://old.industry.go.th/industry/index.php/th/about/plan/2016-05-12-08-21-09>[19 พฤษภาคม 2562].
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนสร้างเสริมสุขภาพ(2560)ลงนามฯ พัฒนา-ขยายช่องทางการตลาดผลไม้
คุณภาพ.[ออนไลน์] <https://www.thaihealth.or.th/Content/34988>[19 พฤษภาคม 2562].
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสามพราน.(2562).หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านหัวอ่าว อ.สาม
พราน จ.นครปฐม. . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://sdgs.nesdc.go.th/%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B9%88%E0%B8%9A%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%A8%E0%B8%A3%E0%B8%A9%E0%B8%90%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%9E%E0%B8%AD%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%B5%E0%B8%A2/>[18 กรกฎาคม
2560]
- สุวรรณค์ มณีโชติ และดุสิต อธิณัฐวัฒน์. (2562).ปัจจัยที่ส่งผลต่อความความสำเร็จของเกษตรกรอินทรีย์ใน
ชุมชนเกษตรกรรายย่อย จังหวัดนครสวรรค์ .วารสารของคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
สาขาวิชาเทคโนโลยีการเกษตรคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์รังสิต ปีที่ 8. ฉบับที่ 6. (พฤศจิกายน-ธันวาคม).
- หทัยรัตน์ วิจิตพรชัย.(2548).การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพ
ภายในระดับคณะวิชาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต.
สาขาบริหารการศึกษา.มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ.
- เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา. 2554. ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม. ใน *คำและ
ความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- องค์การอนามัยโลก .(2560).ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและองค์การอนามัยโลก พ.ศ.
2560-2564.องค์การอนามัยโลกประจำภูมิภาคเอเชียใต้และเอเชียตะวันออก.
- อุดม แยมชื่นพงศ์. (2537). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์แหล่งน้ำแม่ น้ำท่า

- จีน : ศึกษาเฉพาะกรณีแม่น้ำท่าจีน เขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มหาวิทยาลัยมหิดล/กรุงเทพฯ
- อรุช นวราช. (2563). เกษตรกรอุ้งใจเดินหน้าพัฒนาผลผลิต สู่ ‘Thai Organic Platform’
 ,สามพรานโมเดล,นครปฐม.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง.(2563). แผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบลบางช้าง พ.ศ.2561-2564
ทบทวนฉบับ 2563. สำนักงานเกษตรอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม กรมส่งเสริมการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- อนุตตรา สนิทเชื้อ. (2559). การศึกษาประเมินผลการดำเนินการของสามพรานโมเดล จังหวัดนครปฐม.
สาขาวิชา**บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ คณะรัฐศาสตร์** มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนรรักษ์ เรืองรอบ. (2560). คู่มือพัฒนามาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม SDGs PGS
(Sustainable Development Goals Participatory Guarantee System). กรุงเทพมหานคร :
กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์.
- อนรรักษ์ เรืองรอบ .(2560). รวมพลังขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและทุนชุมชน. ศูนย์ปฏิบัติการข้อมูลการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์.
กรุงเทพฯ
- อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2549) . กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและเปลี่ยนแปลงจากยุคชุมชนถึงยุค
พัฒนาความทันสมัย.กรุงเทพฯ : วิทยาลัยการจัดการทางสังคม
- อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง .(2540). แนวทางการพัฒนาการสอนรายวิชาคอมพิวเตอร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา :
รายงานผลการวิจัย กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อมรา พงศาพิชญ์. (2545). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม กระบวนการและบทบาทในประชาสังคม.
(พิมพ์ครั้งที่ 3).กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานัฐ ตันโซ (2559) คู่มือเกษตรอินทรีย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้. กองแผนงาน.มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- อัจฉรา จิตต์สุข .(2559). แนวทางการส่งเสริมเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ใน จังหวัดเชียงราย เข้าสู่
มาตรฐานเกษตรอินทรีย์.วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย,เชียงราย.
- เอื้องพร นพคุณ .(2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการ
โครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่มะพร้าวบ้านแพ้ว.สารนิพนธ์ ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม

[เอกวิทย์ ณ ถลาง](#) .(2544). ภาพรวมภูมิปัญญาไทย.กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา

ภาษาอังกฤษ

Bandura, Albert.(1977). Social Learning theory. New Jersey: Prentice-Hall.

Baron, R.A. (1986). Behavior in Organizations: Understanding and Managing the Human Side of Work. Boston: Allyn and Bacon.

Bower, G. H., & Hilgard, E. R. (1981). Theories of Learning (5th ed.). Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall.

Cronbach, L.J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: Harper & Row. pp. 202-204.

Cohen , J. M., & Uphoff, N. T. (1986). Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation. Ithaca, NY: Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.

Cox, K. and Clark, D. (1998) .The Use of Formative Quizzes for Deep Learning Computers and Education. 30(3/4), p.157-167.

Delbecq, A.L. & Andrew, H.V. (1971). A Group Process Model for Problem Identification and Program Planning. Applied Behavioral Sciences, 7(10) : 466-492.

Erwin, W. (1976). Participation management: Concept theory and implementation. Atlanta, Ga: Geogin State University Press.

Giddens, A. (1984). The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration. Cambridge: Polity Press.

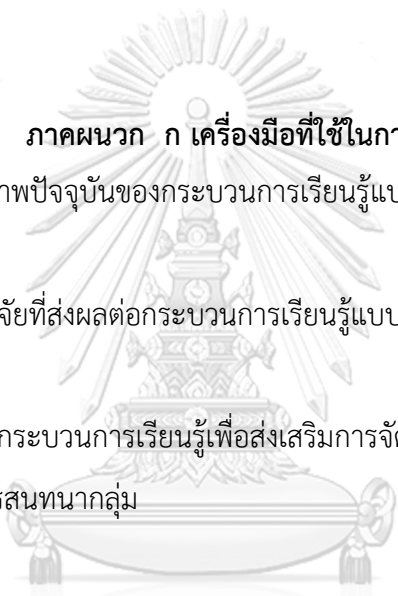
Gerlach, J. M. (1994). "Is this collaboration?" In Bosworth, K. and Hamilton, S. J. (Eds.), Collaborative learning: Underlying processes and effective techniques, New Directions for Teaching and Learning.

Green net. (2016). Overview of Thai organic agriculture situation 2016. Retrieved March 3, 2017, from [http://www. greenet.or.th/article/411](http://www.greenet.or.th/article/411) (in Thai)

Fornaroff, A. (1980). Community involvment in Health System for Primary Health Care. Geneva: World Health Organization

- [Fanqiao Meng, Yuhui Qiao, Wenliang Wu, Pete Smith, Steffanie Scott](#) .(2017).
Environmental impacts and production performances of organic agriculture in China: A monetary valuation. Microbiol Spectr. 2022
- Joe K. W. Hill .(2016).[Assessing stakeholders' perceptions and values towards social-ecological systems using participatory methods](#). Ecological Processes
- [Parsons, Talcott \(1902-1979\)](#) .American society : a theory of the societal community / Talcott Parsons ; edited and introduced by Giuseppe Sciortino ; foreword by Jeffrey C. Alexander. Boulder, CO : Paradigm Publishers, c2007.
- [Rauh VA, Perera FP, Horton MK, Whyatt RM, Bansal R, Hao X, Liu J, Barr DB, Slotkin TA, Peterson BS](#).(2012). Brain anomalies in children exposed prenatally to a common organophosphate pesticide. Proc Natl Acad Sci 109(20):7871-7876.
- Ritzer, George.(2007). Contemporary Sociological Theory and Its Classical Roots : The Basics. Boston : McGraw Hill.
- Thomas, S. (2015). What is Participatory Learning and Action (PLA): An introduction. Retrieved November 10, 2015, from <http://idpkey-resources.org>.
- Sies, Helmut .(1997). "Oxidative Stress: Oxidants and Antioxidants." Experimental Physiology: 291-295. Exp Physiol. U. of Maryland McKeldin Library, College Park, MD. 20 Apr. 2009
- Singhal, Meena.(2001). CALL for reading skills in English: An Interactive Web problem for college level ESL students. [Online]. Available: <http://www.elc.polyu.rdu.hk/conference/papers> [6 March 2019].
- WHO/UNICEF. (1978). Report of the International Conference on Primary Health Care. New York.

ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- แบบสำรวจสภาพปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์
- แบบสำรวจปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์
- แบบสัมภาษณ์กระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์
- แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

แบบยืนยันของผู้ทรงคุณวุฒิ
ในการเลือกจังหวัดกรณีศึกษารูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
เพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

คำชี้แจง 1. งานวิจัยนี้เป็นการเลือกจังหวัดกรณีศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่มีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

2. จังหวัดที่เป็นกรณีศึกษาสำหรับการเลือกจังหวัดในครั้งนี้ ได้ดูจากสถิติทางภูมิศาสตร์ของภาคกลาง และมีกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่เป็นกรณีศึกษา มีการดำเนินกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในการจัดการผลไม้อินทรีย์เป็นหลัก

3. แบบยืนยันนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ทรงคุณวุฒิ ตอนที่ 2 ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ทรงคุณวุฒิ

1.1 ชื่อ.....นามสกุล.....

1.2 ตำแหน่ง.....

1.3 สถานที่ทำงาน.....

ตอนที่ 2 ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

2.1 จังหวัดนครปฐมมีความเหมาะสมในการเป็นกรณีศึกษาของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่มีรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์หรือไม่

เห็นด้วย

ไม่เห็นด้วย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณที่กรุณาให้ข้อมูล

นางสาวบุษราพร จรดล โทร. 0 81943-0783 joradolbee@gmail.com

เครื่องมือการวิจัย ชุดที่ 1

แบบสำรวจสภาพปัจจุบันรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

คำชี้แจง 1. รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ เป็นวิทยานิพนธ์ของนิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยแบบสำรวจนี้เป็นเครื่องมือที่ใช้ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อนำเสนอรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

2. แบบสำรวจ นี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ปัจจัยด้านบุคคลและสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสำรวจกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผลไม้อินทรีย์ ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรคที่พบและส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

3. โปรดแสดงความคิดเห็นของท่านต่อข้อความเหล่านี้โดยทำเครื่องหมาย ✓ หรือ × ลงในช่องที่ตรงกับการปฏิบัติที่แท้จริงของท่าน โดยใช้เกณฑ์ระดับคะแนนดังนี้

5 คะแนน หมายถึง มีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการผลไม้อินทรีย์หรือตรงกับ
การปฏิบัติจริงของท่านอยู่ในระดับมากที่สุด

4 คะแนน หมายถึง มีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการผลไม้อินทรีย์หรือตรงกับ
การปฏิบัติจริงของท่านอยู่ในระดับมาก

3 คะแนน หมายถึง มีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการผลไม้อินทรีย์หรือตรงกับ
การปฏิบัติจริงของท่านอยู่ในระดับปานกลาง

2 คะแนน หมายถึง มีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการผลไม้อินทรีย์หรือตรงกับ
การปฏิบัติจริงของท่านอยู่ในระดับน้อย

1 คะแนน หมายถึง มีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการผลไม้อินทรีย์หรือตรงกับ
การปฏิบัติจริงของท่านอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ขอขอบคุณที่กรุณาให้ข้อมูล

นางสาวบุษราพร จรดล

นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โทรศัพท์ 0 81943-0783 อีเมล joradolbee@gmail.com

ตอนที่ 1 แบบสำรวจข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลและสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ของคำตอบตรงกับความเป็นจริงของท่าน

(เพียงคำตอบเดียว)

1. เพศ 1) หญิง 2) ชาย
2. อายุ 1) ต่ำกว่า 20 ปี 2) 21 – 30 ปี 3) 31 – 40 ปี
 4) 41 – 50 ปี 5) 51 – 60 ปี 6) 60 ปีขึ้นไป
3. จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ทำการเกษตรเกี่ยวกับผลไม้อินทรี
 1) 1 คน 2) 2 – 3 คน 3) 4 – 5 คน
 5) 6 ขึ้นไป 5) อื่น ๆ โปรดระบุ.....
4. มีการใช้แรงงานจากภายนอกหรือไม่
 มี (จ้างบางครั้งบางคราว) มี (จ้างประจำ) ไม่มี
5. ระดับการศึกษา
 1) ประถมศึกษา ป.1 - ป.4 2) ประถมศึกษา ป.1- ป.6
 3) มัธยมศึกษา 4) อาชีวศึกษา ปวช./ปวส.
 5) ปริญญาตรี 6) อื่น ๆ โปรดระบุ
6. ท่านเคยอบรมเกี่ยวกับการทำผลไม้อินทรีหรือไม่
 เคย ไม่เคย
7. ประสบการณ์การทำสวนผลไม้อินทรีหรือไร่ผลไม้อินทรี
 1) ไม่มีประสบการณ์ 2) 1 ปี 3) 2 ปี
 4) 3 ปี 5) 4 ปีขึ้นไป
8. ลักษณะพื้นที่เกษตรของท่านที่ทำการเพาะปลูกผลไม้อินทรี
 1) เช่า(ด้วยตนเอง) 2) ของตนเอง 3) ของญาติพี่น้อง
 4) นายทุน(จ้างดูแลกิจการ) 4) อื่น ๆ โปรดระบุ.....
9. สาเหตุการเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรอินทรี(ผลไม้)
 1) ชอบโดยสมัครใจ 3) ถูกชักชวนจากเพื่อนสมาชิกกลุ่ม
 2) ทดลองและศึกษา 4) มีเงื่อนไขข้อตกลง
 5) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

10. แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการทำสวนผลไม้อินทรีย์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1) เงินทุนส่วนตัว 2) ธกส.
 3) กองทุนหมู่บ้าน 4) ธนาคารพาณิชย์
 5) เงินกู้ธนาคาร 6) กลุ่มสหกรณ์การเกษตร
 7) อื่น ๆ (ระบุ).....

ตอนที่ 2 แบบสำรวจข้อมูลด้านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามความคิดเห็นของท่านเพียงคำตอบเดียว

- 1 น้อยที่สุด หมายถึง ระดับความคิดเห็น ในระดับน้อยที่สุด
 2 น้อยสุด หมายถึง ระดับความคิดเห็น ในระดับน้อย
 3 ปานกลาง หมายถึง ระดับความคิดเห็น ในระดับปานกลาง
 4 มาก หมายถึง ระดับความคิดเห็น ในระดับมาก
 5 มากที่สุด หมายถึง ระดับความคิดเห็น ในระดับมากที่สุด

ประเด็นคำถามเพื่อการวิจัย	ระดับความคิดเห็น				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม: กลุ่มผลไม้อินทรีย์	1	2	3	4	5
1. ด้านรับรู้ปัญหา					
1.1 มีส่วนร่วมในการตั้งกฎข้อปฏิบัติต่าง ๆ สำหรับการรวมตัวกันเป็นกลุ่มในการจัดการผลไม้อินทรีย์					
1.2 มีส่วนร่วมในการนำปัญหาต่าง ๆ ร่วมวางแผนหาแนวทางออกร่วมกัน					
1.3 มีส่วนร่วมบันทึกปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและการแก้ไขเพื่อเป็นฐานความรู้ร่วมกัน					
1.4 มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาในพื้นที่เกษตรอินทรีย์ เช่น ปัญหาการใช้เกษตรเคมี ปัญหาน้ำเค็มเข้าพื้นที่การเกษตรฯ					
1.5 มีส่วนร่วมประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการจัดการผลไม้อินทรีย์					

ประเด็นคำถามเพื่อการวิจัย	ระดับความคิดเห็น				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม: กลุ่มผลไม้อินทรี	1	2	3	4	5
2. ด้านการร่วมกิจกรรม					
2.1 มีส่วนร่วมปฏิบัติตามข้อตกลงและกฎระเบียบของกลุ่มเกษตรกรอินทรี					
2.2 มีส่วนร่วมชักชวนให้เกษตรกรเคมีบริเวณใกล้เคียงเข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มเกษตรกรอินทรี					
2.3 มีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีในพื้นที่					
2.4 มีส่วนร่วมในการคำนึงถึงผลประโยชน์และผลกระทบของกลุ่มเกษตรกรอินทรีเป็นหลักเมื่อปฏิบัติงานหรือทำกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรอินทรี					
2.5 มีส่วนร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง					
3. ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้					
3.1 ร่วมนำข้อค้นพบใหม่ ๆ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้					
3.2 ร่วมนำปัญหาที่เกิดขึ้น มาหาข้อสรุปแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน					
3.3 ร่วมนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ การอบรม การใช้เทคโนโลยีหรือคำแนะนำต่าง ๆ มาแบ่งปันความรู้					
3.4 ร่วมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมหาแนวทางในการส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี					
3.5 ร่วมช่วยเหลือ ดูแล แนะนำหาทางออก ให้กับสมาชิกเกษตรกรอินทรีในพื้นที่ที่ประสบปัญหา					
4 ด้านการวางแผน					
4.1 ร่วมวางแผนในการแก้ไขปัญหาที่พบในกลุ่มเกษตรกรอินทรี					

ประเด็นคำถามเพื่อการวิจัย	ระดับความคิดเห็น				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม: กลุ่มผลไม้อินทรี	1	2	3	4	5
4 ด้านการวางแผน					
4.2 ร่วมกำหนดแผนงานหรือโครงการ ที่ส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรี					
4.3 ร่วมวางแผนกิจกรรมในการส่งเสริมผลไม้เกษตรอินทรีย์ เช่น การแปรรูปผลไม้ การจำหน่ายสินค้า O-TOP การจัดกิจกรรมในพื้นที่ ประชาสัมพันธ์ เกษตรอินทรีย์เพื่อสุขภาพฯ					
4.4 ร่วมวางแผนกำหนดการผลิต การออกผล การจำหน่าย ในวงจรการจัดการผลไม้อินทรีในกลุ่มเกษตรอินทรีย์					
4.5 ร่วมวางแผนการพัฒนาและยกระดับเกษตรกรอินทรีย์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง					
5. ด้านการรับผลประโยชน์					
5.1 ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาศักยภาพตนเองให้มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ เพิ่มมากขึ้น					
5.2 ได้รับประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกทางเทคโนโลยี เช่น ในเรื่องจำนวนการปลูก คำนวณระยะเวลาเติบโต และจำหน่ายได้สะดวกมากขึ้น					
5.3 ได้มีอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมจากเกษตรอินทรีย์ ในความรู้ที่เอื้อประโยชน์กับสมาชิก					
5.4 ได้รับผลประโยชน์ด้านการมีสุขภาพชีวิตที่ดีและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ					
5.5 ได้รับโอกาสและทางเลือกจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอันเป็นประโยชน์กับเกษตรกรผู้ปลูกผลไม้อินทรี					

ประเด็นคำถามเพื่อการวิจัย	ระดับความคิดเห็น				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม: กลุ่มผลไม้อินทรี	1	2	3	4	5
6. ด้านการประเมินผล					
6.1 ร่วมติดตามควบคุม กฎระเบียบ มาตรการด้านการเกษตรอินทรีย์รวมถึงนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง					
6.2 ร่วมติดตามความก้าวหน้าและปรับปรุงการดำเนินงาน ต่าง ๆ ของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เป็นระยะ ๆ					
6.3 ร่วมปรับกลยุทธ์ต่าง ๆ ทั้งการผลิต การบำรุงรักษา การจำหน่ายให้เหมาะกับสถานการณ์ปัจจุบัน					
6.4 ร่วมประเมินผลจากการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน เช่น การแสดงความคิดเห็น และให้ ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในที่ประชุมกลุ่มสมาชิก					
6.5 ร่วมประเมินผลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขยายกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่					

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตอนที่ 3

1. ปัญหาและอุปสรรคในการเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของการจัดการผลไม้อินทรี

1) ด้านรับรู้ปัญหา

.....

.....

2) ด้านร่วมกิจกรรม

.....

.....

3) ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4) ด้านการวางแผน

5) ด้านการรับผลประโยชน์

6) ด้านการประเมินผล

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกลุ่มผลไม้อินทรีย์

เครื่องมือการวิจัย ชุดที่ 2

แบบสำรวจปัจจัยและเงื่อนไขของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

คำชี้แจง

1. รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ เป็นวิทยานิพนธ์ของนิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยแบบสำรวจนี้เป็นเครื่องมือที่ใช้ต่อบัวตฤประสงค์ข้อที่ 2 คือ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อนำเสนอรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

2. แบบสำรวจ นี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ความคิดเห็นเพื่อนำมาวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ตอนที่ 2 ปัญหาอุปสรรคที่พบเพิ่มเติมและเกี่ยวข้องกับปัจจัยและเงื่อนไขที่สำคัญส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

3. โปรดแสดงความคิดเห็นของท่านต่อข้อความเหล่านี้โดยทำเครื่องหมาย ✓ หรือ ✗ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน โดยใช้เกณฑ์ระดับคะแนนดังนี้

- 5 คะแนน หมายถึง ระดับความคิดเห็นที่เป็นปัจจัยส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริม การจัดการผลไม้อินทรีย์ในระดับมากที่สุด
- 4 คะแนน หมายถึง ระดับความคิดเห็นที่เป็นปัจจัยส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ในระดับมาก
- 3 คะแนน หมายถึง ระดับความคิดเห็นที่เป็นปัจจัยส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ในระดับปานกลาง
- 2 คะแนน หมายถึง ระดับความคิดเห็นที่เป็นปัจจัยส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ในระดับน้อย
- 1 คะแนน หมายถึง ระดับความคิดเห็นที่เป็นปัจจัยส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ในระดับน้อยที่สุด

ขอขอบคุณที่กรุณาให้ข้อมูล

นางสาวบุษราพร จรดล

นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โทรศัพท์ 0 81943-0783 อีเมล joradolbee@gmail.com

ตอนที่ 1 แบบสำรวจข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ หรือ ✗ ลงในช่องว่างตามความคิดเห็นของท่านเพียงคำตอบเดียว

1	น้อยที่สุด	หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	ในระดับน้อยที่สุด
2	น้อยสุด	หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	ในระดับน้อย
3	ปานกลาง	หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	ในระดับปานกลาง
4	มาก	หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	ในระดับมาก
5	มากที่สุด	หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	ในระดับมากที่สุด

ประเด็นคำถามงานวิจัย	ระดับความคิดเห็น				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
	1	2	3	4	5
ปัจจัยภายใน					
1. ด้านบุคคล					
1.1 การทำเกษตรอินทรีย์สร้างรายได้และความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น					
1.2 พื้นที่เกษตรอินทรีย์สร้างความสมดุลในพื้นที่ให้ เป็นไปอย่างธรรมชาติ					
1.3 สร้างความสัมพันธ์และมิตรภาพในชุมชนให้อยู่ ร่วมกันได้อย่างมีความสุข					
1.4 สร้างสุขภาพที่ดีกับตนเองและผู้บริโภค					
2. ด้านผู้นำ					
2.1 ผู้นำมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเกษตร อินทรีย์					
2.2 ผู้นำมีบุคลิกภาพที่ดีและมีความกล้าคิดริเริ่ม สิ่งใหม่ ๆ					
2.3 ผู้นำได้รับการไว้วางใจและความน่าเชื่อถือใน ชุมชน					
2.4 ผู้นำมีรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มด้วยความ ยืดหยุ่นและไม่ถือคติ					

ประเด็นคำถามงานวิจัย	ระดับความคิดเห็น				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
	1	2	3	4	5
ปัจจัยภายนอก					
1. ด้านนโยบาย					
1.1 นโยบายส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีเกษตรกรรมให้ เป็นเกษตรกรอินทรีย์					
1.2 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเกษตรอินทรีย์ ส่งเสริมผลผลิตของชุมชนเกษตรกรรายย่อย					
1.3 การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากหน่วยงานภาครัฐ/เอกชนเป็นหัวใจสำคัญในการทำเกษตรอินทรีย์					
1.4 นโยบายเป็นมาตรฐานที่ทำให้เกษตรกรมีการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน					
2. ด้านเศรษฐกิจ					
2.1 ได้รับความตอบแทนจากการเข้าร่วมกลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์ในรูปแบบของตัวเงิน					
2.2 คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำเกษตรอินทรีย์					
2.3 เศรษฐกิจของชุมชนได้รับการพัฒนาในทางที่ดีขึ้นจากการทำเกษตรอินทรีย์					
2.4 คนในชุมชนมีความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นจากการทำเกษตรอินทรีย์					
3. ด้านสังคม					
3.1 มีการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นฐานความรู้กับเกษตรกร					
ประเด็นคำถามงานวิจัย	ระดับความคิดเห็น				

	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
	1	2	3	4	5
ปัจจัยภายนอก					
3.ด้านสังคม					
3.2 พื้นที่ของชุมชนเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับกับผู้นับถือในด้านการผลิตผลไม้อินทรีย์					
3.3 มีการร่วมมือกันหาทางส่งเสริมผลักดันให้ชุมชนหันมาทำเกษตรอินทรีย์					
3.4 คนในชุมชนได้รับความรู้และวิทยาการใหม่ๆ จากการทำการเกษตรอินทรีย์					
ปัจจัยภายนอก					
4. ด้านสภาพแวดล้อม					
4.1 สภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน มีความอุดมสมบูรณ์จากการทำการเกษตรอินทรีย์					
4.2 มีการปรับสภาพพื้นที่เกษตรอินทรีย์ด้วยวิธีทางธรรมชาติให้เหมาะกับสภาพแวดล้อมในชุมชน					
4.3 เกิดศัตรูทางธรรมชาติมากมายที่ไม่สามารถขจัดออกไปได้					
4.4 พบปัญหาเกี่ยวกับการจัดการระบบเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ของตนเอง					

ตอนที่ 2

1. ปัญหาอุปสรรคหรือปัจจัยด้านใดบ้างที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมต่อการจัดการผลไม้อินทรีย์

ปัจจัยภายใน

1) ด้านบุคคล

.....

.....

2) ด้านผู้นำ

.....

.....

ปัจจัยภายนอก

1) ด้านนโยบาย

.....

.....

2) ด้านเศรษฐกิจ

.....

.....

3) ด้านสังคม

.....

.....

4) ด้านสภาพแวดล้อม

.....

.....

2.ท่านมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคนี้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ข้อมูล

เครื่องมือการวิจัย ชุดที่ 3

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มผลไม้อินทรีย์ที่เข้ามามีส่วนร่วมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อนำเสนอรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์แบ่งเป็น

ตอนที่ 1 ต้นน้ำของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

ตอนที่ 2 กลางน้ำของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

ตอนที่ 3 ปลายน้ำของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

ตอนที่ 1 : ต้นน้ำ

- จุดเริ่มต้นของเกษตรกรเข้ามาสู่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และมีเป้าหมายของท่านในการทำเกษตรอินทรีย์คืออะไร

.....

.....

.....

- สวนของท่านทำการปลูกผลไม้ชนิดใด และผลไม้ในสวนของท่านได้รับการแนะนำจากกลุ่มผลไม้อินทรีย์ที่ท่านเข้าร่วมหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

- พันธุ์ไม้ผลเกษตรกรอินทรีย์ที่นำมาปลูกในพื้นที่มาจากแหล่งใด และมีการดำเนินการอย่างไรในการลงปลูกในแปลงท่าน

.....

.....

.....

4. ได้รับการส่งเสริมหรือคำแนะนำในการปลูกพืชไม้ผลเกษตรอินทรีย์จากองค์กร หน่วยงาน กลุ่มเกษตรอินทรีย์ หรือมาจากแหล่งอบรมหรือบุคคลเพื่อนสมาชิกใด เพื่อนำมาปรับใช้กับ พื้นที่สวนผลไม้ของท่าน

.....

.....

.....

.....

5. การทำสวนผลไม้อินทรีย์ในระยะแรก พบปัญหาที่สำคัญในเรื่องอะไรบ้าง สาเหตุของปัญหา เหล่านั้น คืออะไร

.....

.....

.....

.....

6. ท่านสามารถรับเงื่อนไขของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์แห่งนี้ได้หรือไม่ และคิดว่าจะ ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่กำหนดไว้ (มากหรือน้อยหรือว่าเหมาะสมหรือควร เพิ่มเติม)

.....

.....

.....

.....

7. กิจกรรมการมีส่วนร่วมของท่านในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์มีสนใจเป็นในเรื่อง ไດบ้าง และมีกิจกรรมใดที่จัดขึ้นของกลุ่มผลไม้อินทรีย์ที่ท่านพึงพอใจและอยากให้มีการ ดำเนินกิจกรรมต่อ

.....

.....

.....

.....

8. ด้านการเงินงบประมาณที่สนับสนุน ท่านได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐหรือเอกชนในการลงทุนหรือไม่ และการจัดสรรงบประมาณในกลุ่มมีความเพียงพอต่อความต้องการหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

9. กิจกรรมที่ท่านได้รับการดูแลจากองค์กรและเจ้าที่ผู้ประสานงานของกลุ่มผลไม้อินทรีย์มีอะไรบ้าง ในช่วงของการบำรุงรักษาแปลงเกษตรอินทรีย์ มีการจัดทำข้อมูลอย่างไร และกลุ่มสมาชิกมีการร่วมดำเนินการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มในเรื่องใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

10. จากการเข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในแต่ละครั้ง สามารถแก้ไขปัญหาในแปลงเกษตรของท่านให้บรรลุทางได้ ยกตัวอย่างเช่น

.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตอนที่ 2 : กลางน้ำ

11. เมื่อเกิดปัญหาในระหว่างการทำกิจกรรมกลุ่มเช่น การกระจายสินค้า การขนส่ง เกี่ยวกับกลุ่มของท่าน ท่านมีส่วนร่วมแก้ไขอย่างไร (ข้อขัดแย้งสมาชิกกลุ่มหรือความเห็นไม่ตรงกัน และอุปสรรคต่างที่ต้องแก้หรือได้รับความช่วยเหลือ)

.....

.....

.....

.....

12. การเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ทำให้ทราบความก้าวหน้า(ข่าวสาร)ของผลไม้อินทรีย์ เช่น ราคาผลผลิต ความต้องการของผู้ซื้อ ปริมาณการผลิตของผู้ขาย และอะไรที่ท่านคิดว่าเป็นประโยชน์กับตัวท่านเองมากที่สุด (จากการเข้ามาสนับสนุนของหน่วยงาน)

.....

.....

.....

13. กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ของท่านมีการบริหารจัดการกับผลผลิตผลไม้อินทรีย์ของกลุ่มอย่างไรบ้าง ตัวอย่างเช่นมีการแปรรูปผลไม้อินทรีย์ เป็นรูปแบบใดบ้าง และส่วนใหญ่เป็นผลไม้ประเภทใดที่เป็นที่นิยมในพื้นที่

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 : ปลายน้ำ

14. ผลไม้อินทรีย์ของกลุ่มสมาชิกของท่าน เป็นที่ต้องการต่อผู้บริโภคกลุ่มใด และมีการจำหน่ายในช่วงใด มีผลผลิตตลอดทั้งปีหรือไม่ เป็นที่ต้องการมากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

15. กลุ่มสมาชิกของท่านมีตลาดจำหน่ายผลไม้อินทรีย์ ณ ที่ใดบ้าง และหน่วยงานใดบ้างที่สนับสนุนหรือทำการค้ากับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ของท่าน และกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ของท่าน

.....

.....

.....

สัมภาษณ์เมื่อ เวลา

สถานที่

ผู้สัมภาษณ์

แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

เรื่อง รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

คำชี้แจง แบบบันทึกการสนทนากลุ่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่1 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ส่วนที่2 สภาพทั่วไปของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

แบบบันทึกการสนทนากลุ่มฉบับนี้เป็นการศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้นซึ่งเป็นการวิเคราะห์โดยภาพรวม ไม่มีผลกระทบหรือเกิดความเสียหาย ต่อหน่วยงานหรือตัวของท่านแต่ประการใด หากแต่จะเกิดประโยชน์ต่อการจัดการกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ของชุมชนบ้านหัวอ่าว ต่อสำนักงานภาคการเกษตรของภาครัฐและภาคเอกชน ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่มในครั้งนี้

จึงขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

บุษราพร จรดล

นักศึกษาปริญญาเอก สาขาพัฒนศึกษา

บันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่มเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ตั้งแต่วันที่.....ถึงเวลา.....

สถานที่บันทึกข้อมูล.....

ส่วนที่1 สถานภาพของผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่ม

คำชี้แจง แบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่มนี้เป็นการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการศึกษางานวิจัย จึงขอความกรุณาท่านในด้านการ ให้ข้อมูลส่วนตัวของท่าน ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1.1 ชื่อ.....

1.2 จบการศึกษาระดับ.....วุฒิ..... สาขาวิชา.....

1.3 ปัจจุบันตำแหน่ง.....

1.4 ประสบการณ์การปฏิบัติงาน.....ปี

ส่วนที่ 2 บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับ รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

2.1.กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าวในส่วนที่เกี่ยวข้องทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านร่วมรับรู้ปัญหา ด้านร่วมกิจกรรม ด้านร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านร่วมวางแผน ด้านร่วมประเมินผล และด้านร่วมรับผลประโยชน์ เพื่อจัดการผลไม้อินทรีย์

.....
.....

2.2 แนวทางการปฏิบัติการจัดการผลไม้อินทรีย์ของกลุ่มชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

.....
.....

2.3 ความสำเร็จที่ได้รับของกลุ่มชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว(ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ)

.....
.....

2.4 รูปแบบที่จะนำไปใช้ต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชนเกษตรกรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว

.....
.....

2.5 ข้อเสนอแนะ(เพิ่มเติมต่องานวิจัยนี้)

.....

ภาคผนวก ข
หนังสือผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบร่างแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ที่ อว 64.6(2791.01)/ 62- 4298

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

9 ธันวาคม 2562

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน นายประมวล จันทพริ้ง (หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม)

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วยนางสาวบุษราพร จรดล นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชา
นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง "รูปแบบ
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์" โดยมี ผศ.ดร.เฟื่องอรุณ ปรีดีติลล เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ผศ.ดร.สุจินดา ณะภูมิ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ในการนี้จึงขอเชิญท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี ชีโนกุล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

กลุ่มภารกิจบริการการศึกษา ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2565-97 ต่อ 6732

เบอร์โทรศัพท์ผู้วิจัย: 0 81943-0783 email: joradolbee@gmail.com

ที่ อว 64.6(2791.01)/ 62- 4295

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

9 ธันวาคม 2562

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน นายปรีชา กลีบสุข (หัวหน้าส่วนราชการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครปฐม)

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วยนางสาวบุษราพร จรดล นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา ภาควิชา
นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบ
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์” โดยมี ผศ.ดร.เฟื่องอรุณ ปรีดีดิลก เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ผศ.ดร.สุจินดา ธนะภูมิ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ในการนี้จึงขอเชิญท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี ชีโนกุล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

กลุ่มภารกิจบริการการศึกษา ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2565-97 ต่อ 6732

เบอร์โทรศัพท์ผู้วิจัย: 0 81943-0783 email: joradolbee@gmail.com

ที่ อว 64.6(2791.01)/ 62-4234

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

9 ธันวาคม 2562

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน อาจารย์ ดร.ภัทร ยืนยง

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วยนางสาวบุษราพร จรดล นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา ภาควิชา
นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบ
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์” โดยมี ผศ.ดร.เพ็ญอรุณ ปรีดีติลล เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ผศ.ดร.สุจินดา ณะภูมิ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ในการนี้จึงขอเชิญท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี ชีโนกุล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

กลุ่มภารกิจบริการการศึกษา ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2565-97 ต่อ 6732

เบอร์โทรศัพท์ผู้วิจัย: 0 81943-0783 email: joradolbee@gmail.com

ที่ อว 64.6(2791.01)/ 62-๕ 2๖๖

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

9 ธันวาคม 2562

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ.ดร.พรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วยนางสาวบุษราพร จรดล นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา ภาควิชา
นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบ
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์” โดยมี ผศ.ดร.เฟื่องอรุณ ปริดีติลล เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ผศ.ดร.สุจินดา ธนะภูมิ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ในการนี้จึงขอเชิญท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี ชีโนกุล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

กลุ่มภารกิจบริการการศึกษา ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2565-97 ต่อ 6732

เบอร์โทรศัพท์ผู้วิจัย: 0 81943-0783 email: joradolbee@gmail.com

ที่ อว 64.6(2791.01)/ 62-4392

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

9 ธันวาคม 2562

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน รศ.ดร. กฤติณี ณีภูธรพิสิทธิ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วยนางสาวบุษราพร จรดล นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา ภาควิชา
นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบ
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์” โดยมี ผศ.ดร.เพ็ญอรุณ ปรีดีติลล เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ผศ.ดร.สุจินดา ธนะภูมิ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ในการนี้จึงขอเชิญท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี ชิโนกุล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

กลุ่มภารกิจบริการการศึกษา ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2565-97 ต่อ 6732

เบอร์โทรศัพท์ผู้วิจัย: 0 81943-0783 email: joradolbee@gmail.com

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน กลุ่มภารกิจบริการการศึกษา ฝ่ายวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ โทร. 82565-97 ต่อ 6732

ที่ อว 64.6(2791.01)/62-4291

วันที่ 9 ธันวาคม 2562

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน รศ.ดร. ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ

ด้วยนางสาวบุษราพร จรตล นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา ภาควิชา
นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบ
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์” โดยมี ผศ.ดร.เพ็ญอรุณ ปรีดีติลล เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ผศ.ดร.สุจินดา ธนะภูมิ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ในการนี้จึงขอเชิญท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมาลี ชีโนกุล)

รองคณบดี

ที่ อว 64.6(2791.01)/ 62- 4299

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

9 ธันวาคม 2562

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน คุณจตุพร ศรีวาริรัตน์ (ผู้จัดการเครือข่ายเกษตรกรรมผสมผสานโมเดล)

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วยนางสาวบุษราพร จรตล นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา ภาควิชา
นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบ
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์” โดยมี ผศ.ดร.เฟื่องอรุณ ปรีดีติลล เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ผศ.ดร.สุจินดา ธนะภูมิ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ในการนี้จึงขอเชิญท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้สื่อดูวิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี ชีโนกุล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

กลุ่มภารกิจบริการการศึกษา ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2565-97 ต่อ 6732

เบอร์โทรศัพท์ผู้วิจัย: 0 81943-0783 email: joradolbee@gmail.com

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความร่วมมือเก็บข้อมูลวิจัย
รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ที่ อว 64.6(2791.01)/62- 4388

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

9 ธันวาคม 2562

เรื่อง ขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน คุณอรุช นวราช (เลขานุการ มูลนิธิสังคัมสุขใจ)

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นางสาวบุษราพร จรดล นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชา
นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบ
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์” โดยมี ผศ.ดร.เฟื่องอรุณ ปริดีติสก เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ผศ.ดร.สุจินดา ธนะภูมิ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ในกรณีนี้มีความจำเป็นต้อง
เก็บข้อมูลด้วยแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เครือข่ายสามพรานโมเดล ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะ
ได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นิสิตได้ทำการเก็บข้อมูลวิจัยดังกล่าว เพื่อ
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี ชีโนกุล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

กลุ่มภารกิจบริการการศึกษา ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2565-97 ต่อ 6732

เบอร์โทรศัพท์ผู้วิจัย: 0 81943-0783 email: joradolbee@gmail.com

ที่ อว 64.6(2791.01)/62- 4289

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

9 ธันวาคม 2562

เรื่อง ขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน คุณสมาน รักษาพรหมณ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นางสาวบุษราพร จรดล นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชา
นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบ
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม่อินทรีย์” โดยมี ผศ.ดร.เฟื่องอรุณ ปรีดีติติก เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ผศ.ดร.สุจินดา ธนะภูมิ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ในกรณีนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้อง
เก็บข้อมูลด้วยแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์กับศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ของท่าน ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้
ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นิสิตได้ทำการเก็บข้อมูลวิจัยดังกล่าว เพื่อ
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี ชีโนกุล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

กลุ่มภารกิจบริการการศึกษา ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2565-97 ต่อ 6732

เบอร์โทรศัพท์ผู้วิจัย: 0 81943-0783 email: joradolbee@gmail.com

ที่ อว 64.6(2791.01)/62-๕๑๑๐

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

9 ธันวาคม 2562

เรื่อง ขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน คุณประหยัด ปานเจริญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นางสาวบุษราพร จรดล นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชา
นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบ
กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์” โดยมี ผศ.ดร.เพ็ญอรุณ ปริติดิถก เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ผศ.ดร.สุจินดา ธนะภูมิ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้อง
เก็บข้อมูลด้วยแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บางช้าง ในเครือข่ายสามพรานโมเดล ทั้งนี้
นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นิสิตได้ทำการเก็บข้อมูลวิจัยดังกล่าว เพื่อ
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี ชิโนกุล)

รองคณบดี

ปฏิบัติกรแทนคณบดี

กลุ่มภารกิจบริการการศึกษา ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2565-97 ต่อ 6732

เบอร์โทรศัพท์ผู้วิจัย: 0 81943-0783 email: joradolbee@gmail.com

ภาคผนวก ง

รายชื่อเกษตรกรอินทรีย์เก็บข้อมูลการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รายชื่อเกษตรกรอินทรีย์จากการเก็บข้อมูลชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน
จังหวัดนครปฐม สังกัดโครงการสามพรานโมเดล

ลำดับ	รายชื่อ	ระดับสี	ที่อยู่เก็บข้อมูล
1	คุณประหยัด ปานเจริญ	สีเขียวเข้ม	37/1 ม.5 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
2	คุณธวัชกร กิตติปัญญาชัย	สีเขียวเข้ม	21 ม.4 ต.ไร่จีน อ.สามพราน จ.นครปฐม
3	คุณลำเจียก แสงพิทักษ์	สีเขียวเข้ม	70/1 ม.5 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
4	คุณบุบผา แสงพิทักษ์	สีเขียวเข้ม	70 ม.5 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
5	คุณชูศรี จรดล	สีเขียวเข้ม	69/1 ม.5 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
6	คุณขวัญเรือน เพ็ชรศรีนวล	สีเขียวเข้ม	20/1 ม.5 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
7	คุณนารี ป้อมงาม	สีเขียวเข้ม	4/2 ม.3 ต.บ้านใหม่ อ.สามพราน จ.นครปฐม
8	คุณพิงพิศ ภูทอง	สีเขียวเข้ม	59 ม.13 ต.คลองจินดา อ.สามพราน จ.นครปฐม
9	คุณกิมฮู้อ อารณพิศาล	สีเขียวเข้ม	56/12 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
10	คุณธวิภา ปานเจริญ	สีเขียวเข้ม	23 ม.5 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
11	คุณวิลาวัลย์ สินธุประภา	สีเขียวอ่อน	21ม.11 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
12	คุณศุภมิตร ปัญญาทิโป	สีเขียวอ่อน	35/1 ม.5 ต.คลองตัน อ.บ้านแพ้ว จ.สมุทรสาคร
13	คุณสุวัฒน์ จรดล	สีเขียวอ่อน	17ม.5 ต. บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
14.	คุณทินกร ไตสงวน	สีเขียวอ่อน	9/8 ม.9 ต. บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
15.	คุณธีรพล วิริยะสทกิจ	สีเขียวอ่อน	45/19 ม.5 ต.ท่าข้าม อ.สามพราน จ.สมุทรสาคร
16	คุณวิทยา เลียงรักษา	สีขาว	หมู่ 11 บ้านฉาง อ.สามพราน จ.นครปฐม
17	คุณจินดารัตน์ ฤทธิธรรม	สีขาว	182 ม.3 ต.คลองใหม่ อ.สามพราน จ.นครปฐม
18	คุณอดิศักดิ์ ชมบำรุง	สีขาว	27 ต.คลองใหม่ อ.สามพราน จ.นครปฐม
19	คุณพัฒนา บุญกนก	สีขาว	อ.สามพราน จ.นครปฐม
20	คุณบุญเลิศ เย็นสบาย	สีขาว	อ.สามพราน จ.นครปฐม
21	คุณจิตศักดิ์ เย็นสบาย	สีขาว	อ.สามพราน จ.นครปฐม
22	คุณพนม อิม่าชัย	สีขาว	อ.สามพราน จ.นครปฐม
23	คุณสุวรรณ เนียมแสง	สีขาว	อ.สามพราน จ.นครปฐม
24	คุณนุชจारी วิริยะสทกิจ	สีเขียวอ่อน	-
25	คุณชนธิร์ เกตุสุริยงค์	สังเกตการณ์	-
26	คุณสิริญา นาคซ้อน	สังเกตการณ์	-
27	คุณศรีสุตา ผาสุกสรรพ	สังเกตการณ์	-
28	คุณสุวัฒน์ สุตเทพ	สังเกตการณ์	-
29	คุณชนิดา ช่างทอง	สังเกตการณ์	-
30	คุณบุษราพร จรดล	สังเกตการณ์	-
31	คุณธรรมนิศย์ ไจกระสัน	สีขาว	169/2 ต.คลองใหม่ อ.สามพราน จ.นครปฐม
32	คุณพรปวีณ์ ไจกระสัน	สีขาว	169/2 ต.คลองใหม่ อ.สามพราน จ.นครปฐม
33	คุณธีรพงศ์ โพธิ์รักษา	สีเขียวอ่อน	74/1 ม.5 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
34	คุณศรี เดชดวง	สีเขียวอ่อน	78/6 ม.6 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
35	คุณบุญญา เป็รื่องเจริญ	สีเขียวอ่อน	6/6 ม.1 อ.สามพราน จ.นครปฐม

ลำดับ	รายชื่อ	ระดับสี	ที่อยู่เก็บข้อมูล
36	คุณศุภชัย สุขราช	สีเขียวอ่อน	100 ม.2 ต.คลองใหม่ อ.สามพราน จ.นครปฐม
37	คุณพสภักดิ์ ลีวเวหา	สีเขียวอ่อน	40 ม.3 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
38	คุณสมชัย มียินดี	สีเขียวอ่อน	67/2 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
39	คุณชนิตา ช่อเหลี่ยม	สีเขียวอ่อน	41/2 ม.3 ต.คลองจินดา อ.สามพราน จ.นครปฐม
40	คุณอดิภาณุจน์ นิยมประเสริฐ	สีเขียวอ่อน	22 ม.4 ต.สระกระเทียม อ.เมือง จ.นครปฐม
41	คุณวิโรจน์ เลี้ยงรักษา	สีขาว	16 ม.4 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
	คุณมัลลิกา แซ่ก้วย		อาจารย์และจนท.สามพรานโมเดล
	คุณสังเวียน เอกเงิน		
	คุณวิชัย มีสวัสดิ์		
42	คุณประกิต สุนประชา	สีเขียวเข้ม	38/49 ม.5 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
43	คุณธันท์พัฒน์ ธรรมธนจิตต์	สีเขียวเข้ม	26 ม.6 ต.สามพราน อ.สามพราน จ.นครปฐม
44	คุณธวัชกร กิตติปัญญาชัย	สีเขียวเข้ม	21 ม.4 ต.สามพราน อ.สามพราน จ.นครปฐม
45	คุณสุนันทา จ้วนเพียรภาค	สีเขียวเข้ม	31/3 ม.5 ต.คลองจินดา อ.สามพราน จ.นครปฐม
43	คุณอาคม สุนทรไทรยาน	สีเขียวเข้ม	53/3 ม.2 ต.สามพราน อ.สามพราน จ.นครปฐม
47	คุณอุบล ภาระเวก	สีเขียวกลาง	31 ม.6 ต.บางเตย อ.สามพราน จ.นครปฐม
48	คุณสมหมาย รุ่งนุ่น	สีเขียวกลาง	25 ม.6 ต.สามพราน อ.สามพราน จ.นครปฐม
49	คุณถนอมศรี อัญชนะ	สีเขียวอ่อน	68/34 ต.สามพราน อ.สามพราน จ.นครปฐม
50	คุณถนอมชัย อินจี่	สีเขียวอ่อน	68/34 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
51	คุณบุญเชิด เพียรทอง	สีเขียวอ่อน	45 ม.1 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
52	คุณวันเพ็ญ พันธุ์ให้	สังเกตการณ์	14 ม.2 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
53	คุณสมบัติ เสียงใส	สีเขียวอ่อน	8/2 ม.10 ต.คลองจินดา อ.สามพราน จ.นครปฐม
54	คุณบัณฑิต เกิดมณี	สีเขียวเข้ม	45/6 ม.4 ต.คลองจินดา อ.สามพราน จ.นครปฐม
55	คุณเลิศชาย ทรัพย์มณี	สีขาว	32/2 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม
56	คุณภคพันธ์ เปี่ยมสมบูรณ์	สีขาว	10 ม.10 ต.บางช้าง อ.สามพราน จ.นครปฐม

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	บุษราพร จรดล
วัน เดือน ปี เกิด	4 Jan 1978
สถานที่เกิด	Nakhonpathom

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY